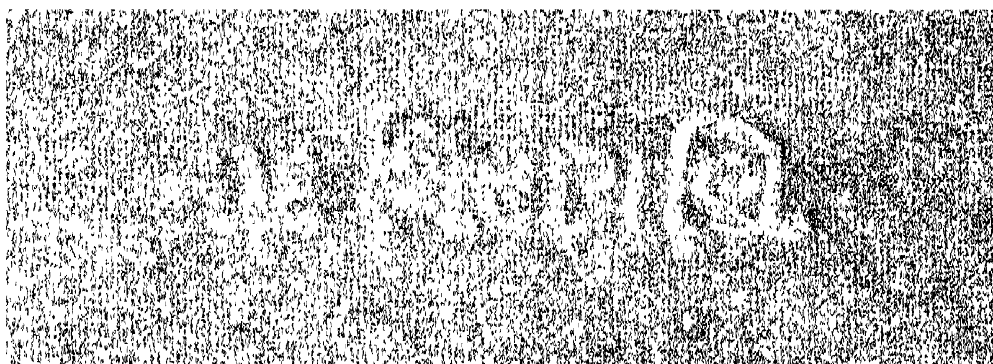

નાદચિંતામણિ.

રચી છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર,

વલ્લભરામ જટાશંકર ઓઝા.

ઓઝાશેરી-વાંકાનેર.

વિક્રમાર્ક ૧૯૭૨. ઈ. સ. ૧૯૧૬.

પ્રથમાવૃત્તિ. પ્રત ૧૦૦૦.

કીંમત રૂ. ૩—૦—૦.

અમદાવાદ

ધિ ગુજરાત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ સોમાલાલ મંગળદાસે છાપ્યું.

પાંચકુવા—ચાર રસ્તા.

સ્વર્ગસ્થ રા. મોતીરામ બેચર, નંદવાણા.

અર્પણ પત્રિકા.

સ્વર્ગસ્થ રા. મોતીરામ બેચર નંદવાણું.

સ્થાપિત શ્રી આર્ય નાટ્ય સમાજ.

આ સમાજમાં મેં પાંચ વરસ નોકરી કરેલી તે વખતમાં
આ "નાદચિંતામણિ" નામક સંગીત ગ્રંથ લખેલો. જે
તેમણે વાંચી છપાવી આપવા વચન આપેલું તે
તેમની મનોભાવના આજે ફળીભુત થતાં તેમણે
મારાપર દર્શાવેલા ઉપકારનો યત્કિંચિત બદલો
વાળવા આ ગ્રંથ તેમના સ્વર્ગસ્થ આત્માને
અર્પણ કરી કૃતાર્થ થાઉં છું અને
ઇશ્વર તેમના આત્માને નિરંતર
શાન્તિ આપે એવી. જગત
નિયંતા પાસે યાચના
કરૂં છું.

લી० સેવક,

વલ્લભરામ. જટાશંકર ઓઝા.

પ્રસ્તાવના.

સંગીત એ ભારતવર્ષની અત્યંત પ્રાચિન વિદ્યા છે, પરંતુ કેટલાક વર્ષો કેટલાંક કારણસર જનસમાજની તેનાપર થયેલી અપ્રીતિ દુર થયેલી જોવામાં આવે છે. અને તે અમૂલ્ય વિદ્યા રત્નની કિમ્મત આંકનારાઓનું વલણ તેમના તરફ કંઇક અંશે વળેલું જણાય છે, જેથી આ ગ્રંથ લખવાની મને અનિવાર્ય ઉત્કંઠા થઇ, પ્રથમમાં રા. નારણદાસ દલસુખરામ તબલચી તથા ઉસ્તાદ નનેખાં દીલ્હીવાળા પાસેથી મૃદંગનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા બાદ માસ્તર ગણપરાવ ગોપાળરાવ બર્વે સંગીતશાસ્ત્રી પાસેથી સંગીત સંબંધનો અભ્યાસ અમુક ટાઇમ કરી આ ગ્રંથ લખવા આરંભ કર્યો, તદુપરાંત અનંતનારાયણ જાંબેકર રહીશ સીનોરનાં તેમણે પણ આ ગ્રંથ પ્રગટ કરાવવાના કાર્યમાં ઘણીજ સારી રીતે મહેનત કરેલી છે, જેથી તે સર્વ ગુણજ્ઞ મહાશયોનો હું આભારી છું.

વિક્રમાર્ક શ્રાવણી પુર્ણીમા.

લી. સેવક,
વલ્લભરામ જટાશંકર ઓઝા.
વાંકાનેર.

॥ ॐ श्री सदाशीव परमात्माने नमः ॥

સંગીત શાસ્ત્રનું આદીત્વ તથા શ્રેષ્ટત્વ.

સનાતન ધર્મમાં જેવી રીતે ચાર વેદ છે, તેમ જ ચાર ઉપવેદ પણ છે, એમાં ગાંધર્વ વેદ સામવેદનો ઉપવેદ છે, અને ગાંધવ વેદ તે જ સંગીત શાસ્ત્ર છે. " **वेदाना सामवेदोऽस्मि** " આ વાક્યથી જ સામવેદની જે મહત્તા છે, તે સંગીત શાસ્ત્રની સહાયતાથીજ પઠનપાઠન કરી ગાઈ શકાય છે, એ સર્વ સંગીત માધુર્યનોજ પ્રભાવ છે.

સામવેદ તથા બીજા વેદોની અપેક્ષાનું મનુષ્યોનાં હૃદયમાં ત્વરીત પ્રકટ થાય. એ જ કારણથી વેદોનો મહીમા છે.

જ્યાં કાંઇપણ ક્રિયા છે ત્યાં અવશ્ય શબ્દ પણ છે કદાચિત કાંઈ ક્રિયાની શક્તિ ન્યૂન થવાથી એનો શબ્દ આપણા કર્ણગોચર ન થયો હોય કે સૂક્ષ્મ વિષયને આપણી ઇન્દ્રિયગણ ગૃહણ ન કરે, પરંતુ જ્યાં ક્રિયા છે જ્યાં કંમ્પન છે, ત્યાં કાંઇને કાંઈપણ પ્રકારના અવશ્ય શબ્દ થવો જ જોઈયે. આ બ્રહ્માંડ રૂપ સૃષ્ટિની ક્રિયા પણ એક પ્રકારનું કાર્ય છે, સમષ્ઠિરૂપ તે ક્રિયાનાં ધ્વનિનું નામ પ્રણવ અર્થાત ॐ મકાર છે-શાસ્ત્રમાં ॐ મકાર ધ્વનિનું લક્ષણ લખેલ છે,

तैलधारामिवांच्छीनं दीर्घ घंटानि नादवतः

કારણ કે આ ધ્વનિ યોગીગણો સમાધી પ્રયોગવડે સાંભળી શકે છે, કેમકે તે પોતાના મનનો બીજા બહારના વિષયોથી નિરોધ કરે, તે સમયે જ સોહં-નાદરૂપી ધ્વનિમાં પહોંચી શકે છે. સમષ્ટિરૂપ પ્રકૃતિની ધ્વનિ ॐ મકાર છે. એમજવ્યષ્ટિરૂપ નાની પ્રકૃતિનાં નાનાં સ્વર છે, અને સ્વરરૂપેણુ નાની પ્રકૃતિનો આવિર્ભાવ થવાનાં કારણુ જ સંગીત શાસ્ત્ર રચાયેલ છે.

સંગીત શાસ્ત્રમાં મૂળ સાત સ્વર રાખેલ છે, તેનું કારણ એ જ છે કે પ્રકૃતિપ્રાયઃ સપ્તધા થાય છે, અને એ જ કારણથી આપણા શાસ્ત્રોમાં અનેક પદાર્થોનાં સાત વિભાગ પાડવામાં આવેલા છે. પ્રથમ, સાત રત્ન, સાત ધાતુ, સાત રંગ, સાત દિવસ, સાત ભૂમિકા, સપ્ત સ્વાદ, અથવા સાત સમુદ્ર. **एवं ब्रह्मविद्या प्रकाशक सप्त दर्शन** (અથાત્ સુપ્રસિદ્ધ ષડ્ દર્શન) **एव परा भक्ति प्रदर्शक "भक्तिदर्शन"**

વળી સાત સ્વરોનાં તારતમ્યથી નાના પ્રકારની રાગ રાગણીની સૃષ્ટિ થઈ, કે જે નાના પ્રકારની પ્રકૃતિનાં સ્વરૂપ છે. મનુષ્યનાં હૃદયમાં જે પ્રકારની પ્રકૃતિ અથવા આવિર્ભાવ કરવાની આવશ્યકતા હોય, તો તેવીજ પ્રકૃતિવાળા રાગ અથવા રાગ રાગણીયોદ્વારા કોઇ મંત્ર અથવા કવિતારૂપી ગાન કરવાથી અવશ્ય હૃદયમાં હોય એવીજ પ્રકૃતિની સ્ફુરતિ થાય–ભૈરવ રાગનું સ્વરૂપ વૈરાગ્યયુક્ત છે–અને એનાં રૂપને વૃષભવાહન ભસ્મભૂષિત અને જટાકૌપીનધારી આદિસ્વ-રૂપથી વર્ણન કરેલું છે.

એજ કારણથી કોઈ મંત્ર અથવા પદ આ રાગમાં સારી રીતિપર ગાઈ શકાય તો, અવશ્ય તેનાં હૃદયમાં વૈરાગ્ય પ્રકૃતિનો આવિર્ભાવ થાય, આ તત્વનો વિચાર કરવાથી ભલી રીતે પ્રતીત થાય છે, કે પૂજ્યપાદ ત્રિકાલદર્શી ઋષિયોએ જેટલા શાસ્ત્ર પ્રકાશિત કર્યાં છે, એની કેવી ગંભીરતા છે; અને તે મૂળ સનાતન સિદ્ધાંત છોડતા નથી. જેવી રીતે કોઈપણ પદાર્થ દૃશ્ય અને અદૃશ્ય ભેદથી બે પ્રકારે થાય છે, તેવીજ રીતે સ્વર પણ શ્રુત અને અશ્રુત ભેદથી બે પ્રકારનાં થાય છે, અર્થાત્ જીવ ઇન્દ્રિય શક્તિ જે સ્વરને ગ્રહણ કરે છે, તે શ્રુત સ્વર, અને જે સ્વરો ગ્રહણ ન કરી શકે તે અશ્રુત સ્વર કહેવાય છે, 'ઉદાહરણમાં' નાના પક્ષી અને કીટ પતંગ આદિ નાના જીવોનો સ્થૂલ ધ્વનિ, તે, શ્રુત સ્વર છે, અને વૃક્ષલતા આદિમાં અભ્યંતર, રસ સંચાર ક્રિયા શબ્દ, મનુષ્યોમાં શોણીત સંચાર ક્રિયા શબ્દ, અને આકાશમાં નાના ગૃહ ઉપગૃહ ભ્રમણ ક્રિયા શબ્દ આદિને અશ્રુત સ્વર સમજવા ઉચિત છે. જેમકે સૂક્ષ્મ વિચાર દૃષ્ટિમાં ૐકારને અશ્રુત સ્વર શબ્દમાં આધાર કહીયે છીયે, તેમજ સપ્ત ગ્રામને શ્રુત સ્વરોનો આધાર કહીયે છીયે. શબ્દ ઉત્પત્તીનાં વિસ્તારિત કારણ માટે એમજ કહીશું કે, કોઈ એક પદાર્થે કોઈ બીજા પદાર્થ દ્વારા આઘાત અથવા ચળીત થયા બાદ એનાં પરમાણું સમષ્ટિમાં એક પ્રકારનું કંમ્પન ઉત્પન્ન થાયછે, અને તે કંમ્પનની શક્તિનુંસાર એ પદાર્થ વિશેષથી પણ વિશેષ સ્વરની ઉત્પત્તિ કરે છે, ત્યારપછી તે પદાર્થ પરમાણું કંમ્પન, જ્યારે આપણાં નિકટ વાયુને ચળીત કરે છે, ત્યારે તે કમ્પન વાયુ અથવા બીજા કોઇ પરિચાલકદ્વારા શ્રવણ ઇન્દ્રિયમાં પહોંચી સ્વરની અનુભૂતિ કરાવે છે. ઉદાહરણમાં સમજી શકીયે કે, આપણે કોઈ કાચનાં પાત્રને કોઇપણ વસ્તુથી આઘાત કરીયે, તો તેમાંથી શબ્દની ઉત્પત્તિ અવશ્ય થશે, અને તે શબ્દ ક્યાં સુધી રહેશે કે, તે, કાચના પાત્રમાં જ્યાં સુધી કંમ્પન રહેશે ત્યાં સૂધી,

કેમકે શબ્દ થતાંજ આપણે તે પાત્રને આપણા હસ્તદ્વારા ધારણ કરીયે, તો તે પાત્રના કંમ્પનનો નિરોધ કર્યો એમ કહેવાશે, પણ હસ્ત ન લગાડવાથી

તે શબ્દ પોતાના નિયમીત સમય પછી પોતાની મેળે જ લય થઈ જશે, બંસી આદિની ધ્વનિમાં પણ, બંસી સ્થિત વાયુ કંમ્પનદ્વારા શબ્દ ઉત્પન્ન કરે છે, અને એ જ પ્રકારે કંઠદ્વારા પણ, કંઠ સ્થિત વાયુ કંમ્પનથી ગાયકગણ નાના સ્વરોની ઉત્પત્તિ કરી શકે છે. આ પૂર્વે પણ કહી ચુકેલ છીયે, કે પંચ ભૌતિક સંસારની પ્રકૃતીક અવસ્થા, સ્થિતિરૂપેણ સપ્તધા વિભક્ત છે, અને આ સાત સ્વર સાત ગ્રામ કહેવાય છે, 'તે ગ્રામોનાં નામ.'

ષડજ, રૂષભ, ગાંધાર, મધ્યમ, પંચમ, ધૈવત, નિષાદ, જેવી રીતે અશ્રુત સ્વરનું મૂળ રૂપ ૐકારની સહાયતાથી નાના મંત્રદ્વારા અદૃશ્ય પ્રકૃતિ ચગીત કરી શકાય છે, તેવી જ રીતે, શ્રુતસ્વરનું મૂળ સ્વરૂપ સપ્ત ગ્રામની સહાયતાથી નાના રાગરાગણિયોની ઉત્પત્તિદ્વારા નાની દૃશ્ય પ્રકૃતિનો આવિર્ભાવ કરી શકાય છે, અર્થાત્ ૐકાર મૂલક નાના મંત્રદ્વારા જેમ આધ્યાત્મિક જગત્માં આપણી શક્તિ વિસ્તાર કરી શકાય છે, તેમ સપ્ત ગ્રામ મૂલક, નાના રાગરાગણિયોની સહાયતાથી ભૌતિક જગત્માં પોતાની શક્તિદ્વારા ગાયક પ્રકૃતિનો આવિર્ભાવ કરી શકે છે.

એવીજ રીતે શક્તિશાલીની વૈજ્ઞાનિક ભીતિપર સ્થીત થયેલા પૂજ્યપાદ ત્રિકાળદર્શી મહર્ષિ ગણોયે ત્રીતાપ તાપીત જીવગણોનાં હિતાર્થે મધુર સંગીત વિજ્ઞાનની સૃષ્ટિ કરી છે.

શ્રીમતંગ રૂષીએ મતંગ સંહિતામાં લખેલ છે કે, સૃષ્ટિના આદિકાળમાં જ્યારે ભગવાન સદાશીવ અને પાર્વતી બંન્ને એકત્ર બેસીને જીવોની અવસ્થા પર ધ્યાન કરતા હતા, એ સમયે જીવોનાં હિતાર્થે શ્રીમહાદેવજીયે પાંચ મૂખથી પાંચ રાગ અને શ્રી પાર્વતીજીનાં મૂખથી એક રાગ (અર્થાત પ્રથમ આ રૂપથી છ રાગોની ઉત્પત્તિ થઇ.)

शीवशक्तयाः समयो ।द्रागाणा संम्भवो भवेत् ।
पंचस्यात पंचरागास्युः षष्टस्यस्तु गिरिजा मुखात् ॥

પુનઃ શ્રીભગવાન ગિરિજાપતિ પાસેથી આ છ રાગો પિતામહ બ્રહ્માજી શીખ્યા, તદનંતર વેદોને પ્રકાશીત કર્યા, અને આજ કારણથી આ શાસ્ત્રનો વેદોથી નીકટ સમ્બંધ છે.

પિતામહ બ્રહ્માજીયે છત્રીસ રાગણિયોની સૃષ્ટિ કરી, અને પ્રથમમાં સંગીત શાસ્ત્રજ્ઞાનનું શિક્ષણ નારદ, તુમ્બરૂ અને રંભાએ ત્રણ શિષ્યોને આપ્યું આદીમાં જે છ રાગની ઉત્પત્તિ થઈ તે છ રાગોનાં નામ ભૈરવ, મેઘ, પંચમ, શ્રી, નટનારાયણ અને વસંન્ત રાગ છે. પરંન્તુ આ રાગોમાં સંગીત સંહિતામાં

ક્યાંઈ ક્યાંઈ મતભેદ થયેલો છે. અર્થાત કોઈ કોઈ આચાર્ય (પંચમ, નટનારાયણ અને વસંન્ત રાગનાં સ્થાન ઉપર માલકંસ, દીપક હિંડોલ આદી રાગ કરી માને છે.) પણ એવા મતભેદ થવાથી મુળ ઉદ્દેશ ને કાંઈપણ હાની નથી.

આ છ રાગથી ભગવાન બ્રહ્માજીએ જે છત્રીસ મુળ રાગણિઓની સૃષ્ટિ કર્યા પછી તે રાગણિઓને આ છ રાગની સ્ત્રી રૂપેણની હીતકરી, અને એ નામો સંહિતાઓમાં લખેલા દેખાય છે, યથા ભૈરવ રાગની, ભૈરવી, બંગાલી, ગુણકરી, સીંધવી, રામકરી, આ છ સ્ત્રી છે. શ્રી રાગની માલશ્રી, ત્રીવેણી, ગૌરી, કેદારી, મધુમાધવી અને પહાડી, આ છ શ્રી રાગની સ્ત્રી છે. વસંન્ત રાગની, દેશી, દેવગીરી, વરાટી, ટોડીકા, લલીતા અને બહારી આ વસંન્ત રાગની સ્ત્રી છે. પંચમની વિભાગા, ભૂપાલી, કર્નાટી, પટહંસીકા, માલવી અને પટમંજરી, આ પંચમ રાગની સ્ત્રી છે, અને નટનારાયણની, કામોદી, કલ્યાણી, આભીરી, નાટીકા, સારંગી અને હુમ્બીરી આ નટનારાયણ રાગની સ્ત્રી છે.

આ છ રાગ અને છત્રીસ રાગણિઓની અનંતર બ્રહ્માજીના શિષ્યદ્વારા અડતાલીસ ઉપરાગ અને (૨૮૮) ઉપરાગણિઓની સૃષ્ટિ થઈ અને ત્યાર પછી એમનાં શિષ્યદ્વારા અથવા આચાર્ય ગણદ્વારા ઉપરાગ અને ઉપરાગણિઓની સંખ્યાનો બહુ જ વિસ્તાર થયો; શાસ્ત્રમાં લખે છે કે, બ્રહ્માજીએ પ્રથમ ત્રણ શિષ્યોદ્વારા ત્રીવિદ્યા, અર્થાત ગાન, વાદ્ય અને નૃત્ય આ ત્રણ વિદ્યાઓની સૃષ્ટિ કરી, જેમાં પ્રથમ નારદજી ગાનવિદ્યા, તુંમ્બરૂરૃષિ વાદ્યવિદ્યા અને અપ્સરા રંભા નૃત્ય વિદ્યામાં પ્રકાશક થયા. સંહિતાન્તરમાં એવો પણ લેખ છે કે, પિતામહ શ્રીબ્રહ્માજીએ પ્રથમમાં નારદ, રંભા, તુમ્બરૂ, હુહુ અને ભરત આ પાંચ શિષ્યોને સંગીત વિદ્યા શીખવાડી. જેમાં નારદ અને ભરતજી તો ગાંધર્વ વેદની સૃષ્ટિ કરી વેદોનો વિસ્તાર કરવા લાગ્યા, અને હુહુ ગાંન્ધર્વ ગાનવિદ્યા, તુંમ્બરૂ વાદ્યવિદ્યા, અને રંભા નૃત્ય વિદ્યાના અધ્યાપક થયા, અને તે પ્રત્યેક પાંચ શિષ્યોએ એક એક સંગીતશાસ્ત્રની સંહિતા પ્રણયન કરી અને પુનઃ બહુ જ રાગ રાગણિઓની સૃષ્ટિ કર્યા બાદ આ સંગીત વિદ્યાની બહુ જ ઉન્નતિ કરી; પરંતુ આ તો સર્વ મતાવલમ્બી માને છે, કે મહર્ષિ નારદ સંગીત શાસ્ત્રના પ્રધાન આચાર્ય હતા, અને તુંમ્બરૂ રૃષિ વાદ્યવિદ્યાના આચાર્ય, અને રંભા નૃત્ય વિદ્યાના આચાર્ય થયા. આ તુંમ્બરૂ રૃષિએ જ (પ્રધાન વાદ્યયંત્ર) તંબુરની સૃષ્ટિ કરી તથા રૃષિકાલમાં આ વિદ્યાની આ ઉન્નતિ થઈ કે તેનું વર્ણન કાંઇક પણ શાસ્ત્રોમાં જોવા મળે છે, અને એ વિદ્યાનો પાઠ કરવાથી એક મોટું આશ્ચર્ય પ્રતિત એટલે સાક્ષાતકારથાય છે કે, તે સમયે ષોડસ સહસ્ત્ર રાગ રાગણિ ગવાતી હતી; અને તે રાગ રાગણિ સાથે ત્રણસો છત્રીસ પ્રકારના તાલ

બજાવતા હતા. અને હવે ષોડશ સહસ્ર રાગણિમાંથી વીસ પચીસ રાગણિઓને વર્તમાન ગાયકગણ જાણે છે; અને તે પણ અપૂર્ણ રીતે છે; અને ત્રણસો છત્રીસનાં ઠેકાણે આજકાલ કેવલ પાંચ સાત તાલ બજાવે છે; અને પ્રાચિન નૃત્ય વિદ્યાની સાથે કોઈપણ જાતનો સમ્બંધનથી દેખાતો, આ કારણ આજ કાલની ત્રિવિદ્યા અર્થાત સંગીત વાદ્ય અને નૃત્યને દેખવાથી, પ્રાચિન ભારતના ઉન્નત સંગીત શાસ્ત્રનો કાંઈપણ અનુમાન નથી કરી શકાતો.

જેમકે કલીકાળના પ્રભાવથી ભારતની બીજી બધી વિદ્યા લુપ્ત થઈ ગઈ છે; તેમજ આ સ્વર્ગીય માધુરી વિદ્યા પણ લોપ થઇ રહી છે.

જેવી રીતે આજદીન યૂરોપિયનોએ બીજી બીજી નાની વિદ્યાની ઉન્નતિ કરી છે; તેમજ સંગીત વિદ્યામાં પણ ઉન્નતિ કરી છે; તોપણ યૂરોપની નવિન સંગીત વિદ્યા અને ભારતની પ્રાચિન સંગીત વિદ્યામાં બહુજ અંતર છે. યૂરોપની સંગીત વિદ્યામાં બાહ્યલક્ષ્ય છે પરંતુ ભારતના સંગીતનો અંતર લક્ષ્ય છે યૂરોપની સંગીત વિદ્યાની ભીતિ શિલ્પ નૈપૂણ્ય છે; પરંતુ પ્રાચિન આર્યોની સંગીત ભીતિ ગંભીર વિજ્ઞાન હતી; નવીન યૂરોપને વૈષયીક આનંદના અર્થે સંગીતની ઉન્નતિ કરી છે; પરંતુ પ્રાચીન ભારત, આ માધુરી વિદ્યાને આત્મોન્નતિનું પથરૂપ કરી માનતા હતા.

મનુષ્યદ્વારા સપ્તગ્રામમાં જેટલુ ગાઈ શકાય છે, એટલા જ ગ્રામમાં પ્રાચીન આર્યગણ સંગીતને ગાયા કરતા હતા, અર્થાત ત્રણ ગ્રામોનો અતીરિક્ત પ્રાચીન આર્યગણ વ્યહવાર નહિં કરતા હતા, પરન્તુ આજદીન યુરોપમાં નાના વાદયદ્વારા તતોધિક સપ્તક વ્યહવારમાં આવે છે આતો પૂર્વે સીદ્ધ કહી ચુક્યા છીયે કે મહર્ષીગણ મનુષ્ય ગુણોના હૃદયમાં નાના સમયે નાની પ્રકૃતીયોનો આવીરભાવ કરવાના અર્થેજ અનંત રાગરાગણિયોના અન્તર્વીજ્ઞાન કૌશળ પૂર્ણ પ્રગટ કરી ગયા છે, પરંતુ યુરોપના સંગીતમાં એવી કોઇપણ શૈલી નથી દેખાતી તે કેવળ પ્રત્યેક ગીતક્રમ અર્થાત્ ગતોના ક્રમ સ્વતંત્રરૂપેણ કાલ્પનીક નામ રાખી દે છે. માનવ પ્રકૃતિ શકતીની ઉન્નતીદ્વારા કંઠસ્વર સાધનથી ગાન કરવાની અલોકીક રીતીને પ્રાચીન આર્યગણોયે અવિષ્કાર કરી હતી, તેવી રીતી યુરોપવાસી ગણ જાણતાજ નથી. યુરોપમાં જે કાંઇ ઉન્નતી થઈ છે, તે અસ્વભાવીક યંત્રદ્વારા થઇ છે, ગાનની ઉન્નત રીતી એમની સંગીત વિદ્યાયામાં છે જ નહિં.

જેવી રીતે કે તોલોની વીચીત્ર રીતિ અને લયનું જ્ઞાન એ વિશેનું સુક્ષ્મ કૌશલ ભારતીય સંગીતમાં છે, તેવી રીતોનાં તાલ અને લયની સુક્ષ્મતા આજ દીન સુધી યુરોપવાસી નથી જાણતા અને નૃત્ય વિદ્યાની તો વાત જ નહિં;

કેમકે પ્રાચીન નૃત્ય વિદ્યાનું વર્ણન શાસ્ત્રદ્વારા જે કાંઇ જોવામાં આવે છે. એના નામ માત્રનું પણ યુરોપનાં સંગીત આચાર્યગણોને જ્ઞાન થયું નથી, અને આ સર્વે વિચારો ઉપરાંત આર્યસંગીત શાસ્ત્રમાં જેવી રીતે ષડ રૂતુ વિચાર, દીવસ રાત્રી વિચાર, પ્રહર અથવા સમય વિચાર, દેશકાલ વિચાર, અને પ્રકૃતી તથા પ્રવૃતીના સાથ અનંત રાગરાગણિયોનો વિભાગ કરેલો દેખાય છે. અને તે વિજ્ઞાનની સુક્ષ્મતા આજદીન સુધી યુરોપી આચાર્યગણ સમજી શક્યા નથી.

ઇતિહાસીક પંડીતગણ માત્ર જાણે છે કે, ગ્રીકગણદ્વારા ભારત આ ક્રમણના અનંતરમાં ભારતવર્ષની સંગીત વિદ્યા લોપ થઇ ગઇ. પરંતુ ગ્રીકગણને ભારત આગમનની પશ્ચાતમાં ગ્રીસમાં સંગીત આદી નાની વિદ્યાઓના ઉન્નતી થઈ હતી, અને ત્યાર પછી ગ્રીસમાંથી રોમમાં, અને રોમથી આખા યુરોપમાં સંગીત વિદ્યાનો પ્રચાર થયો હતો.

આવી રીતે જોતાં તો ભારતીય સંગીત શાસ્ત્રનું આદીત્વ પ્રમાણીત સીદ્ધ થાય છે, અને તે પણ પ્રમાણીત થાય છે, કે, યુરોપીય સંગીત આચાર્યગણ ભારતીય સંગીત આચાર્યગણોનાં શીષ્ય પરંપરાથીજ છે. પરંતુ ભેદ એટલો જ છે કે ભારતીય સંગીતવિદ્યા અનંત જગતમાં ભ્રમણ કરતી કરતી ભગવતપાદ્વારવિંદમાં જઇને મળી હતી, તો પણ યુરોપીય સંગીતશાસ્ત્ર કેવળજડ જગતમાં વિચરણ કરી રહેલ છે, કોઈ કોઇ યુરોપીય સંગીત પક્ષપાતી મહાશયગણ એમ કહે છે કે, યંત્ર વિદ્યામાં જેવી યુરોપીય સંગીતે ઉન્નતી કરી છે, તેવી ભારતવર્ષે નથી કરી. એનાં ઉત્તરમાં એ વાત સ્વીકારવા યોગ્ય છે, કે આજ દીન યુરોપમાં અગણીત સંગીતયંત્ર બજાવે છે, તો પણ સુક્ષ્મદ્રષ્ટીથી આટલું તો માનવું પડશે કે તે યંત્રોના આવિષકારમાં ભારતવર્ષજ આદી ગુરૂ છે, ભારતવર્ષનાં વિણાયંત્રને જોવાથી, કોણ બુદ્ધીમાન એનું શ્રેષ્ટત્વ અને આદીત્વ સ્વીકાર નહિં કરે. અને કોણ વિચારજ્ઞ આ પારખી નહિં શકે કે, પિયાનો આદી લોહ તારમય યંત્ર એનુંજ અનુકરણ અને ઉદાહરણપરજ બનાવેલ છે. પુનઃ મૃદંગ, રૂદ્રવિણા, બંસી આદી યંત્રોને જોવાથી એનાં આદીત્ય અને શ્રેષ્ટત્વમાં કોઇને પણ સંદેહ નહિં જ થશે અને સુક્ષ્મ વિચારથી એ પણ જાણ થશે કે મૃદંગ આદી યંત્રનું અનુકરણ કરી યુરોપમાં ડ્રમ આદી યંત્ર સારંગીનું અનુકરણ કરી વાયોલીન યંત્ર, સરણાઈ યંત્રનું અનુકરણ કરી કલીરીયોનેટ યંત્ર, અને તુરી, ભેરી, નરસીંહા આદિ યંત્રોનું અનુકરણ કરી, કેટલાક પ્રકારના યુરોપીય સમરવાદ્દય યંત્રો, રૂદ્રવિણાના અનુકરણપર ફ્લુટ આદિ યંત્ર બનાવેલ છે, યંત્રોની સંખ્યા બહુજ વધી ગઇ, પરંતુ સંગીત વિજ્ઞાનની ઉન્તીમાં સકલ પ્રકારથી યુરોપને પ્રાચીન ભારતની જ સહાયતા મળી હતી,

એમાં કાંઈ પણ સંદેહ નથી, વિશેષતઃ પ્રાચીન આર્યગણોનાં સંગીત યંત્રોમાં પૂર્ણતા, શ્રેષ્ટતા અને વિશેષતા આટલીજ છે કે, આપણું પ્રકાશીત મૃદંગ, જેવી રીતે સર્વ સ્વરોમાં બજાવી શકાય છે, એવી રીતે યુરોપીય તાલરક્ષક યંત્રો નથી બજાવી શકાતા, અને જેવી રીતે કોમલ, તીવ્ર, અતી તીવ્ર, અતી કોમલ, સુર આદી સ્પષ્ટ રૂપેણુ વિણા આદી યંત્રોમાં પ્રકાશીત કરી શકાય છે, એવી રીતે પૂર્ણતા સાથે પિયાના અથવા હારમોનિયમ આદી યંત્રોમાં કદાપી પ્રકાશીત નથી થઇ શકતા. આજ દીવસ સુધી ભારતવર્ષના સંગીતની ગમે તેવી દીન દશા થઈ ગઇ, તો પણ વિચારવાન પંડીતગણ આટલું તો નિશંક થઈ કહેશે કે, ભારતવર્ષજ સંગીતના આદી ગુરૂ છે.

ભારતવર્ષનું સંગીત કોઇપણ વખત પરીપૂર્ણ થયેલું છે, અને ભારતવર્ષનાં આર્યગણોનું સંગીતજ જીવગણોને ભગવતભજનમાં પૂર્ણરૂપે સહાયતા કરનારૂં છે.

જ્યાં સુધી પૂજ્યપાદ રૂષિગણોનો આ વિરભાવ આ સંસારમાં ચાલુ રહ્યા, ત્યાં સુધી આ ચાશા સ્ત્રીની પૂર્ણ ઉન્તી થતી ગઈ, અને પુનઃ તેનાં તીરોભાવનાં અંતર સર્વ જીવોની શકતી ઘટી ગઇ, ત્યારે આ વિદ્યામાં પણ ન્યુનતા થતી ગઈ. રૂષિકાલમાં વેદપાઠ આદી સર્વ અધ્યાત્મીક કર્મોનાં સાથ જ્યારે આ વિદ્યાનો ગાઢાંતર સમ્બંધ હોવાથી તે વખતે આ વિદ્યાને માર્ગ વિદ્યા કહેતા હતા. ફરી સંગીત શાસ્ત્રનો પ્રાચીન રીતને મનુષ્ય માત્ર પોતાની હીણ શકતીથી ભુલી ગયાં. અને નવીન રીત પ્રચારમાં આવી, તે સમયે એ વિદ્યાં દેશી વિદ્યા કહેવાઇ, અર્થાંત્ વૈદીક પ્રાચીન રીતનો માર્ગ, અથવા નવીન રીતની દેશી સંજ્ઞા છે.

સંહીતાઓમાં લખેલું છે કે, માર્ગ વિદ્યા આચાર્યગણોનાં તીરોભાવના સાથે જ પૃથ્વીમાંથી લુપ્ત થઇ સ્વર્ગમાં જઇ રહેશે, અને અહિં ફક્ત દેશી વિદ્યા ચાલુ રહેશે, હવે આ ભવીષ્ય વાણીનું ફળ એ છે કે, માર્ગ વિદ્યાને ભારતવાસી એક વાર ભુલી ગયા, તે પછી દેશી વિદ્યાની ઉન્તી વધતી ગઈ, અને જ્યાં સુધી સમ્રાટ સીકંદર ભારતવર્ષ હાથ કરવા નહોતો આવ્યો ત્યાં સુધી આ નવીન વિદ્યાના આચાર્યગણુ ભારતવર્ષમાં વર્નમાન હતા, તો પણ બુદ્ધ-વિપલ્વના સમયે આ વિદ્યાની ઘણીજ હાની થઇ હતી, આટલું થયાં છતાં પણ ક્યાંઇ ક્યાંઇ આ વિદ્યાના આચાર્યો મળી આવે છે; પણ દેશી વિદ્યાની પૂર્ણ હાનીનો સમય આ ચાલુ કાળજ સમજવો એ ઉત્તમ છે.

આ સમયના અનંતર ભારતવર્ષપર વિદેશી રાજાઓની સત્તા દિવસે દિવસે વધતી ગઈ છે. કાંઈ દીવસ ભારતવાસીઓએ એકવાર પોતાની સ્વતંત્રતા યવન

સામ્રાટ પાસે વેચી નાખી હતી, તેજ સાથે ભારતવર્ષની ઘણી વિદ્યા સાથે આ સંગીત વિદ્યા પણ ગુમ થઇ ગઇ.

પ્રકૃતિ ત્રિગુણની છે, સૃષ્ટિ સત્ય અને અસત્ય ભાવથી ભરપુર છે, તેથી ગુણગ્રાહી સારા માણસો સર્વે કોમમાં હોય છે, ભારતના યવન સામ્રાટોમાં તુગલક વંશમાં સૂલતાન મહમદશાહ ભારત વર્ષનાં બહુજ ગુણગ્રાહી અને ધાર્મિક સમ્રાટ હતા. એમણે પોતાનાં શાસનકાળમાં આ વિદ્યાની ઉન્નતિ કરી અને તે સમયે બૈજુબાવરા, ગોપાલ અને ખુશરો આદિ નાયકોનો જન્મ થયો તે પછી જ્યારે બુદ્ધિમાન અકબર બાદશાહ ભારત સિંહાસનારૂઢ થયા, ત્યારે તેમણે પણ પોતાની ગુણગ્રાહી બુદ્ધિથી પાછી આ વિદ્યાને વિશેષ સહાયતા આપી તેજ સમયે ભારતવર્ષમાં, તુલસીદાસ, સૂરદાસ, સ્વામિ હરદાસ, અને તેમના શિષ્ય તાનસેન આદિ પ્રકટ થયાં. કદાચ ભારતવર્ષમાં આ બે સામ્રાટો જનમ્યા ન હોત અથવા આ બે યવન સામ્રાટોએ આ વિદ્યાને સહાયતા ન આપી હોત તો ધીમે ધીમે પણ આ દેશી વિદ્યા પણ ભારતવર્ષમાંથી લોપાઈ, માર્ગ વિદ્યાના જેમ સ્વર્ગવાસી થઈ ગઈ હોત.

આ સમયે આ વિદ્યાની ઉન્નતિ તો થઈ પણ આ દેશી વિદ્યાએ કાંઈ નવુંજ રૂપ ધારણ કર્યું છે, અને આ સમયની અનંતર સંગીત વિદ્યા હવે કેવળ વિલાસનુંજ એક અગ છે; એમ ગણાય છે. વેદ મંત્રોમાં સંગીત શાસ્ત્રના આધારે ગાયન કરવાનો માર્ગ, માર્ગવિદ્યા કહેતા હતા, અને સંસ્કૃત અથવા ભાષા, ભગવત્ ભજન અર્થાત્ ધ્રુવ પદોને આ અનુકરણથી ગાવાને દેશી વિદ્યા કહે છે. પણ અત્યારે કાળ પ્રભાવવડે માર્ગવિદ્યા તો લોપાઈ ગઈ છે, અને દેશી વિદ્યા વિકૃત થઇ, ખ્યાલ, ટપ્પા, ઠુમરી, આદિ નાના રૂપને ધારણ કરી રહી છે. માર્ગવિદ્યામાં જે વાત હતી, તે દેશી વિદ્યામાં ન રહી. વળી ફરી દેશી વિદ્યામાં જે વિષય હતો તે રસ નવિન સંગીતમાં રહ્યો જ નથી. સંગીતનો ઉપ પતીક અંશ, એટલે મૂખોતગત્ તો ભારતવર્ષમાંથી ચાલ્યો ગયો છે. પરંતુ જે થોડું રહી ગયું છે, તે અનુભવિના પાસે અંશરૂપે દેખાય છે.

અને તે પણ ભારતવાસીના ધ્યાન બહાર જવાનો પ્રસંગ આવેલો દેખાય છે. ભારત રત્નગર્ભ છે. આ ભૂમિમાં રત્ન પ્રગટ થયાંજ કરે છે;

પૂજ્યપાદ ત્રિકાળદર્શી મહર્ષિએ લખ્યું છે કે,

> પૂજાત કોટી ગુણં સ્તોત્રં, સ્તોત્રાત કોટી ગુણંજપમ;
> જપાત કોટી ગુણંજ્ઞાનં, ગાનાત્ પરતરં નહિ. ૧

અર્થાત ઇશ્વર ઉપાસના ગાયનદ્વારા થઇ શકે છે, તે પ્રમાણે બીજી કોઇ ક્રિયા કરવાથી થઇ શકતી નથી. નારદ, શાંડિલ્ય, આદિ ભક્તાગ્રગણ્ય મહર્ષિ

ગણોએ આ વાર્તા સારી રીતે સિદ્ધ કરી બતાવી છે; કે ગાનદ્વારા ઉપાસક ભક્ત, અતિશય આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકે છે, અને તેથીજ આ સમયમાં શ્રી ચૈતન્ય મહાપ્રભુ અને શ્રીવલ્લભાચાર્ય, પ્રભૃતિ, વૈષ્ણવધર્મપ્રચારક ગણોએ પણ પોતાના સંપ્રદાયમાં ઉપાસના વિધિમાં ગાયનનેજ રાખવા મૂખ્ય આજ્ઞા કરીછે. સ્વર સાથે પ્રકર્તીનો કેવો અવિમીશ્ર સમ્બંધ અને ક્યા લક્ષ્યપર પ્રાચીન સંગીત વિદ્યાની સૃષ્ટિ રચાઈ છે, તે પ્રથમ વિચારમાંજ દેખાડી દીધું છે. ભાવિક સાધકને સકળ પ્રકૃતિ વિસ્તાર સ્વરમય દેખાડી દે છે, અને ત્યારેજ તે કહે છે કે—

स्वरो ब्रह्म न संशयः

અને એ લક્ષ્યપર સ્થિર રહી ભક્ત કવિઓએ ગાયું છે કે—

વાણિ દેવી શીર લાવીને, ચરણ કમલ ઊર આણીને;
કહું શાસ્ત્ર સંગીતને, રાગ રૂપ દેખાડીને.
રાગ પ્રેમની ખાણ છે, રાગ ભક્તિનું મૂળ;
રાગ અલાપે થાય છે, સકળ દેવ અનુકૂળ.

સપ્તસ્વર નામ.

ષડજ ઋષભ ગાંધાર સ્વર, મધ્યમ પંચમ માન;
ધૈવત બહુરિ નિષાદને, સરિગમ પધનિ જાણ.

સપ્તસૂરની ઉત્પત્તિ.

મયૂર વાણિ સૂર ષડજ ઋષભ ચાતક ઉચારન,
અંગુ ચાર ગાંધાર મધ્ય કુરૂચી કલધારન;
પંચમ કોકીલ શુદ્ધ બાજ ધુની ધૈવત જાણો,
ઘન ગરજત સુનિષાદ સપ્તસૂરનો ભેદ વખાણો.

સ્વર ગ્રામભેદ.

પ્રથમ ધ્વનિ નાભમાં થાય, છે તે શુદ્ધ ઉચ્ચાર;
ત્રિતીય ગ્રામ તેમાં થયા, ઉદાર મુદારને તાર,
ઉદાર હૃદયમાં જાણીયે, મુદાર કંઠ સમજીયે;
થાય તાર સ્વર કપાલમાં, કહે ભેદ કવિ તે.

રાગની જાતી.

ત્રણ જાત છે રાગની, તે સમજો સુખ ખાણી;
ઓડવને શાડવ બહુરિ, સમ્પૂરણ જાણી.
ઓડવમાં સ્વર પાંચ છે, ષટ સ્વર શાડવ થાય;
સપ્ત સ્વરો જેમાં ફરે, પૂરણ તેજ વદાય.

ગાયન ક્રિયા ભેદ.

ચાર ક્રિયા સહુ રાગમાં, તેનો કરી વિચાર;
સ્થાઈ આરોહી બહુરિ, અવરોહે સંચાર.
રહી રહી સુર ન ચળે બહુરિ, સ્થાઈ કહીયે તે;
સ્વર ઉર્ધ્વ ગતિ રૂપ કરે, અવરોહી કહિએ.
ઉર્ધ્વની ગતિ અર્ધ કરે, તે અવરોહી જાણી;
એ ત્રણ મિશ્રણ થાય છે, સંચારી સુખ ખાણી.

ગાયન ક્રિયા દોષ.

પ્રથમ કાક સ્વર કાલ, તાલ ત્રિતીય સુરભંગ;
મુખ ગ્રીવા ડોલાવી, વળી ડોલાવે અંગ.
સુર ભેદ જાણે નહિં, વળી ગૃહી સુર કપાળ;
સમય વિના સંગીત, રાગ ઉપજે ન રસાળ.
દ્વાદશ દોષ સંગીત મત, ગાઈ ગુણી બચાવે;
શ્રોતા સુખકારક થઈ, મન માન્યું સુખ આવે.

રાગ ઉત્પત્તિ.

શિવ ગિરિજા સંયોગથી ઉપજ્યા છે સહુ રાગ,
સાંભળતા આનંદ મન બહુરિ વધે અનુરાગ;
પંચ વદનથી પ્રગટ કર્યા પાંચ રાગ સુખ રૂપ,
શ્રી ગિરિજા મુખથી થયો ષષ્ઠમ રાગ અનુપ.

આચાર્ય મત આદિ રાગ નામ.

ભૈરવ પંચમ મેઘ નટ, વસંત શ્રી રાગ વિચાર;
ષડ રાગોના નામ આ, ભરત ઋષિ અનુસાર.
રાગ પ્રથમ ભૈરવ કહું, માલ કંસ વળી જાણ;
હિંડોળ રાગ ત્રીજો કહે, દીપક રાગ વખાણ.
શ્રી રાગ પંચમ થાય છે, મેઘ રાગ નિરધાર;
ષડ રાગોના નામ આ, ઋષિ હનુમત અનુસાર.

રાગ સમય વર્ણન.

પ્રથમ પ્રહર પ્રાતઃ સમે ભૈરવ રાગ વખાણું,
માલ કંસને ગાઇયે, મધ્ય રાત્રિનું ટાણું.
દ્વિતીય પ્રહર દીવસ ચડે કરો રાગ હિંડોલ,
સમય ચતુર્થ પ્રહરમાં દીપકનાં સ્વર બોલ,

શ્રી રાગ ત્રીજે પ્રહર જ્યારે દીન અથવાય.
મેઘ રાગ આલાપથી મેઘ વૃષ્ટિ થઈ જાય.
ફાગણમાં આ રાગ સહુ, જાગ્રત આઠે જામ;
રૂતુ વસંતમાં નિશિ સમે એક ઘડી વિશ્રામ.
ભૈરવ શરદ, કૌશિક શિશિર, અને હિંડોલ વસંત;
દીપક ગ્રીષ્મ, હેમંતશ્રી, મેઘસુ પાવસ અંત.

રાગરાગણિયોની સંખ્યા.

આદી રાગ ષડ જાણીયે, આદી નારી છત્રીસ;
તેના યોગે અનંત પછી, ગાયે ઋષિ મુનીષ.
જેનાં ભેદ સોળ સહસ્ત્ર, કરે સંહિતાકાર;
ત્રણસો છત્રીસ તાલની, સંખ્યા છે આધાર.
ધૈવત ગૃહ ધનિસરિગમપ, સંપુરણ સ્વર સાત;
ભૈરવ આ કહેવાય છે, ગવાય ગ્રીષ્મ પ્રભાત.
માલકંસનો ષડજગૃહ, ઓડવ વિધીથી ગાય;
શરદરાત્રિ ચોથે પ્રહર, સુણિ હર્ષે યદુરાય.
શડજ ગૃહ સગમધનિ, ઓડવ જાત હિંડોળ;
દીન વસંતના પ્રથમ પ્રહર, સુણી ડોલે ગતી લોલ.
શડજ ગૃહા સરિગમપધનિ, સંપૂરણ સ્વર જાતી;
દીપકથી દીપ પ્રજ્વળે, ઋતુ હેમંત મધરાતી.
શડજ ગૃહા સરિગમપધનિ, સંપૂરણ સ્વર ભાગ;
દીવસે પ્રથમ પ્રહર ગવાય, નટ નારાયણ રાગ.
ઓડવ જાતિ નિખાદ ગૃહ, નિસગમપ અભિરામ;
કેદારો હેમંત રાત્રિમાં, પ્રહર બીજો ધામ.
સંપૂરણ છે નિખાદ ગૃહ, નિસરિગમપધ જાણ;
હેમંત રાત્રી કાનડ સ્વરને, બીજે પ્રહર વખાણ.
શડજ ગૃહ સરિગમપધનિ, સંપુરણ શ્રીરાગ;
શિશિર દિવસના અંત સમે, વધે છે જે અનુરાગ.
શડજ ગૃહ સરિગમપધનિ, સંપૂરણ સ્વર થાય;
શિશિર દિવસ ચોથે પ્રહર, માલવ રાગ ગવાય.
શડજ ગૃહ સરિગમપધનિ સપ્ત સ્વરોનો રાગ;
દિવસ વસંતના પ્રથમ પ્રહર, ગવાયે વસંત રાગ;
મેઘરાગ વર્ષા સમય, પ્રાપ્ત થાય જળધાર;
શડજ ગૃહ સ્વર થાય છે, મેઘ રાગનો સાર.

પ્રથમ પ્રહર દીવસ થતાં, ગાન કરે ધીમાન;
ષડ સ્વર પંચમ વર્જ છે, ગૃહા શડજ અભિધાન.
ગાયે પ્રથમ પ્રહર ગુણિ, પંચમ જેનું નામ;
ઓડવ સ્વર આ રાગમાં, સગમધનિ જાણુ;
શડજ ગૃહ સ્વર થાય છે, સંપૂરણુ સ્વર માન.
શ્યામ રાગ ગાયે ગુણિ, સંધ્યા સમયે ધ્યાન.
શડજ ગૃહ સામંતનો, સંપૂરણુ સ્વર થાય;
એક પ્રહર સુરજ વધે, ગુણિજન તેને ગાય.
મળે નટ્ટ મલ્હારમાં, દેવગિરિનું અંગ;
ગ્રીષ્મ દીવસ બીજે પ્રહર, થાય રાગ સારંગ.
મધ્યમ ગૃહ અલાપ સ્વર, સરિગમપધનિ જાણુ;
સંપુરણુ સ્વર ભૈરવી, ગ્રીષ્મ પ્રભાતે જાણુ.
શડજ ગૃહા સરિગમપધનિ, સંપુરણુ સ્વર ગાય;
ગ્રીષ્મ દીવસ બીજે પ્રહર, વૈરાટી કહેવાય.
મધ્યમ ગૃહ મધુમાધવી, પુરણુ કરીને ગાય;
ગ્રીષ્મ રૂતુ મપધનિગ, શુદ્ધ પ્રભાતે ગાય.
શડજ ગૃહા સરિગમ પધનિ, સંપુરણુ અભીરામ;
ગ્રીષ્મે ગવાય સીંધવી, વાસર ચોથે યામ.
સંપુરણુ સરિગમ પધનિ, શડજ ગૃહા સ્થીરાય;
ગ્રીષ્મે ગવાય પ્રભાતમાં, બંગાલી મન ભાય.
શડજ ગૃહા સરિગમ પધનિ, સમસુર અભિરામ;
ટોડી ગવાય શરદ રૂતુ, દીવસ બીજે યામ.
શડજ ગૃહ સરિગમ પધનિ, ઓડવ, ધ; રિ સ્વરહીન;
શરદ દીવસ ચોથે પ્રહર, ગૌરી ગાય પ્રવીણુ.
શડજ ગૃહા સરિગમ પધનિ, પુર્ણ જાતી કહેવાય;
શરદ દીવસના પ્રથમ પ્રહર, ગુણિ ગુણકલી ગાય.
ધૈવત ગૃહ કર નાટનો, ષટ સ્વર ષાડવ જાત;
પનિસરિગમથી ગાઇયેં, શરદ પ્રથમની રાત.
ધૈવત ગૃહ ધનિ સરિગમપ, પુરણુ જાત વખાણુ;
શરદ રાત્ર ચોથે પ્રહર, કુકુભ રાગણી જાણુ.
શડજ ગૃહ સરિગમ પધનિ, સંમ્પુરણુ સ્વર જાણુ;
રૂતુ વસંતના પ્રથમ પ્રહર, વિહારણી દીન પ્રમાણુ.
શડજ ગૃહ સગમધનિ ઓડવ, રિ, પ, વિણુ ગાય;

લલીત રાગણિ પ્રાતઃસમે, ૠતુ વસંત સુખ થાય.
ધૈવત ગૃહ ધનિસરિગમપ, સંપુરણ દરશાય;
ૠતુ વસંત પ્રથમ પ્રહર, પ્રાતઃસમે ગવાય.
પંચમ ગૃહ જે સપ્તસ્વર, પધની સરિગમ જાણ;
ૠતુ વસંત પટ મંજરી, રાત્રી મધ્ય પ્રમાણ.
ઋષભ ગૃહ રીગમ પધનિ, શાડવ સ્વરને ગોત;
હેમંત દીન બીજે પ્રહર, દેશી રાગણિ હોત.
ગૃહ ગંધાર સરિગમ પધનિ, સંપૂરણ સ્વર જાણ:
પ્રહર દ્વિતિય હેમંત ઉદય, કામોદી પીછાણ.
મધ્યમ ગૃહ સરિગમ પધ, સ્વર ષાડવ ગનિ હીન,
બીજે પ્રહર વિજયરાજ, શિશિર દિવસ પ્રવીણ.
નિષાદ ગૃહ સ્વર જાણવો, સપ્ત સૂર મન માન;
શિશિર દીન ત્રીજે પ્રહર, મુલતાની કર ધ્યાન.
ધૈવત ગૃહ ધસરી મપ, સ્વર ઔડવ ત્રણ ગ્રામ;
શિશિર દિવસ આસાવરી, દ્વિતિય પ્રહર જે ધામ.
શડજ ગૃહા સરિગમ પધનિ, સંપૂર્ણ સ્વર જાત;
સુઘર ટંક વર્ષા સમે, ગવાય છે મધરાત.
ધૈવત ગૃહ જે ધનિગમપ, શડજ ઋષભ સ્વર વીણ,
ઔડવ વર્ષા પ્રાતમાં, મલ્હારીજ પ્રવીણ
સંપૂર્ણ તે શડજ ગૃહ, સપ્ત સૂર ગણી જાય;
વર્ષા દિવસે પ્રથમ પ્રહર, ગુણિ ગુર્જરી ગાય.
શડજ ગૃહા સરિગમ પધનિ, સ્વર સંપૂર્ણ થાય;
પ્રથમ પ્રહરમાં નિશિ સમે, શંકર સ્વર પ્રગટાય.
શડજ ગૃહા સરિગમ પધનિ, સંપૂર્ણ દેખાય;
વર્ષા દીનના પ્રથમ પ્રહર, દેશકાર ગવાય.
શડજ ગૃહા સરિગમ પધનિ, સપ્ત સુર ધરિ ધ્યાન;
છાયા નારી દીવસના, તૃતિય પ્રહર સન્માન.
પંચમ ગૃહ તે સાવેરી, ષટ સ્વર શાડવ ધામ;
ઋષભ વિના ગવાય જે, દ્વિતિય પ્રહર સુખ ધામ.
ઓડવ ધૈવત ગૃહ સ્વર, રિ, પ, વીણ કર ગાન;
દ્વિતિય પ્રહર મધ રાતના, થાય સોહની માન.
ઋષભ ગૃહ રિ, ધ, કોમલા, પૂરણ તેને ગોત;
ગોરી ગવાય રાગણિ, પ્રથમ પ્રહર સ્વર હોત.

મધ્ય ગૃહ મપધનિસરિગ, સંપૂરણ સ્વર તાન;
દ્વિતિય પ્રહરના ઉદયમાં, નારી નાટીકા માન.
ધૈવત ગૃહ જે ધનિસગમ, ઓડવરીપ સ્વર વીણ;
ત્રીજે પ્રહરે ગાઇયે, ત્રિવેણી વીર હીણ.
શડજ ગૃહા સપ્ત સ્વર, દેશીમાંઝ મળી જાય;
પ્રહર એક દીવસ ચડે, જૈતશ્રી સ્વર થાય.
ધૈવત ગૃહ વિભાસનો, સંમ્પૂર્ણ છે જાણ;
પ્રભાતમાં ગાયે ગુણી, સાત સુર પ્રમાણ.
શડજ ગૃહા સરિગમ પધનિ, સંપૂરણ સ્વર સાત;
કલ્યાણી બર નારીએ, ગાયે ગુણી પ્રભાત.
મળે પરસ્પર આવીને, સર્વ રાગના રૂપ;
તે સમજો સ્વર ભેદથી, થાય અનેક સ્વરૂપ.
મળે રાગ સારંગમાં, ગોડીનું સહુ અંગ;
બેઉ એક આલાપથી, થાય ગોડ સારંગ.
કેદારો મધુ માધવી, સમ સરસ્વતી આવી;
મળે શંકરા ભરણ તો, માલશ્રી સ્વર લાવી.
દેશકાર બીલાવલી, જૈતશ્રી સ્વર ધામ;
વૈરાટી મેલાપથી, ધવલાશ્રી જે નામ.
જૈતશ્રી મારૂ મળે, વળી ગોરી દેખાય;
ધનાંક્ષરી તે જાણીયે, સમ ત્રણ સ્વરથી ગાય.
ધનાંક્ષરિ અને પૂરવી, મળે શુદ્ધ નટ માન;
એક રસ કરી ગાઇયે, ભીમપલાસી ધ્યાન;
નટ નારાયણ જોઇયેં, જૈતશ્રી સમભાગ.
મળે શંકરા ભરણ તો, થાય સરસ્વતી રાગ;
સિંન્ધુ અને બડ હંસ મળે, સાવેરી વળી જાણ.
સાવેરીમાં ધનાંક્ષરી, કુંભારી પીછાણ;
ગોરી નટ મારૂ મળે, સાવેરી રાગણિ સાથ;
તે છે પહાડી રાગણી, ગાયે ગોરક્ષનાથ.
મારૂ રાગ ધનાંક્ષરી, ચૈતી ગોરી અંશ;
મળે પહાડી આવીને, થાય રાગ બડ હંસ.
બહુરિ રાગ કેદારમાં, મળે પહાડી માંય;
લંક દહન તેને કહે, ગુણિ કલાવંત ગાય.
લંક દહન શંકર ભરણ, કંઇક બીલાવલ જાણ;

બહુરિ મળે મધુમાધવી, સુંદર નટ્ટ પીછાણુ.
કેદારા બાગેશ્વરી, મળે પૂરીયા જાણુ;
ગીર મળે મધુ માધવી, નટ કેવળ તે જાણુ.
દેવગીરી અને પુરવી, બેઉ સ્વરો સમ ભાગ;
ગૌરી માંઝી મેળવી, મળતા થાય બીહાગ.
ગૌરી મળે વિભાસને, કહે ત્રીવેણી સોય;
ગૌરી મારૂ જો મળે, પુર્વી રાગણી હોય.
શ્રી રાગ અને મારૂ મળે, મારૂ સ્વર અભિરામ;
નારદ વિણા વાદને, રાજ હંસ છે નામ.
ભૈરવ દેવ ગાંધારને, આસાવરી વખાણુ;
ચતુર્થ પુર્વી મેળવી, ચોરા અષ્ટક જાણુ.
દેશકાર અને કાન્હરો, જૈત શ્રી અભિરામ;
બહુરિ મળે કલ્યાણ તો, મંગલ અષ્ટક નામ.
જૈત શ્રી અને કાન્હરો, લગીર પુર્વી મળી જાય,
મંગલ અષ્ટક જો મળે, રાગ પુરીયા થાય.
સકલ અંગ સારંગનાં, મળે લલતમાં આવી;
ગૌરી માંઝી મિશ્રણે, ચૈતી ગૌરી કહાવી.
મારૂ ત્રીવેણી પટ હંસીકા, ત્રીતિય રાગ સમતાન;
એ, મનોહર રાગ છે, આપ કહે હનુમાન.
શ્યામ રાગ અને ગુર્જરી, ગૌરી મળે અભિરામ;
ફરો દસ્ત આ રાગને, ગુણી કહે છે નામ.
પ્રથમ રાગ કેદારમાં, કંઈક બિલાવલ થાય;
બહુરિ મળે કલ્યાણ જો, યમન સ્વરો કહેવાય.
મળે શુદ્ધ કલ્યાણમાં, કેદારો સમ રૂપ;
યમન બહુરિ મીલાપથી, થાય હમીર અનુપ.
મળે રાગ કેદારમાં, રાગ બિલાવલ આવી;
એહ શંકરાભરણ છે, જે શંકરને સુખદાઈ.
ફરો દસ્ત અને કાન્હરો, મળે ગૌડ સામંત;
સ્વરો મિશ્ર કરી ગવાય તો, ભૂપાલી સુખનંત.
ધનાંક્ષરી અને કાન્હરો, ભૂપાલી સમ તોલ;
સ્વર બાગે સર વખાણીયે, ઉપજે સુખ અણુમોલ.
મળે મલારે કાન્હરો, લગીર અહિરિ માંય;
ત્રીતિય રાગ આલાપથી, રાગ અડાણો થાય.

ટોડીને આશાવરી, મારૂ રાગ અનુપ;
લગીર ભૈરવી મેળવી, એમ પરજ સુખ રૂપ.
બંગાલી ને ભૈરવી, વળી ગુર્જરી હોય;
પંચમ ને ગાંધાર મળે, સોરઠ કહીયે સોય.
સોરઠ માંઝી ધનાંક્ષરી, કંઈક બીલાવલ માંય;
જયજયવંતી જાણીયે, ગુણીજન વદન વદાય.
મળે શુદ્ધ માલશ્રી, સુંદીર રાગ મલ્હાર;
કહીયે ત ખંબાવતી, સર્વ રાગનો સાર.
મારૂ રાગ ધનાંક્ષરી ધવલાશ્રી સુખદાય;
કુંભારી ચોથી મળે, પટ્ હંસીકા ગણાય.
શ્રી રાગ અને કાનરો, ભૈરવ રાગ વખાણુ;
બહુરિ સારંગને મળે, ટંક રાગણિ જાણુ.
માલશ્રી મલ્હારને, મળે શુદ્ધ જો નટ્ટ;
કહેવાયે પ્રીય માધવી, ગુણી કલાવત ભટ.
ભીમ પલાસી લલતમાં, ભૈરવ રાગ ભળાય;
સ્વરો મિશ્ર કરી ગવાય તો, રામકલી દરશાય.
રામકલીમાં જો મળે, ગૌડ અડાણો જોય;
હરસિંગાર તેને કહી, ગુણી કલાવત હોય.
મળે ગૌડ આશાવરી, બહુરિ ગુર્જરી જોય;
ત્રીતીય રાગના મિશ્રણે, ગોડકેલી તે હોય.
દેશી ટોડીલલત મળે, દેશ કારનુ રૂપ;
દેશકાર ટોડી મળે, કૌશીક થાય અનુંપ.
જૈતશ્રીને પુરવી, મળે રાગ સારંગ;
મિશ્ર ત્રીતીયથી જાણીયે, દેવગીરીનું અંગ.
સીંદુરાના સ્વર મળે, નારી ભૈરવી માંહી;
સીંધ ભૈરવી તે કહે ગુણીજન લે અજમાવી.
રાગ બીહાગ ખબાવતી, ચાલે મળીને સંગ;
ખમાજ, બીહાગ એમ થાય છે, ગુણીજન સુખતરંગ.
અનન્ત રાગ અને રાગણિ, ઈશ્વર કૃપા પ્રકાશ;
તમાં કાંઈ ન મંદમતી, રચે જીવ સુખ આશ.

श्रीगुरु माणीक प्रभु प्रसन्न.

ग्रंथारम्भ.

આ ગ્રંથનો આધાર સંસ્કૃત ગ્રંથ "સંગીત રત્નાકર" "સંગીત દર્પણ" "સુભાષિત સારંગધર"નાં આધારે જ કરેલો છે, આ જોવાથી, વાંચવાથી અને મનન કરવાથી, સશાસ્ત્ર બોધ થઈ, સંગીત જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે, અને સંગીત જ્ઞાનની મહત્તા શું છે; અને સંગીત રચના શીરીતે સમાધાનકારક થઈ છે; તે સમજવા ઉત્તમ સાધન આ ગ્રંથ થઈ પડશે.

શ્રીગણેશાય નમઃ અવિઘ્નમસ્તુ.

શ્રીમદનંત શયન હો, નમન કરી ગાન તાલ પ્રકાશ એવા:
કરૂં છું જગતને તત્વ જ્ઞાન, આપવા રાત્રે ચંદ્ર જેવો.

પ્રથમ ગાયનમાં પદ અર્થ કેટલા છે; તે સમજવા માટે આર્યાવૃત્તથી અનુક્રમ કર્યો છે; તે નિચે લખેલ છે, તે વાંચી સમજી લ્યો.

આર્યા.

સ્વર સાત ગ્રામત્રય. એકવીસ તેમ મૂર્છના થાએ:
બાવીસ શ્રુતિ ભેદથી રાગ બને, રાગણિયો તેમ બહુ થાએ.
ષડજ ઋષભ ગાંધાર મધ્યમ, પંચમને ધૈવત નિષાદ:
સા, મ, નિ, એ ગ્રામ છે. ગંધાર ગ્રામ સ્વર જન સુખદ.

ષડજ ચાર શ્રુતિ, ઋષભ ત્રણ શ્રુતિ, ગંધાર બે શ્રુતિ, મધ્યમ ચાર શ્રુતિ, પંચમને, સા, સંપૂર્ણ રહે.

ધૈવત ત્રણ શ્રુતિ, નિષાદ બે શ્રુતિ, એ પ્રમાણે બાવીશ શ્રુતિ થાય છે. ઓછા વધતા પ્રમાણથી સારા રાગ બને છે.

જેના અડધા ભાગે શબ્દશ્રુતિ ખરજ થાય, તે સાચો 'છ" સ્થાને સ્પર્શ કરીને જે શબ્દ થાય તે ષડજ ખરો ગણાય (શડજ મોર વાણી, ઋષભ બળદ વાણી, ગાંધાર બોકડાની વાણી, મધ્યમ ક્રૌંચ વાણી, પંચમ કોકીલ વાણી, ધૈવત અશ્વ વાણી, નિષાદ હાથીની વાણી,) આ ભેદ વ્યવહારમાં જાણવા માટે છે.

યદુક્તં બ્રહ્મણઃ સ્થાનં, બ્રહ્મ ગ્રંથીશ્ચયોમતઃ:
તન્મધ્યે સંસ્થિતઃ પ્રાણઃ, પ્રાણાદવન્હિ સમુદ્ભવઃ.

અર્થઃ—બ્રહ્મસ્થાન એટલે આકાશ કે જેને સ્થિતી છે તેને "બ્રહ્મગ્રંથી' એમ નામ છે, તેમાં હૃદયમાં પ્રાણ વાયુ રહે છે.

વન્હિ મારૂત સંયોગા, નાદઃ સમ પુજાયતે;
નનાદેન વિના ગીતં, નના દેન વિના સ્વરઃ

અર્થ:—આત્મા બુદ્ધિવડે પદાર્થ લઈ મનને ગતી આપે છે, તે વાયુ છાતીમાં પ્રવેશ કરે છે, મંદ્ર એટલે નાભ સ્થાનમાં સ્વર ઉત્પન્ન કરે છે. નાદ વિના ગીત પણ નહી અને સ્વર પણ નહીં.

સ્વર.

અ, ઈ, ઉ, ઋ, લુ, એ, ઐ, ઓ, ઔ, (અ થી ઔ સુધી જે, તે સ્વર કહેવાય છે.)

નિરંતરાઃ કૃમસ્થાશ્ચ, હ્રસ્વ દીર્ઘ પ્લુતાસ્ત્રયઃ
ઉંકાલે કુકુટ રૂતૌ, દ્રશ્યંતે ઇત્યુકાલગીઃ

અર્થ:—સવારનાં પહોરમાં મરઘડો બોલે છે, તે શબ્દ કુ કૂ કૂં એવો થાય છે, તે શબ્દ ઉપર પાણિની ઋષિએ દરેક સ્વર ઉપર " હ્રસ્વ, દીર્ઘ, પ્લુત, એવી ત્રણ પ્રકારની સંજ્ઞા કરી છે.

"હ્રસ્વ" અ, ઈ, ઉ, ઋ, લુ, (હ્રસ્વ અક્ષરની એક માત્રા જાણવી.)

અ આ	ઈ ઈ	ઉ ઉ	ઋ ઋ	આ દીર્ઘ અક્ષરોની
આ	ઈ	ઊ	ૠ	બે માત્રા જાણવી.

એક સાથે બે અક્ષરો જેમ કે	અ ઈ	અ ઉ	અ એ	અ ઓ
આ અક્ષરોની પણ બે માત્રા.	એ	ઓ	ઐ	ઔ

અ અ આ

આવા ત્રણ અકારનું પ્રમાણ "પ્લુત"ની ત્રણ માત્રા જાણવી, વળી હ્રસ્વથી આગળ અનુસ્વર વિસર્ગ એમની એક માત્રા સમજવી.

વ્યંજન સમજ.

હ્ ય્ વ્ ર્ ઞ મ્ ઙ્ ન્ ઝ ભ્ ઘ્ ઢ ધ્ ખ્ ફ્ છ્ ઠ્ થ્ ચ્ ટ્ ત્ ક્ પ્ ચ્ શ્ ષ્ સ્.

"હ્" અક્ષરથી "સ" સુધી વર્ણ અથવા વ્યંજન સંજ્ઞા, જે વ્યંજનને સ્વર મળે, તો તે અક્ષર વ્યંજન સાથેજ છે. સ્વર છે, એવી શંકા ન રાખવી.

વર્ણ ઉચ્ચાર શી રીતે કરવા તેના સ્થાન.

અ, ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ,	એમનું કંઠ સ્થાન સમજવું.
ઇ, ચ, છ, જ, ઝ, ય, શ,	એમનું તાળુ સ્થાન સમજવું.
ઋ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ર, ષ,	એમનું મુર્ધા સ્થાન સમજવું.

લ્રુ, ત, થ, દ, ધ, ન, લ, સ,	એમનું દત સ્થાન સમજવું.
ઉ, પ, ફ, બ, ભ, મ,	એમનું ઓષ્ટ સ્થાન સમજવું.
ઞ, મ, ઙ, ણ, ન,	એમનુ નાસિકાસ્થાન સમજવું.
વ, ...	એમનું દંત અને ઓષ્ટસ્થાન સમજવું.
એ, ઐ,	એમનું કંઠ અને તાળુ સ્થાન સમજવું.
ઓ, ઔ,	એમનું કંઠ અને ઓષ્ટ સ્થાન સમજવું.

સામવેદાત્સ્વરા જાતા, સ્વરેભ્યો ગ્રામ સંભવઃ
ગ્રામેભ્યો જાતયો જાતા, જાતિભ્યો રાગ સંભવઃ.

અર્થ:—સામવેદથી સ્વર ઉત્પન્ન થયા તેમાં ત્રણ ગ્રામ, ગ્રામોથી અનેક જાતી અને જાતિભેદથી ભૈરવ વિગેરે રાગ થયા.

સપ્ત સ્વરાસ્ત્રયો ગ્રામા, મૂર્છના^ચૈક વિંશતીઃ;
દ્વાવિંશતીશ્ચ શ્રુતય, એતેભ્યો રાગ સંભવઃ.

સાત સ્વર, ત્રણ ગ્રામ, એકવીસ મૂર્છના, બાવીસ શ્રુતિ, એનાથી અનેક રાગ રાગણિયો થાય છે.

શ્રુત્યં નંતર ભાવીયઃ શબ્દોનુરણ નાત્મકઃ
સ્વરા રંજયતિ શ્રોતુશ્ચિતં "સ" સ્વર ઉચ્યતેઃ
પ્રથમ શ્રવણાચ્છબ્દઃ શ્રુયતે હ્રસ્વ માત્રકઃ
સાશ્રુતિ સં પરિજ્ઞેયા સ્વરાવયવ લક્ષણા
શ્રુતિભ્યઃ સ્યુઃ સ્વરાઃ ષડજર્ષભ ગાંધાર મધ્યમાઃ
પંચમો ધૈવશ્ચાથ નિષાદ ઇતિ સપ્તતે
તેષાં સંજ્ઞાઃ સરિગમ પધનીત્ય પરામતાઃ

સ રિ ગ મ પ ધ નિ

"સ" ઈત્યાદિ વ્યંજન શિવાય પ્રથમ હ્રસ્વ માત્ર "ક" એટલે લઘુસંજ્ઞક, "અ" અથવા "ઈ" "ઉ" ઈત્યાદિ જે શબ્દ સંભળાય છે, તેને શ્રુતિ એવી સંજ્ઞા છે, તે શ્રુતિનો અનંતર અનુરણનાત્મક એટલે "નાદ" જે ધ્વનિ, તે આ શાસ્ત્રમાંનો સ્વર, અકાર રૂપ વડે સ્પષ્ટ થાય છે, શ્રુતિ એટલે સ્વર છે, જેનાં અવયવો તે સ્વર, ષડજાદી ભેદો વડે સાચા થાય છે, ષડજાદી એ સંજ્ઞા તેને છે, તો એ સંજ્ઞાથી "સરિગમ પધનિ" એ બોધ થવા માટે સ્વરો જાણી લેવા; સુરાવટ જે રાગની હોય, તે રાગની ચીજપરથી સમજી શકાશે.

ત્રયગ્રામ વિચાર.

ત્રણ ગ્રામનો ત્રિવિધ ભેદ જણાય છે, એક શાસ્ત્રિય, બીજો લૌકિક, ત્રીજો કાલ્પનિક, તે જુઓ.

ષડ્જાદયઃ સ્વરાઃ સપ્ત ગ્રામ્યોચ ષડજ મધ્યમૌ
કેચિદ ગાંધારમપ્યાહુઃ સતુને હસ્તિ ભૂતલે.

અર્થઃ—પ્રસ્તુત શાસ્ત્ર ક્રમ પરથી પ્રસ્તુત બે ગ્રામજ પ્રસિદ્ધ છે, પણ ત્રણ ગ્રામ કહેવાની રૂઢિ છે. ગ્રામ એટલે ત્રણ ઠેકાણે ઉભા રહેવાનું સ્થાન, આદિ, મધ્ય, અવસાન, સા, મ, નિ, આ નિયમ લોક રૂઢિમાં દેખાય છે.

આદિ ગ્રામ	મધ્ય ગ્રામ.	અવસાન ગ્રામ.
સરિગ	મ પ ધ	નિ

અર્થઃ—ષડજ, રૂષભ, ગાંધાર, મધ્યમ, પંચમ, ધૈવત, નિષાદ સા, મ, નિ, એ ગ્રામ (ગંધાર પણ ગ્રામ કહેવાય છે.)

પડજ ગ્રામો ભવેદાદો, મધ્યમ ગ્રામ એ વચઃ
ગાંધાર ગ્રામ ઇત્યે, તદભામ ત્રય મુદાહુતં.
યથા કુટુંમ્બીનઃ સર્વેપ્યેકી ભૂતા ભવંતિ હિ;
તથા સ્વરાણાં સંદાહો, ગ્રામ ઇત્યભિ ધીયતે.

અર્થઃ—ષડજ અને મધ્યમ, એ બંન્ને ગ્રામ પ્રસિદ્ધ છે, પણ સરિગમ પધનિસ, એવા સમુહમાંના ષડજ બે મધ્યમ એક મળી ત્રણ ગ્રામ કાલ્પનિક ભેદથી, છે તેથીજ સ્વર લગાડવાની રીત “ સરિગમપધનિસ ” આ દુનિયામાં ચાલુ છે; એ ઉપરથી, સપ્ત સ્વર, ત્રણ ગ્રામ એ ભાગ, ધ્રુવ પદ વિગેરેમાં વર્ણન કરે છે; એકંદર સપ્ત સૂર, છેલ્લા શડજ વગર કહેવા, એ ઉત્તમ છે.

ક્રમાત્સ્વરાણા, સપ્તા નામારોહ શ્ચાવરોત્પણં;
મૂર્છને ત્યુચ્યતે, ગ્રામ સ્થાએતાઃ સત સપ્તચ.
ગ્રામ ત્રયેપિ પ્રત્યેકં, મૂર્છના સત સપ્તચ.

અર્થઃ—ક્રમે કરી સાત સૂર ચઢાવવા, અને ઉતરવા, એને મૂર્છના કહેવાય છે; દરેક સૂરમાં ત્રણ ત્રણ મૂર્છના, એટલે સાત તરી એકવીસ, એ સમજવા માટે, સ્વરોના અંશ કરી, અંશ ભાગથી રાગ અને રાગણિયો સિદ્ધ થાય છે. “ સરિગમપધનિ ” “ સરિગમપધનિ ” “ સરિગમપધનિ ” તાન સપ્તકનાં નિયમથી, એકવિસ મૂર્છના, એટલે એક ભાગે ચઢવું અને ઉતરવું (દાખલો) દાદરનાં પગથીયાં ચડવા અને ઉતરવા તેજ મૂર્છના, એ સંજ્ઞા,

ચતુશ્રુતિ સ્ત્રી શ્રુતિશ્ચ, દ્વિશ્રુતિશ્ચ ચતુશ્રુતિ;
ચતુશ્રુતિ ત્રિશ્રુતિ દ્વિશ્રુતિ શ્ચૈતિતે સ્વ;
ચતુશ્ચ તુશ્ચતુશ્ચૈવ ષડજ મધ્યમ પંચમા;
દ્વે દ્વે નિષાદ ગાંધારો ત્રિ ઋષભ ધૈવતૌ.

અર્થઃ—ષડજની ચાર શ્રુતિ, રૂષભની ત્રણ શ્રુતિ, ગાંધારની બે શ્રુતિ, મધ્યમની ચાર શ્રુતિ, પંચમને, સા, કાયમ ધૈવતની ત્રણ શ્રુતિ, નિષાદની બે તિ, એનાં આધારેજ રાગ અને રાગણિયો થાય છે.

શ્રુતિ જોવાનો કોઠો.

ષડજ	ઋષભ	ગાંધાર	મધ્યમ	પંચમ	ધૈવત	નિષાદ
૪	૩	૨	૪	૪	૩	૨
શ્રુતિ	શ્રુતિ	શ્રુતિ	શ્રુતિ	શ્રુતિ	શ્રુતિ	શ્રુતિ
સ અ અ	રિ ઇ ઇ	ગઅઅ	મઅઅઅ	પઅઅઅ	ધઅઅઅ	નિ ઈ ઈ
અ અ	ઈ		અ	અ		
મૂર્છના	મૂર્છના	મૂર્છના	મૂર્છના	મૂર્છના	મૂર્છના	મૂર્છના
૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩
સ ।।।।	રિ ।।।	ગ ।।	મ ।।।।	પ ।।।।	ધ ।।।	નિ ।।
૪	૩	૨	૪	૪	૩	૨

દરેક સ્વરને ત્રણત્રણ મૂર્છના એટલે સાતતરી એકવીસ ત્રણ મૂર્છનારૂપ સહિત, સ્વરનાં ચાર અંશ કલ્પિત થાય છે, અથવા દરેક સ્વરને એક મૂર્છના ત્રણ સપ્ત કમળી એકવિસ મૂછના એ પણ એક મત છે,

"સ" સ્વરની ચાર શ્રુતિ લઇ કંપિત ધર્મવાનું જે, તે મૂર્છના તેની સમાપ્તિ માટે "રિ" એ સ્વર આગળ એવાજ ક્રમથી સાત સૂર લગાડવા.

ષડજર્ષભકગાંધાર મધ્યમ પંચમ ધૈવતાઃ ।
નિષાદશ્ચેત્યમી સપ્ત તંત્રીકંઠોત્થિતાઃ સ્વરાઃ ।।

નામ,	ષડજ	રૂષભ	ગાંધાર	મધ્યમ	પંચમ	ધૈવત	નિષાદ
અન્વર્થ	સ	રિ	ગ	મ	પ	ધ	નિ

ષડજાદિ પદ થકી, સરિ ઈત્યાદિ સંજ્ઞાથી કાંઈ અક્ષરો એક સરખા, જેમ સ રિ માં આગળ આવે છે, તે પાંચ સ્વર પૂર્વ અવયવ, ગ મ પ ધ નિ એવી સંજ્ઞા માટે યોજના કરી તેથી અન્વર્થ સમજવા.

॥ ષડજ યો જાતઃ ષડ્જઃ ॥

અર્થ:—છ સ્વરોથી ઉત્પન્ન થાય છે, માટે તેનું નામ ષડ્ એ સંજ્ઞા "તે સ" લોક રૂઢીમાં કયાં રહે છે તેનું પ્રમાણ.

ષડ્જં વદેન્મયુરો હિ રૂષભં ચાતકો વદેત્ ।
અજા વિક્રૌંચ ગાંધારં ક્રૌંચો વદતિ મધ્યમં ॥
પુષ્પ સાધારણે કાલે કોકિલઃ પંચમ વદેત્ ।
અશ્વસ્તુ ધૈવતેરોતિ નિશાદંરૌ તિ કુંજરઃ ॥

નાસાકંઠ મુરસ્તાલુ જીવ્હા દંતાશ્ચ સંસ્પૃશન્ ।
ષડ્જયઃ સંજાયતે યસ્માત્તસ્માત્ષડજઈતિ સ્મૃતઃ ॥

અર્થ:—જે ગાયક તેના મુખ્ય સ્વરથી, છ ઠેકાણે સ્પર્શ થયાથી જે થયો તે ષડજ મોર વાણી જાણવી. ગાયકના નાભી સ્થાન પાસ, નાદ થઈ ચોખો તા થતો નથી. તેને લોકો ખરજ કહે છે. તે ખરજથી છ સ્થાનને સ્પર્શ કરી થાય તેને મયુરી દ્રષ્ટ છે. શાસ્ત્રીય ષડજ એવી સંજ્ઞા તો નિ ધ પ મ ગ રિ સા, આ અવળા ક્રમથી, ષડજ તો પૂર્વે "સ"નેજ જાણવો, ખર શબ્દ "સા" દેખાય છે, તેથીજ ખરજ.

આર્યા.

જેનાન અધો ભાગે સ્વર શ્રુતિ ખરજ હોય તે સાચ;
ષટ સ્થાન સ્પર્શનોથી થાય જે શબ્દ ષડજ તે સાચ.
ઋષભ ચાતકો વદેત્ રૂષતિ બલીવર્દ શબ્દ સા દ્રશ્યં
કરોતિ ઋષભઃ.

અર્થ:—બળદના સુર પ્રમાણે જે શબ્દ ઉચ્ચાર થાય છે, તે, અગર ચાતક પક્ષી પ્રમાણે જે શબ્દ થાય છે, તેથીજ ઋષભ "રિ" અક્ષરની યોજના કરી છે.

ગાંધાર દેશે ભવો ગાંધાર અવિજાકૌંચ ગાંધારં;

અર્થ:—બોકડી અથવા બોકડા જેવો જે શબ્દ, તેજ ગાંધાર છે એમ સમજવું.

ક્રૌચો વદતિ મધ્યંમ મધ્યે ભવો મધ્યમઃ,
તદ્દદેવોત્થિતોવાર્યુરૂરઃ કંઠ સમાહતઃ;
નાભિં પ્રાપ્તો મહા નાદો મધ્યસ્થ ન ચ મધ્યમઃ.

અર્થ—ત્રણ સ્વરનાં વચમાંનો જે સ્વર તે મધ્યમ અથવા હ્રુદય મધ્યના ઠેકાણે થાય છે, તેથીજ તે મધ્યમ કહેવાય છે. ક્રૌંચ પક્ષી બોલે છે, તેમજ તેનો શબ્દ નદીના કીનારાપર સંભળાય છે.

પુષ્પ સાધારણે કાલે કોકીલઃ પંચમં વદેત્;
પંચાનાં પૂરણઃ પંચમઃ;
સમુદગતો મહાનાભે રૂરો હત્કંઠ મૂર્ધસૂ.
વિરચંન્યંચમ સ્થાનં પ્રાતઃ પંચમ ઉચ્યતે.

અર્થઃ—પુષ્પ એટલે "ફૂલ" જે સમયમાં થાય છે તે સમયે જે મધુર પંચમ શબ્દ થાય છે, તેને કોકીલ વાણી પંચમ કહેવાય છે, નાભી છાતી હ્રુદય કંઠ, મસ્તક એવા પાંચ ઠેકાણે ફરિ જે શબ્દ થાય છે, તેજ પંચમ (પાંચ સ્થાનને પૂર્ણ કરનાર તેથીજ પંચમ કહેવાય છે.)

અશ્વસ્તુ ધૈવતેરાતિ ધીમતામય ધૈવતઃ ધીમતા મયં ધૈવત્ઃ

અર્થઃ—ઘોડાનો ખોંખારો તેજ ધૈવત, ધૈવત્ લગાડી અનુભવ લેવો એ બુદ્ધિમાનોનું કાર્ય છે.

નિષાદં રાતિ કુંજરઃ નિષદતિમનો અસ્મિન્નિતિ નિષાદઃ

અર્થઃ—સ્વર સમાપ્તિ સમયે જે મનની સ્થિતિ રહે છે તેજ નિષાદ, હાથીનો શબ્દ સમજવો.

નાભિ સ્થાને ભવેત્ ષડજો નાસિકાયાં તથર્ષભઃ
ગાંધારશ્ચ કપોલે સ્યાત્ હૃદયે મધ્મઃ સ્મૃતઃ
ગ્રીવાયાં પંચમો જાતઃ કપાલે ધૈવત્ સ્તથાઃ
તાલુ સ્થાને નિષાદશ્ચ સ્વર વ્યુહ પ્રદર્શિતઃ

અનુભવિક ઉત્પત્તિ સ્થાન જાણવા માટે છે.

નિષાદ તાળુ સ્થાનમાં થાય છે.	....	....	....	નિ
ધૈવત કપાળના મધ્યમાં થાય છે.	....	....	....	ધ
રૂષભ નાકમાંથી થાય છે.	...	....	....	રિ
ગાંધાર ગળામાં થાય છે.	...	....	....	ગ
પંચમ કંઠ સ્થાનમાંથી થાય છે.	....	...	....	પ
મધ્યમ હ્રુદય સ્થાને થાય છે.	....	....	....	મ
ષડજ નાભિ સ્થાનમાં થાય છે.	...	....	....	સ

ઉચ્ચૈર્નિષાદ ગાંધારૌ નીચૈ ઋષભ પંચમૌ:
શેષાસ્તુ સ્વરિતા જ્ઞેયા ષડ્જ મધ્યમ ધૈવતા.

સ	સ્વરિત	પ્રથમ ઉદાત શ્રવણ થઈ, પછી અનુદાત શ્રવણ થાય.
રિ	અનુદાત્ત	તાળુ સ્થાનમાં વચોવચ જે સ્વર ઉચ્ચાર થાય તે.
ગ	ઉદાત્ત	તાળુ સ્થાનના ઉપલા ભાગમાં જે સ્વર ઉચાર તે.
મ	સ્વરિત	પ્રથમ ઉદાત શ્રવણ થઈ, પછી અનુદાત શ્રવણ થાય.
પ	અનુદાત્ત	તાળુ સ્થાનમાં વચોવચ જે સ્વર ઉચાર થાય, તે.
ધ	સ્વરિત	સ્વરિત ૩ — ઉદાત ૨ — અનુદાત ૨
નિ	ઉદાત્ત	સ | મ | ધ — ગ | નિ — પ | રિ

પંચમોદર્શ ભોજાતો ગાંધારો ધૈવતા તથા,
નિષાદાન્મધ્યમઃ સ્યાત્પશ્ચનિજા રિપમાં સ્મૃતા.

અર્થ:—પંચમથી રૂષભ થાય છે, તેમજ ગાંધારથી ધૈવત, મધ્યમથી નિષાદ પંચમથી રૂષભ થાય છે, એવો અનુભવ લેવો હોય તો, તંબુર, સતાર વિગેરે વાદ્યોમાં સ્પષ્ટ જણાઇ આવશે.

ધૈવતથી ગાંધાર થાય છે, અને નિષાદથી મધ્યમ થાય છે. પહેલા સ્વર મુખ્ય રૂપથી છે, તેજ ઉત્તરોતર દ્રશ્ય થાય છે. “ સ રિ ગ ની ” ઉત્પત્તિનું કારણ “ પ ધ નિ ” થાય છે.

મૂર્છના ત્રિતયંત્યક્તા રૂષભો જાયતે તતઃ
ગાંધારો મૂર્છના ભેદં જનયંન્ પંચમસ્તથા
ત્રિમૂર્છાંતઃ પંચમઃ સ્યાત્ ધૈવતશ્ચ તથા વિધઃ
નિષાદાંશ ત્રયાત્ષડ્જઃ ક્રમાદિત્યેક વિંશતિઃ

પ્રથમનો શડજ, રૂષભનાં ૭ સ્થાનને લઈ જે થાય છે તે ચોખો ષડજ સમજો.

અર્થ:—ષડજ રૂષભાદિ ૭ સ્થાનને સ્પર્શ કરી થાય છે, નિષાદ ધૈવતના ત્રણ અંશ લઇ થાય છે, ધૈવત પંચમના ત્રણ અંશ લઇ થાય છે, પંચમ મધ્યમના ત્રણ અંશ લઇ થાય છે, મધ્યમ ગાંધારના ત્રણ અંશ લઈ થાય છે. રૂષભ ષડજની ત્રણ માત્રા જેટલો કાળ લઇ થાય છે, ષડજને એક નાભિ સ્થાન સ્પષ્ટ દેખાડે છે.

જેમ દાદરનાં પગથિયાં ચડાય છે
તેવી રીતે સ્વરને ક્રમે કરી
એક એક ચડાવાનો છે.

સ | રિ | ગ | મ | પ | ધ | નિ

આ માર્ગ સહેલો નથી,
ત્રણ માત્રા સમજી ત્રણ
મૂર્છના, ત્રણ સંખ્યા એકજ
છે, પણ રસ્તો એજ સમજવો.

ભૈરવઃ પંચમો નાટો મલ્હારો ગૌડ માલવઃ
દેશાખ૪ચેતિ ષટ્રાગાઃ પ્રોચ્યંતે લોક વિશ્રુતાઃ

છ રાગનાં નામ.

ભૈરવ, પંચમ, નાટ, મલ્હાર, ગૌડ માલવ, દેશાખ.

બંગાલી ગુણ કરી મધ્યમાદી વસંતકઃ
ધન્યશ્રીશ્ચ પંચતે રાગા ભૈરવ સંશ્રયાઃ

અર્થ—બંગાલી૧ ગુણકરી૨ મધ્યમાદી૩ વસંત૪ ધન્યાશ્રી૫.

લલતો ગુર્જરી દેશી વરાટી રામ કૃતથા,
મતા રાગાર્ણવે રાગા પંચૈતે પંચમાશ્રયા.

પંચમના આશ્રે રહેલા રાગ.

લલત૧ ગુજરી૨ દેશી૩ વરાટી૪ રામકૃત૫.

નટ નારાયણઃ પૂર્વ ગાંધારઃ સાગલસ્તથા,
કેદાર કર્નાટૌ પંચૈ તે નાટ સંશ્રયા.

નાટના આશ્રયે.

નટનારાયણ૧ ગાંધાર૨ સાગલ૩ કેદાર૪ કર્નાટ૫.

મેઘ મલ્હારિકા માલકોશિકઃ પ્રતિ મંજરી,
અસાવરિ પંચૈ તે રાગા મલ્હાર સંશ્રયા.

મલ્હારના આશ્રયે.

મેઘમલ્હારિકા૧ માલકંસ૨ પ્રતિ મંજરી૩ કૌશિક૪ આસાવરી૫.

હિંડોલ સ્રિગુણા વાલી ગૌડી કોલાહલ સ્તથા,
પંચૈ તે ગૌડનામાન રાગ માશ્રિત્ય સંશ્રિતા.

ગૌડ માલવના આશ્રયે.

હિંડોલ૧ ત્રીગુણા૨ ધાલી૩ ગૌડી૪ કોલાહલ૫.

ભૌપાલી હરિપાલશ્ચ કામોદી ઘોરણીં સ્તથા,
વેલાવલી ચ પંચૈ તે રાગા દેશાખ સંશ્રયા.

દેશાખના આશ્રયે.

ભોપાલી૧ હરિપાલ૨ કામોદી૩ ઘોરણી૪ વેલાવલી૫.

રાગ પરિવાર કોષ્ટક.

ભૈરવ	પંચમ	નાટ	મલ્હાર	ગૌડમાલવ	દેશાખ
બંગાલી	લલત	નટનારાયણ	મેઘ મલ્હારિકા	હિંડોલ	ભોપાલી
ગુણકરિ	ગુર્જરી	ગાંધાર	માલકંસ	ત્રિગુણા	હરિપાલ
મધ્યમાદી	દશી	સાગલ	કૌશિક	ધાલી	કામોદી
વસંત	વરાટી,	કેદાર	પ્રતિમંજરી	કોલાહલ	ઘોરણીં
ધન્યાશ્રી	રામકૃત	કર્નાટ	અસાવરી	ગૌડી	વેલાવલી

અન્યે ચ બહવો રાગા જાતા દેશ વિશેષતઃ
મારૂ પ્રમત યો લોકે તે ચ ભદ્રૈપ્સકા સ્મૃતાઃ

અર્થ:—એવાજ કાંઈ રાગ, દેશકાળને અનુસરીને, થયા છે તે સુખ પ્રાપ્ત કરે છે; મારૂ રાગ.

ન રાગાણાં ન તાલાના મંતઃ કુત્રાપિ વિદ્યતે,
સંતોષાય શિવાસ્યેતે ગેયા બુદ્ધ જનૈ સદા;
તથા નયંતિ કૈલાસેન ગંગા ન સરસ્વતી,
યથા નયંતિ રાગાસ્તે નરં ગાય ન કોવિદં.

અર્થ:—રાગ અને તાલનો અંત નથી, પરંતુ શંકરના સંતોષનાર્થે, વિદ્વાનોએ ગાવું, ગાયન ક્રિયાથી કૈલાસમાં જવાની ગતિ મળે છે, તેમ પવિત્ર ગંગા સરસ્વતિ પણ કૈલાસમાં લઈ જવા શક્તિમાન નથી.

કંપિત ભીત મુત્ધૃષ્ટ મવ્યક્ત મનુ નાસિકં,
કાક સ્વરં શિરસિ ગતં તથા સ્થાન વિવર્જિતં;
વિસ્વરં વિરસંચૈવ વિશ્લિષ્ટ વિષમાહતં,
વ્યાકુલં તાલહિનં ચ ગા તુ દોષાશ્ચતુર્દશઃ

રાગ ગાતી વેળા ચૌદ દોષ ધ્યાનમાં રાખવા.

અર્થ:—કંપિત૧ ડરિડરિ૨ અતિ ઉંચો સ્વર કર્કશ૩ અસ્પસ્ટ૪ નાકમાંથી૫ કાક સ્વર૬ ગળામાં ગણગણાટી૭ સ્વર ઠેકાણા વગર ગમે ત્યાં લગાડવો૮ બે સૂર૯ રસહિણ૧૦ અક્ષર અને સ્વરનો ગોટાળો કરવો૧૧ સ્વર અક્ષર વિષમ૧૨ આહત એટલે, સ્વર અને અક્ષર અફાળવા૧૩ તથા બે તાલ૧૪.

સૂ સ્વરં સૂર સંચૈવ સૂ રાગં મધુરાક્ષરં,
સાલંકાર પ્રમાણંચ ષટ વિધં ગીત લક્ષણું;
સ્વરેણ પદ સંયુક્તં છંદ સાચ સૂ સંયુતં,
સૂ માત્રં સૂ તાલંચ સૂ ગીતં તે ન ભણ્યતે.

ગીત લક્ષણ.

અર્થ:—ચૌદ દોષરહિત સૂસ્વર આત્મનાદ૧ શ્રંગારસહિત ૭ રસ મળી, ઉત્તમ તે સૂરસ૨ સુરાગ એટલે રાગનો વિચાર કરી ગાવું૩ અક્ષર મધુર૪ અલંકાર તાન વિગેરેથી મીઠું૫ પ્રમાણ એટલે શાસ્ત્રાદિ પ્રમાણયુક્ત ગવાય તે૬.

સ્ફુરિતં કંપિતં લીનં સ્તિમિતાં દોલિતા વપિ,
અહુતં ત્રિક ભિન્નંચ ધમકં સપ્તધા સ્મૃતં

અર્થ:—સ્ફુરિત, સ્વરને સ્ફુરણ૧ કંપિત સુરને હલાવવો૨ લીન૩ ગુપ્ત રૂપ આપવું સ્તિમિત૪ સ્વર લંબાવવો આંદોલીત૫ તેજ પ્રમાણે સ્વરને ઝુલાવવો અહુત૬ અહત એટલે અફાળી સૂર લગાડવો તે.

સ્વર વિસ્તૃત કરવાથી જે શબ્દ થાય તે તાન સાચ,
સ્વર પાછો વળિ થાતા આલાપ થાય તે સૂર સાચ.

અર્થ:—એક સ્વરને તેજ રૂપમાં વિસ્તૃત એટલે "લંબાવવો" તે તાન સ્વર, ફરિ ફરિ ગ્રામ ભેદ કરિ, લગાડવો તે આલાપ.

આલાપ અનંત હરિ એવા શબ્દ વડે કર આલાપી,
જે ઈતર શબ્દ તંતૂ વાદ્યાનુકરણ કરી આરોપી.

અર્થ:—અનન એવાજ અનુકરણપર સ્વરનો આરોહ અને અવરોહ કરવો, થોમનોમ આ શબ્દ બિનાદી વાદ્યોના જાણવા.

સ્વયં યો રાજતે નાદઃ સ સ્વરઃ પરીકીર્તિતઃ
શબ્દ પ્રથમ શ્રવણેં શ્રુત થાયે હ્રસ્વ માત્રા તેજ શ્રુતિ,
તદનંતર નાદાત્મક જે શબ્દ સ્વર સુગાયને વદતિ.

અર્થ:—શબ્દ બે પ્રકારના છે, એક વર્ણાત્મક ને એક ધ્વનિરૂપ, વર્ણાત્મક એટલે હ્રસ્વ માત્ર, હ્રસ્વ માત્ર એટલે, એક માત્રા જેમ "અ" ઈત્યાદિ ધ્વનિ

રૂપ, જે શબ્દ સંભળાય છે, તે શ્રુતિ, તેના આગળ ધ્વનિ રૂપે જે શબ્દ, તે સ્વર છે.

કર સ્વરાંશ ચાર ન્યુનાધિક લગાડતાંજ કોમલ તે થાયે,
તેવો તીવ્રજ થાયે આ ભેદને જાણતાં કદિ ન મોહાયે.

અર્થ:ઋષભને એક અંશ વધારે લગાડવાથી તીવ્ર થાય છે, બે અંશ લગાડવાથી અતિ તીવ્ર થાય છે, તેમજ ઋષભમાંથી એક અંશ ઓછો કરવાથી કોમળ થાય છે, બે અંશ ઓછા કરવાથી અતિ કોમળ થાય છે, એવા તીવ્ર કોમળ ભેદોથી રાગોનું રૂપ ફરે છે, અતિ તીવ્ર અને અતિ કોમળ એવો પણ ભેદ છે.

ધ્વનિ વિચાર.

યોયં ધ્વનિ વિશેસ્તુ સ્વર વર્ણ વિભૂષિત:
રંજકો જન ચિતાનાં સ રાગ: કથ્યતે બુધૈ:

અર્થ:—જે ધ્વનિ વિશેષ, એટલે અક્ષર વગરનો નાદાત્મક, સપ્ત સૂરથી ભૂષિત, અને ચોસઠ વર્ણાત્મક લોકોનાં ચિત્તને આનંદ આપે છે, તે રાગ કહેવાય.

વાણીં વિચાર.

પરાવાંઙ મૂલ ચક્રસ્થા પશ્યંતિ નાભિ સંસ્થિતા:
તત્હ્રદયે મધ્યમા જ્ઞેયા વૈખરી કંઠ દે શગા:

અર્થ:—શબ્દ મુખમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, તે વાણી ચાર પ્રકારની છે. ૧ પરા, ૨ પશ્યંતી, ૩ મધ્યમા, ૪ વૈખરી.

પરા સંજ્ઞક વાણી, મૂળ ચક્રનાં ઠેકાણે થાય છે. પશ્યંતી નાભિસ્થાનમાં, મધ્યમા હૃદય સ્થાને, બ્રહ્મ ગ્રંથી એટલે કંઠના ઠેકાણે જે થાય છે તે વૈખરી વાણી સમજવી.

સ્વર વિચાર.

પ્રથમ ખરજ સ્વર સાધ્યથી, થાય આદિ રાગ સમજ;
ખં આકાશં રાતી તિગૃણ્હાતી, તિખર: નાભિ:.
તસ્માજ્જાજ: ખરજ:, આકાશસ્ય પરમેશ્વર;
નાભિ ત્વાત્, ત્રેવશબ્દોત્પત્યા ષડજસ્ય.
નાભિસ્થાનીકત્વાત્, તત્સાધનેત્વ પૂર્વ યત્ન:
કાર્ય ઇત્યર્થ:.

અર્થ—“ ખ ” એટલે આકાશ, તેને ધારણ કરનાર જે નાભિ ત્યાંથી થયેલો જે ખરજ, બ્રહ્મ લિંગ અને પરમેશ્વરનો નાભ, તે આકાશ, ત્યાં જે શબ્દ ઉત્પન્ન થાય છે, ષડજ પણ નાભિ સ્થાનમાંથીજ ઉત્પન્ન થાય છે, તેથીજ પ્રથમ સ્વર આ દો યત્ન સાધ્ય કરવો.

દિવસના સમયે ગવાતા રાગોનું કોષ્ટક.

ઉષ:કાળ ભૈરવ ૧	દિવસ ઉગ્યા પછી વિભાસ ૧	ચાર ઘડી દેશાખ ૨	પહોર દિવસ થતાં પહેલાં ગુર્જરી ૩	જોગીયા ૪	ભેરવી ૫
રામકલી ૬	ગુનકલી ૭	દેશી મીયાની તોડી, જીવન પુરી તોડી વેરારી, લક્ષમણ તોડી, ગાંધારી તોડી,		તોડી ૮	પીલુ
દિવસ પ્રહર સુધી "૮" રાગ દરેક ઘડીના અંતરે ગાવા.					
આશાવરી	દેવ ગાંધાર	ખટ	સુવા	સુધરાયી	
બિલાવલ	કુકુભ બિલાવલ.		અલૈયાબી	યમની બીલાવલ	
સર્પદા સોરઠ	પહોર દિવસથી દસ ઘડી સુધી. બાર ઘડી દીવસ સુધી.				
વૃંદાવની સારંગ.	મધુમાધ સારંગ		બઢો સ સારંગ.		
ગૌડ સારંગ બીજા પ્રહરથી ત્રીજા પ્રહર સુધી. વર્ષા રૂતુમાં ગમે તે વખતે ગવાય, બીજી રૂતુમાં પ્રમાણથી મલ્હાર, ગૌડમલ્હાર, બે ઘડી દીવસ સુધી.				મિયાનોઃ મઃ સૂર મલ્હાર. મેઘ મલ્હાર.	
ભીમ પલાસ.	ધનાશ્રી	લિલાંબરી.	મધુ માધવી		
સિંધવી	અહંગ	ત્રીજા પ્રહરથી બે ઘડી સુધી.			
મારવા	ચાર ઘડી દીવસ પાછળ રહેતાં		સંધ્યાકાળે શ્રીરાગ		
માલશ્રી	ધવલાશ્રી.	જયતશ્રી	લલિતાશ્રી		
પુર્વી	ગૌરી	ચાર ઘડી દીવસથી સાંજ સુધી.			

રાત્રિનાં સમયે ગવાતા રાગોનું કોષ્ટક.

<table>
<tr><td>શ્યામકલ્યાણ</td><td colspan="2">શુદ્ધકલ્યાણ</td><td colspan="2">મોહનકલ્યાણ</td><td>ઝીંઝોટી</td></tr>
<tr><td>યમનકલ્યાણ</td><td colspan="2">હમીરકલ્યાણ</td><td colspan="2">ભૂપકલ્યાણ</td><td>જંગલા</td></tr>
<tr><td>પૂર્વીકલ્યાણ</td><td colspan="2">જયતકલ્યાણ</td><td colspan="2">કામોદ કલ્યાણ</td><td>કાફી</td></tr>
<tr><td>કલ્યાણી</td><td colspan="2"></td><td colspan="2"></td><td>ખમાજ</td></tr>
<tr><td>નાટ</td><td colspan="2">છાયા</td><td colspan="2">છાયા નાટ</td><td></td></tr>
<tr><td>સાવનીનાટ</td><td colspan="2">કામોદી નાટ</td><td colspan="2">હમીર નાટ</td><td></td></tr>
<tr><td>કેદારનાટ</td><td colspan="2">નટનારાયણ</td><td colspan="2"></td><td></td></tr>
<tr><td>કાનડા</td><td colspan="2">દરબારિ કાનડા</td><td colspan="2">નાયકી કાનડા</td><td></td></tr>
<tr><td>કૌશીક કાનડા</td><td colspan="2">મીયાનો કાનડો</td><td colspan="2">ગારા કાનડા</td><td></td></tr>
<tr><td>બાગેસર કાનડા</td><td colspan="2">સહાના</td><td colspan="2">અડાના</td><td></td></tr>
<tr><td>કેદારા</td><td colspan="2"></td><td colspan="2"></td><td></td></tr>
<tr><td>બિહાગ</td><td colspan="2">શંકરા</td><td colspan="2">બિહાગડા</td><td></td></tr>
<tr><td>માલકંસ</td><td>પરજ</td><td>સોહની</td><td>કાલંગડા</td><td>પરજડી</td><td></td></tr>
<tr><td>હિંડોલ</td><td>મારૂ</td><td>બહોરી</td><td colspan="2">વસંત</td><td>પંચમ</td></tr>
<tr><td>લલત</td><td>મારૂ</td><td>બહુરિ</td><td colspan="2">વસંત</td><td>પંચમ</td></tr>
<tr><td>બહાર</td><td colspan="2">વસંત બહાર</td><td colspan="2">કેદારની બહાર</td><td>બહાર</td></tr>
<tr><td>કાનડાની બ:</td><td colspan="2">બહાર</td><td colspan="2">બાગેસરની બ:</td><td>બહાર</td></tr>
</table>

સપ્તક. | **હારમોન્યમ સમજ.** | **સપ્તક**

	કો	તી	કો	તી	શુ	તી		કો	તી	કો	તી
સા	રિ	રી	ગ	ગ	મ	મ	પ	ધ	ધ	નિ	ની

મંદ્ર

સ્વર ચિન્હ

૧

	કો	તી	કો	તી	શુ	તી		કો	તી	કો	તી
સ	રિ	રી	ગ	ગ	મ	મ	પ	ધ	ધ	નિ	ની

મધ્ય

સપ્તક.

	કો	તી	કો	તી	શુ	તી		કો	તી	કો	વી
સ	રિ	રી	ગ	ગ	મ	મ	પ	ધ	ધ	નિ	ની

તાર

સ્વર ચિન્હ.

ं

રાગ રંગ સંગિત દધી કોઈ ન પામે પાર,
જે સમજે તે મતિ યથા લખે ભેદ વિસ્તાર.

સર્વ વિદ્યામાં ગાયન વિદ્યા શ્રેષ્ટ કહેવાય છે, અને એ કહેવત સત્ય છે. એમ માનવામાં કોઈ રીતે શંકા રહેતીજ નથી. કારણકે સર્વ જગત્, જે વેદના આધારે ચાલે છે, તે વેદમાં, ગાયન વિદ્યા પાંચમો વેદ છે, એવું પ્રમાણ દેખાડયું છે. "गायनो पंचमो वेदा" જે વિદ્યાની આટલી મહત્તા છે, તે વિદ્યા સહજમાં સહેલાઈથી પ્રાપ્ત થાય, એમ માનવું નિરર્થક છે.

પણ આ મનુષ્ય દેહમાં જેવા પ્રયત્ન કરીયે, તે પ્રયત્નના પ્રમાણમાં તેને. બદલો મળે છે, "પ્રમાણ"

पशुकि होत पनैया, नर का कछु नहि होत ।
नर करनि करे जब, नर नारायण होत ॥

આ મહા વાક્યનો આધાર, હૃદયમાં ધારણ કરતાંજ, મનને સ્ફુર્તી થઈ કે, આપણે પણ પ્રયત્ન કરીશું તો તેમાં લાભ મળશેજ. એવો વિચાર કરી, ગુરૂ ચરણનું સ્મરણ કરી, ગ્રંથ લખવા આરંભ કર્યો, અને આજે આ ગ્રંથ, જે આ સજ્જનો સમક્ષ રજુ થયો છે એજ પ્રયત્નનો બદલો મળ્યો એમ નિશ્ચયપૂર્વક, કહેવામાં હરકત દેખાતી નથી.

સંગિત કલાભિજ્ઞ, સંગિત માધુર્યનાં ભોક્તાઓ, આપે આજ સૂધી, આપણાં આર્ય દેશમાં બનેલા સંગીત ગ્રંથોનું અવલોકન કર્યું હશે, અને તે ગ્રંથો શાસ્ત્ર પ્રવિણ વિદ્વાનોએજ લખેલા છે, અને તે સારાજ છે.

તેમજ રાગોનું સ્વરૂપ, પહેરાવ, અલંકાર, સમય, ઋતુ, એ સમજનું જ્ઞાન ન હોય તો, ગાવા વખતે, અથવા બજાવવા વખતે, ઘણીજ ખામી દેખાય છે. તો તે અગવડ દૂર કરવા, તથા ભારતી દેવીની સેવા બજાવવા, તેમજ ભારત બંધુઓને સરળ રીતે હૃદયમાં, સંગીત જ્ઞાનનો સાક્ષાત્કાર કરાવવા આ ગ્રંથ રચાયો છે, તો તે હંસક્ષીર ન્યાય દ્રષ્ટિયે સ્વીકારશો.

સ્વર, શબ્દ, તથા તાલનાં ચિન્હોની સમજ.

મંદ્ર સ્વર ચિન્હ—

હરકોઈ સ્વર નિચે સાતડાનું ચિન્હ લખેલું હોય, તેને મંદ્ર સ્વરો સમજવા,

જેમ કે, નિ ધ પ.

મધ્ય સ્વર ચિન્હ—

મધ્ય સપ્તકનાં સ્વરોમાં, ઉપર તેમજ નિચે કાંઈ પણ ચિન્હ દેખાડયું નથી,

જેમ કે, ગ : મ : પ : ધ :.

તાર સ્વર ચિન્હ—

હરકોઈ સ્વર ઉપર "૪" આ પ્રમાણે ચિન્હ લખેલું હોય, તે તાર સ્વર સમજવા,

જેમ કે, સા : રે : ગ : (ઉપર ૪ ૪ ૪)

કોમલ સ્વર ચિન્હ—

જે સ્વર ઉપર "કો" આ પ્રમાણે લખેલ હોય તે, કોમલ સ્વરો સમજવા,

જેમ કે, રે : ગ : ધ : (ઉપર કો કો કો)

તીવ્ર સ્વર ચિન્હ—

જે સ્વર ઉપર "તી' આ પ્રમાણે લખેલ હોય તે, તીવ્ર સ્વર સમજવા,

જેમ કે, મ : ધ : નિ : (ઉપર તી તી તી)

શુદ્ધ મધ્યમ ને, મંદ્ર તથા તાર સપ્તકમાં ચિન્હો કરેલા છે, જે મધ્યમ ઉપર ચિન્હ ન હોય તે, મધ્યમ શુદ્ધ છે એમ સમજવું.

ચીજમાં જે અક્ષર આગળ — આવી આડી લીટી વાળું ચિન્હ હોય, તેની પાછળના બોલને એક માત્રા લંબાવી આગળનો શબ્દ ઉચ્ચાર કરવો તેમજ " સ રિ ગ મ " માં જે સ્વર આગળ "ડ" આવો " ડ " આવે, તેનું પ્રમાણ પણ એક માત્રાનું સમજવું.

આ શિવાય ચીજના દરેક ખાનાના પ્રથમ બોલ નીચે જેમ " ૧ ' " ૨ " " ૩ " " ૫ " આવા અંક લખેલ હોય, તેને તાલ સ્થાન સમજવા જેમ કેઃ—

૪ ૪ કો ૪	કો		કો
સા સા ધ નિ સા ગ મ નિ	ધ ડ	ગ મ	ગ ડ રે
હ ર થી પ્ર ગ ટ થ યો	ભૈ—	ર વ	રા — ગ
૧	૨	૩	૪

ચીજનાં આગળ ÷ આ ચિન્હ બતાવેલું હોય ત્યાંથી ચીજની પ્રથમની લીટી " બે " વખત ગાઈ અંતરાયની શરૂઆત કરવી.

ભૈરવ માલકંસ હિંડોલ, દીપક, શ્રી, સ્વીકાર;
મેઘ રાગ મળી ષષ્ટ જે, જેનો શાસ્ત્રાધાર.

સાંકળીયું.

રાગ નામ.			તાલ નામ.
૧	ભૈરવ	રાગ	જયઝંપા
૨	ભૈરવિ	રાગણિ	ત્રીતાલ
૩	બંગાલી	”	ઝપતાલ
૪	વૈરાટી	”	”
૫	મધુ માધવી	”	”
૬	સિંધવી	”	”
	પાંચ પુત્ર રાગ.		
૭	બડહુંસ		ઝપતાલ
૮	ખટ		અર્ધઆડ ચોતાલ
૯	બરવા		ઝપતાલ
૧૦	બિભાસ		”
૧૧	સારંગ		ચોતાલ
	પાંચ પૂત્ર ભાર્યા.		
૧૨	સોરઠી	રાગણિ	સંમુખતરા
૧૩	પૂર્વી	”	સમતાલ
૧૪	દિવસની પૂર્યા	”	સંમુખતરા
૧૫	ઇમનકેદારી	”	ગણેશ
૧૬	જયજયવંતી	”	ઝપતાલ

ભૈરવ કુટુંમ્બ.

૧૭	માલકંસ	રાગ	ત્રીતાલ
૧૮	તોડી	રાગણિ	”
૧૯	ગૌરી	”	ઝપતાલ
૨૦	ગુન કલી	”	”
૨૧	ખંબાવતી	”	અર્ધઆડ ચોતાલ
૨૨	કુ કુ ભ	”	ઝપતાલ
	પાંચ પુત્ર રાગ.		
૨૩	બાગેસર		ઝપતાલ

૨૪	સુધરાઈ		સમતાલ
૨૫	માઢ		જયઝંપા
૨૬	ગૌરા		અર્ધઆડ ચોતાલ
૨૭	અડાના		સંમુખતરા
	પુત્ર ભાર્યા		
૨૮	કેદાર નાટ	રાગણિ	પ્રતાપ શેખર
૨૯	શુદ્ધ નાટ	,,	ઝપતાલ
૩૦	યમુનાં કલ્યાણિ	,,	,,
૩૧	ભીમ પલાસિ	,,	જયઝંપા
૩૨	કામ્બોધી કામોદ	,,	દાદરા

માલકંસ કુટૂંમ્બ.

૩૩	હિંડોલ	રાગ	ત્રીતાલ
૩૪	રામકલી	રાગણિ	ઝપતાલ
૩૫	દેશાખ	,,	જગપાલ
૩૬	લલીત	,,	જયઝંપા
૩૭	બિલાવલ	,,	ચોતાલ
૩૮	પટમંજરી	,,	ઝપતાલ
	પાંચ પુત્ર રાગ.		
૩૯	દેવગિરિ		ઝપતાલ
૪૦	બિલહરી		જગપાલ
૪૧	સુહા		,,
૪૨	અલૈયા		ત્રીતાલ
૪૩	પંચમ		,,
	પુત્ર ભાર્યા.		
૪૪	ત્રીવેર્ણી	રાગણી	ગણેશ
૪૫	માલવમારૂ	,,	ઝપતાલ
૪૬	યમન	,,	ત્રીતાલ
૪૭	રાતનિ પૂર્યા	,,	ધ્રુવ પંચ
૪૮	હમીર	,,	ઝપતાલ

હિંડોલ કુટુંમ્બ.

૪૯	દીપક	રાગ	"૧" એક તાલ "૨" ત્રીતાલ
૫૦	દેશી	રાગણિ	ઝપતાલ
૫૧	નટ	"	"
૫૨	કરનાર	"	ચોતાલ
૫૩	કેદાર	"	ત્રીતાલ
૫૪	કામોદ	"	સમતાલ
	પાંચ પુત્ર રાગ.		
૫૫	જૈત		ઝપતાલ
૫૬	નાયકી		એક તાલ
૫૭	કાપ્રી		ત્રીતાલ
૫૮	સાંમ		એક તાલ
૫૯	છાંયા નટ		ખટતાલ અથવા (છક્કા)
	પુત્ર ભાર્યા.		
૬૦	પરજ	રાગણિ	મિથીકા
૬૧	કામોદનાટ	"	ઝપતાલ
૬૨	લચ્છીસાંખ	"	"
૬૩	નટ મલ્હારી	"	અર્ધઆડ ચોતાલ
૬૪	બિહાગ	"	ત્રીતાલ

દીપક કુટુંમ્બ.

૬૫	શ્રીરાગ		ઝપતાલ
૬૬	માલશ્રી	રાગણિ	"
૬૭	મારૂ	"	"
૬૮	ધનાક્ષરી	"	"
૬૯	વસંત	"	જગપાલ
૭૦	આસાવરી	"	ઝપતાલ
	પાંચ પુત્ર રાગ.		
૭૧	મારવા	"	દાદરા
૭૨	શંકરા	"	પ્રતાપશેખર

૭૩	લાચારી	”	ઝપતાલ
૭૪	જોગીયા	”	”
૭૫	ગાંધાર	”	અર્ધઆડ ચૌતાલ

પુત્ર ભાર્યા

૭૬	લંકદહન	રાગણિ	ઝપતાલ
૭૭	સોહની	”	ત્રીતાલ
૭૮	પહાડી	”	રૂપક
૭૯	ગૌડસારંગ	”	સમતાલ
૮૦	શંકરાભરન	”	જયઝંપા

શ્રીરાગ કુટુંમ્બ

૮૧	મેઘ રાગ		અર્ધઆડ ચૌતાલ
૮૨	ટંક	રાગણિ	ઝપતાલ
૮૩	મલ્હાર	”	ત્રીતાલ
૮૪	ગુર્જરી	”	ઝપતાલ
૮૫	ભૂપાલી	”	સંમૂખતરા
૮૬	દેશકાર	”	અર્ધઆડ ચૌતાલ

પાંચ પુત્ર રાગ.

૮૭	ગૌડ		સમતાલ
૮૮	કલ્યાણ		ત્રીખંડ વજા
૮૯	બીંદ્રાબની		ચૌતાલ
૯૦	નટ નારાયણ		ઝપતાલ
૯૧	સામંત		”

પુત્ર ભાર્યા.

૯૨	મૂલતાની	રાગણિ	ખટ્ટતાલ
૯૩	માંઝી	”	ઝપતાલ
૯૪	ખમાજ	”	ત્રીતાલ
૯૫	કન્નડનાટ	”	દાદરા
૯૬	માલીગૌરા	”	ઝપતાલ

મેઘરાગ કુટુંમ્બ.

॥ ઇતિ ષડ રાગ પરિવાર. ॥

ગણેશ સ્તુતિ

॥ રાગણિ પૂર્વી ॥ ॥ તાલ નિસોરૂક ॥

સ્થાઈ

કો		કો	કો
સા રે	નિ સા	પ ડ સા ડ પ પ ધ પ	મ ગ મ ગ રે સા
ગ જ	વ દ	ના – ના – ર દ શા –	ર દ સુ મિ ર ન
૧	૨	૩	૪
		તી કો તી તી	તી કો તી
નિ ડ	સા ગ	ડ ગ મ રે ગ મ પ મ	ગ મ પ ધ મ પ
ગું –	થા પ	– ણુ ક રૂં સુ ખ ક ર	ન દુ ખ હ ર ન
૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

તી		૮ કો ૮ કો	તી કો તી
મ ડ	પ ની	ડ સા રે સા નિ ધ ડ પ	પ મ પ ધ મ પ
શિ –	વ સુ	– ત શુ – ભ કા – યેં	પ્ર થ મ ન મ ન
૧	૨	૩	૪
		તી કો તી	કો તી કો
સા નિ	સા પ	ડ પ પ મ ધ પ મ ગ	મ ગ ગ રે ડ સા
વિ ન	વી યા	– ચે સે – વ ક તુ જ	પ દ શ ર – ન ÷
૧	૨	૩	૪

શારદા સ્તુતિ.

રાગ કાલીંગડા. તાલ ત્રીતાલ.

સ્થાઇ.

કો			કો	
રે ડ	સા ડ ડ ગ	મ પ ડ પ	ધ ડ ડ ડ	પ ડ
જ –	ય – – શા	ર દા – ભ	વા – – –	ની –
	૦	૩	૧	૨
	કો		કો	
ડ ડ	મ ડ ગ રે	ગ ડ મ ડ	રે ડ ડ ડ	સા ડ
– –	ભા – ર તી	વિ – દયા –	દા – – –	ની –
	૦	૩	૧	૨

	σ σ σ	કો		
ઽ સા	સા સા ઽ સા	ધ પ ઽ	મ મ મ ઽ	પ ઽ
— મ	હા વા — કય	વા — ણી —	તુ જ ને —	ક્યા —
	૦	૩	૧	૨
કો			કો	
રે ઽ	સા ઽ ઽ ગ	મ પ ઽ પ	ધ ઽ ઽ ઽ	પ ઽ
— —	વે — — શા	ર હા — ભ	વા — — —	ની — ÷
	૦	૩	૧	૨

અંતરાય.

	કો કો કો કો	કો σ	σ કો	σ
ઽ ઽ	ધ ધ ધ ધ	પ ધ સા ઽ	સા ઽ પ ધ	સા ઽ
— —	સુ ર ન ર	મુ નિ મા —	ની — ત મ	ને —
	૦	૩	૧	૨
કોσ કોσ	કોσ કોσ σ	σ કો કો	કો કો કો	σ
રે રે	રે રે સા ઽ	સા ઽ ધ ધ	ધ ધ પ ધ	સા ઽ
ત્રિ ભુ	વ ન જા —	ણું — સુ ર	ન ર મુ નિ	મા —
	૦	૩	૧	૨
σ	કો σ	કોσ કોσ કોσ કોσ	σ σ	σ
સા ઽ	પ ધ સા ઽ	રે રે રે રે	સા ઽ સા ઽ	સા ઽ
ની —	ત મ ન —	ત્રિ ભુ વ ન	જા — ણી —	જે —
	૦	૩	૧	૨
σ	કો કો	કો		
સા ઽ	ની ઽ ધ ધ	ધ ઽ પ ઽ	મ ઽ મ મ	મ ઽ
જે —	ને — મ ન	ઈ — ચ્છા —	તે — તુ જ	ને —
	૦	૩	૧	૨
	કો		σ σ	
મ ઽ	પ ઽ રે ઽ	સા ઽ ઽ ઽ	સા ઽ સા ઽ	ની ઽ
પુ —	જા — — —	વે — — —	જે — જે —	ને —
	૦	૩	૧	૨
કો કો	કો			
ધ ધ	ધ ઽ પ ઽ	મ ઽ મ મ	મ ઽ મ ઽ	પ ઽ
મ ન	ઈ — ચ્છા —	તે — તુ જ	ને — પુ —	જા —
	૦	૩	૧	૨

કો			કો	
રે ઽ	સા ઽ ઽ ગ	મ પ ઽ પ	ધ ઽ ઽ ઽ	પ ઽ
— —	વે — — શા	ર હા — ભ	વા — — —	ની — ÷
	૦	૩	૧	૨

	કો કો કો	કો	σ σ	
ડ ડ	ધ ડ ધ ધ	ડ પ ડ ધ	સા ડ સા ડ	પ ડ
– –	મં – ગ લા	– ભુ – ધ	દા – ની –	જ્ઞા –
	૦		૧	૨

કો σ	σ કો σ	σ કો	કો કો	કો
ધ સા	ડ સા રે ડ	સા ડ ધ ડ	ધ ધ ડ પ	ડ ધ
ન ની	– નિ ધા –	ની – મં –	ગલા – ભુ	– ધ
	૦	૩	૧	૨

σ	σ	કો σ σ	કોσ σ	σ
સા ડ	સા ડ પ ડ	ધ સા ડ સા	રે ડ સા ડ	સા ડ
દા –	ની – જ્ઞા –	ન ની – નિ	ધા – ની –	વિ –
	૦	૩	૧	૨

σ	કો કો	કો		
સા ડ	નિ ડ ધ ધ	પ ડ ધ પ	ડ મ મ ડ	મ ડ
ણા –	પૂ – સ્ત ક	ધા – રિ ણી	– તે ધ્યા –	ને –
	૦	૩	૧	૨

	કો		σ σ	
પ ડ	રે ડ ડ ડ	સા ડ ડ ડ	સા ડ સા ડ	ની ડ
પુ –	જા – – –!	યે – – –	વિ – ણા –	પૂ –
	૦	૩	૧	૨

કો કો	કો			કો
ધ ધ	પ ડ ધ પ	ડ મ મ ડ	મ ડ પ ડ	રે ડ
સ્ત ક	ધા – રિ ણી	– તે ધ્યા –	ને – પુ –	જા –
	૦	૩	૧	૨

			કો	
ડ ડ	સા ડ ડ ગ	મ પ ડ પ	ધ ડ ડ ડ	પ ડ
– –	યે – – શા	ર દા – ભ	વા – – –	ની – +
	૦	૩	૧	૨

રાગ ભૈરવ.

સ્વર

કો ૯

આરોહિઃ સા ૦ ગ મ પ ધ ૦ સા.

૯ કો કો

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

ભૈરવ સ્વરૂપ.

ભૈરવ શિવ છબિ શિર જટા, શ્વેત વસ્ત્ર ત્રયનન;
મુંડનનિ માળા ગળે,, સિદ્ધા સનસુખ દેન.

અર્થ:—સ્વરૂપ શંકર જેવું, કપાલે ચંદ્ર, ત્રીનેત્ર જટામાંથી ગંગાજી વહે છે, શ્વેતાંબર પહેરેલ, શરીર વર્ણ શ્યામ, જમણા હાથમાં ત્રિશુલ, ડાબા હાથમાં સર્પ, ગળામાં મુંડમાલા, મૃગચર્મપર, સિદ્ધાસનથી બગીચામાં બેઠેલ.

ભૈરવનિ ધુન ભૈરવી, બંગાલિ બૈરારી;
મધુ માધવી સીંધવી, પાંચ વિરહણી નારી.

" ચીજ " રાગ ભૈરવ, તાલ જયઝંપા.

હરથી પ્રગટ થયો ભૈરવ રાગ, અવરોહે સ્વર સમ પૂરણ લાગ;
સમેં પ્રાત: ઋતુ શરદ સ્થલ બાગ, શ્વેતાંબર વર્ણ શ્યામહસ્ત નાગ.

સ્થાઈ.

૯ ૯ ૯			
સા સા ધ નિ સા ગ મ નિ	ધ ડ	ગ મ	ગ ડ રે
હ ર થી પ્ર ગ ટ થ યો	ભૈ –	ર વ	રા – ગ
૧	૨	૩	૪
સા નિ સા ડ ગ મ નિ ધ	પ ગ	મ ગ	રે ડ રે
અ વ રો – હે સ્વ ર સ	મ પૂ	ર ણ	લા – ગ ÷
૧	૨	૩	૪

અતરાય.

૯ ૯			
ગ મ ની ડ સા સા નિ ધ	પ મ	ગ મ	ની ડ ધ
સ મે પ્રા – ત રૂ તુ શ	ર દ	સ્થલ	બા – ગ
૧	૨	૩	૪
નિ ધ પ ડ ધ ધ પ મ	ડ પ	ગ મ	રે ડ રે
શ્વે તાં બ – ર વ ર્ણ શ્યા	– મ	હ સ્ત	ના – ગ ÷
૧	૨	૩	૪

રાગણિ ભૈરવી.

સ્વર

કો કો કો કો

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

કો કો કો કો

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

ભૈરવી સ્વરૂપ

શિવ પૂજન કૈલાસ કરે, દ્વય કર ધરિ કરતાલ

શ્વેત ચીર વપુ કાન્તિ અરૂણ, રૂપ ભૈરવી બાલ.

અર્થ:—શિવ પૂજન કૈલાસમાં કરે છે, શરીર વર્ણ ગૌર, વસ્ત્ર સફેદ, ચોળી લાલ, ગળામાં ચંપાના પુષ્પની ફુલમાળ, બન્ને હસ્તમાં કરતાલ, સોળ શણગાર. પ્રાત:કાળે ગવાય ગ્રીષ્મ ૠતુમાં.

" ચીજ " રાગણિ ભૈરવી તાલ ત્રીતાલ

ભૈરવી બાલ ગળે પુષ્પમાલ, શરિર વરણ ગૌર વસ્ત્ર ગૌર
કર કરતાલ ધરિ શિવ સનમૂખ, ગાન કરતી વિસરતી સરવ દુઃખ
શિવ સનમુખ ઇચ્છતી પતીનું એ સુખ ÷

સ્થાઇ.

સા ઽ પ ધ	મ પ ગ મ	નિ ધ ઽ ધ	રે ઽ સા ઽ
ભૈ - ઽર વી	બા - લ ગ	ળે પુ - ષ્પ	મા - લ -
૧	૨	૦	૩
ગ રે સા રે	ધ નિ સા ઽ	નિ સા ઽ મ	રે ઽ સા ઽ
શ રિ ર વ	ર ણુ ગૌ -	ર વ - સ્ત્ર	ગૌ - ર - +
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

નિ સા ગ મ	ધ મ ધ નિ	સ સ સ સ	રે ઽ સા ઽ
ક ર ક ર	તા લ ધ રિ	શિ વ સ ન	મુ — ખ —
૧	૨	૦	૩
નિ ઽ સા ગ	મ પ મ પ	ગ મ ગ રે	ગ રે ઽ સા
ગા — ન ક	ર તી વિ સ	ર તી સ ર	વ દુ — ખ
૧	૨	૦	૩
સા સા નિ નિ	ધ ધ પ પ	ગ મ પ ધ	ગ રે ઽ સા
શિ વ સ ન	મુ ખ ઈ ચ્છ	તી પ તી નું	એ સુ - ખ +
૧	૨	૦	૩

રાગણિ બંગાલી.

સ્વર.

```
                  તી          ૮
આરોહિઃ સા ૦ ગ મ પ ૦ નિ સા.
              ૮         તી
અવરોહિઃ સા નિ ૦ પ મ મ ગ ૦ સા.
```

બંગાલી સ્વરૂપ.

ધારણ ભસ્મ શરીર પર, હાથ લઇ ત્રિશૂળ;
બંગાલી વ્યાકુલ થઇ, શુદ્ધિ સર્વ ગઈ ભૂલ.

અર્થ—શરીર ઉપર ભસ્મ ધારણ કરેલી, હાથમાં ત્રિશૂલ, વ્યાકુલતા ચીતપર, બાળસ્વરૂપ, કપાલે કસ્તુરી તીલક, શિરપર જટાજુટ, વસ્ત્રો ભગવા ધારણ કરેલ, ગાવાનો ત્રીજો પ્રહર, જંગલમાં પર્ણકુટીકા.

" ચીજ " રાગણિ બંગાલી, ઝપતાલ

બાલ રૂપ ભવ્ય ભાલ, ભસ્મ ધર ત્રિશુલ કર
શિરપર જટા ધર ÷
કસ્તુરી તીલક કરિ, ભગવાં ધરિ, સ્વામીને સ્મરી;
ભૈરવને ભજે વાલી, ઔડવ સ્વર બંગાલી ÷

સ્થાઇ.

					તી	૮	
પુ સા	ગ ડ ગ	સા ગ	મ ગ સા	સા ગ	મ પ ડ	સા ની	પ મ ગ
બા લ	રૂ – પ	ભ વ્ય	ભા – લ	ભ સ્મ	ધ ર –	ત્રિ શુ	લ ક ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

ગ મ	મ ગ ડ	ગ મ	સા ડ સા	
શિ ર	પ ર –	જ ટા	ધ – ર	÷
૧	૨	૦	૩	

અંતરાય.

	તી		૮ ૮ ૮	૮ ૮	૮ ૮ ૮	૮	
ગ ડ	મ પ ડ	નિ પ	સા ગ સા	સા ગ	મ ગ સા	સા નિ	પ મ ગ
ક –	સ્તુ રિ –	તિ લ	ક ક રિ	ભ ગ	વાં ધ રિ	સ્વામી	ને સ્મરિ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

	તી			૮	તી		
સા નિ	મ પ ડ	ગ મ	મ ગ ડ	સા નિ	પ મ મ	ગ મ	ગ ડ સા
ભૈ ર	વ ને –	ભ જે	વા લી –	ઔ ડ	વ સ્વ ર	બં –	ગા – લી ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગણિ ભૈરારિ.

સ્વર.

આરોહિ: સા રે(કો) ગ મ પ ધ(કો) નિ(૮) સા.

અવરોહિ: સા નિ(૮) ધ(તી) પ મ ગ રે(તી) સા.

ભૈરારિ સ્વરૂપ.

પારિજાત ફુલ કર્ણ ધરિ, કર કંચન શ્રૃંગાર;
શીશ કેશ છૂટા કરિ, શ્વેત વસન ભૈરાર.

અર્થ:—કાનમાં પારિજાતનાં પુષ્પ પહેરેલ, હાથમાં સુવર્ણનાં શણગાર, માથા ઉપર છૂટા વાળ, તથા ધવલ વસ્ત્ર ધારણ કરેલ, મોતીની માળા પહેરેલ, બાગમાં વૃક્ષ નીચે બેસી રહેલ, ગાવાનો પ્રથમ પ્રહર, સ્વરૂપ કરૂણ.

"ચીજ" "રાગણિ ભૈરારિ" "ઝપ તાલ"

પ્રાત: સમય પ્હેલે પ્રહર, સમપૂરણ શણગાર
ગળે માળ છુટ વાળ ÷
પારિજાત કર્ણ કુંડલ, કર કંકણ સુવર્ણ
ભૈરારિ સ્વર કરૂણ ÷

સ્થાઈ.

કો કો			કો કો		૮ તી		તી
સા રે	રે ગ ગ	મ મ	પ ધ ધ	મ પ	સા નિ ધ	પ મ	રે ઽ સા
પ્રા ત	સ મ ય	પ્હે લે	પ્ર હ ર	સ મ	પૂ ર ણ	શ ણ	ગા – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

કો			તી
સા રે	ગ ઽ મ	ગ મ	રે ઽ સા
ગ ળે	મા – ળ	છુ ટ	વા – ળ ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

કો કો	કો ૮	૮ ૮	કો૮કો૮ ૮	કો૮	૮કો૮૮	૮	તી
ધ ધ	ધ ઽ સા	સા સા	રે રે સા	સા રે	ગ રે સા	સા ઽ	ની ઽ ધ
પા રિ	જા – ત	ક ર્ણ	કું ડ લ	ક ર	કં ક ણ	સુ –	વ – ર્ણ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

			તી તી
ધ ઽ	પ ઽ મ	ગ મ	રે રે સા
ભૈ –	રા – રિ	સ્વ ર	ક રૂ ણ ÷
૧	૨	૦	૩

રાગણિ મધુમાધવી.

સ્વર.

કો

આરોહિ: સા રે ૦ મ પ ૦ નિ સા.

કો

અવરોહિ: સા નિ ૦ પ મ ૦ રે સા.

માધવી સ્વરૂપ.

કંચન તન લોચન કમલ, દ્રગ અંજન કર બિન;
ભાલ તિલક કરિ માધવી, જેનું સ્વરૂપ ભિન્ન.

અર્થ—શરિર રંગ સુવર્ણ જેવો, આંખોમાં અંજન, હાથમાં બિન, ભાલ તિલક, પીળી સાડી, કંચુકી કાળી, શોળ શણગાર ધારણ કરેલ, ગાવાનો મધ્યાન પ્રહર, સ્થલ સરોવર, શુભ સ્વરૂપ

"ચીજ" રાગણિ મધુમાધવિ, ઝપતાલ

શણગાર સમ પૂરણ, પતિ ધ્યાન દ્રગ અંજન
પીળી કંચુકી પીળી સાડી, ભાલ તિલક સુખકારી ÷
મધુમાધવી તે નામ, બિન ધારીને ભજે શ્યામ
ભૈરવ પીયુ નામ ÷

સ્થાઈ.

સા રે	સા ડ મ	રે મ	નિ પ મ	ની પ	મ ડ રે	પ મ	રે રે સા
રા ણુ	ગા – ર	સ મ	પૂ. ર ણુ	પ તી	ધ્યા– ન	દ્ર ગ	અંજ ન
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા રે	મ પ સા	ની પ	મ ડ રે	સા નિ	પ મ મ	પ મ	રે ડ સા ÷
પી ળી	કં ચુ કી	પી ળી	સા – ડી	ભા લ	તિ લ ક	સુ ખ	કા – રિ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

સા રે	મ ડ પ	મ પ	ની ડ સા	સા સા	રે રે મ	રે મ	રે ડ સા
મ ધુ	મા – ધ	વિ ત	ના – મ	બિ ન	ધા રિ ને	ભ જે	શ્યા– મ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા ડ	નિ ડ પ	મ પ	રે ડ સા ÷
ભૈ –	ર – વ	પી યુ	ના – મ
૧	૨	૦	૩

રાગણિ સિંધવી.

સ્વર

આરોહિઃ સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સા,

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

સિંધવી સ્વરૂપ.

હસ્ત કમલ ત્રિજે પ્રહર, પ્હેરી વસ્ત્રો લાલ;
ક્રોધવંત ત્રિશૂલ કર, રૂપ સિંધવી બાલ.

અર્થ—હાથમાં કમળ, ગાવાનો સમય ત્રિજો પ્રહર, મુખાકૃતી ક્રોધવંત, જમણા કરમાં ત્રિશૂળ, બાળ સ્વરૂપ, વસ્ત્ર લાલ, સરોવરમાં કમળ ઉપર ઉભેલ.

" ચીજ " રાગણિ સિંધવી ઝપતાલ

શ્યામ મુખ ક્રોધવંત, ઓડવ પૂર્ણ સ્વર
ગાયે ગુની ત્રીજે પ્રહર ÷
ચીર લાલ ચોળી લાલ, કર કમલ કર ત્રિશૂલ;
સિંધવી ભૈરવ નાર, પિયુ સંગ કરે પ્યાર ÷

સ્થાઈ.

સા રે	મ ઽ પ	ધ પ	સા ઽ સા	ની ઽ	ધ ઽ પ	મ ઽ	ગ રે સા
શ્યા મ	મુ – ખ	ક્રો ધ	વં – ત	ઓ –	ડ – વ	પૂ –	ર્ણ સ્વ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા રે	સા મ ઽ	પ ગ	મ રે સા
ગા યે	ગુ ની –	ત્રીજે	પ્ર હ ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય

મ મ	પ ઽ ધ	સા ધ	રે ઽ સા	સા રે	મ ગ રે	સા રે	સા નિ ધ
ચી ર	લા – લ	ચો ળી	લા – લ	ક ર	ક મ લ	ક ર	ત્રિ શૂ લ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	ધ ઽ પ	મ ગ	રે ઽ સા	સા રે	મ ઽ મ	ગ મ	રે ઽ સા
સિં ધ	વી – ભૈ	ર વ	ના – ર	પી યુ	સં – ગ	ક રે	પ્યા – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગ બડહંસ

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સાં.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ રે મ ગ સા.

બડહંસ સ્વરૂપ.

ચતુર વિહારિ ધનાંક્ષરિ, ચૈતી મારૂ ચાર;
સ્વર મિશ્રણુ આલાપથી, બડહંસ જાણુિ નિરધાર.

અર્થઃ—આ રાગમાં ચાર રાગણિ મિશ્ર સ્વરો આવે છે.

“ ચીજ ” “ રાગ બડહંસ ” “ ઝપતાલ ’

ચતુર વિહારી સમાન, ધનાંક્ષરિ લઈ પ્રમાણુ;
મારૂ રાગણિ સ્વર મેળાવિ, ચૈતી ધુન તેમાં લાવી. ÷
બડહંસ ગૃહ ષડજ, આરોહે કરિ ગનિ વરજ;
ભૈરવ સુત મન હરણુ, અવરોહે સમપૂરણુ. ÷

સ્થાઈ.

સા રે	મ પ ધ	પ ધ	સાં ડ સા	સા નિ	ધ પ ની	ધ પ	મ ડ રે
ચ તુ	ર વિ હા	રિ સ	મા – ન	ધ નાં	ક્ષ રિ લ	ઈ પ્ર	મા – ણુ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રે મ	મ ગ સા	ની ની	ધ મ પ	મ પ	ધ ડ રે	રે મ	ગ ડ સા
મા રૂ	રા ગ ણિ	સ્વ ર	મે ળા વિ	ચૈ તી	ધુ – ન	તે માં	લા – વી ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

મ પ	ધ ડ સાં	રે મ	ગ ગ સા	સા નિ	ધ પ મ	ની ની	ધ પ મ
બ ડ	હં – સ	ગૃ હ	ષ ડ જ	આ રો	હે ક રિ	ગ નિ	વ ર જ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

મ પ	ની ધ પ	મ રે	મ ગ સા	મ પ	ધ મ રે	રે મ	ગ ડ સા
ભૈ ર	વ સુ ત	મ ન	હ ર ણુ	અ વ	રો હે સ	મ પૂ	ર – ણુ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગ ખટ.

સ્વર.

કો કો ό
આરોહિ: સા રે ૦ મ પ ધ નિ સા.
ό કો તી કો
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

ખટ સ્વરૂપ.

સ્વર ષાડવ સંપૂરણ, રાગ મિશ્ર નિરધાર:
ધનાંક્ષરિ જીવન પુરિ, ખટ રાગ સમજવો સાર.

અર્થ—આ રાગમાં આરોહિમાં સ્વર "છ" આવે છે તથા અવરોહિ સંપૂરણ છે, તથા તે સ્વરો, જીવનપુરિ ધનાંક્ષરિ મીશ્ર આલાપથી ગવાય છે.

"ચીજ" રાગ ખટ, અર્ધઆડ ચોતાલ,

જીવન પુરિ સ્વર સમેં પ્રાત પ્રહર
ધનાક્ષરિ મેળાવી રાગ ખટ બનાવી
આરો હે ગાંધાર સ્વર વરજ કર ÷
તાલ અર્ધઆડ ચોતાલાનો ધાર
ગૃહ મધ્યમ સ્વર પંચમ ન્યાસ કર, રાગ ખટ.

સ્થાઇ.

				કો	કો		કો
મ મ	મ મ	પ	પ પ	ની ધ	ની ધ	ની	ધ પ
જી વ	ન પુ	રિ	સ્વ ર	સ મે	પ્રા ત	પ્ર	હ ર
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨
				ό ό	ό ό		તી
મ પ	મ ગ	રે	ગ સા	રે સા	રે સા	નિ	ધ મ
ધ નાં	ક્ષ રિ	મે	ળા વી	રા ગ	ખ ટ	બ	ના વી
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨
કો		ό	ό	તી			
પ ધ	નિ નિ	સા	ઽ સા	નિ ધ	પ મ	ગ	રે સા
આ રો	હે ગં	ધા	– ર	સ્વ ર	વ ર	જ	ક ર÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

અંતરાય.

કો કો	કો કો	ό	ό	ό ό	ό ό		
ધ ધ	ધ ધ	સા	ઽ સા	સા સા	રે રે	પ	ઽ પ
તા લ	અ ર્ધ	આ	– ઽ	ચા તા	લા નો	ધા	– ર
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨
	કો કો		ό ό				
મ પ	ધ ધ	નિ	સા સા	મ મ	મ મ	પ	પ પ
ગૃ હ	મ ધ્ય	મ	સ્વ ર	પં ચ	મ ન્યા	સ	ક ર "રાગ ખટ
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

રાગ બરવા.

સ્વર.

કો કો ૬

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

૬ કો કો

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ ૦ ગ રે સા.

બરવા સ્વરૂપ.

બરવો રાગ ગવાય છે, પ્રહર તૃતીયે જાણ;
સંવાદી ગાંધાર અનુવાદીરે નિપ્રમાણ.

અર્થઃ—આ રાગ ત્રીજે પ્રહરે ગવાય છે, સંવાદી સ્વર ગાંધાર તથા અનુવાદી રૂષભ નિષાદ છે.

" ચીજ " " રાગ બરવા " " ઝપતાલ "

નિષાદ રૂષભ અનુવાદી, ગંધાર સ્વર સમવાદી ÷
ઝપતાલ તાલ સ્મર, સંપૂર્ણ છે ઓડવ સ્વર
ગાવો બરવો ત્રીજે પ્રહર ÷

સ્થાઇ.

સા	સા	|	નિ	સા	સા	|	રે	મ	|	ગ	રે	સા	
નિ	ષા	|	દ	રૂ	ષ	|	ભ	અ	|	નુ	વા	દી	
૧			૨				૦			૩			
ગ	ગ	|	રે	સા	સા		રે	નિ	|	સા	ડ	સા	
ગં	ધા	|	ર	સ્વ	ર	|	સ	મ	|	વા	–	દી	÷
૧			૨				૦			૩			

અંતરાય.

										૬		૬	
ગ	ગ	|	મ	પ	ડ	|	ધ	નિ	|	સા	ડ	સા	
ઝ	પ	|	તા	લ	–	|	તા	લ	|	સ્મ	–	ર	÷
૧			૨				૦			૩			
૬	૬		૬	૬	૬		૬			૬		૬	
ગ	ગ	|	રે	સા	સા	|	રે	નિ	|	સા	ડ	સા	
સં	પૂ	|	ર્ણ	છે	ઓ	|	ડ	વ	|	સ્વ	–	ર	
૧			૨				૦			૩			
૬	૬												
સા	સા	|	ની	ધ	ધ	|	પ	પ	|	ગ	રે	સા	
ગા	વા	|	બ	ર	વો	|	ત્રી	જે	|	પ્ર	હ	ર	÷
૧			૨				૦			૩			

રાગ બિભાસ.

સ્વર

કો કો σ
આરોહિઃ સા રે ગ ૦ પ ધ ૦ સા.

σ કો કો
અવરોહિઃ સા ૦ ધ પ ૦ ગ રે સા.

બિભાસ સ્વરૂપ

ઓડવ સ્વરને સિદ્ધ કરિ, મનિ વર્જ છે જાણ;
સંવાદી રૂષભ કરિ, રાગ બિભાસ પ્રમાણ.

અર્થ—આ રાગમાં પાંચ સ્વરો આવે છે તથા તેને ગાવાનો પ્રહર મળસકાને છે, અંશ વાદી સ્વર ધૈવત, ગૃહ સ્વર ષડજ, સંવાદી રૂષભ છે.

"ચીજ" "રાગ બીભાસ" "ઝપતાલ"

ગૃહ શડજ સુર કરિ, સંવાદી રૂષભ ધરિ;
ન્યાસ છે ષડજ, મૃદુ રૂષભને કર ÷
અંશવાદી ધને જાણ, ભૈરવ પુત્ર માન;
બિભાસ છે ઓડવ સ્વર, મનિ વરજને કર ÷

સ્થાઈ.

σ	σ σ						
સા ધ	રે સા ધ	પ ગ	રે ડ સા	સા ડ	રે ગ પ	ધ પ	ગ રે ડ
ગૃ હ	ષ ડ જ	સુ ર	ક – રિ	સં –	વા દી રૂ	ષ ભ	ધ રિ –
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

					σ		
સા ડ	રે ડ ગ	પ ડ	ધ ડ પ	પ ધ	સા ધ પ	ગ ડ	રે ડ રે
ન્યા –	સ – છે	ષ –	ડ – જ	મૃ દુ	રૂ ષ ભ	ને –	ક – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

					σ σ	σ σ	
ગ ગ	ગ ડ પ	ધ ધ	ધ ડ પ	ધ ડ	સા ડ સા	રે સા	ધ ડ પ
અં શ	વા – દી	ધ ને	જા – ણુ	ભૈ –	ર – વ	પુ ત્ર	મા– ન
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

σ σ	σ σ σ	σ σ					
ગ ગ	રે રે સા	રે સા	ધ ડ પ	ગ પ	ધ ધ ધ	રે ડ	સા ડ સા
બિ ભા	સ છે ઓ	ડ વ	સ્વ – ર	મ નિ	વ ર જ	ને –	ક – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગ સારંગ.

સ્વર.

તી ઁ

આરોહિ: સા રે ૦ મ પ ૦ નિ સા.

ઁ કો

અવરોહિ: સા નિ પ મ રે સા.

સારંગ સ્વરૂપ.

મળે નટ્ મલ્હારમાં દેવગિરિનું અંગ,
ગ્રીષ્મ દિવસ બીજે પ્રહર થાય રાગ સારંગ.

અર્થ:—સારંગમાં પ્રથમ "નટ" બીજી મલ્હાર, તથા ત્રીજે દેવગિરિ રાગનાં સ્વરો સરખા લાગે મીશ્ર આલાપે ગવાય છે બીજે પ્રહરે.

"ચીજ" "રાગ સારંગ" "ચોતાલ"

નટ મલાર દેવગિરિ અંગ દિવસના બીજે પ્રહર સારંગ ÷
ધૈવત વરજ સ્વર કર, ઓડવ જેનાં છે સ્વર
નિષાદને ગૃહ સ્વર સ્મર ÷

સ્થાઇ.

	તી	કો	
પ પ રે રે	નિ સા રે રે	સા નિ	ડ પ
ન ટ મ લા	ર દે વ ગિ	રિ અ	– ગ
૧	૨	૩	૪

તી ઁ	ઁ ઁ કો		
મ પ નિ સા	રે સા ની પ	મ પ	મ રે
દિ વ સ નાં	બી જે પ્ર હ	ર સા	રં ગ ÷
૧	૨	૩	૪

અંતરાય

	તી ઁ ઁ	ઁ કો	
મ મ પ પ	ની સા ડ સા	સા નિ	ડ પ
ધૈ વ ત વ	ર જ – સ્વ	ર ક	– ર
૧	૨	૩	૪

ઁ ઁ ઁ ઁ	ઁ ઁ	ઁ	
મ રે મ પ	પ ડ પ ડ	રે ડ	સા ડ
ઓ ડ વ જે	નાં – છે –	સ્વ –	ર –
૧	૨	૩	૪

કો	કો		
ની પ મ રે	મ પ ની પ	ડ રે	ડ સા
નિ ષા દ ને	ગૃ હ સ્વ ર	– સ્મ	– ર ÷
૧	૨	૩	૪

રાગણિ સોરઠી.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા ની ધ પ મ ગ રે સા.

સોરઠી સ્વરૂપ.

ભૈરવ પંચમ ગુર્જરિ, બંગાલી ગાંધાર;
સમભાગે આલાપથી, થયો સોરઠી સાર.

અર્થ:—આ રાગણિમાં પ્રથમ ભૈરવ બીજો પંચમ, ત્રિજી ગુર્જરિ તથા બંગાલી, આ રાગ તથા રાગણિના મીશ્ર આલાપથી સ્વર ગવાયછે, ગૃહ સ્વર નિષાદ તથા અંશ સ્વર મધ્યમ અને સંપૂર્ણ જાતી છે.

" ચીજ "   " રાગણિ સોરઠી. "   " તાલ સંમુખતરા. "

પ્રથમ ભૈરવ બિજો પંચમકર, ગુર્જાર બંગાલી ગંધાર જેમાં સ્વર
પંચરાગ મેળવીને અલાપ કર ÷
અંશ સ્વર મધ્યમ સમપૂરણુ, જાતી સ્વર અલાપનું કરિ સ્મરણુ
બડહંસની અર્ધાંગી સોરઠી સ્મર ÷

સ્થાઇ.

નિુ રે ગ મ	ધ ગ મ ધ	પ મ	ગ રે સા	ગ મ પ ગ	મ ધ નિ સા	ધ મ	ગ રે સા
પ્ર થ મ ભૈ	ર વ બિ જો	પં ચ	મ ક ર	ગુ ર્જા ર બં	ગા લી ગં ધા	ર જે	માં સ્વ ર
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

ની ધ મ ધ	સા નિ ધ મ	પ ગ	મ રે સા
પં ચ રા ગ	મે ળ વી ને	અ લા	પ ક ર ÷
૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

પ મ ગ મ	ધ મ સા ડ	રિ સા	ની ધ મ	મ ગ રે સા	રે સા નિ ધ	પ ગ	મ રે સા
અં શ સ્વ ર	મ ધ્ય મ –	સ મ	પૂ ર ણુ	જા તી સ્વ ર	અ લા પ નું	ક રિ	સ્મ ર ણુ
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

નિ ધ મ ધ	સા નિ ધ મ	પ મ	ગ રે સા
બ ડ હં સ	ની અ ર્ધાં ગી	સો ર	ઠી સ્મ ર
૧	૨	૩	૪

રાગણિ પૂર્વી.

સ્વર

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ મ ગ રે સા.

પૂર્વી સ્વરૂપ.

ગૌરિ મળે વિભાસને, તો ત્રિવેણી થાય;
ગૌરિ મારૂ જો મળે, રાગણિ પૂર્વી વદાય.

અર્થ:—આ રાગણિમાં પ્રથમ ગૌરિ તથા મારૂ મીશ્ર આલાપથી સ્વરો આવે છે. મધ્યમ બંન્ને છે, અંશ સ્વર ગાંધાર, વાદી પંચમ, તથા ગૃહ ષડજ.

"ચીજ" "રાગણિ પૂર્વી" "સમતાલ"

ભૈરવ સુત ખટ નારિ પૂરવી જે
પ્રથમ ગૌરી વળી વિભાસ સ્વર ત્રિવેણી જે ÷
મારૂનાં સ્વર ગૌરિમાં મીશ્ર અલાપ કર
પૂર્વી રાગણિ મહીં મળે છે આવી આ સ્વર ÷

સ્થાઈ.

સા ઙ પ પ પ મ ધ પ	મ ઙ ગ ઙ	મ ગ રે ઙ સા ઙ
ભૈ – ર વ સુ ત ખ ટ	ના – રિ –	પૂ ર વી – જે –
૧	૨	૩
સા નિ સા ગ ઙ ગ મ રે	ગ મ ઙ ગ	ગ મ પ ધ મ પ
પ્ર થ મ ગૌ – રિ વ ળી	વિ ભા – સ	સ્વ ર ત્રિ વે ણી જે ÷
૧	૨	૩

અંતરાય.

પ મ પ ની ઙ ની રે સા	નિ ધ ઙ પ	પ મ પ ધ ઙ પ
મા રૂ નાં સ્વ – ર ગૌ રિ	માં મી – શ્ર	અ લા પ ક – ર
૧	૨	૩
સા ઙ નિ ધ પ ધ મ પ	મ પ મ ગ	મ ગ ઙ રે ઙ સા
પૂ – ર્વી રા ગ ણિ મ હીં	મ ળે છે આ	વી આ – સ્વ – ર ÷
૧	૨	૩

રાગણિ દિવસની પુર્યા.

સ્વર.

ક્રો તી ૦
આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

૦ તી ક્રો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

દિવસની પુર્યા સ્વરૂપ.

જૈતશ્રી અને કાનરો, લગિર પુર્વિ મળી જાય;
મંગળ અષ્ટક જો મળે, દિન પુર્યા કહેવાય.

અર્થ—આ રાગણિમાં પ્રથમ જૈતશ્રી બીજો કાનરો ત્રીજી પુર્વિ તથા ચોથા મંગળ અષ્ટક રાગનાં સ્વરો છે મીશ્ર આલાપે ગવાય છે. ગૃહ સ્વર ષડજ વાદી પંચમ છે.

"ચીજ" "રાગણિ દિવસની પૂર્યા." "તાલ સમુખ તરા"

દિવસની પુરિયામાં મીશ્ર સ્વર, જૈતશ્રી વળી કાનરો તેમાં ધર;
ત્રીતિય સ્વર પુરવીનાં કર, મંગળ અષ્ટક ને ચતુર્થ સ્મર. ÷
શુદ્ધ સરવ મધ્ય મતી-વર, રૂષભ જેમાં આવે કોમળ સ્વર;
સંપુરણ છે જે હૃદે ધર, ષડજ છે જેનો પ્રથમ ગૃહ સ્વર ÷

સ્થાઇ.

સા નુી રે સા|ડ પ પ મ|ધ પ|મ ગ રે|નુિ રે ગ ડ|મ રે ગ મ|પ ધ|ની ધ પ
દિ વ સ નિ|- પુ રિ યા|માં મી|શ્ર સ્વ ર|જૈ ત શ્રી-|વ ળી કા ના|રો તે|માં ધ ર
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

૦ ૦ ૦ ૦
ગ મ પ ધ|ની ધ ની ધ|સા ડ|સા ડ સા|સા ડ નિ ધ|પ પ ધ પ|મ ગ|પ મ ગ
ત્રિ તી ય સ્વ|ર પુ ર વી|નાં -|ક - ર|મં - ગ ળ|અ ષ્ટ ક ને|ચ તુ|ર્થ સ્મ ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

અંતરાય.

પ ડ પ પા|પ પ મ પા|ધ પા|મ ગ ડ|પ મ ધ ડ|પ ની ધ પા|મ ગ|પ મ ગ
શુ - દ્ધ સ|ર વ મ ધ્ય|મ તી|વ ર -|રૂ ષ ભ -|જે માં આ વે|કો મ|ળ સ્વ ર
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦
સા ડ સા ની|રે સા ડ સા|સા ની|રે સા ડ|નિ રે નિ ધ|પ મ ધ મ|ગ ધ|મ ગ રે
સં - પૂ ર|ણુ છે - જો|હૃ દે|ધ ર -|ષ ડ જ છે|જે નો પ્ર થ|મ ગૃ|હ સ્વ ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

રાગણિ ઈમન કેદારિ.

સ્વર.

તી σ
આરોહિ : સા મ ગ મ પ નિ સા

તી
અવરોહિ: સા નિ પ મ ગ મ ધ મ ગ રે સા

ઈમન કેદારી સ્વરૂપ.

કેદાર માંહી યમન મળે, ઈમન કેદારિ થાય;
દવય મધ્યમ દવય રાગનાં, ગણેશ તાલમાં ગાય.

અર્થ:—આ રાગણિમાં પ્રથમ કેદાર તથા બીજો યમન સ્વરનો ભાસ થાય છે ગૃહ સ્વર ષડજ છે.

" ચીજ " " રાગણિ ઈમન કેદારિ " " તાલ ગણેશ "

પ્રથમ લઈ કેદાર દ્વિતીય યમનનાં સૂર કરિયે
સમ ભાગે અલાપીને ઈમન કેદારિ સૂર કરિયે
વાદી મધ્યમને કરિ સમવાદિ નિષાદ સ્વર સ્મરિયે ÷
સ્થાઈ અંતરાય તાલ ગણેશ સ્વર સમપૂરણુ એ
આરોહે ઓડવ સ્વર અવરોહુ માંહી સમપુરણુ જે. ÷

સ્થાઈ.

```
        તી       σ        તી
સા મ ગ મ|પ મ|ધ પ|સા નિ પ મ|પ ધ મ ધ| મ | ગ | રે |સા
પ્ર થ મ લ|ઇ કે|દા ર|દ્વિ તી ય ય|મ ન નાં સૂ| ર | ક | રિ | યે
૧        ૨   ૩   ૪          ૫          ૬   ૭   ૮   ૯

                  તી
મ મ મ ડ|પ પ|ધ પ| મ પ ની પ|ગ મ ધ મ| ગ | મ | રે | સા
સ મ ભા –|ગે અ|લાપી ને ઇ મ ન|કે દા રિ સૂ| ર | ક | રિ | યે
૧       ૨   ૩   ૪          ૫          ૬   ૭   ૮   ૯

   σ σ σ       તી              σ    તી
પ ની સા રે|સા નિ પ મ|ગ મ ધ મ|સા ની પ મ| ગ | મ | રે | સા
વા દી મ ધ્ય|મ ને|ક રિ|સ મ વા દી|નિ ષા દ સ્વ ર |સ્મ| રિ | યે ÷
૧          ૨           ૩          ૪          ૫   ૬   ૭   ૮   ૯
```

અંતરાય.

```
               તી               σ σ σ σ σ   σ   σ   σ
ગ મ પ ગ |મ પ| મ પ | ની પ ડ ની | સા મ ગ મ| ગ | મ | રે |સા
સ્થા ઈ અં ત |રા ય| તા લ | ગ ણે – શ | સ્વ ર સ મ| પુ | ર | ણુ | એ
૧          ૨     ૩     ૪           ૫          ૬   ૭   ૮   ૯

σ  σ σ σ    σ σ   σ        σ          σ
મ ગ રે સા | ગ રે | સા ની | નિ સા નિ પ | સા નિ પ ધ| ગ | મ | રે | સા
આ રો હે ઓ | ડ વ | સ્વ ર | અ વ રો હ | માં હી સ મ| પુ | ર | ણુ | જે ÷
૧          ૨     ૩     ૪           ૫          ૬   ૭   ૮   ૯
```

રાગણિ જેજેવંતી.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે મ ગ મ પ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

જેજેવંતી સ્વરૂપ.

સોરઠ માંઝી ધનાંક્ષરિ, બિલાવલી સમભાગ;
ચાર રાગના મીશ્રણે, જેજેવંતી જાગ.

અર્થઃ—આ રાગણિમાં પ્રથમ સોરઠ, બીજી માઝીં ત્રીજી ધનાંક્ષરિ તથા ચોથી બિલાવલનાં મીશ્ર સ્વરથી આ રાગણિ ગવાય છે, ગૃહન્યાસ રૂષભ છે, તથા ગાવનો પ્રહર મધરાત પછીથી.

"ચીજ" "રાગણિ જેજેવંતી" "ઝપ તાલ"

સોરઠ પ્રથમ સ્વર, માંઝી દ્વિતીય હુદે ધર;
ત્રિતીય છે ધનાંક્ષરિ, બિલાવલીને ચતુર્થ કરિ ÷
ગૃહ રૂષભ ન્યાસ જાણુ, સારંગની એ પ્રીય પ્રાણુ;
જેજેવંતી ઝપતાલ, ગવાય મધ્યરાત્રી નંતર ÷

સ્થાઈ.

રે રે	રે ડ પ	મ ગ	રે ડ સા	નિ સા	રે ગ રે	સા ન	ધ ડ પ
સો ર	ઠ – પ્ર	થ મ	સ્વ – ર	માં ઝી	દ્વિ તી ય	હુ દે	ધ – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

મ મ	પ ડ પ	નિ નિ	સા ડ સા	સા નિ	ધ મ ની	ધ પ	મ ગ રે
ત્રિ તી	ય – છે	ધ નાં	ક્ષ – રિ	બિ લા	વ લી ને	ચ તુ	ર્થ ક રિ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

મ મ	પ નિ નિ	સા સા	રે ડ સા	નિ સા	રે ગ રે	સા નિ	ધ ડ પ
ગૃ હ	રૂ ષ ભ	ન્યા સ	જા – ણુ	સા રં	ગ ની એ	પ્રી ય	પ્રા – ણુ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

મ રે	મ ડ પ	નિ નિ	સા ડ સા	સા નિ	ધ મ નિ	ધ પ	મ ગ રે
જે જે	વં – તી	ઝ પ	તા – લ	ગ વા	ય મ ધ્ય	રા ત્રી	નં ત ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

ભૈરવ કુટુમ્બ સમાપ્ત.

રાગ માલકંસ.

સ્વર.

કો   કો કો
આરોહિ : સા ૦ ગ મ ૦ ધ નિ સા

કો કો   કો
અવરોહિ: સા નિ ધ ૦ મ ગ ૦ સા

માલકંસ સ્વરૂપ.

માલકંસ શ્યામ વરણુ, ફુલ છડી ગૃહી હાથ;
મોતીની માળા ગળે, પાંચ પ્રિયા છે સાથ;

અર્થ:—શરિર વરણુ શ્યામ, હાથમાં ફુલ છડી, મોતીની માળા ગળામાં ધારણુ કરેલ. તથા પાંચ પ્રિયા સાથે છે, સ્વરૂપે ભયંકર. રૌદ્ર રસ. ગાવાનો સમય મધ્ય રાત્રિ પછી. ગ્રહ મધ્યમ. ન્યાસ ષડજ.

ટોડી ગૌરી ગુન કલી, ખંબાવતી લે જાણી;
કુકુભ વળી કહેવાય છે, માલકંસ પ્રીય રાણી;

" ચીજ "   " રાગ માલકંસ "   " ત્રીતાલ "

મોતી માળાને કંઠમાં ધારેલી છે, ગૃહીને કર ફુલ છડી શીર મુગટ ધરિ
વરણુ શ્યામ કટી ધવલ વસ્ત્ર જે, શરદ રાત્રીનાં ચતુર્થ પ્રહર
માલકંસનો રસ રૌદ્ર જાણુ ÷

સ્થાઈ.

મ ગ સા નિ	ધ ડ ગ મ	ધ નિ ધ મ	ગ સા નિ ધ
મો તી મા ળા	ને – કં ઠ	માં ધા રે લી	છે ગૃ હિ ને
૧	૨	૦	૩

મ ગ ડ મ	ધ નિ સા ડ	ની ધ મ ગ	મ ગ સા ડ
ક ર – ફુ	લ છ ડી –	શી ર મુ ગ	ટ ધ રિ – ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

ગ ગ મ ધ	ડ ની ધ મ	મ ગ મ ધ	ડ ની સા ડ	મ ગ ડ સા	ડ ધ ડ સા	ની ડ ગ ગ	મ ધ મ મ
વ ર ણુ શ્યા	– મ ક ટી	ધ વ લ વ	– સ્ત્ર જે –	શ ર – દ	– રા – ત્રી	નાં – ચ તુ	ર્થ પ્ર હ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા ડ ની ધ	ડ નિ મ ડ	ગ ગ મ ડ	ગ મ ડ સા
મા – લ કં	– સ નો –	ર સ રૌ –	દ્ર જા – ણુ ÷

રાગણિ તોડી.

સ્વર.

કો કો તી કો
આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા,

કો તી કો કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

તોડી સ્વરૂપ.

તોડી વિણા કર ધરિ, ગાયે પતીનું હેત;
ચંચલ છબી મન મોહની, પ્હેરિ વસ્ત્રો શ્વેત.

અર્થ—કરમાં વિણા ધરિ પતીનું ગાન ગાય છે, ચિતે ચંચલ તથા શ્વેત વસ્ત્રો પહેરેલા છે, કાળી કંચુકી પહેરેલી અંગે કર્પુરનો લેપ, શરદરૂતુનાં પ્રાતઃ સમયમાં બીજે પ્રહર ગાવાના સમય. કરૂણ પ્રસંગ.

" ચીજ " " રાગણિ તોડી " " ત્રીતાલ "

પ્રાતઃ સમય દ્વિતીય પ્રહર તોડી, સ્થળ ગુફા સમ પૂરણ સ્વર જોડી
વિલાસી આનંદી પ્હેરિ શ્વેત સાડી ÷
કંચુકી કાળી કર બીન ઝાલી, માલકંસ મન અતિશય વાલી
પ્રસંગ કરૂણ રસ મન હરનારી ÷

સ્થાઈ.

ધ ડ ધ ધા|પ મ પ ધા|પ મ ગ રે|ધ ડ પ ડ|મ ગ મ ધા|ની ધ પ મ|પ ગ ડ ગ|રિ ડ સા ડ
પ્રા – ત સા|મ ય દ્વિ તી|ય પ્ર હ ર,|તો – ડી –|સ્થ ળ ગુ ફા|સ મ પૂ. ર|ણ સ્વ – ર|જો – ડી –
૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩

નિ સા ગ ડ|મ ગ પ ડ|મ ધ ની સા|ધ ડ પ ડ
વિ લા સી –|આ નં દી –|પ્હે રિ શ્વે ત|સા – ડી ÷
૧ ૨ ૦ ૩

અંતરાય.

ગ ડ મ ધા|ની ડ સા ડ|નિ સા ગ રે|સા ડ ધ ડ|ગ ડ રે સા|ડ રે સા નિ|ધ પ મ ગ|રિ ડ સા ડ
કં – ચુ કી|કા – ળી –|ક ર બી ના|ઝા – લી –|મા – લ કં|– સ મ ના|અ તિ શ ય|વા – લી –
૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩

નિ સા ગ મ|પ ધ મ પા|મ ધ ની સા|ધ ડ પ ડ
પ્ર સં ગ ક|રૂ ણ ર સ|મ ન હ ર|ના – રી – ÷
૧ ૨ ૦ ૩

રાગણિ ગૌરિ.

સ્વર.

કો ᵕ
આરોહિ : સા રે ૦ મ પ ૦ નિ સા

ᵕ કો કો
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા

ગૌરિ સ્વરૂપ.

શ્વેત સાડી ગૌરિતનુ, કર બીન બાળ સ્વરૂપ;
ત્રષાવંત નિત કામની, વદને શશી સ્વરૂપ.

અર્થ:—શરિર ઉપર શ્વેત સાડી, હાથમાં બીન, બાળ સ્વરૂપ, તથા નિત્ય કામની ઇચ્છા અને મુખે ચંદ્રમા જેવી. નાકમાં આંબાના મોરનું ઝુમણું, ગાવાનો સમય શરદ રૂતુમાં ચોથો પ્રહર, રસ કરૂણ ગ્રહ ન્યાસ ષડજ.

"ચીજ" "રાગણિ ગૌરિ" "ઝપતાલ"

નાદ વાદય કર ધારિ, નાલકંસ પ્રીય નારિ
શ્વેત વસ્ત્ર નામે ગૌરિ, કાલી કંચુકી વપુ ધરિ ÷
સ્થળ બાગમાં બેઠેલી, ચંદ્રમુખી અલબેલી.
ચોથે પ્રહર કામે ઘેલી ÷

સ્થાઈ.

સા મ	રે ડ સા	પ પ	રે ડ સા	મ મ	પ ડ મ	પ મ	રે ડ સા
ના દ	વા – દય	ક ર	ધા – રિ	ના લ	કં – સ	પ્રો ય	ના – રિ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

				ᵕ ᵕ			
સા રે	સા ડ મ	પ નિ	ની ડ સા	સા નિ	ધ પ મ	ગ પ	રે ડ સા
શ્વે ત	વ – સ્ત્ર	ના મે	ગૌ – રિ	કા લી	કંચુકી	વ પુ	ધ – રિ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

	ᵕ ᵕ	ᵕ	ᵕ ᵕ	ᵕ	ᵕ ᵕ	ᵕ	ᵕ
મ પ	ની ડ સા	સા નિ	રે ડ સા	રે મ	રે ડ સા	નિ રે	ની ડ ધ
સ્થ ળ	બા – ગ	માં બે	ઠે – લી	ચં દ્ર	મુ – ખી	અ લ	બે – લી
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

ᵕ			
સા નિ	ધ પ મ	ગ પ	રે ડ સા
ચો થે	પ્ર હ ર	કા મે	ઘે – લી ÷
૧	૨	૦	૩

રાગણિ ગુનકલી.

સ્વર.

કો કો
આરોહિઃ સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સા.

કો કો
અવરોહિઃ સા ૦ ધ મ પ ગ મ ગ રે સા.

ગુનકલી સ્વરૂપ.

ધુટ કેશ શીર ગુનકલી, પિયુ છબિ રાખી પાસ;
ગૌર વર્ણ દુર્બળ તનુ, ચિત્તે અતી ઉદાસ.

અર્થ:—ગુનકલીનાં કેશ વીંખરાયેલા છે, શરિર વર્ણ ગૌર, દુર્બળ શરીર, વસ્ત્ર મેલાં, આંખમાં આંસુ ઝરેલાં, કદંબ વૃક્ષ નીચે બેઠેલી, ગાવાનો પ્રહર શરદ રૂતુનો પ્રથમ પ્રહર, ગ્રહ રૂષભ ન્યાસ ષડજ, ઓડવ શાડવ જાતી.

"ચીજ" "રાગણિ ગુનકલી" "ઝપતાલ"

પ્રાત સમય પ્હેલે પ્રહર, સ્થળ બાગ વર્ણ ગૌર;
વપુ દુર્બળ વસ્ત્ર મેલાં, દ્રગમાં આંસુ ઝરેલા. ÷
શિર બાલ વીંખાયેલા, ગુનકલી ઝપતાલ;
વૃક્ષ કદંબ નીચે બેસી, પીયુ બિરહે હૃદે ત્રાસી ÷

સ્થાઈ.

રે રે	સા ધુ ધુ	ધુ સા	રે રે સા	સા રે	મ ડ મ	ગ મ	રે ડ સા
પ્રાત	સ મ ય	પ્હે લે	પ્ર હ ર	સ્થ ળ	બા – ગ	વ ર્ણ	ગૌ – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા રે	સા મ મ	મ પ	ધ ડ પ	સા ધ	મ ડ પ	ગ મ	રે ડ સા
વ પુ	દુ ર્બ ળ	વ સ્ત્ર	મે – લાં	દ્ર ગ	માં – આં	સુ ઝ	રે – લાં÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

મ પ	ધ ડ પ	સા ધ	રે ડ સા	સા ધ	સા ડ રે	સા રે	ધ ડ ધ
શિ ર	બા – લ	વીં ખા	યે – લા	ગુ ન	ક – લી	ઝ પ	તા – લા
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

મ મ	પ ધ સા	રે સા	ધ ડ પ	સા ધ	પ ધ મ	ગ મ	ગ રે સા
વૃ ક્ષ	કે દં બ	નિ ચે	બે – સી	પી યુ	વિ ર હે	હૃ દે	ત્રા – સી÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગણિ ખંબાવતી.

સ્વર.

આરોહિ : સા ૦ ગ મ પ ધ નિ સા

અવરોહિ: સા નિ ધ ૦ મ ગ રે સા

ખંબાવતી સ્વરૂપ.

વદન ગૌર ખંબાવતી, સુંદર કોકીલ વેણુ;
ચીત આતુર ચાતુર ખરી, કામવંતી દીન રેન.

અર્થ:—ચંદ્ર વદન, શરિર ઉપર વસ્ત્ર કસુંબી રંગના સોળ શણગાર ધારણ કરેલા, ગાવાનો ચોથો પ્રહર પ્રથમ માલસરી અને બીજી મલાર બંન્ને રાગણિ મીશ્ર સ્વર અલાપથી ગવાય તે ખંબાવતી ગૃહ સ્વર ગંધાર

" ચીજ " " રાગણિ ખંબાવતી " અર્ધ આડ ચોતાલ

પ્રથમ કરિ, શુદ્ધ માલ સરિ,
વળી સ્વર મલાર, ખંબાવતીનો સાર ÷
કસુંબી સાડી કસુંબી કંચુકી
જેનું વદન ગૌર, સમેં ચોથો પ્રહર ÷

સ્થાઈ.

ગ રે	સા ઽ	ધ	સા ઽ	સા ઽ	ગ મ	ગ	રે સા
પ્ર થ	મ –	ક	રિ –	શુ –	દ્ધ મા	લ	સ રિ
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

સા ગ	મ પ	ધ	નિ સા	સા નિ	ધ મ	ગ	રે સા
વ ળી	સ્વ ર	મ	લ્હા ર	ખં બા	વ તી	નો	સા ર ÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

અંતરાય.

ધ મ	ધ સા	ઽ	સા ઽ	ધ સા	મ ગ	રે	સા ઽ
ક સું	બી સા	–	ડી –	ક સું	બી કં	ચુ	કી –
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

સા નિ	ધ મ	ધ	મ ધ	ની ધ	મ ગ	મ	રે સા
જે નું	વ દ	ન	ગૈ. ર	સ મેં	ચો થો	પ્ર	હ ર ÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

રાગણિ કુકુભ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

કુકુભ સ્વરૂપ.

શરદ રાત્રી ચોથે પ્રહર, જાગે પ્રીતમ સંગ;
રતી સમાન મન ચાહના, કુકુભ રાગણિ અંગ.

અર્થ—આ રાગણિ રાત્રીના ચોથે પ્રહર ગવાય છે, ગળામાં મુક્તાહાર ત્રુટી ગયેલો, ચોળી નવરંગી પણ ચીરાઈ ગયેલી, બાલ છુટા તથા પાની સામું જોઇ ઉભી રહેલી, જાતી સંપૂર્ણ ગૃહ ન્યાસ શડજ.

"ચીજ"   "રાગણી કુકુભ."   "ઝપતાલ."

શુભકારી સમપૂરણ, કેશ ઘુટ પ્રિય રમણ ÷
મુક્તા માળ પહેરેલી, પાની સામું જોઇ રહેલી
કૌશીક મન વાલી, નામે કુકુભ શુભ પ્રસંગ
શ્રંગાર અંગો અંગ ÷

સ્થાઈ.

સા પ	પ ડ ધ	પ મ	ગ રે સા	રે રે	રે ડ ગ	મ ગ	રે રે સા
શુ ભ	કા – રી	સ મ	પૂ ર ણ	કે શ	ઘુ – ટ	પ્રી ય	ર મ ણ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૩	

અંતરાય.

પ નિ	ધ ડ નિ	સા નિ	રે ડ સા	નિ ધ	નિ સા રે	નિ સાં	ધ ડ પ
મુ ક્તા	મા – ળ	પ હે	રે – લી	પા ની	સા મું જો	ઈ ર	હે – લી
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

મ ડ	ગ ડ રે	ગ પ	ધ નિ રે
કૌ –	શી – ક	મ ન	વા – લી

સા નિ	ધ પ ધ	પ મ	ગ રે સા	રે ડ	રે ડ ગ	મ ગ	રે ડ સા
ના મે	કુ કુ ભ	શુ ભ	પ્ર સં ગ	શ્રં –	ગા – ર	અં ગો	અં – ગ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગ બાગેસર.

સ્વર.

કો ૦
આરોહિ : સા રે ગ મ ૦ ધ ની સા

૦ કો કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા

બાગેસર સ્વરૂપ.

ધનાંક્ષરિ અને કાનરો, ભૂપાલી સમતોલ;
બાગેસર બખાણીયે, સુખ ઉપજે અણમોલ.

અર્થ:—આ રાગમાં પ્રથમ ધનાંક્ષરિ, બીજો કાનરો તથા ત્રીજી ભૂપાલી મીશ્ર સ્વરો આવે છે. ગૃહ મધ્યમ, ન્યાસ ષડજ.

"ચીજ" "રાગ બાગેસર" "ઝપતાલ"

પ્રથમ સ્વર ધનાંક્ષરિ, વળી કાનરો શુદ્ધ કરિ
ત્રીતીય ભુપાલીનાં સ્વર ન્યાસ સ્વર ષડ-જને કર
મધ્યમ ગૃહ ધાર, પ્રીય નાટ કેદાર નાર
આરોહિ પંચમ વરજ અંશ ધૈવત સ્વર સમજ ÷

સ્થાઈ.

ગ	રે સા નિ	સા ધ	નિ સા ડ	સા સા	મ ગ પ	મ ગ	રે ડ સા
થ	મ સ્વ ર	ધ નાં	ક્ષ રિ –	વ ળી	કા ન રો	શુ દ્ધ	ક – રિ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

			૦	૦			
સા નિ	સા મ ગ	મ ધ	નિ સા ડ	સા નિ	ધ મ પ	ગ મ	ગ રે સા
ત્રિ તી	ય ભુ પા	લી નાં	સ્વ ર –	ન્યા સ	સ્વ ર ષ	ડ જ	ને ક ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

		૦ ૦	૦ ૦	૦ ૦	૦ ૦ ૦		
મ ડ	ધ ડ નિ	સા સા	રે ડ સા	સા સા	રે સા નિ	ધ મ	ની ડ મ
મ –	ધ્ય – મ	ગૃ હ	ધા – ર	પ્રી ય	ના ટ	દા ર	ના – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

		૦ ૦					
મ ગ	રે ડ સા	રે સા	નિ ધ મ	મ ધ	ની ધ મ	પ મ	ગ રે સા
આ રો	હિ – પં	ચ મ	વ ર જ	અં શ	ધૈ વ ત	સ્વ ર	સ મ જ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગ સુધરાઇ.

સ્વર.

કો

આરોહિ : સા રે ૦ મ પ ૦ નિ સા.

કો   કો

અવરોહિ: સા નિ ૦ પ મ ગ રે સા.

સુધરાઈ સ્વરૂપ.

ઠાઠ અડાણો મીશ્ર જે, સુધરાઇમાં થાય;
છે ઓડવ ષાડવ સ્વર, ધૈવત વર્જ ગણાય.

અર્થ—આ રાગમાં અડાણા મીશ્ર સ્વર આવે છે, ગૃહ ન્યાસ સ્વર ષડજ છે, વાદી સ્વર પંચમ તથા અંશ સ્વર ગંધાર છે, ઓડવ ષાડવ સ્વરો છે.

" ચીજ "   " રાગ સુધરાઈ "   " સમતાલ "

ધૈવત વરજ સ્વર, ઠાઠ અડાણો મીશ્ર કર
સુધરાઇને સીદ્ધ કર ÷
પંચમ વાદી સ્વર ન્યાસ સ્વર ષડજ સ્મર
કૌશિક જેનો તાત: નાટ પ્રીય ગૌરિ માત ÷

સ્થાઈ.

સા ની ની પ	ગ મ	પ રે સા	નિ સા રે મ	પ નિ	મ પ સા
ધ ઇ વ ત	વ ર	જ સ્વ ર	ઠા ઠ અ ડા	ણો મી	શ્ર ક ર
૧	૨	૩	૧	૨	૩

પ રે સા રે	નિ સા	નિ પ મ
સુ ધ રા ઈ	ને સી	દ્ધ ક ર ÷
૧	૨	૩

અંતરાય.

મ ડ પ પ	મ પ	ની ડ સા	પ રે સા રે	નિ સા	નિ પ મ
પં – ચ મ	વા દી	સ્વ – ર	ન્યાસ સ્વ ર	ષ ડ	જ સ્મ ર
૧	૨	૩	૧	૨	૩
મ રે ડ સા	પ ની	પ ડ સા	મ મ રે સા	નિ સા	પ ડ મ
કૌ શિ – ક	જે નો	તા – ત	ના ટ પ્રી ય	ગૌ રિ	મા – ત ÷
૧	૨	૩	૧	૨	૩

રાગણિ માઢ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

માઢ સ્વરૂપ.

માલકંસ જેનો પિતા, ગુનકલીમા કહેવાય;
વાદી સૂર ધૈવત થયો, રાગ માઢ કહેવાય,

અર્થ:—વાદી સ્વર ધૈવત, ન્યાસ સ્વર ષડજ અંશ સ્વર મધ્યમ, સંવાદી રૂષભ છે.

" ચીજ " " રાગણિ માઢ " " જયઝંપા "

સુધરાઇ ભ્રાત રાગ માઢ પૂરણુ સ્વર; ધૈવત ગૃહ સ્વર ગૃહી તરજ કર;
યમૂના કલ્યાણી પ્રીય ગુનકલી માત, જયઝપ માલકંસ જેનો તાત ÷
અંશ સ્વર છે મધ્યમ પ્રથમ શુદ્ધ કર
સંવાદી રૂષભ કર ન્યાસ ષડજ સ્મર ÷

સ્થાઈ.

ધ ધ પ મ ગ સા રે ગ ગ રે સા | રે ગ રે સા | મ ડ રે મ પ પ ધ રે સા | ની | ધ પ | ધ પ મ
સુ ધ રા ઈ ભ્રા ત રા ગ મા ઢ | પૂ ર | ણુ સ્વ ર ધૈ — વ ત ગૃ હ સ્વ ર | ગૃ હી | ત ર | જ ક ર
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

સા રે સા નિ ધ પ ધ મ | મ પ મ પ | ધ ડ ની પ ધ સા ડ સા સા રે ગ | રે સા | ધ ધ સા ડ સા
ય મુ નાં કલ્યા ણી પ્રી ય | ગુ ન ક લી | ના — ત | જ ય ઝં — પ મા લ કં | — સ | જે નો | તા — ત ÷
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

અંતરાય.

સા રે સ. નિ ધ ધ પ મ | સા નિ | ધ નિ | ધ પ મ
અં શ સ્વ ર છે મ ધ્ય મ | પ્ર થ | મ શુ | દ્ધ ધ ર
૧ ૨ ૩ ૪

મ ગ રે સા ગ રે સા ની | સા નિ | ધ પ | ધ પ મ
સં વા દી રૂ ષ ભ ક ર | ન્યા સ | ષ ડ | જ સ્મ ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪

રાગ ગૌરા.

સ્વર.

કો કો તી

આરોહિ : સા રે ગ મ પ ધ નિ સા

તી કો કો

અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા

ગૌરા સ્વરૂપ.

સ્વર ટોડીનું સ્મરણ કરિ, ધૈવત શુદ્ધ ધરિ;
વાદી સ્વર પંચમ ગૃહી, સંવાદી ષડજ કરી.

અર્થ:—આ રાગમાં પ્રથમ ટોડીનો ભાસ થાય છે, ગાવાનો સમય સાયંકાલ, ગૃહ સંવાદી ન્યાસ ષડજ છે.

" ચીજ " " રાગણિ ગૌરા ' અર્ધ આડ ચોતાલ

સ્વર સમપૂરણ ગૌરા રાગ વર્ણન
વાદી સુર પંચમ સમવાદી ષડજ ÷
સાયંકાલ સમયે ટોડી, પ્રથમ સ્મરી
આરોહ અવરોહ, સ્વર પૂરણ કરી ÷

સ્થાઈ.

સા પ	પ મ	ગ	રે સા	મુ નિ	સા ગ	ગ	રે સા
સ્વ ર	સ મ	પૂ	ર ણ	ગૌ રા	રા ગ	વ	ર્ણ ન
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

પ મ	ગ મ	પ	નિ સા	ની ધ	પ મ	ગ	રે સા	
વા દી	સુ ર	પ	ચ મ	સ મ	વા દી	શ	ડ જ	÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨	

અંતરાય.

પ મ	ગ પ	ધ	નિ સા	રે ગ	રે સા	નિ	ધ પ
સાયં	કા લ	સ	મ યે	ટો ડી	પ્ર થ	મ	સ્મરી
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

સા ની	ધ પ	મ	પ ધ	ગ મ	પ રે	ગ	રે સા	
આ રો	હે અ	વ	રો હે	સ્વ ર	પૂ ર	ણ	ક રી	÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨	

રાગ અડાણા.

સ્વર.

કો   તી ૦
આરોહિ : સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

૦ કો
અવરોહિ: સા નિ ૦ પ મ ૦ રે સા.

અડાણા સ્વરૂપ.

પ્રથમ કરનાટી સ્વર કરિ, બીજી અહિરિ માન;
રાગ અડાણો જાણીયે, સંપૂરણ ઓડવ જાણ-

અર્થ:—આ રાગમાં કરનાટી તથા અહિરિના સ્વરો લાગે છે જાતી સંપૂરણ ઓડવ છે. ગૃહ મધ્યમ તથા ન્યાસ સ્વર શડજ છે.

" ચીજ "   " રાગ અડાણા "   " સંમુખતરા "

કરનાટી સમભાગે મળે અહિરિ, સ્વર પૂર્ણ આરોહે અડાણો કરિ
મધ્યમ પ્રથમજ ગૃહે ધરિ ÷
નિષાદ સુર વાદી સમજી કર, અવરોહ ઓડવ સ્વર કર
દ્વાદશ દોષ બચાવી અલાપ કર સ્વર પૂર્ણ

સ્થાઇ.

તી   કો કો કો   ૦ કો
મ મ રે સા | નિ સા રે સા | નિ નિ સા | નિ પ મ પ સા ડ | ની પ મ પ | ગ મ પ | રે સા
ક ર ના ટી | સ મ ભા ગે | મ ળે અ | હિ રિ | સ્વ ર પૂ – | ર્ણ આ રો હે | અડાણો | ક રિ
૧   ૨   ૩   ૪ ૧   ૨   ૩   ૪

કો
મ રે મ પ | ની પ મ પ | ગ ડ મ | રે સા
મ – ધ્ય મ | પ્ર થ મ જ | ગૃ – હે | ધ રિ ÷
૧   ૨   ૩   ૪

અંતરાય.

તી   તી ૦ ૦ ૦ ૦ તી ૦   તી તી ૦ ૦ ૦ ૦ ૦
નિ સા રે મ | પ ની ડ સા | રે મ રે | ની સા | મ પ ધ ધ | ની ની સા ડ | સા ડ રે | રે સા
નિ ષા દ સુ | ર વા – દી | સ મ જી | ક ર | અ વ રો હે | ઓ ડ વ – | સ્વ – ર | ક ર
૧   ૨   ૩   ૪ ૧   ૨   ૩   ૪

તી ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ તી ૦ ૦   કો
ની સા રે મ | રે સા નિ સા | રે ધ ધ | ની પ
દ્વા દ સ દો | પ બ ચા વી | આ લા પ | ક ર સ્વરપૂર્ણ ÷
૧   ૨   ૩   ૪

રાગણિ કેદારનાટ.

સ્વર.

આરોહિ: સા રે ગ મ પ ૦ નિ સા.

અવરોહિ: સા નિ ૦ પ મ ગ રે સા.

કેદારનાટ સ્વરૂપ.

નટ મેળવી હમીરથી, થાયે હમીર નાટ;
નટ કેદારો સમ કરિ, થાયે કેદાર નાટ.

અર્થ—આ રાગણિ નટ તથા કેદાર સ્વરનાં મીશ્ર આલાપથી ગવાય છે, ગૃહ સ્વર ગાંધાર તથા ષાડવ જાતી, ગાવાનો પ્રહર ત્રીજો.

" ચીજ " " રાગણિ કેદારનાટ " " પ્રતાપ શેખર "

નટ મેળવી હમીરમાં થાય નાટ હમીર, સમભાગે શુદ્ધ નટ વળી છે મીશ્ર કેદાર
દ્વય રાગણિ મીશ્ર નટ કેદારમાં ધાર ÷
ધૈવત સ્વર વરજ કર ષાડવ સ્વર
ગવાય છે આ તૃતીય પ્રહર ચીતમાં ધર ÷

સ્થાઈ.

ગ મ પ નિસ ની | પ મ ગ ડ મ ગ | પ ગ | મ રે સા | પ મ ગ મ રે ગ | મ પ ડ રે ગ મ | પ ગ મ રે સા
ન ટ મે ળ વી હ | મી ર માં – થા ય | ના ટ | હ મી ર | સ મ ભા ગે શુ દ્ધ | ન ટ – વ ળી છે | મી શ્ર | કે દા ર
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

પ સા નિ પ ગ મ | ગ ડ પ મ ગ રે | મ ગ | રે ડ સા
દ્વ ય રા ગ ણિ મી | શ્ર – ન ટ કે દા | ર માં | ધા – ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪

અંતરાય.

મ મ મ પ ડ પ | ની પ ની સા ડ સા | ગ મ | પ મ ગ
ધૈ વ ત સ્વ – ર | વ ર જ ક – ર | ષા ડ | વ સ્વ ર
૧ ૨ ૩ ૪

પ ની સા રે ડ ર | રે ગ મ પ મ ગ | પ ગ | મ રે સા
ગ વા ય છે – આ | ત્રી તી ય પ્ર હ ર | ચી ત | માં ધ ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪

રાગણિ શુદ્ધનાટ.

સ્વર

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સાં.

અવરોહિઃ સાં નિ ધ પ મ ગ રે સા.

શુદ્ધનાટ સ્વરૂપ.

નટ સમ ભાગ કલ્યાણ કરિ, મીશ્રણ જેમાં થાય;
ન્યુન અધિક સમજી કરો, તો શુદ્ધનાટ કેવાય.

અર્થ:—આ રાગણિ ત્રીજે પ્રહરે ગવાય છે. ગૃહ પંચમ અંશ સ્વર રૂષભ, વાદી ગાંધાર, નટ તથા કલ્યાણ સ્વરોનાં મીશ્ર આલાપે ગવાય છે.

"ચીજ" "રાગણિ શુદ્ધનાટ" 'ઝપતાલ"

શુદ્ધ નાટ સમપૂરણ, સમ કરિયે શુદ્ધ કલ્યાણ,
સુધરાઈની પ્રીય પ્રાણ ÷
ગૃહ પંચમ અંશ રૂષભ વાદી ગંધાર ન્યાસ પડજ
તાલ ઝપ છે એનો જાણ ÷

સ્થાઈ.

પ ધ	સા ડ ગ	પ મ	ગ રે સા	ગ મ	પ ગ મ	સાં નિ	પ ગ મ
શુ દ્ધ	ના – ટ	સ મ	પૂ ર ણ	સ મ	ક રિ યે	શુ દ્ધ	ક લ્યા ણ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સાં નિ	ધ પ મ	ગ મ	રે ડ સા
સુ ધ	રા ઈ ની	પ્રી ય	પ્રા – ણ ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

ગ મ	પ ગ મ	ગ મ	ધ ની સાં	પ ધ	ની સાં રેં	ગં રેં	સાં ની સાં
ગૃ હ	પં ચ મ	અં શ	રૂ ષ ભ	વા દી	ગં ધા ર	ન્યા સ	ષ ડ જ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સાં ની	ધ પ મ	ધ ગ	રે ડ સા
તા લ	ઝ પ છે	એ નો	જા – ણ ÷
૧	૨	૦	૩

———

રાગણિ યમુનાં કલ્યાણી.

સ્વર.

તી ઁ
આરોહિ: સા રે ગ મ પ ધ ૦ સા.

ઁ તી
અવરોહિ: સા ૦ ધ પ મ ગ રે સા.

યમુનાં કલ્યાણી સ્વરૂપ.

યમુનાં કલ્યાણી રાગણિ, માઢ પ્રિય નિરધાર;
ગૃહ સ્વર પંચમને ગણી, અંશ રૂષભ સ્વીકાર.

અર્થ:—આ રાગણિમાં "યમન" તથા કલ્યાણનાં સ્વરો મીશ્ર થાય છે, ગૃહ પંચમ અંશ રૂષભ.

"ચીજ" "રાગણિ યમુનાં કલ્યાણી" "ઝપતાલ"

યમુનાં કલ્યાણી માઢ પ્રિય, સ્વર પંચમ ગૃહ દ્વિતીય
અંશ રૂષભ ષાડવ સ્વર ÷
આરોહિ અવરોહિ કર સ્વર મધ્યમ તીવર કર
નિષાદ સ્વર વરજ કર સમય છે પંચમ પ્રહુર ÷

સ્થાઇ.

પ ધ	સા રે ગ	પ મ	ગ રે સા	પ મ	ગ રે ગ	ધ પ	મ રે સા
ય મુ	નાં ક લ્યા	ણી મા	ઢ પ્રી ય	સ્વ ર	પં ચ મ	ગૃ હુ	દ્વિ તી ય
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા પ	મ પ ધ	રે ગ	મ રે સા
અં શ	રૂ ષ ભ	ષા ડ	વ સ્વ ર
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

પ મ	ધ પ સા	પ ધ	રે ડ સા	સા રે	ગ રે સા ધ પ	મ ધ પ	
આ રો	હિ અ વ	રો હિ	ક – ર	સ્વ ર	મ ધ્ય મ તી વ	ર ક ર	
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

મ પ	ધ સા ધ	પ મ	ગ રે સા	સા પ	મ પ ધ	રે ગ	મ રે સા	
નિ ષા	દ સ્વ ર	વ ર	જ ક ર	સ મ	ય છે પં	ચ મ	પ્ર હુ ર	÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩	

રાગણિ ભીમપલાસી.

સ્વર.

કો કો કો
આરોહિ : સા રે નિ઼ સા ગ મ પ નિ સા.
ઁ કો કો
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

ભીમપલાસી સ્વરૂપ.

ધનાંક્ષરિ અને પૂરવી, મળે શુદ્ધ નટ માન;
એક રસ કરિ ગાઇયે, ભીમ પલાસી ધ્યાન.

અર્થ—આ રાગણિમાં પ્રથમ ધનાંક્ષરિ બીજી પૂર્વી તથા શુદ્ધ નટ ત્રણે રાગણિનાં મીશ્ર આલાપે ગવાય છે. ગૃહ સ્વર નિષાદ છે તથા ન્યાસ સ્વર શડજ છે.

" ચીજ " " રાગણિ ભીમપલાસી " " જયઝંપા "

પ્રથમ પૂરવી નાટ શુદ્ધ કરિયે, ધનાંક્ષરિને મેળાવી સ્વર શુદ્ધ સ્મરિયે;
સમભાગ કરિને ભીમપલાસી કરિ, ગૌરા રાગની અર્ધાંગી સમપૂરણ કરિ.

સ્થાઈ.

ની઼ પ સા ડ નિ઼ સા મ ડ	મ ગ	પ મ	ગ રે સા
પ્ર થ મ – પૂ ર વી –	ના ટ	શુ દ્ધ	ક રિ યે
૧	૨	૩	૪
પ઼ નિ઼ સા મ ગ રે સા મ	ગ મ	પ મ	ગ રે સા
ધ નાં ક્ષ રિ ને મે ળા વી	સ્વ ર	શુ દ્ધ	સ્મ રિ યે ÷
૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

ઁ	ઁ	ઁ	
મ પ ગ મ ની પ સા ડ	ની રે	સા નિ	ધ ની પ
સ મ ભા ગ ક રિ ને –	ભી મ	પ લા	સી ક રિ
૧	૨	૩	૪
ઁ ઁ			
મ પ ગ મ પ રે સા નિ	ધ પ	મ પ	ગ રે સા
ગૌ રા રા ગ ની અ ર્ધાં ગી	સ મ	પૂ ર	ણ ક રિ ÷
૧	૨	૩	૪

રાગ કામ્બોધી કામોદ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ ગ રે સા.

કાંમ્બોધી સ્વરૂપ.

ગૃહ ગંધાર સ રિ ગ મ પ ધ નિ, સંપૂરણ સ્વર જાણ;
પ્રહર દ્વિતીય હેમંત ઉદય, કામ્બોધી પીછાણ.

અર્થ:—આ રાગણિમાં ગૃહ ગંધાર વાદી પંચમ તથા, બીજે પ્રહરે ગવાય છે.

" ચીજ " " રાગણિ કામ્બોધી " " દાદરા "

કામ્બોધી કામોદ પૂરણ સ્વર, રૂતુ હેમંત બીજે પ્રહર;
વાદી પંચમ ગૃહ ગંધાર, અડાણા પ્રીય કામ્બોધી નાર. ÷
આરોહી અવરોહીમાં કર. સા રે ગ મ રે સા નિ સા રે સા સા
નીની ધ ધ પ પ ગ મ રે રે સા ÷

સ્થાઈ.

ગ મ પ	ગ મ પ	ગ મ રે	સા ડ સા	ધ પ ગ	મ પ ડ	ગ મ રે	સા ડ સા
કાં બો ધી	કા મો દ	પૂ ર ણ	સ્વ – ર	રૂ તુ હે	મં ત –	બી જે પ્ર	હ – ર
૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨

સા નિ ધ	પ મ ડ	પ ગ મ	રે ડ સા	સા રે ગ	મ પ ડ	ગ મ રે	રે ડ સા
વાં દી પં	ચ મ –	ગૃ હ ગં	ધા – ર	અ ડા ણા	પ્રી ય –	કાં બો ધી	ના – ર ÷
૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨

અંતરાય.

પ ડ પ	પ ગ મ	પ ધ નિ	સા ડ સા	સા રે ગ	મ રે સા	ની સા રે	સા ડ સા
આ – રે	હિ અ વ	રે હિ માં	ક – ર				
૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨

ની ની ધ	ધ પ પ	ગ મ રે	રે સા ડ
૧	૨	૧	૨

માલકંસ કુટુમ્બ સમાપ્ત.

રાગ હિંડોળ.

સ્વર

તી

આરોહિઃ સા ૦ ગ મ ૦ ધ નિ સા.

તી

અવરોહિઃ સા નિ ધ ૦ મ ગ ૦ સા.

હિંડોળ સ્વરૂપ

પીત વસન હિંડોળનાં, ઝુલે હિંડોળા માંહિ;
સખી ઝુલાવે સર્વ મળી, ગાન ગાય મલકાઇ.

અર્થ:—માથે મણી મુગટ, વસ્ત્ર પીળા રંગના સુવર્ણ હિંડોળા ઉપર બેઠેલ અને બાજુબંધ ધારણ કરેલ, ગ્રહ સ્વર, ગંધાર ન્યાસ સ્વર ષડજ તથા ગાવાનો દ્વિતીય પ્રહર.

રામકલિ દેશાખ સુવામા, લલીત અને બિલાવલ નામા:
પટ મંજરી પાંચમી નારી, એ હિંડોળની આજ્ઞાકારિ.

"ચીજ" "રાગ હિંડોળ" "ત્રીતાલ"

શિર મુગટ ચીર પીળાં સુવર્ણ હિંડોળાપર ઝુલી રહેલ બાજુબંધ ધારણ કરેલ બ્રહ્મજ્ઞાનથી ઉપજ્યો સાગમધનિ હિંડોળ દિન વસંત દ્વિતીય પ્રહર ઓડવ જાત.

સ્થાઈ.

ગ ગ સા સા	ધ ધ સા સા	ગ ગ મ ધ	નિ ધ મ ગ
શિ ર મુ ગ	ટ ચી ર પી	ળાં સુ વ ર્ણ	હિં ડો ળા પ
૧	૨	૦	૩

મ ધ ની સા	નિ ધ મ ગ	નિ ધ મ ગ	મ ગ સા સા
ર ઝુ લી ર	હે લ બા જુ	બં ધ ધા ર	ણ ક રે લ ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

ગ ડ ગ મં	ડ ધ મ ધા	મ ધ સા ડ	સા ડ ગ ડ	મ ડ ધ ડ	ની મ ડ ધા	સા ડ ગ મા	ધ સા ડ સા
બ્ર – હ્મ જ્ઞા	– ન થી –	ઉ પ જ્યો –			ની હિ - ડો	લ – દિ ન	વ સં – ત
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા સા ગ ડ	મ ગ ડ સા	સા નિ ધ મ	ગ ડ સા ડ
દ્વિ તી ય –	પ્ર હ – ર	ઓ – ડ વ	જા – ત – ÷
૧	૨	૦	૩

રાગણિ રામકલી.

સ્વર.

કો કો ´
આરોહિ : સા રે ગ પ ગ સા

´ કો કો
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ મ રે સા

રામકલી સ્વરૂપ.

રામકલીનાં વસન શ્યામ, કંચન વરણી દેહ;
પ્રિય વાણી ગાયે સદા, પીયુમાં પરમ સ્નેહ.

અર્થ:—આ રાગણિનાં શરીરે શ્યામ રંગના વસ્ત્ર છે સુવા સ્વરૂપ, આભુષણ સંપૂર્ણ, ગાવાનો સમય પ્રથમ પ્રહર કરૂણ પ્રસંગ, સ્થળ શીવાલય.

"ચીજ" "રાગણિ રામકલી" "ઝપતાલ"

રામકલી શ્યામ ચીર, કંચન વરણ દેહ;
આભુષણ સજી પુર્ણ, સુવા રૂપ પીયુ સ્નેહ ÷
હિંડોળની નાર, પ્રાતઃસમય પ્હેલે પ્રહર;
અવરોહે સંપુરણ: રામકલી ચંદ્ર વદન. ÷

સ્થાઈ.

મ ડ	મ મ મ	પ ડ	ધ ધ પ	મ ડ	ગ રે પ	ગ મ	રે ડ સા
રા –	મ ક લી	શ્યા –	મ ચી ર	કં –	ચ ન વ	ર ણ	દે – હ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

	´ ´	´		´				
સા નુી	સા ડ સા	નિ સા	ધ ડ પ	સા નિ	ધ ડ પ	ગ મ	રે ડ સા	
આ ભુ	ષ – ણ	સ જી	પુ – ર્ણ	સુ વા	રૂ – પ	પી યુ	સ્ને – હ	÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩	

અંતરાય.

		´	´ ´		´ ´ ´	´ ´	´ ´ ´
ધ ડ	ધ ડ પ	સા ડ	રે ડ સા	પ ધ	સા રે રે	સા રે	રે રે સા
હિં –	ડો – ળ	ની –	ના – ર	પ્રા ત	સ મ ય	પ્હે લે	પ્ર હ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

	´ ´	´			´			
મ પ	સા ડ સા	ની સા	ધ ડ પ	મ પ	સા નિ ધ	ગ મ	રે ડ સા	
અ વ	રો – હે	સં પુ	ર – ણ	રા મ	ક લી ચં	દ્ર વ	દ – ન	÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩	

રાગણિ દેસાખ.

સ્વર.

કો ૯

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

૯

અવરોહિઃ સા નિ ૦ પ મ ૦ રે સા.

દેસાખ સ્વરૂપ.

પ્રીતમ કાંધે કર ધરિ, અતી બ્યાકુલ મન કામ;
રૂપ બાળ ધરિ કંઠમાળ, મહા વિરહણિ નામ.

૨ ૧

અર્થઃ—આ રાગણિનું બાળ સ્વરૂપ કાળી સાડી તથા શ્વેત ચોળી પહેરેલી, કંઠમાં ફુલમાળ તથા મુકતામાળ પહેરેલી પૂર્ણ શણગાર સંપૂર્ણ ઓડવ સ્વર ગાવાનો સમય પહેલો પ્રહર ગૃહ રૂષભ ન્યાસશડજ શુભ પ્રસંગ.

" ચીજ "　　" રાગણી દેસાખ. "　　" જગપાલ. "

સમપરણ ઓડવરૂપ, શુભ પ્રસંગે બાલ સ્વરૂપ;
ફુલમાળમણી માળાધર, પીયુ સ્કંધે દવય છે કર ÷
દેશાખ હિંડોળની પ્રીય, કાળી સાડી વીરહીણીહીય;
શ્વેત કંચુકી શણગારમય ÷

સ્થાઈ.

		કો		તી		કો	
રે મ પ મ રે	સા રે	ગ ડ	રે સા	સા રે ગ મ પ	રે મ	ગ રે	ડ સા
સ મ પૂ ર ણ	ઓ ડ	વ –	રૂ પ	શુભ પ્રસંગે	બા લ	સ્વરૂ	– પ
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

તી			૯ ૯	૯		કો	
ગ મ પ ડ ધ	પ ધ	નિ ધ	રે સા	સા નિ પ ડ મ	રે મ	ગ રે	ડ સા
ફુ લ મા–ળ	મ ણી	મા ળા	ધ ર	પી યુ સ્ક ં–ધે	દ વ ય	છે ક	– ર ÷
૧	૨	૩	૪	૧	૨	.	૪

અંતરાય.

તી તી		૯	૯	૯ ૯ ૯	૯ ૯		
ગ રે ગ ડ મ	પ ધ	ની રે	નિ સા	રે ગ મ ડ રે	સા નિ	પ મ	રે સા
દે—સા—ખ	હિં ડો	ળ ની	પ્રી ય	કા ળી સા—ડી	વી ર	હી ણી	હી ય
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

કો તી		કો	
ગ રે સા ગ મ	પ મ	રે ગ	રે સા ÷
શ્વે ત કં ચુ કી	શ ણ	ગા ર	મ ય
૧	૨	૩	૪

રાગણિ લલિત.

સ્વર.

```
          કો          તી   તી    ϭ
આરોહિઃ સા રે ગ મ મ ૦ ધ ૦ સા,
                ϭ    કો    તી    કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ ૦ મ મ ગ રે સા.
```

લલીત સ્વરૂપ.

લલીત ગળે માળા સુમન, સુંદર તરૂણી જાણી;
ગૌરવર્ણ દ્રગ અંજન, વદન મદનની ખાણી.

અર્થ:—લલીતના ગળામાં સુમનની માળા છે, શરિરવર્ણ ગૌર, આભુષણ સંપુર્ણ આંખમાં કાજળ, અધરલાલ, ગાવાનો સર્વ સમય, જંગલમાં વૃક્ષ નીચે બેઠેલી.

"ચીજ" "રાગણિ લલીત" "જયઝંપા"

રાગણિ લલીત તરૂણ સુંદર વદન
ગૌરવર્ણ શરિર દ્રગ કરિ અંજન ÷
હોઠ લાલ ફુલમાળ પોયણી સુમનની
ઓડવષાડવ સ્વર જે પ્રીય હિંડોળની ÷

સ્થાઈ.

```
                                          તી
મ મ ગ રે રે સા રે સા | નિ સા | ગ મ | મ મ મ
રા ગ ણિ લ લી ત ત રૂ | ણ સું | દ ર | વ દ ન
૧                      ૨      ૨     ૪
    તી   તી   ϭ      ϭ      કો તી     તી
ગ મ ધ મ ધ મ સા ડ | રે નિ | ધ મ | મ મ મ
ગૌ ર વ ર્ણ શ રિ ર – | દ્ર ગ | ક રિ | અં જ ન ÷
૧                  ૨      ૩     ૪
```

અંતરાય.

```
                  તી તી   ϭ ϭ    ϭ ϭ    ϭ ϭ ϭ
મ મ મ મ ગ મ ધ ધ | સા સા | સા રે | સા સા સા
હો ઠ લા લ ફુ લ મા ળ | પો ય | ણીં સુ | મ ન ની
૧                  ૨       ૩      ૪
  ϭ ϭ ϭ ϭ ϭ ϭ ϭ    ϭ      કો તી     તી
નિ સા ગ મ ગ રે સા સા | રે નિ | ધ મ | મ મ મ
ઓ ડ વ ષા ડ વ સ્વ ર | જે પ્રી | ય હિં | ડો ળ ની
૧                   ૨       ૩      ૪
```

રાગણિ બીલાવલ.

સ્વર.

ારોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ ૦ સા.
(૯ over ધ)

અવરોહિઃ સા નિ નિ ધ પ મ મ ગ રે સા.
(૯ તી કો તી over નિ નિ ધ … મ)

બીલાવલ સ્વરૂપ.

લાલ રંગની ઓઢણી, શ્યામ રંગ ધરિ ચોળી;
કરિ શ્રૃંગાર બીલાવલી, મીઠી વાણી બોલી.

અર્થ:—શરીર ઉપર લાલ રંગની ઓઢણી, શ્યામ રંગી ચોળી. સોળ શણગાર ધારણ કરેલ, ગાવાનો સમય ત્રીજો પ્રહર, સ્વર શાડવ સંપૂરણ, સ્થળ મહેલ.

" ચીજ " " રાગણિ બીલાવલ. " " ચોતાલ "

ષાડવ આરોહિ ત્રીતિય પ્રહર, અવરોહિ સમપૂરણ સ્વર;
અંશ રૂષભ સ્વરને કર, ગૃહ સ્વર ષડજને શુદ્ધ સ્મર. ÷
સાડી લાલ શરીર પર, શ્યામ રંગી કંચુકી વપુ ધર;
શરીર ધારણ ઘરેણાં બાર, બીલાવલનાં છે આ અલંકાર. ÷

સ્થાઇ.

૮ તી કો તી							
સા નિ ધ ની	મ પ ધ પ	ગ મ	રે સા	ગ મ ગ રે	ગ મ પ ડ	ગ મ	રે સા
ષા ડ વ આ	રો હિ ત્રી તી	ય પ્ર	હ ર	અ વ રો હિ	સ મ પૂ –	ર ણ	સ્વ ર
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

		૮		૮ ૮ ૮ ૮	તી કો તી		
સા ડ ગ ગ	મ રે ગ પ	ધ રે	ડ સા	ગ રે સા નિ	ધ નિ મ પ	ગ મ	રે સા
અં – શ રૂ	ષ ભ સ્વ ર	ને ક	– ર	ગૃ હ સ્વ ર	પ ડ જ ને	શુ દ્ધ	સ્મ ર ÷
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

તી	તી	૮	૮ ૮	૮ ૮ ૮	૮ ૮ ૯ ૦	તી ૯	
પ ડ ધ મ	ડ પ ધ ની	સા ડ	રે સા	સા ડ રે મ	ગ રે સા રે	નિ સા	ધ પ
સા–ડી લા	– લ શ રી	ર –	પ ર	શ્યા – મ રં	ગી કં ચુ કી	વ પુ	ધ ર
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

તી	તી	૯	૯	તી	કો તી		
ધ ગ મ પ	મ પ ધ મ	પ સા	ડ સા	પ મ ગ મ	ની ધ મ પ	ગ મ	રે સા
શ રિ ર ધા	ર ણ ધ રે	ણું બા	– ર	બી લા વ લ	નાં છે આ અં	લં કા	– ર ÷
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

રાગણિ પટમંજરી.

સ્વર.

કો તી કો તી ૮
આરોહિ : સા રે ગ મ મ પ ધ નિ નિ સા.

૮ તી કો તી તી
અવરોહિ: સા નિ નિ ધ પ મ મ ગ રે સા.

પટમંજરી સ્વરૂપ.

શડજ ગૃહ જે સપ્ત સ્વર, સરિ ગ મ પ ધ નિ જાણ;
રૂતુ વસંત પટમંજરી, રાત્રી મધ્ય પ્રમાણ..

અર્થ:—આ રાગણીનો શરીરવર્ણ ગૌર, મહેલમાં પલંગપર બેહાલ પડેલી, ગળામાં ફુલમાળ ધારણ કરેલી ગાવાનો સમય મધરાતે બીજે પ્રહર.

“ ચીજ. ” “ રાગણિ પટમંજરી. ” “ ઝપતાલ. ”

શડજ ગૃહ છે સપ્ત સ્વર, મધરાતે બીજે પ્રહર;
રૂતુ વસંતે પટમંજરી, ફુલ માળ ગળે ધરિ ÷
શુભ પ્રસંગ મંદીર માંહી, પલંગપર બેઠી ઉદાસી;
શરીર છે ગૌરવરણ, સ્વર જેનાં છે સમપૂરણ. ÷

સ્થાઈ.

	કો	કો	તી		તી	કો કો	
સા રે	ગ મ પ	ની પ	ગ મ પ	પ મ	ગ રે સા	ગ ગ	રે ડ સા
શ ડ	જ ગૃ હ	છે સ	પ્ત સ્વ ર	મ ધ	રા તે બી	જે પ્ર	હ – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
તી	કો	તી	તી ૮	૮ તી	તી	કો	કો
પ મ	ની ધ પ	મ પ	ધ નિ સા	સા નિ	મ ડ પ	ની પ	ગ રે સા
રૂ તુ	વ સં તે	પ ટ	મં જ રી	ફુ લ	મા – ળ	ગ ળે	ધ – રી÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

તી	કો	તી	તી ૮	તી ૮	કો૮ ૮ ૮	તી ૮	કો
પ મ	ની ધ પ	મ પ	ધ નિ સા	નિ સા	ગ રે સા	નિ સા	ની ધ પ
શુ ભ	પ્ર સં ગ	મં દી	ર માં હી	પ લં	ગ પ ર	બે ઠી	ઉ દા સી
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
૮ તી		તી	કો	૮ તી	તી	કો	કો
સા ની	ધ ડ પ	મ પ	ની ધ પ	સા નિ	ધ મ પ	ની પ	ગ રે સા
શ રી	ર – છે	ગૈ ા ર	વ ર ણ	સ્વ ર	જે નાં છે	સ મ	પુ ર ણ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગ દેવગિરિ.

સ્વર.

આરોહિ : સા રે ૦ મ પ ધ નિ સા

અવરોહિ: સા નિ ૦ પ મ પ રે સા

દેવગિરિ સ્વરૂપ.

જૈત શ્રી અને પૂરવી, મળે રાગ સારંગ;
આ મીશ્રણ પીછાણીયે, દેવગિરિનાં અંગ.

અર્થ:—આ રાગમાં પ્રથમ જૈત શ્રી બીજી પુરવી તથા ત્રીજો સારગ આવી મળે છે ગૃહ ન્યાસ ષડજ છે.

“ ચીજ ”　　“ રાગ દેવગિરિ ”　　“ ઝપતાલ ”

પ્રથમ જૈત શ્રીનાં સ્વર, બીજી પુરવી શુદ્ધ સ્મર
ત્રીજો સારંગ હૃદે ધર ÷
દેવગિરિને સમકર ગૃહ ન્યાસ છે ષડજ સ્વર
સ્વર ઓડવ જે સિદ્ધ સ્મર ÷

સ્થાઈ.

સા સા	ની ની પ	મ પ	રે ડ સા	સા રે	મ પ ધ	પ મ	રે ડ સા
પ્ર થ	મ જૈ ત	શ્રી નાં	સ્વ – ર	બી જી	પુ ર વી	શુ દ્ધ	સ્મ – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા ની	પ મ પ	ધ મ	રે ડ સા
ત્રી જો	સા રં ગ	હૃ દે	ધ – ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

પ પ	મ ડ પ	મ પ	ધ નિ સા	પ ની	પ ની સા	મ મ	રે નિ સા
દે વ	ગિ – રિ	ને સ	મ ક ર	ગૃ હ	ન્યા સ છે	ષ ડ	જ સ્વ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા ની	પ મ પ	ધ મ	પ રે સા
સ્વ ર	ઓ ડ વ	જે સી	દ્ધ સ્મ ર ÷
૧	૨	૦	૩

———

રાગ બિલહરિ.

સ્વર.

આરોહિ: સા રે ગ ૦ પ ધ ૦ સાઁ.

અવરોહિ: સાઁ નિ ધ પ મ ગ રે સા.

બિલહરિ સ્વરૂપ.

પ્રથમ ભૂપાલી સ્વર મહિં, દેશકાર સ્વર ભાસ:
દ્વિતીય રાગણિ મીશ્રથી, બિલહરિ રાગ વિકાસ.

અર્થ:—આ રાગનો ગૃહ ન્યાસ, સ્વર શડજ છે, ભૂપાલી તથા દેશ કારના મીશ્ર આલાપે ગવાય છે. ઓડવ સંપુર્ણ સ્વરો છે.

"ચીજ" "રાગ બિલહરિ" "જગપાલ"

વરજ કર મધ્યમ આરોહે, સમપૂરણ સ્વર અવરોહ;
પ્રથમ ભૂપાલી સ્મરિયે, દેશ કારને મીશ્ર કરિયે. ÷
બિલહરિને સિદ્ધ કરિ, શડજ સ્વરને ગૃહ ધરિ,
ઓડવ સમપુરણ સ્મરિ ÷

સ્થાઇ.

સા રે ગ પ ધ	પ મ	ગ રે	રે સા	સા નુ ધુ પુ ધુ	મ ગ	રે ગ	રે સા
વ ર જ ક ર	મ ધ્ય	મ આ	રો હે	સ મ પુ ર ણ	સ્વ ર	અ વ	રો હે
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

મ ગ પ ધ સાઁ	ડ સાઁ	ધ ધ	સાઁ ડ	સાઁ નિ ધ પ મ	પ ગ	મ રે	ડ સા
પ્ર થ મ ભૂ પા	– લી	સ્મ રિ	યે –	દે શ કા ર ને	મી શ્ર	ક રિ	– યે÷
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

અંતરાય

ગ ગ પ ધ સાઁ	ડ સાઁ	નિ રેઁ	સાઁ ડ	ગાઁ રેઁ પઁ મઁ ગઁ	રેઁ ડ	ગઁ મઁ	રેઁ સાઁ
બિ લ હ રિ ને	– સી	ધ ક	રિ –	શ ડ જ સ્વ ર	ને –	ગૃ હ	ધ રિ
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

સાઁ સાઁ નિ ધ પ	ગ મ	પ રે	ડ સા
ઓ ડ વ સ મ	પુ ર	ણુ સ્મ	– રિ ÷
૧	૨	૩	૪

રાગ સુહા. સ્વર

સ્વર

કો કો ૮
આરોહિઃ સા રે મ ગ મ પ ની સા.

૮ કો ૮
અવરોહિઃ સા ની સા પ રે મ રે સા.

સુહા સ્વરૂપ

બીલાવલી બાગેસર, કરિ બીલાવલ શુદ્ધ;
બાગેસર સ્વર પૂર્ણ છે, રાગ સુહા શુધબુધ.

અર્થ:—આ રાગ બીલાવલી બીલાવલ તથા બાગેસર સ્વરના મીશ્ર આલાપે ગવાય છે, ગૃહ સ્વર ષડજ ન્યાસ પંચમ.

"ચીજ" "રાગ સુહા" "જગપાલ"

પ્રથમ બીલાવલીને સ્મરિ, બીજો બાગેસર સ્વર કરિ;
ત્રીજો બીલાવલ સમ કરિ ÷
પ્રથમ ગૃહ ષડજને કરિ, ન્યાસ છે પંચમ તે સ્મરિ,
ષાડવ સ્વર સુહા રાગે ધરિ ÷

સ્થાઇ.

				૮	૮		
સા સા મ ગ મ	પ પ	ની મ	પ ડ	પ ડ પ સા નિ	સા નિ	પ પ	ગ મ
પ્ર થ મ બી લા	વ લી	ને સ્મ	રિ –	બી – જો બા ગે	સ ર	સ્વ ર	ક રિ
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

પ ડ પ રે મ	પ રે	મ રે	રે સા
ત્રી – જો બી લા	વ લ	સ મ	ક રિ ÷
૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

					૮	૮	
નિ સા રે મ પ	મ પ	પ રે	ડ મ	મ મ પ ની ની	સા ડ	સા નિ	સા ડ
પ્ર થ મ ગૃ હ	ષ ડ	જ ક	– રિ	ન્યા સ છે પં ચ	મ –	તે સ્મ	રિ –
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

૮ ૮ ૮ ૮	૮ ૮		
સા નિ સા રે સા	રે સા	પ ની	ની પ
ષા ડ વ સ્વ ર	સુ હા	રા ગે	ધ રિ ÷
૧	૨	૩	૪

રાગ અલૈયા.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ ૦ પ ધ ની સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ મ રે સા.

અલૈયા સ્વરૂપ.

ઠાઠ બીલાવલનો કરિ, છે સંપૂરણ સ્વર;
રાગ અલૈયા જાણીયે, શુદ્ધ સકલ સ્વર કર.

અર્થ:—આ રાગમાં ગૃહ તથા ન્યાસ સ્વર ષડજ છે. શુદ્ધ બીલાવલનો ઠાઠ છે.

"ચીજ" "રાગ અલૈયા" "ત્રીતાલ"

રાગ અલૈયા સ્વર શુદ્ધ સરવ કર, અવરોહે સંપૂર્ણ ગાઈ દ્વિતીય પ્રહર,
ગૃહ ન્યાસ ષડજ શુદ્ધ સરવ સ્વર ÷
વાદી સંવાદી સ્વર ગની શુધ લે કરિ, ઠાઠ શુધ બીલાવલનું સ્મરણ કરિ,
ગુરૂ ચરણ સ્મરિ તરજ શુદ્ધ કરિ ÷

સ્થાઈ.

સા નિ ધ પ	મ ગ ડ ગ	રે ગ પ ગ	મ રે ડ સા	સા રે ગ પ	મ ગ ડ મ	રે ગ પ મ	ગ મ રે સા
રા ગ અ લૈ	યા સ્વ – ર	શુ દ્ધ સ ર	વ ક – ર	અ વ રો હે	સં પૂ – ર્ણ	ગા ઇ દ્વિ તી	ય પ્ર હ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રે ગ પ ધ	ની ધ ડ પ	રે ગ પ ધ	નિ સા ડ સા
ગૃ હ ન્યાસ	પ ડ – જ	શુ દ્ધ સ ર	વ સ્વ – ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

રે ગ પ ધ	ની ની ધ ડ	ગ પ ધ ની	રે નિ સા ડ	નિ સા ની ધ	પ ગ મ રે	ગ પ ધ ની	સા ડ સા ડ
વા દી સં વા	દી સ્વ ર –	ગ ની શુ ધ	લે ક રિ –	ઠા ઠ શુ દ્ધ	બી લા વ લ	નું સ્મ ર ણ	ક – રિ –
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા ની ધ પ	ધ ગ ડ મ	રે ગ પ ગ	મ રે ડ સા
ગુ રૂ ચ ર	ણ સ્મ – રિ	ત ર જ શુ	દ્ધ ક – રિ ÷
૧	૨	૦	૩

———

રાગ પંચમ.

સ્વર

આરોહિ: સા ૦ ગ મ ૦ ધ નિ સાં.

અવરોહિ: સાં નિ ધ ૦ મ ગ ૦ સા.

પંચમ સ્વરૂપ.

ગાયે પ્રથમ પ્રહર ગુણી, પંચમ જેનું નામ;
શડજ ગૃહ સ્વર થાય છે, ઓડવ સ્વર જે જાણ.

અર્થ:—આ રાગ પ્રથમ પ્રહરે ગવાય છે, શડજ ગૃહ સ્વરજાતી ઓડવ રૂષભ પંચમ વર્જ છે.

"ચીજ" "રાગ પંચમ" "ત્રીતાલ"

ગાયે ગુણી પ્રથમ પ્રહર રાગ પંચમ ઓડવ સ્વર
શડજ ગૃહ સુર તેનો જાણો.
રૂષભને પંચમ વર્જ તેમાં કરિ સ્વર વર્ણન માનો ÷

સ્થાઈ.

સા ડ ગ ડ	મ ડ સા ડ	મ ગ સા ડ	ડ સાં નિ ડ
ગા — યે —	ગુ — ણી —	પ્ર થ મ —	— પ્ર હ —
૧	૨	૦	૩
ધ ગ ડ મ	ની ધ ડ ગ	મ ગ સા ડ	ડ ધ઼ ડ નિ઼
ર રા — ગ	પં ચ — મ	ઓ ડ વ —	— સ્વ — ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

ડ ધ ધ ધ	ધ ધ મ ધ	સાં ડ સાં ડ	સાં ડ સાં ડ
— શ ડ જ	ગૃ હ સુ ર	તે — નો —	જા — ણો —
૧	૨	૦	૩
સાં નિ ધ મ	ની ધ ડ મ	ગ ગ મ ડ	સા ડ સા ધ઼
રૂ ષ ભ ને	પં ચ — મ	વ ર્જ ત —	માં — ક રિ
૧	૨	૦	૩
નિ઼ ડ સા ડ	ગ ડ મ ડ	ડ ડ સા ડ	ડ ધ઼ ડ નિ઼
સ્વ — ર —	વ — ર્ણ —	— — ન —	— મા — નો ÷
૧	૨	૦	૩

———

રાગણિ ત્રીવેણી.

સ્વર.

કો તી કો ૦
આરોહિ : સા રે ગ મ પ ધ નિ સા
૦ કો તી કો
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા

ત્રીવેણી સ્વરૂપ.

શ્રી રાગ સ્વર પ્રથમ લઇ, ટંક પૂરવી જોડી;
ત્રય મીશ્રણ આલાપથી, કહી ત્રીવેણી ટોડી.

અર્થ:—આ રાગણિમાં પ્રથમ શ્રીરાગ બીજી ટંક તથા ત્રીજી પૂરવીનાં સ્વરો મીશ્ર થાય છે, ગૃહ ધૈવત અંશ પંચમ તથા ન્યાસ સ્વર શડજ છે, ગાવાનો સમય ત્રીજે પ્રહરે, રૂષભ સંવાદી છે.

" ચીજ " " રાગણિ ત્રીવેણી " " ગણેશ "

ગૃહ ધૈવત અંશ પંચમ સ્વરને કર,
સમવાદી સ્વર રૂષભને કર તાલ ગણેશનો સ્મર
રાગ પ્રથમ શ્રી સ્વર ટંક પૂરવી મીશ્રીત સુર કર ÷
અર્ધાંગી દેવગીરીની સમજીયે રાગણિ ત્રીવેણીને
જાતી સમપૂરણ છે સમય ત્રીજે પ્રહર ગવાય જે ÷

સ્થાઈ.

ધ નિ સા રે	ગ ડ	ડ ડ	સા રે પ મ	ગ રે સા રે	ડ	નિ	સા	ડ
ગૃ હ ધૈ વ	ત –	– –	અં શ પં ચ	મ સ્વ ર ને	–	ક	ર	–
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
					૦			
ગ મ પ ધ	મ પ	ગ મ	પ ધ મ પ	ની ની ધ ની	સા	ની	ધ	પ
સ મ વા દી	સ્વ ર	રૂ ષ	ભ ને ક ર	તા લ ગ ણે	શ	નો	સ્મ	ર
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
૦ ૦	૦							
રે સા ની ધ	રે નિ	ધ પ	નિ ધ પ મ	ગ મ પ ગ	મ	પ	રે	સા
રા ગ પ્ર થ	મ શ્રી	સ્વ ર	ટં ક પૂ ર	વી મી શ્રી ત	સ્વ	ર	ક	ર ÷
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯

અંતરાય.

રે ગ મ રે	ગ મ	રે ગ	મ પ ધ ની	ધ મ પ ની	ધ	મ	પ	ડ
અ ર્ધાં ગી દે	વ ગી	રી ની	સ મ જી યે	રા ગ ણિ ત્રી	વે	ણી	ને	–
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
૦ ૦ ૦ ૦	૦ ૦		૦					
રે ગ રે સા	રે સા	નિ ધ	સા ની ધ પ	નિ ધ પ મ	ગ	પ	રે	સા
જા તી સ મ	પૂ ર	ણ છે	સ મ ય ત્રી	જે પ્ર હ ર	ગ	વા	ય	જે ÷
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯

રાગણિ માલવમારૂ.

સ્વર.

આરોહિ : સા રે ગ મ પ ૦ નિ સા.

અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

માલવમારૂ સ્વરૂપ.

ગૃહ ગંધાર સ રિ ગ મ પ નિ, સંપૂરણ સ્વર થાય,
શિશિર દિવસ ચોથે પ્રહર, રાગણિ માલવ ગાય.

અર્થ: આ રાગણિમાં સ્વર ષાડવ સંપૂરણ છે, તથા શિશિર રૂતુમાં ચોથે પ્રહર ગવાય છે. ગૃહ સ્વર ગંધાર તથા ન્યાસ સ્વર ષડજ છે.

" ચીજ " " રાગણી માલવમારૂ. " " ઝપતાલ. "

આરોહે સ્વર ષાડવ કર, ગૃહ ગંધાર વર્જધ કર
અવરોહિમાં પૂરણ સ્વર ÷
માલવ મારૂનાં સ્વર, શિશિર રૂતુમાંહી સ્મર
ગવાયે ચતુર્થ પ્રહર ÷

સ્થાઈ.

ગ મ	ગ રે સા	પુ તિ	સા રે સા	સા રે	ગ મ પ	નિ પ	મ રે સા
આ રો	હે સ્વર	ષા ડ	વ ક ર	ગૃ હ	ગં ધા ર	વ ર્જ	ધ ક ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

ગ મ	સા નિ ધ	પ મ	ગ રે સા
અ વ	રો હિ માં	પૂ ર	ણ સ્વ ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

મ પ	ની ડ ની	મ ની	સા ડ સા	સા નિ	ગ રે સા	પ ની	સા ડ સા
મા લ	વ – મા	રૂ નાં	સ્વ – ર	શિ શિ	ર રૂ તુ	માં હી	સ્મ – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	ધ ડ મ	પ ગ	મ રે સા
ગ વા	યે – ચ	તુ ર્થ	પ્ર હ ર ÷
૧	૨	૦	૩

———

રાગણિ યમન.

સ્વર.

તી તી ૮
આરોહિ : સા રે ગ મ પ મ ધ નિ સા.

૮ તી
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ મ ગ રે સા.

યમન સ્વરૂપ.

પ્રથમ રાગ કેદારમાં કંઇક બીલાવલ થાય,
બહુરિ મળે કલ્યાણને, યમન સ્વરો કહેવાય.

અર્થ: આ રાગણિમાં કેદાર બીલાવલ તથા શુદ્ધ કલ્યાણનાં મીશ્ર સ્વરો આવે છે. ગૃહ સ્વર નિષાદ, ધૈવત અનુવાદી તથા ન્યાસ સ્વર શડજ.

"ચીજ" "રાગણિ યમન" "ત્રીતાલ"

જાતી સમપૂરણ સ્વર યમનમાં પ્રથમ કેદાર મહી બીલાવલ ત્રીતીય કલ્યાણ
ગૃહ નિષાદ સ્વર હૃદે ધર ÷ ધૈવત અનુવાદી ન્યાસ શડજ કર
રાગ સુહાનિ એ નાર મધ્યમ તીવ્ર આરોહે કર અવરોહિમાં મૃદુ મને કર÷

સ્થાઈ.

	તી તી				તી
ની ધ ની ધ	પ મ ગ મ	પ ડ ડ રે	ગ રે સા ડ	સા નિ રે સા	ગ રે મ ગ
જા તી સ મ	પૂ ર ણ સ્વ	ર – – ય	મ ન માં –	પ્ર થ મ કે	દા ર મ હી
૧	૨	૦	૩	૧	૨
	તી		તી		
પ ધ ની પ	ડ ધ ગ મ	પ રે ડ ગ	નિ રે મ ગ	ડ રે સા રે	ગ મ રે સા
બીલા વ લ	–ત્રી તી ય	ક લ્યા – ણ	ગૃ હ નિ ષા	– દ સ્વ ર	હૃ દે ધ ર ÷
૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

તી	૮ ૮	૮ ૮ ૮			
પ ગ મ ધ	ની સા ડ સા	સા નિ રે સા	ની ધ પ ડ	સા રે ગ રે	સા રે ગ રે
ધૈ વ ત અ	નુ વા – દી	ન્યા સ શ ડ	જ ક ર —	રા ગ સુ હા	ની એ ના ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨
૮ ૮ ૮ ૮	૮	૮	તી		
સા રે ગ સા	ડ રે ધ ની	સા પ ડ ધ	ગ મ પ રે	ડ ગ નિ રે	ગ મ રે સા
મ ધ્ય મ તી	–વ્ર આ રો	હે ક – ર	અ વ રો હિ	– માં મૃ દુ	મ ને ક ર ÷
૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગણિ રાતની પૂર્યા.

સ્વર.

કો   તી   ૮
આરોહિ: સા રે ગ મ ધ નિ સા,
૮   તી
અવરોહિ: સા નિ ધ મ ગ રે સા.

પૂર્યા સ્વરૂપ.

સારંગ ગૌડને પૂરવી, મીશ્રણ સ્વર છે નામ;
આમીલાપ આલાપથી, રાત પૂરિયા જાણ.

અર્થ:—આ રાગણિમાં પ્રથમ સારંગ બીજો ગૌડ તથા ત્રીજી પૂરવીનાં મીશ્ર આલાપે ગવાય છે, ગ્રહ નિષાદ, ન્યાસ ષડજ, તથા વાદી સ્વર ગંધારછે.

" ચીજ "   " રાગણિ રાતની પૂર્યા. "   " ધ્રુવપંચ "

રાગ ત્રય મીશ્રીત સ્વર પ્રથમજ સારંગ બીજો ગૌડ કરિ,
ત્રીતીય પૂરવીનાં સ્વર ધરિ ગ્રહ સ્વર નિષાદ લે કરિ ÷
વરજ સ્વર પંચમને કર શાડવજાતિ ગંધાર લે વાદી સ્મરિ ÷

સ્થાઈ.

નિ રે ગ મ ઙ નિ	ધ ઙ નિ મ ઙ ધ	૮ ૮ રે સા ની ધ ની મ ધ	ગ મ ગ	રે રે સા
રા ગ ત્ર ય – મી	શ્રી – ત સ્વ – ર	પ્ર થ મ જ સા રં ગ	બી જો ગૌ	ઙ ક રિ
૧	૨	૩	૪	૫
રે ઙ રે રે નિ નિ	નિ નિ ધ નિ ઙ રે	ઙ સા નિ રે ગ મ ધ	ગ મ ગ	રે ઙ સા
ત્રી–તી ય પૂ ર	વી નાં સ્વ ર – ધ	– રિ ગ્ર હ સ્વ ર નિ	ષા દ લે	ક – રિ ÷
૧	૨	૩	૪	૫

અંતરાય.

મ મ ગ મ ધ ઙ	૮ ૮ ૮ ૮ ૮ મ સા સા રે સા સા	૮ ૮ ૮ ૮ ૮ ૮ ૮ મ મ ગ ગ રે રે સા	ની ધ મ	ગ રે સા
વ ર જ સ્વ ર –	પં ચ મ ને ક ર	શા ડ વ જા તી ગં ધા	ર લે વા	દી સ્મ રિ ÷
૧	૨	૩	૪	૫

રાગણિ હમીર.

સ્વર.

આરોહિઃ સા ગ પ મ પ ગ મ ધ ની સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ પ ગ રે સા.

હમીર સ્વરૂપ.

કેદારમાં ઇમન મળે, વળી શુદ્ધ કલ્યાણ;
ત્રીતીય રાગનાં મીશ્રણે, હમીર રાગણિ જાણ.

અર્થ:—આ રાગણિમાં કેદાર, યમન, તથા શુદ્ધ કલ્યાણ, ત્રણ રાગના મીશ્ર આલાપે ગવાય છે, ગૃહ પંચમ તથા ન્યાસ સ્વર ધૈવત છે.

"ચીજ" "રાગણિ હમીર" "ઝપતાલ"

કેદાર યમન કલ્યાણ, મેળવી હમીર કર
જાતી સમજ સમપૂર્ણ, દ્વય મધ્યમ જેમાં સ્વર ÷
ગૃહ પંચમ ન્યાસ ધૈવત, જેમાં આવેલા છે આ સ્વર
સમય ચતુર્થ પ્રહર ÷

સ્થાઇ.

પ પ	મ ધ પ	ગ મ	ધ ડ ધ	પ ડ	ધ ડ ની	સા નિ	ધ ધ પ
કે દા	ર ય મ	ન ક	લ્યા – ણ	મે –	ળ – વી	હ મી	ર ક ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

પ પ	મ ધ પ	ગ મ	ધ ડ ધ	ગ ગ	ગ પ પ	રે રે	સા ડ સા
જા તી	સ મ જ	સ મ	પુ – ર્ણ	દ્વ ય	મ ધ્ય મ	જે માં	સ્વ – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

ગ ગ	મ ધ ધ	મ સા	નિ રે સા	ગ ગ	રે સા સા	ની સા	ધ ડ પ
ગૃ હ	પં ચ મ	ન્યા સ	ધૈ વ ત	જે માં	આ વે લા	છે આ	સ્વ– ર
૧	૨	૦	૩		૨	૦	૩

સા નિ	ધ ડ મ	ગ પ	રે રે સા
સ મ	ચ – ચ	તુ ર્થ	પ્ર હ ર ÷
૧	૨	૦	૩

હિંડોળ કુટુમ્બ સમાપ્ત.

રાગ દીપક.

સ્વર.

કો

આરોહિઃ સા રે નિ પ ધ સા.

તી

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

દીપક સ્વરૂપ.

દીપક ગજની પીઠપર, વપુવર્ણ છે લાલ;
મુકતમાળ પહેરિ ગળે, છુટા શીરપર બાલ.

અર્થઃ—હાથી ઉપર બેઠેલ શરિરવર્ણ લાલ ગળામાં મોતીમાળ કેશ ખુલા, સુંદર પોશાક ગાવાનો સમય ગ્રીષ્મરૂતુમાં ચોથો પ્રહર.

દેશી નટ કરનાર, કેદારો કામોદ;
દીપકની પ્યારી સહુ, મહા પ્રેમપ્રમોદ.

"ચીજ" "રાગ દીપક" "તાલ એકતાલ"

રાગ દીપક ગજ ઉપર, વર્ણલાલ મોતીમાળા ધર;
વસ્ત્ર સુંદર છે મનહર, દીનમણીરૂપ સુખકર ÷
ગ્રીષ્મરૂતુનાં ચોથે પ્રહર, વર્ણન જેનું રસ ભયંકર
ગુરૂ સ્મરણે સ્વર આકર ÷

સ્થાઈ.

સા સા	રે નિ	સા ડ રે નિ	પ ધ સા ડ	સા નિ	ધ ડ	પ ગ મ ગ	રે રે સા ડ
રા ગ	દી પ	ક – ગ જ	ઉ પ ર –	વ ર્ણ	લા –	લ મો તી મા	ળા ધ ર –
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

સા સા	રે નિ	સા ડ રે નિ	પ ધ સા ડ	સા નિ	ધ ડ	પ ગ મ ગ	રે રે સા ડ
વ સ્ત્ર	સું દ	ર – છે મ	ન હ ર –	દી ન	મ –	ણી રૂ પ સુ	ખ ક ર – ÷
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

પ ધ	પ ધ	સા ડ સા નિ	રે નિ સા ડ	સા સા	સા સા	રે રે રે નિ	પ ધ સા ડ
ગ્રીષ્મ	રૂ તુ	નાં – ચો થે	પ્ર હ ર –	વ ર્ણ	ન જે	નું ર સ ભ	યં ક ર –
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

સા ની	ધ પ	મ ડ	પ ગ	મ રે સા ડ
ગુ રૂ	સ્મ ર	ણે –	સ્વ ર	આ ક ર – ÷
૧	૨	૩		૪

રાગ દીપક.

સ્વર.

કો

આરોહિ: સા ૦ ગ મ ૦ ધ ૦ સા ૦

કો

અવરોહિ: સા નિ ધ ૦ મ ગ સા

"ચીજ" "રાગ દીપક" "તાલ ત્રીતાલ"

દીપક પ્રહર ચતુથ ગાઇયે રૂતુ ગ્રીષ્મમાં સમજી ÷
સુંદર શરિરનો વર્ણ લાલ
મોતીમાળા કંઠમાં કર ધારણુ
જે હાથી બીરાજી ÷

સ્થાઇ.

ધ ડ નિ સા | ડ ગ ડ મ | ડ સા ડ મ | ગ સા ડ ડ
દી – પ ક | – પ્ર – હ | – ર – ચ | તુ થ – –
૧ ૨ ૦ ૩

સા ડ નિ ધ | ગ ડ મ નિ | ધ ડ ગ મ | ગ સા ડ ડ
ગા – ઇ યે | રૂ – તુ ગ્રી | ષ્મ – માં સ | મ જી – – ÷
૧ ૨ ૦ ૩

અંતરાય.

ધ ડ ધ ધ | ધ ધ મ સા | ગ ડ મ ડ | ગ ડ સા | સા નિ ધ મ | ની ધ ડ મ | ગ ગ મ ડ | સા સા ધ ડ
સું – દ ર | શ રિ ર નો | વ – ર્ણ – | લા – લ – | મો તી મા ળા | કં ઠ – માં | ક રિ ધા – | ર ણુ જે –
૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩

નિ ડ સા ડ | ગ ડ મ ડ | ડ ડ સા નિ | ધ મ ગ સા
હા – થી – | બી – રા – | – – જી – | – – – – ÷
૧ ૨ ૦ ૩

રાગણિ દેશી.

સ્વર.

કો ૮

આરોહિ: સા રે મ પ ગ મ પ સા.

૮ કો કો કો

અવરોહિ: સા ની ધ પ મ પ ગ રે સા.

દેશી સ્વરૂપ.

લીલાં ચીર વપુ ધરિ, ઇચ્છા ભોગ વિલાસ;
દેશી પીયુ જગાવતી, હૃદય પૂર્ણ અભીલાસ.

અર્થ:—વસ્ત્ર લીલા રંગના શરિરવર્ણ ગૌર યૂવાન સ્વરૂપ ગાવાનો સમય હેમંત રૂતુના દિવસમાં બીજે પ્રહર ગૃહસ્વર રૂષભ સંપૂર્ણ જાતી શુભ પ્રસંગ સ્થલ બાગ,

" ચીજ " " રાગણિ દેશી " " ઝપતાલ "

દેશી રાગણિનું અંગ, સર્વ સમય ગૌર રંગ;
લીલાં વસ્ત્ર યુવા શરિર, દીપ ચરણ પૂર્ણ સ્વર ÷
ગૃહ રૂષભ સ્વરકર, સમપૂર્ણ બીજે પ્રહર
હેમંતરૂતુમાં સ્મર, સ્વર ચીતમાં સ્થીર કર ÷

સ્થાઈ.

રે ગ	રે ડ સા	મુ પુ	સા ડ સા	રે ગ	રે મ પ	રે ગ	રે ડ સા
દે શી	રા – ગ	ણી નું	અં – ગ	સ ર્વ	સ મ ય	ગૌ ર	રં – ગ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા રે	મ ડ રે	મ પ	નિ ધ પ	મ પ	સા ધ પ	મ પ	ગ ડ રે
લી લાં	વ – સ્ત્ર	યુ વા	શ રિ ર	દી પ	ચ ર ણ	પુ ર્ણ	સ્વ – ર ÷
૧	૦	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

મ મ	પ ગ મ	સા ડ	ગ રે સા	સા સા	રે ડ નિ	ધ પ	નિ ધ પ
ગૃ હ	રૂ ષ ભ	સ્વ –	ર ક ર	સ. મ	પુ – ર્ણ	બી જે	પ્ર હ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

મ પ	ગ ડ રે	ગ રે	મ ડ પ	સા નિ	ધ પ ધ	મ પ	ગ ડ રે
હે મં	ત – રૂ	તુ માં	સ્મ – ર	સ્વ ર	ચી ત માં	સ્થી ર	ક – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગણિ કામોદ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ પ ધ ૦ સાં.

અવરોહિઃ સાં ૦ ધ પ મ મ રે સા.

કામોદ સ્વરૂપ.

કામવંતકામોદની, પીત વસ્ત્ર ઉજાસ;
ચોફેર પીયુને તાકતી, ચિત્તે અતિ ઉદાસ.

અર્થ:—શરિરનો રંગ પીળો, સાડી લાલ, ચોળી સફેત, ઉદાસ મુખે પતીની રાહ જોઈ બેઠેલી, ગાવાનો સમય હેમંત રૂતુમાં બીજો પ્રહર, સ્થલ બાગ.

"ચીજ" "રાગણિ કામોદ" "સમતાલ"

કામોદ બીજે પ્રહર, સમતાલ ઓડવ સ્વર,
પીત વરણુ છે શરિર દીપક પ્રીય મન હર ÷
ચીર લાલ પીયુ સંગે ગવાય રૂતુ હેમંતે,
કામ શરે મન ઉમંગે ÷

સ્થાઇ.

સા ધ સા ડ	સા રે	ગ રે સા	સા રે ગ પ	ધ પ	મ રે સા
કા મો દ –	બી જે	પ્ર હ ર	સ મ તા લ	ઓ ડ	વ સ્વ ર
૧	૨	૩	૧	૨	૩

સા ધ મ પ	ગ મ	રે રે સા	સા રે ગ પ	ધ પ	મ રે સા	
પી ત વ ર	ણુ છે	શ રિ ર	દી પ ક પ્રી	ય મ	ન હ ર	÷
૧	૨	૩	૧	૨	૩	

અંતરાય.

મ ધ સા ડ	સા રે	ગ રે સા	સા રે ગ રે	સા ધ	ધ સા ડ
ચી ર લા –	લ પી	યુ સં ગે	ગ વા ય રૂ	તુ હે	મં તે –
૧	૨	૩	૧	૨	૩

સા ધ મ પ	ગ મ	પ રે સા
કા મ શ રે	મ ન	ઉ મં ગે ÷
૧	૨	૩

———

રાગણિ નટ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ૦ પ મ ૦ રે સા.

નટ સ્વરૂપ.

અરૂણ વરણ વસ્ત્રો સહુ, નટ દીપકની નારીઃ
નીચી ગ્રીવા કરિ રહી, પ્રીયતમ તનું નીહાળી.

અર્થ:—શરિર રંગ પીળો, લાલ વસ્ત્રો ધારણ કરેલા શણગાર પુર્ણ શ્રજેલ, ગાવાનો ત્રીજો પ્રહર, લંકદહન, શંકરભરણ, બીલાવલ તથા મધુમાધવી ચાર રાગણીના મીશ્ર સ્વરોનાં આલાપથી આ રાગણિ ગવાય છે, સ્થળ મહેલ.

"ચીજ" "રાગણિ નટ" "ઝપતાલ"

લંક દહન કર સ્મરણ, બીજી શંકર ભરણ
મધુ માધવીને બીલાવલ ÷
લાલ વસ્ત્ર વપુ ધારિ, રંગે પીળી દીપનારિ
આરોહિમાં સમપુરણ ÷

સ્થાઈ.

સા રે	ગ મ પ	રે મ	રે રે સા	રે ગ	મ ડ મ	પ મ	રે ડ સા
લં ક	દ હ ન	ક ર	સ્મ ર ણુ	બી જી	શં — ક	ર ભ	ર — ણુ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	પ ગ મ	રે ગ	પ રે સા
મ ધુ	મા ધ વી	ને બી	લા વ લ ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

મ પ	સા ડ સા	નિ સા	રે ડ સા	નિ સા	રે ડ રે	સા નિ	પ ડ મ
લા લ	વ — સ્ત્ર	વ પુ	ધા — રિ	રં ગે	પી — ળી	દી પ	ના — રિ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	પ ડ મ	ગ મ	પ રે સા
આ રો	હી — માં	સ મ	પુ ર ણુ ÷
૧		૦	૩

રાગણિ કેદાર.

સ્વર.

<pre>
                    તી   ઽ
આરોહિ: સા રે સા મ પ ધ પ સા.
              ઽ   તી
અવરોહિ: સા ની ધ પ મ પ મ રે સા.
</pre>

કેદાર સ્વરૂપ.

શીશ જટા સહુ તનુ લટા, ગળે જનોઈ નાગ;
કેદારાનું રૂપ આ, ધરિ ધ્યાન વૈરાગ.

અર્થ:—યોગીની વેશ, જટામાં ગંગાજી વહે છે, સર્પની જનોઈ, શરિરે ભસ્મ ધારણુ, ગાવાનો સમય હેમંત રાત્રીમાં બીજે પ્રહર સ્થલ પર્ણકૂટી.

" ચીજ "   " રાગણિ કેદાર "   " ત્રીતાલ "

ગંગ જટા ધર, યોગીની વેશ કેદાર; અહિ ઉપવીત ધર શરિરે ભસ્મ ધાર,
બાગમાં બેઠેલી પર્ણકુટી બહાર ÷
દીપક નાર સમપૂરણુ સ્વર; ગવાય જે હેમંત રાત્રીના બીજે પ્રહર ÷

સ્થાઈ.

ઽ	તી		
સા નિ ધ પ	મ પ ધ પ	મ મ ડ પ	મ મ ડ પ
ગં ગ જ ટા	ધ ર યો ગી	ની વે - શ	કે દા - ર
૧	૨	૦	૩
		ઽ ઽ	
પ પ પ પ	મ મ પ પ	ની ધ સા રે	ની ધ ડ પ
અ હિ ઉ પ	વી ત ધ ર	શ રિ રે ભ	સ્મ ધા - ર
૧	૨	૦	૩
		ઽ ઽ	
સા સા મ ડ	મ સા પ ડ	ની ધ સા રે	ની ધ ડ પ
બા ગ માં -	બે ઠે લી -	પ ર્ણ કુ ટી	બ હા - ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

	ઽ ઽ	ઽઽ ઽઽ	ઽ ઽ ઽ
પ ડ પ પ	સા ડ સા ડ	મ મ પ પ	મ રે ડ સા
દી - પ ક	ના - ર -	સ મ પૂ ર	ણુ સ્વ - ર
૧	૨	૦	૩
ઽ ઽઽ			
પ સા રે સા	ની ધ ડ પ	મ પ રે સા	મ મ રે સા
ગ વા ય જે	હે મં - ત	રા ત્રી નાં બી	જે પ્ર હ ર બા ગ
૧	૨	૦	૩

રાગણિ કરનાર.

સ્વર.

આરોહિ: સા રે ગ મ પ ધ નિ સા

અવરોહિ: સા નિ નિ ધ પ મ ગ રે સા

કરનાર સ્વરૂપ.

શીશ પત્ર ગજદંતનું, કર ખુલ્લી તરવાર;
મોર કંઠનો વરણ છે, નામ જેનું કરનાર.

અર્થ:—જમણાં હાથમાં ખડગ, ડાબા હાથમાં હાથીદાંત, શરિરવર્ણ શ્યામ, વસ્ત્ર ધોળા રંગનાં, ગળામાં કેવડાની માળા ધારણ કરિ સુર્ય પૂજા કરે છે ગાવાનો સમય શરદની રાત્રે પ્રથમ પ્રહર.

"ચીજ" "રાગણિ કરનાર" "ચોતાલ"

કરમાં ખડગ ગજદંત, પૂજન દિનમણી કરત;
નીલવર્ણ કેવડાની માળા ધર, કરનાર દીપક પ્રસન કર ÷
શ્યામવરણ જેનું શરિર, ધવલ ધારણ કરે ચીર
શરદ રાત્રીના પ્રથમ પ્રહર ÷

સ્થાઈ.

સા રે મ ડ	ગ મ ધ ડ	મ ગ	રે સા	મ ગ રે સા	નિ ધ ડ ધ	ગ મ	સા ડ
ક ર માં-	ખ ડ ગ -	ગ જ	દં ત	પૂ જ ન દી	ન મ - ણી	ક ર	ત -
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

સા રે ગ મ	મ પ ધ નિ	પ ધ	નિ સા	સા નિ ધ મ	ગ મ પ ધ	મ ગ	રે સા
ની લ વ ર્ણ	કે વ ડા ની	માળા	ધ ર	ક ર ના ર	દી પ ક પ્ર	સ ન	ક ર ÷
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

ધ મ ધ નિ	સા ડ ધ સા	ધ ધ	સા ડ	સા રે ગ ડ	નિ સા રે રે	સા નિ	ડ ધ
શ્યામ વ ર	ણ - જે નું	શ રિ	ર -	ધ વ લ -	ધા ર ણ ક	રે ચી	- ર
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

સા નિ ધ ધ	ગ મ પ ધ	મ ગ	રે સા
શ ર દ રા	ત્રી ના પ્ર થ	મ પ્ર	હ ર ÷
૧	૨	૩	૪

રાગ જૈત.

સ્વર.

કો કો તી કો

આરોહિઃ સા રે ગ મ મ પ ધ નિ સા.

કો તી કો કો

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ મ ગ રે સા.

જૈત સ્વરૂપ.

પીતા દીપ છે જેહનો, મા દેશી કહેવાય;
પરજ નાર છે એહની, નામ જૈત કહેવાય.

અર્થઃ આ રાગમાં ગ્રહ સ્વર ગંધાર તથા ન્યાસ સ્વર શડજ છે દીપક પીતા માતા દેશી પ્રીયા પરજ

" ચીજ." " રાગ જૈત." " ઝપતાલ."

શુદ્ધ પ્રથમ કરિયે સ્વર, સમપૂરણુ ત્રીજે પ્રહર;
ગૃહ ગંધાર ન્યાસ ષડજ, દવય મધ્યમ લઇ સ્વર ÷
સમપૂર્ણુ જાતી ધાર, પ્રીય પરજ જેની નાર
જૈતરાગ જે શુદ્ધ સ્મર ÷

સ્થાઈ.

ગ રે	સા રે સા	નુિ સા	રે રે સા	પ મ	ગ રે સા	ધ નુિ	સા રે સા
શુ ધ	પ્ર થ મ	ક રિ	યે સ્વ ર	સ મ	પૂ ર ણુ	ત્રી જે	પ્ર હ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

					તી		
નુિ સા	ગ મ પ	ગ મ	પ મ ગ	નિ ધ	પ મ ગ	મ પ	રે ડ સા
ગૃ હ	ગં ધા ર	ન્યા સ	ષ ડ જ	દવ ય	મ ધ્ય મ	લ ઈ	સ્વ – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

તી							
પ મ	પ ડ ની	ની સા	રે ડ સા	સા રે	ગ રે સા	રે સા	ની ડ ની
સ મ	પુ – ર્ણુ	જા તી	ધા – ર	પ્રી ય	પ ર જ	જે ની	ના – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

	તી		
નિ ધ	પ મ ગ	મ પ	રે ડ સા
જૈ ત	રા ગ જે	શુ દ્ધ	સ્મ– ર ÷
૧	૨	૦	૩

———

રાગ નાયકી.

સ્વર.

કો તી ૯ (over ગ; નિ)
આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ ની સા.

૯ તી કો (over નિ; ગ)
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ ગ રે સા.

નાયકી સ્વરૂપ.

બાગેસરનાં ઠાઠથી, રાગ નાયકી થાય;
ગૃહ સ્વર મધ્યમને સ્મરિ, ન્યાસ ષડજ કહેવાય.

અર્થઃ— આ રાગ બાગેસરને મળતો થાય છે, ગૃહ સ્વર મધ્યમ છે તથા ન્યાસ ષડજ છે.

" ચીજ "   " રાગ નાયકી. "   " એકતાલ "

નાયકી સ્વર માંહી બાગેસર, વાદી સ્વર ગંધારને શુદ્ધ સ્મર;
સમપૂરણ છે સરવ સ્વર, ગૃહ મધ્યમને શુધ કર ÷
ન્યાસ ષડજ સુર ધર અંતર, અવરોહે નિષાદ તીવર કર
ગજ વદન પદન મન કર ÷

સ્થાઈ.

			કો તી	તી		કે.	
મ ગ	રે ગ	સા ઽ મ ધ	નિ સા નિ સા	નિ સા	રે મ	પ ધ ની મ	ધ ગ રે સા
ના ય	કી સ્વ	ર – માં હી	બા ગે સ ર	વા દી	સ્વ ર	ગં ધા ર ને	શુ દ્ધ સ્મ ર
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

		કો	તી ૯	૯	કો	કો	
પ મ	ગ મ	ની ઽ પ મ	પ ધ નિ સા	સા ધ	ની પ	ગ ઽ ની મ	ગ રે ઽ સા
સ મ	પૂ ર	ણ – છે સ	ર વ સ્વ ર	ગૃ હ	મ ધ્ય	મ – ને શુ	ધ ક – ર ÷
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

			તી તી ૯	૯ ૯	૯ ૯	૯ ૯ ૯ ૯	તી તી
ગ મ	પ મ	પ ધ મ પ	ની ધ ની સા	સા રે	મ ગ	રે સા રે સા	ની ની ધ ધ
ન્યા સ	શ ડ	જ સુ ર ધ	ર અં ત ર	અ વ	રો હે	નિ ષા દ તી	વ ર ક ર
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

૯ તી	તી	કો	
સા નિ	ધ નિ	ધ પ ની મ	પ ગ રે સા
ગ જ	વ દ	ન પ દ ન	મ ન ક ર
૧	૨	૩	૪

રાગ કાફી.

સ્વર.

કો કો ૮

આરોહિ : સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

૮ કો કો

અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

કાફી સ્વરૂપ.

આનંદ ભૈરવી મેળવી, કાફી સુર નિરધાર;
ન્યાસ ષડજ સુર છે વળી, સ્વર સંપૂરણ સાર.

અર્થ:—આ રાગમાં આનંદ ભૈરવી મીશ્ર સ્વરો આવે છે. ગૃહ ન્યાસ ષડજ છે.

"ચીજ" "રાગ કાફી" "ત્રીતાલ"

રાગ કાફીમાં આનંદ ભૈરવી સ્વર સ્મરિયે,
ષર્જ રેખવ પંચમ સ્વર શુદ્ધ કરિયે, ÷
ધઇવત તીવર મધ્યમની ગંધાર, કોમળ ગ મ નિ સ્વર વાદી રૂષભ સ્વીકાર,
ન્યાસ ષડજ સ્વર લચ્છી જેની છે નાર ÷

સ્થાઈ.

સા રે ગ મ	રે ગ મ પ	મ પ ધ ની	પ ધ નિ સા
રા ગ કા ફી	માં આ નં દ	ભૈ ર વી સ્વ	ર સ્મ રિ યે
૧	૨	૦	૩
ની ધ પ મ	ગ ડ ગ રે	રે પ મ પ	મ ગ રે સા
ષ ર્જ રે ખ	વ – પં ચ	મ સ્વ ર શુ	દ્ધ ક રિ યે ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

મ મ પ પ	ની ની સા ડ	રે ંગ રે સા	ની ધ ડ ની	ધ ની ધ પ	ધ ધ પ પ
ધઈ વ ત	તી વ ર –	મ ધ્ય મ ની	ગં ધા – ર	કો મ ળ ગ	મ ની સ્વ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨
પ ધ પ મ	પ ધ ની સા	નિ ધ પ મ	ગ ગ ડ રે	રે પ મ પ	ગ રે ડ સા
વા દી રૂ ષ	ભ સ્વી કા ર	ન્યા સ ષ ડ	જ સ્વ – ર	લ ચ્છી જે ની	છે ના – ર ÷
૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગ સાંમ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સા.

અવરોહિઃ સા ૦ ધ પ મ ગ રે સા.

સાંમ સ્વરૂપ.

માત કેદારી જેહની, દીપ પીતા છે જાણુ,
નટ મલ્હારિ છે પ્રીયા, રાગ સામ પ્રમાણુ.

અર્થઃ–આ રાગમાં ગૃહ સ્વર મધ્યમ, ન્યાસ શડજ તથા વાદી સ્વર પંચમ છે જાતી ઓડવ શાડવ છે.

"ચીજ" "રાગ સાંમ" "એકતાલ"

શુદ્ધ સ્વર રાગ સાંમનાં સ્વીકારિ આરોહિમાંગની ને વરજ કરિ
અવરોહમાં સ્વર ગંધાર ધરિ ÷
ગૃહ અંશ સ્વરમાં મધ્યમ, સમવાદી સૂર કરિ પંચમ
ઓડવ શાડવ સ્વરને સ્મરિ ÷

સ્થાઈ.

મ મ	પ પ	ધ સા ધ પ	મ ગ રે સા	મ ગ	રે મ	પ ધ રે મ	પ ગ રે સા
શુ દ્ધ	સ્વ ર	રા ગ સાં મ	નાં સ્વીકારી	આ રો	હિ માં	ગ નિ ને વ	ર જ ક રિ
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

સા ધ	પ મ	ધ પ મ ગ	મ ગ રે સા
અ વ	રો હ	માં સ્વ ર ગં	ધા ર ધ રિ ÷
૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

સા રે	મ પ	ધ રે સા ડ	ધ ડ મ પ	મ પ	ધ સા	રે મ ગ રે	સા ડ ધ પ
ગૃ હ	અં શ	સ્વ ર માં –	મ –ધ્ય મ	સ મ	વા દી	સુ ર ક રિ	પં – ચ મ
૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪

સા ધ	સા પ	ધ મ પ ગ	મ રે ડ સા
ઓ ડ	વ શા	ડ વ સ્વ ર	ને સ્મ–રિ÷
૧	૨	૩	૪

રાગ છાંયાનટ.

સ્વર.

આરોહિ: સા ૦ ગ મ રે ગ મ મ પ ધ પ સા

અવરોહિ: સા ધ પ ની ધ પ મ ગ રે મ રે સા

છાંયાનટ સ્વરૂપ.

કુકુભ બીલાવલ પૂરવી, વળી કેદારો જાણ;
ચાર રાગણી મીશ્રણે, છાંયાનટને જાણ.

અર્થ: આ રાગમાં ગ્રૃહ ન્યાસ શડજ છે ચાર રાગણિના મીશ્ર આલાપે ગવાય છે.

"ચીજ" "રાગ છાંયાનટ" "ખટતાલ"

છાંયાનટમાં પ્રથમ કુકુભના છે સ્વર, બીલાવલ બીજો ધરિ ત્રીતીય પૂરવીને કર;
ચોથો કેદાર મીશ્ર દીપક પુત્ર સ્મર ÷
આરોહે રૂષભ સ્વર વરજ તેમાં કર, અવરોહિમાં પૂરણ ગ્રૃહ જેનો શડજ સ્વર ÷

સ્થાઈ.

સા સા ધ પ | રિ ગા | મ પ મ ગા | મ રે | ડ સા | ડ રે સા ડ | સા સા ગ મ | રે સા | રિ સા સા સા
છાં યા ન ટ | માં પ્ર | થ મ કુ કુ | ભ નાં | – છે | –સ્વ ર – | બી લા વ લ | બી જો | ધ રિ ત્રી તી
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૧ ૨ ૩

ધ સા | રે સા | નિ ધ ડ ધ | પ ડ પ રે | રે ગ મ પ મ ગા | મ રે | ડ સા | ડ રે સા ડ
ય પૂ | ર વી | ને ક – ર | ચો–થો કે | દા ર મી શ્ર દી પ | ક પુ | – ત્ર | – સ્મ ર ÷
૪ ૫ ૬ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬

અંતરાય.

પ પ સા ડ | સા રે | સા ડ રે ગ | મ પ | ગ મ | રે રે સા ડ
આ રો હે – | રૂ ષ | ભ – સ્વ ર | વ ર | જ તે | માં ક ર –
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬

પ સા રે સા | નિ ધ | નિ પ રે ગ | મ પ | ગ મ | રે રે ડ સા
અ વ રો હિ | માં પૂ | ર ણ ગ્રૃ હ | જે નો | શ ડ | જ સ્વ – ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬

રાગણિ પરજ.

સ્વર.

તી કો
આરોહિઃ સા૦ ગ મ પ ધ નિ સા.

ઙ કો તી કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ મ ગ રે સા.

પરજ સ્વરૂપ.

મારૂટોડી રાગણિ, આશાવરિ સમાન;
ત્રીતીય રાગણિ મીશ્ર સ્વર, પરજતણી પીછાન.

અર્થઃ—આ રાગણિમાં પ્રથમ મારૂ સ્વર બીજી ટોડી તથા ત્રીજી આસાવરિના મીશ્ર આલાપે સ્વરો આવે છે ગૃહ અંશ ન્યાસ સ્વર શડજ છે.

"ચીજ" "રાગણિ પરજ" "તાલ મીથીકા"

મારૂ પ્રથમ સ્વર દ્વિતીય ટોડી ત્રીજી આસાવરિ,
આરોહિ શાડવ અવરોહિ સંપૂરણ આરોહે રૂષભ;
વરજદવય મધ્યમધર ગૃહ અંશ સ્વર શડજને કરિ ÷
વાદી સ્વર ધૈવત સમવાદી શુદ્ધ મધ્યમ કર પરજ,
તાલ મીથીકા પ્રથમ ગુરૂ ્ત દ્વીતીય પ્લુત ત્રીતીય સ્મર ÷

સ્થાઇ.

ઙ ઙ ઙ | તી | તી
સા ડ નિ રે સા નિ ધ પ | ધ મ | પ ધ પ મ ગ ડ ડ મ ગ રે સા ડ
મા – રૂ પ્ર થ મ સ્વ ર | દ્વિવતી | ય ટો ડી ત્રી જી – – આ સા વ રિ –
૧ | ૨ | ૩

ઙ ઙ ઙ | તી | તી તી
સા ડ નિ રે સા નિ ધ પ | ધ મ | પ ધ પ મ ગ ડ નિ સા ગ મ પ ધ
આ – રે હિ શા ડ વ અ | વ રે | હિ સં પુ ર ણ – આ રો હે રૂ ષ ભ
૧ | ૨ | ૩

તી ઙ ઙ | ઙ ઙ | ઙ ઙ ઙ તી તી
મ પ ધ નિ ધ નિ સા ગ | રે સા | નિ સા રે સા ની ધ પ મ ગ મ ની ધ
વ ર જ દ્વ ય મ ધ્ય મ | ધ ર | ગૃ હ અં શ સ્વ ર શ ડ જ ને ક રિ ÷
૧ | ૨ | ૩

અંતરાય.

તી તી ઙ | | ઙ ઙ ઙ ઙ ઙ ઙ ઙ ઙ
મ ધ મ ધ નિ ની સા ડ | ધ ની | સા ગ રે સા નિ સા રે રે સા નિ ધ પ
વા દી સ્વ ર ધૈ વ ત – | સ મ | વા દી શુ ધ મ ધ્ય મ ક ર પ ર જ
૧ | ૨ | ૩

તી તી | | તી ઙ ઙ
મ ની ની ધ પ મ ગ રે | નિ સા | ગ રે મ ગ રે સા નિ ધ પ મ ગ રે
તા લ મી થી કા પ્ર થ મ | ગુ રૂ | દ્રુ ત દ્વિ તી ય પ્લુ ત ત્રી તી ય સ્મ ર ÷
૧ | ૨ | ૩

રાગણિ કામોદનાટ.

સ્વર.

આરોહિ : સા રે ગ મ પ ની ધ ની સાં.

અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

કામોદનાટ સ્વરૂપ.

કુકુભ બીલાવલ પૂરવી, કેદાકર સમભાગ;
રાગણિ ચાર અલાપથી, નાટકામોદી જાગ.

અર્થ:—આ રાગણીમાં ગૃહ અંશસ્વર પંચમ ન્યાસ શડજ તથા વાદી રૂષભ છે કુકુભ બીલાવલ પૂરવી તથા કેદારના મીશ્ર અલાપે ગવાય છે.

" ચીજ " " રાગણી કામોદનાટ " " ઝપતાલ. "

પ્રથમ કુકુભના સ્વર દ્વિતીય બીલાવલને સ્મર,
ત્રીતીય સ્વર પૂરવીધર ÷
ગૃહ અંશ સ્વર પંચમ વાદી રૂષભ સમપૂરન;
કામોદી નાટનાયકી નાર ÷

સ્થાઈ.

પ પ	રે ડ સા	સુ પુ	નિ રે સા	નિ રે	ગ મ રે	રે ગ	પ રે સા
પ્ર થ	મ – કુ	કુ ભ	નાં સ્વ ર	દ્વિ તી	ય બી લા	વ લ	ને સ્મ ર
૧	૨	૦	૩	૨		૦	૩

ό			
સા નિ	પ ધ પ	ગ મ	પ રે સા
ત્રી તી	ય સ્વ ર	પૂ ર	વી ધ ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

			ό ό	ό ό	ό ό ό		ό ό
પ ડ	ગ મ પ	નિ ધ	નિ રે સા	ગ રે	ગ રે સા	પ ધ	નિ રે સા
ગૃ –	હ અં શ	સ્વ ર	પં ચ મ	વા દી	રૂ ષ ભ	સ મ	પૂ ર ન
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

ό			
સા નિ	ધ પ મ	ગ મ	પ રે સા
કા મો	દી ના ટ	ના ય	કી ના ર ÷
૧	૨	૦	૩

રાગણિ લચ્છી સાંખ.

સ્વર.

તી ౷

આરોહિઃ સા ૦ ગ મ પ ૦ નિ સા,

౷ કો

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે પ મ રે સા.

લચ્છી સાંખ સ્વરૂપ.

લચ્છી સાંખ કાફી પ્રિયા, સ્વર ઓડવ આરોહે;
વાદી પંચમ જાણીયે, સંપૂરણ અવરોહે.

અર્થ:—આ રાગણિમાં ગૃહ નિષાદ ન્યાસ ષડજ વાદી પંચમ સંવાદી રૂષભ સ્વર છે,

" ચીજ "　　" રાગણિ લચ્છી સાંખ "　　" ઝપતાલ "

લચ્છી સાંખ આરોહે સ્વર ઓડવનું સ્મરણ કર,
અવરોહે સમપૂરણ આરોહિમાં વર્જધ કર
દ્રૂત મધ્યમ વીલંપદે ઝપતાલ આવાહન કર અવરોહે ÷
કાફી રાગની એ નાર ન્યાસ ષડજ જેમાં ધાર,
વાદી પંચમ સ્વરને સ્મર સમ વાદી રૂષભ છે સ્વર સપ્તસ્વરને હૃદે ધર અવરોહે÷

સ્થાઈ.

તી તી　　　　　　　　　　તી
નિુ નિુસા ડ સા|ગ રે |ગ પ મા|પ મ રે સા ડ| નિુ સા|ગ પ મ ગ મા|રે સા ડા|પ પા|મ રે સા
લ ચ્છી|સાં – ખ|આરો|હિ સ્વ ર|ઓ ડ|વ નું –|સ્મ ર|ણ ક ર|અ વ|રો હે –|સ મા|પૂ ર ણ
૧　૨　૦　૩　૧　૨　૦　૩　૧　૨　૦　૩

તી　　　　　　　　તીતી　　તી ౷ તી ౷౷ ౷ કો
નુી સા|રે સા ડા|પ પા|મ રે સા|ગ મા|પ ની ની|મ પા|ની સા ડ|નિ સા રે સા|નિ|ધ પા|મ ગ રે
આ રો|હિ માં –|વ ર્જ|ધ ક ર|દ્રૂ ત|મ ધ્ય મ વી લં|પ દે –|ઝ પા|તા લ આ|વા હ|ન કર અવરોહે
૧　૨　૦　૩　૧　૨　૦　૩　૧　૨　૦　૩

અંતરાય.

તી તી ౷　౷ ౷ ౷ ౷ ౷ ౷ ౷ ౷ ౷　౷　౷તી ౷ ౷ કો
ગ મા|પ ડ પા|ની ની|સા ડ સા|ગ રે|ગ પ મ|ગ મ|રિ ડ સા|સા નિ|રિ સા ની|ધ પા|મ ગ રે
કા ફી|રા – ગ|ની એ|ના – ર|ન્યા સ|શ ડ જ|જે માં|ધા – ર|વા દી|પં ચ મ|સ્વ ર|ને સ્મ ર
૧　૨　૦　૩　૧　૨　૦　૩　૧　૨　૦　૩

તી ౷ ౷　౷ કો
મ પ | ની સા રે | સા નિ | ધ મ પ | ગ રે | ગ મ પ | ગ મ | રે સા ડ
સ મ | વા દી રૂ | ષ ભ | છે સ્વ ર | સ પ્ત | સ્વ ર ને | હૃ દે | ધ ર – અવરોહે ÷
૧　૨　૦　૩　૧　૨　૦　૩

રાગણિ નટ મલ્હારિ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ મ ૦ ધ ૦ સા

અવરોહિઃ સા ૦ ધ ૦ મ ગ રે સા

નટ મલ્લારિ સ્વરૂપ.

દેવગિરિ સારંગ સમ; સામ રાગ પ્રિય નારિ;
દ્વિતીય રાગના મીશ્રથી, થાયે નટ મલ્હારિ.

અર્થ:—આ રાગણિમાં ગૃહ ન્યાસ ષડજ તથા અંશ સ્વર મધ્યમ છે, વર્ષા રૂતુમાં પ્રાત:સમયે ગવાય છે.

"ચીજ" "રાગણિ નટ મલ્લારિ" "અર્ધઆડચોતાલ"

પ્રથમ પ્રહર ઓડવને સ્મર, પનીવરજકર અંશ મધ્યમ સ્વર
દેવગિરિને પ્રથમ તેમાં ધર ÷
દ્વિતીય સારંગ સ્વર મીશ્ર કર, પ્રીય નટ મલ્લારી સામની છે એ નારી
રૂતુ વર્ષામાં પ્રાત:સમે સ્મર ÷

સ્થાઇ.

સા ગ	રે ગ	મ	ડ મ	ધ મ	ગ રે	સા	ડ સા	ધુ સા	રે મ	ગ	રે ગ
પ્ર થ	મ પ્ર	હ	– ર	ઓ ડ	વ ને	સ્મ	– ર	પ નિ	વ ર	જ	ક ર

૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨

ધ મ	ગ રે	ગ	રે સા	સા સા	ધ ધ	મ	ડ મ	ગ મ	રે રે	સા	ડ સા
અં શ	મ ધ્ય	મ	સ્વ ર	દે વ	ગિ રિ	ને	– પ્ર	થ મ	તે માં	ધ	– ર ÷

૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨

અંતરાય.

ગ મ	ગ મ	ધ	ડ ધ	ગ મ	ધ મ	સા	ડ સા	ધ સા	રે મ	ગ	રે સા
દ્વિ તી	ય સા	રં	– ગ	સ્વ ર	મી શ્ર	ક	– ર	પ્રિ ય	ન ટ	મ	લ્લા રી

૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨

ગ રે	સા ધ	મ	ધ સા	સા ધ	મ ધ	મ	ડ મ	ગ મ	રે રે	સા	ડ સા
સા મ	ની છે	એ	ના રી	રૂ તુ	વ ર	ષા	– માં	પ્રા ત	સ મે	સ્મ	– ર ÷

૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨

———

રાગણિ બિહાગ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા ગ મ પ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ પ મ ગ મ ગ રે સા.

બિહાગ સ્વરૂપ.

દેવગિરિ અને પૂરવી, બન્ને સ્વર સમ ભાગ;
ગૌરિ માંઝી મેળવી, મળતાં થાય બીહાગ.

અર્થ: આ રાગણિમાં દેવગિરિ તથા પૂરવી બન્ને મિશ્ર સ્વરોનાં આલાપે ગવાય છે ગૃહ પંચમ ન્યાસ સ્વર નિષાદ છે ગાવાનો સમય અર્ધરાત્રી.

"ચીજ" "રાગણિ બિહાગ" "ત્રીતાલ"

દેવ ગિરિ અને પૂરવીનાં જેમાં સ્વર, ગૌરીને મેળવીને માંઝી સ્વરને મીશ્ર કર÷
સ્વર છે શાડવ નિશિમાં બીજે પ્રહર, છાંયા નટની પ્રીય બીહાગ ચીત ધર÷

સ્થાઈ.

પ નિ સા ગ	ડ સા ગ મ	પ મ ગ મ	ગ સા નિ ડ
દે વ ગિ રિ	– અ ને પૂ	ર વી નાં જે	માં સ્વ ર –
૧	૨	૦	૩

નિ સા ગ મ	પ પ સા નિ	પ મ ગ મ	ગ સા નિ ડ
ગૌ રિ ને મે	ળ વી માં ઝી	સ્વ ર ને મી	શ્ર ક ર –÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

ગ મ પ નિ	સા ડ સા પ	નિ સા ગ રે	સા નિ ડ પ
સ્વ ર છે શા	ડ – વ નિ	શિ માં બી જે	પ્ર હ – ર
૧	૨	૦	૩

પ નિ સા ગ	રે સા ડ સા	ની પ ગ મ	ગ સા નિ ડ
છાં યા ન ટ	ની પ્રી – ય	બી હા ગ ચી	ત ધ ર – ÷
૧	૨	૦	૩

દીપક કુટુમ્બ સમાપ્ત.

રાગ શ્રી.

સ્વર.

કો તી ઙ
આરોહિ: સા રે ગ મ પ ધ પ સા

ઙ કો તી કો
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા

શ્રી સ્વરૂપ.

શ્રીરાગનાં કર કમલ, પૂષ્પ રૂપ પટ શ્વેત;
વરસ અઢાર ઉમર તરૂણુ, પ્રીય પર પૂરણુ હેત.

અર્થ: શ્રીરાગનાં હાથમાં કમલ તથા બીન, ગળામાં સ્ફટિકની માળા, સ્વરૂપે કામદેવ જેવો, બાગમાં કુંજમાં બેઠેલ, ગાવાનો સમય હેમંત રૂતુનો ત્રીજો પ્રહર કરૂણુ પ્રસંગ.

માલશ્રી મારૂ અને, ધનાંક્ષરિ ને વસંત;
શ્રીરાગની આ રાગણિ, આસાવરિ છે અંત.

"ચીજ" "રાગ શ્રી" "ઝપતાલ"

ગળે માલ ભવ્ય ભાલ, કર કમલ કર બીન; કામ સ્વરૂપ યુવા શરિર,
રાગણિનાં છે આધીન ÷
સાયંકાલ રૂતુ હેમંતે ગવાય છે જે શ્રીરાગ,
સમય કરૂણુ પ્રસંગ, સ્થાન છે સ્થલ બાગ ÷

સ્થાઈ.

રે રે	સા ડ સા	ગ રે	સા ડ સા	સા રે	સા પ પ	મ મ	રે ડ સા
ગ ળે	મા – લ	ભ વ્ય	ભા – લ	ક ર	ક મ લ	ક ર	બી – ન
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
સા રે	સા પ પ	મ પ	ધ મ પ	મ ગ	રે ડ પ	મ ગ	રે ડ સા
કા મ	સ્વ રૂ પ	યુ વા	શ રિ ર	રા ગ	ણી – નાં	છે આ	ધી – ન ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

	ઙ	ઙ ઙ	ઙ ઙ	ઙ ઙ	ઙ ઙ	ઙ	ઙ ઙ
પ ધ	પ ડ સા	સા રે	રે રે સા	રે રે	સા રે ગ	રે ડ	સા ડ સા
સાયં	કા – ળ	રૂ તુ	હે મં તે	ગ વા	ય છે જે	શ્રી –	રા – ગ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
ઙ ઙ	ઙ						
સા સા	ની રે ની	ધ ધ	પ ડ પ	મ ડ	રે ડ પ	મ ગ	રે ડ સા
સ મ	ય ક રૂ	ણુ પ્ર	સં – ગ	સ્થા –	ન – છે	સ્થ લ	બા – ગ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગણિ માલશ્રી.

સ્વર.

આરોહિઃ સા ૦ ગ ૦ પ ૦ ૦ સા.

તી

અવરોહિઃ સા નિ ૦ પ મ ગ ૦ સા.

માલશ્રી સ્વરૂપ.

માલશ્રી દુર્બળ વદન, સખી સ્કંધ પર હાથ;
આંબ્રતળે બેસી રહી. પાસ નહિં પ્રીય નાથ.

અર્થ:—આ રાગણિ શરિરે દુર્બળ સખી સ્કંધપર હાથ રાખી આમ્રવૃક્ષ નીચે ઉભેલી છે. લાલ સાડી તથા પીળી ચોળી પહેરેલી છે. ગાવાનો ત્રીજો પ્રહર.

"ચીજ." "રાગણિ માલશ્રી." "ઝપતાલ."

લાલ સાડી પીળી ચોળી આમ્રવૃક્ષ નિચે બેઠેલી,
સુકાયેલું જેનું વદન ઉદાસ વૃતી ચંચલ મન ÷
અવરોહિ ઓડવઆરોહી માં સાગમ પંચમ;
પતી વીરહે વીકળ પ્રાણ નામ જેનું માલશ્રી જાણ.

સ્થાઈ.

પુ પુ	સા ડ સા	પુ સા	નિુ ડ નિુ	પુ સા	ગ ગ ગ	સા ગ	પ ડ પ
લા લ	સા – ડી	પી ળી	ચો – ળી	આ મ્ર	વૃ ક્ષ નિ	ચે બે	ઠે – લી
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

પ પ	સા ડ સા	પ પ	ગ ગ ગ	ગ ગ	પ પ પ	સા ગ	પ ગ સા
સુ કા	યે – લું	જે નું	વ દ ન	ઉ દા	સ વૃ તી	ચં ચ	લ મ ન ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

પ પ	સા ડ સા	સા ડ	ગ ડ સા	સા ગ	પ મ ગ	સા ગ	પ ગ સા
અ વ	રો – હિ	ઓ –	ડ – વ	આ રો	હિ મા સ	ગ મ	પં ચ મ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	પ મ ગ	સા ગ	પ પ પ	સા ગ	પ ગ સા	ગ પ	ગ ડ સા
પ તી	વી ર હે	વી ક	ળ પ્રા ણ	ના મ	જે નું મા	લ શ્રી	જા – ણ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગણિ મારૂ.

સ્વર

આરોહિ: સા ૦ ગ મ ૦ ધ નિ સા.

અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ ૦ સા.

મારૂ સ્વરૂપ.

મારૂ મુક્તામાળ ધરિ, પીયે મધુનું પાન;
તારૂણી પ્રીય સુંદરી, પીયુ ગાને એ ભાન.

" ચીજ "　　　" રાગણિ મારૂ "　　　" ઝપતાલ "

અર્થ:—આ રાગણિનાં ગળામાં મુક્તાની માળા છે, શરિર ઉપર જરીની સાડી, અલંકારો ફુલનાં સોળ શણગાર ધારણ કરેલાં સમય ત્રીજો પ્રહર.

મારૂ રાગણિનાં અંગ શણગાર સોળ અંગ,
જરિની સાડી ફુલાલંકાર શ્રીરાગની એ નાર ÷
મુકતામાળાનો કંઠમાં હાર આરોહિ ઓડવ સ્વર;
ગવાય જે ત્રીજે પ્રહર ÷

સ્થાઇ.

સા મ	ગ ડ સા	ધુ ધુ	સા ડ સા	સા ગ	મ ડ ધ	ધ મ	ગ ડ સા
મા રૂ	રા – ગ	ણિ નાં	અં – ગ	શ ણ	ગા – ર	સો ળ	અં – ગ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

ગ મ	ગ મ ધ	ગ મ	ધ નિ સા	સા ડ	મ ડ મ	ગ મ	સા ડ સા
જ રિ	ની સા ડી	ફૂ લા	લં કા ર	શ્રી –	રા – ગ	ની એ	ના – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

ધ પ	ધ નિ સા	ધ નિ	સા ગ સા	સા ડ	મ ગ સા	નિ સા	ધ ડ ધ
મુ ક્તા	મા ળા નો	કં ઠ	માં હા ર	આ –	રો હિ ઓ	ડ વ	સ્વ – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	ધ પ મ	ગ મ	સા ડ સા
ગ વા	ય જે ત્રી	જે પ્ર	હ – ર ÷
૧	૨	૦	૩

———

રાગણિ ધનાંક્ષરિ.

સ્વર

કો કો
આરોહિઃ સા ૦ ગ મ પ ધ પ ની સા.

કો કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

ધનાંક્ષરિ સ્વરૂપ.

ધનાંક્ષરિ રોઇ રહી, હૃદયે વિરહ અપાર;
શ્વેત વસ્ત્ર ત્રીજે પ્રહર, પીયુ આશ મન ધાર.

અર્થઃ—બોરસલીનાં વૃક્ષ નિચે બેઠેલી પતીવીયોગે દુર્બળ શરિરે, શ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલા શિશિર રૂતુમાં ત્રીજે પ્રહર ગાવાનો સમય.

" ચીજ " " રાગણિ ધનાંક્ષરિ " " ત્રીતાલ "

જૈતશ્રી મારૂનાં સ્વર, વળી ગૌરી તેમાં કર;
દુર્બળ જે પતીવીયોગે, શ્વેત ચીર વપુધર;
શ્રીરાગ પ્રીયનાર, પીયુ નામ જપનાર;
બોરસલી વૃક્ષ નિચે, ધનાંક્ષરિ બેઠી નાર ÷

સ્થાઈ.

નિ સા	ગ ડ મ	પ પ	ધ ડ પ	મ ગ	મ ડ પ	મ ગ	રે ડ સા
જૈ ત	શ્રી – મા	રૂ નાં	સ્વ – ર	વ ળી	ગૌ – રિ	તે માં	ક – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
નિ સા	મ ગ રે	સા રે	નિ ડ સા	પ મ	ગ ડ પ	મ ગ	રે ડ સા
દુ ર્બ	ળ જે પ	તી વી	યો – ગે	શ્વે ત	ચી – ર	વ પુ	ધ – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

પ ડ	ગ ડ મ	પ નિ	સા ડ સા	સા ની	સા ડ મ	ગ રે	સા ડ નિ
શ્રી –	રા – ગ	પ્રી ય	ના – ર	પી યુ	ના – મ	જ પ	ના – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
ધ પ	મ ડ પ	સા નિ	ધ ડ પ	મ પ	ગ ડ પ	મ ગ	રે ડ સા
બો ર	સ – લી	વૃ ક્ષ	નિ – ચે	ધ નાં	ક્ષ – રિ	બે ઠી	ના – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગણિ વસંત.

સ્વર.

કો σ
આરોહિઃ સા ૦ ૦ મ ગ મ ધ નિ સા.

σ કો તી કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

વસંત સ્વરૂપ.

મોર પીંછ કરમાં ગૃહિ, શ્વેત વસ્ત્ર વસંત;
કર ધરિ ડાળી અંબનિ, ભ્રમર ચોદીસ ભમંત.

અર્થઃ શ્યામ શરીર હાથમાં મોરપીંછ તથા આંબાના મોરનું ઝુમખું શ્વેત વસ્ત્ર, અંગે કર્પુરનો લેપ, સમય ત્રીજો પ્રહર, ગૃહ શડજ અંશ વાદી ગંધાર.

" ચીજ " " રાગણિ વસંત " " જગપાલ "

શ્યામ વરણ શ્રીપ્રીય શ્વેતવસ્ત્ર શરિર ધર
સોળ શ્રૃંગાર છે કર આંબ્ર ડાળી પીંછ મયુર ÷
ગાવો ત્રીતીય પ્રહર રાગણી આ રૂતુ વસંત;
સ્વર છે સમપૂરણ ગૃહ અંશ શડજ જે સ્વર ÷

સ્થાઇ.

σ	તી તી	તી	σ σ
સા ડ નિ ધ પ પ પ ડ ધ પ	મ ડ ગ મ	ડ ગ મ ધ	ની સા ડ સા
શ્યા – મ વ ર ણુ શ્રી – પ્રી ય	શ્વે – ત વ	– સ્ત્ર શ રિ	ર ધ – ર
૧	૨	૩	૪

તી	તી તી		તી
સા ડ નિ ધ પ ડ ધ પ મ પ	મ ડ ગ મ	ડ ગ ધ ડ	મ ગ રે સા
સો – ળ શ્રૃં ગા – ર છે ક ર	આં – બ્ર ડા	– ળી પીં –	છ મ યુ ર ÷
૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

			σ
સા ડ મ ડ મ મ મ મ મ ગ	ગ ડ મ ધ	ડ ધ ગ મ	ધ ની ડ સા
ગા – વો – ત્રી તી ય પ્ર હ ર	રા – ગ ણિ	– આ રૂ તુ	વ સં – ત
૧	૨	૩	૪

σ σ σ σ	σ	તી	તી
નિ સા ગ ડ મ ગ રે ડ સા સા	રે સા નિ ડ	ધ પ મ ગ	પ મ ડ ગ
સ્વ ર છે – સ મ પૂ – ર ણુ	ગૃ હ અં –	શ શ ડ જ	જે સ્વ – ર÷
૧	૨	૩	૪

રાગણિ આસાવરિ.

સ્વર.

કો કો ૮
આરોહિ: સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સા.

૮ કો કો કો કો
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

આસાવરિ સ્વરૂપ.

ચંદન ભાલ ઉપર કરિ, ગળે નાગણી હાર;
તરૂણી પ્રીય છબી સુંદર, આસાવરિ કુમાર.

અર્થ:—શરિર રંગ શ્યામ, ધોળાં વસ્ત્ર કંઠમાં ફુલહાર, કપાળે ચંદન, શરિરે નાગણી વીંટેલી, ગાવાનો સમય બીજો પ્રહર, સ્થલ બાગ.

"ચીજ" "રાગણિ આસાવરિ" "તાલ એકતાલ"

આરોહિમાં સ્વર જેનાં ઓડવ બીજે પ્રહર પ્રસંગ કરૂણ અવરોહિ સમપૂર્ણ
વપુ નાગણી વીંટેલ શ્વેત ચીર છે શરિર ÷
લલાટે ચંદન કરી પ્રીયતમ ચિત હર આસાવરિમાં સ્વર તીવર વરજ કર
સ્થળ બાગમાં બેઠેલી પિયુને પ્રસન્ન કર ÷

સ્થાઈ.

૮
ધ સા |ધ ડ પ|મ પ|ધ ડ પ|ગ ગ|રે ડ સા|રે મ|પ ડ પ|મ ડ|પ ડ પ|ની ડ|ધ ડ પ
આ રો |હિ - માં|સ્વ ર|જે – નાં|ઓ ડ|વ – બી|જે પ્ર|હ – ર|પ્ર –|સં – ગ| ક –|રૂ – ણ
૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩

૮ ૦ ૦ ૦ ૦
મ પ |ધ ડ પ|ગ ગ|રે ડ સા|સા રે|મ ડ મ|પ નિ|ધ ડ પ|ગ રે|સા ડ રે|સા નિ|ધ ડ પ
અ વ |રો–હિ|સ મ|પૂ – ર્ણ|વ પુ|ના – ગ|ણી વીં|ટે – લ|શ્વે ત|ચી – ર|છે શ|રિ – ર ÷
૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩

અંતરાય.

૦ ૮ ૮ ૮ ૮૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦
મ મ|પ ડ પ|ધ ધ|સા ડ સા|ધ ધ|સા ડ સા|ગ રે |સા ડ સા|સા રે |ગ ડ રે|સા ડ|રે ડ સા
લ લા|ટે – ચં|દ ન| ક – રિ|પ્રી ય|ત – મ|ચી ત| હ – ર|આ સા|વ – રિ|માં –|સ્વ – ર
૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩

૦ ૦ ૦ ૦ ૮
સા નિ|ધ ડ સા|નિ ધ|પ ડ પ|મ મ|પ ડ ગ |રિ સા|ધ ડ પ|મ મ|પ ડ ધ|ગ ગ|રે ડ સા
તી વ|ર – વ|ર જ| ક – ર|સ્થળ|બા – ગ|માં બે|ઠે – લી|પી યુ|નિ – પ્ર|સ ન| ક – ર ÷
૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩ ૧ ૨ ૦ ૩

———

રાગણિ મારવા.

સ્વર.

કો તી ઁ
આરોહિ: સા રે ગ મ ૦ ધ નિ સા.

તી કો
અવરોહિ: સા નિ ધ ૦ મ ગ રે સા.

મારવા સ્વરૂપ.

ગૃહ સ્વર ધૈવત જેહનો, સ્વરો સોહની રૂપ;
ન્યાસ શડજ સ્વરને સ્મરિ, રાગ મારવા રૂપ.

અર્થ:—આ રાગમાં ગૃહ સ્વર ધૈવત છે ન્યાસ શડજ ગણાય છે કોઇ મત રૂષભ પણ કહે છે ગાવાનો પ્રહર ચાર ઘડી દીવસ બાકી હોય ત્યારે

" ચીજ "   " રાગ મારવા "   " તાલ દાદરા. "

વર્જ પંચમ પ્રથમકર મારવાના ઠાઠમાં સ્વર આરોહિ,
અવરોહિમાં ઉચારિ શાડવજાત સ્વરને લે સીદ્ધ કરિ ÷
સોહનિ સ્વરને સ્મરિયે શ્રીરાગ તાતમાલ સરિ માત;
સમજીયે નિશદીન ગાયે તે ગુનીજન પ્રહર સમયને વિચારિ ÷

સ્થાઈ.

સા ડ ધ	મ ડ ધ	ગ મ ધ	મ ગ રે	નિુ ડ રે	નિુ ડ ધુ	ડ મ ગ	।	ડ ડ નિુ
વ – ર્જ	પં – ચ	મ પ્ર થ	મ ક ર	મા – ર	વા – ના	– ઠા ઠ	માં – –	– – સ્વ
૧	૨	૧	૨	૫	૨	૧	૨	૧
રે ગ નિુ	રે ગ મ	ધ ગ નિુ	ધ રે ડ	નિ મ ધ	નિ ગ ડ	નિ ધ મ	ગ રે ગ	મ ગ રે
ર આ રો	હિ અ વ	રો હિ માં	ઉ ચા –	રિ શા ડ	વ જા –	ત સ્વ ર	ને લે સી	દ્ધ ક રિ ÷
૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨

અંતરાય.

			ઁ	ઁ ઁ	ઁ ઁ ઁ	ઁ	ઁ	ઁ
ગ ડ ગ	ગ ડ મ	ધ મ ધ	ની સા ડ	નિ રે ગ	મ ગ રે	નિ રે નિ	ધ રે ડ	રે ડ નિ
સો – હ	નિ – સ્વ	ર ને સ્મ	રિ યે –	શ્રી રા ગ	તા – ત	મા લ સ	રિ મા –	ત – સ
૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧
		ઁ		ઁ ઁ તી				
ધ મ ગ	રે ધ નિ	રે ડ ગ	મ ડ ધ	રે રે રે	ધ મ ગ	રે મ ગ	રે ગ રે	સા ડસા
મ જી યે	નિ શ દી	ન – ગા	યે – તે	ગુ ની જ	ન પ્ર હ	ર સ મ	ય ને વિ	ચા – રિ ÷
૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨

રાગ શંકરા.

સ્વર.

આરોહિ: સા રે ગ ૦ પ નિ સા

અવરોહિ: સા નિ ધ પ નિ પ મ રે સા

શંકરા સ્વરૂપ.

ષડજ ગૃહા સરિગપધનિ, સ્વર ષાડવ કહેવાય;
પ્રથમ પ્રહર નિષી ને સમે, શંકરા સ્વર પ્રગટાય.

અર્થ:—આ રાગમાં ગૃહ સ્વર ષડજ છે તથા ન્યાસ સ્વર પણ તે જ છે, ગાવાનો સમય નિશિ સમયે પ્રથમ પ્રહર "પ ગ" નો લાગ વારંવાર છે.

"ચીજ" "રાગ શંકરા." "પ્રતાપશેખર"

શંકરામાં સ્વર આરોહે ઓડવ પ્રથમ કરિ
મારૂ જનની રાગ તાતશ્રી વર્ણન સ્વર
વરજ મધ્યમ આરોહે ધૈવત શુદ્ધરે કર ÷
ષડજ ગૃહ ષડજ ન્યાસ જેનો છે સ્વર
નિશિના સમયે ગવાય છે એ પ્રથમ પ્રહર ÷

સ્થાઈ.

સા નિ ધ પ નિ નિ | નિ ધ સા નિ ધ પ | ની પ | ગ રે સા | પ ગ રે સા પ ડ
શં ક રા માં સ્વ ર | આ રો હે ઓ ડ વ | પ્ર થ | મ ક રિ | અ વ રો હિ માં –
૧ ૨ ૩ ૪ ૧

પ ગ સા રે પ ડ | ની પ | ગ રે સા | સા રે સા પ સા ડ | સા રે સા પ સા ડ | ગ પ
સુ ર ષા ડ વ – | દ્વિ તી | ય ધ રિ | મા રૂ જ ન ની – | રા ગ તા ત શ્રી – | વ ર્ણ
૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩

ગ રે સા | સા નિ ધ પ ની ધ | સા નિ ધ પ ગ પ | ગ પ | ગ રે સા
ન સ્વ ર | વ ર જ મ ધ્ય મ | આ રો હે ધૈ વ ત | શુ દ્ધ | રે ક ર ÷
૪ ૧ ૨ ૩ ૪

અંતરાય.

પ પ પ સા ડ સા | ગ પ ગ સા ડ સા | ગ પ | ગ રે સા
ષ ડ જ ગૃ – હ | ષ ડ જ ન્યા – સ | જે નો | છે સ્વ ર
૧ ૨ ૩ ૪

નિ ધ પ સા નિ ધ | સા નિ ધ પ ગ પ | ની પ | ગ રે સા
ની શી ના સ મ યે | ગ વા ય છે એ પ્ર | થ મ | પ્ર હ ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪

રાગ લાચારિ.

સ્વર

કો તી કો   કો કો   તી ૮
આરોહિઃ સા રે રે ગ મ પ ધ નિ નિ સા.

૮   તી કો તી   કો તી કો
અવરોહિઃ સા નિ નિ ધ પ મ ગ રે રે સા.

લાચારિ સ્વરૂપ.

શુદ્ધ કોમળ લાચારિમાં. આવે સૂર જે જાણ:
બે નિષાદ બે રૂષભ છે, પૂરણ સૂર પ્રમાણ.

અર્થ:—આ રાગમાં ગૃહ સ્વર ગંધાર આવે છે, ન્યાસ સ્વર ષડજ છે તથા સંપૂર્ણ જાતી છે.

"ચીજ"   "રાગ લાચારિ"   "ઝપતાલ"

સમપૂરણ આરોહે સ્વર, દવય રૂષભને જેમાં ધર,
ગૃહ સ્વર ગંધાર કરિ, દવય નિષાદને જેમાં સ્મરિ ÷
શુદ્ધ કોમળ લાચારિ, સુર પૂર્ણ સમજી કરિ
ગુરૂ ચરણ સ્મરણ કરિ ÷

સ્થાઈ.

તી	કો	કો	૮		કો તી	તી	કો
ગ રે	સા રે સાં	પુ ધુ	પુ સા સા	ગ પ	નિ ધ પ	રે ગ	મ રે સા
સમ	પૂ ર ણ	આ રો	હે સ્વ ર	દવ ય	રૂ ષ ભ	ને જે	માં ધ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

	કો	કો	તી ૮	૮તી	કો	તી	કો
પ ગ	મ પ ધ	પ ધ	ની ડ સા	આ નિ	ધ પ મ	રે ગ	મ રે સા
ગૃ હ	સ્વ ર ગં	ધા ર	ક – રિ	દ વ ય	નિ ષા દ	ને જે	માં ધ રિ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

	કો તી	૮	કો૮ ૮	કો તી	૮ ૮તી૮	૮	૮ કો૮ ૮
ગ પ	ધ ની પ	સા ડ	રે સા ડ	ધ નિ	સા ડ ગ	રે ગ	સા રે સા
શુ દ્ધ	કો મ ળ	લા –	ચા રિ –	સૂ ર	પૂ – ર્ણ	સ મ	જી ક રિ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

૦તી	તી	તી	કો
સા નિ	ધ પ મ	ગ રે	મ રે સા
ગુ રૂ	ચ ર ણ	સ્મ ર	ણ ક રિ ÷
૧	૨	૦	૩

———

રાગ જોગીયા.

સ્વર.

કો કો ૮
આરોહિ : સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સા.

૮ કો કો
અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ રે સા.

જોગીયા સ્વરૂપ.

સુરગંધાર વરજ કરિ, ગૃહન્યાસ શડજને ધાર;
ઓડવ શાડવ સ્વર વળી, રાગ જોગીયા સાર.

અર્થ:—આ રાગ પ્રભાતમાં પ્રથમ પ્રહરમાં ગવાય છે જાતી ઓડવ-શાડવ ગૃહ ન્યાસ શડજ છે.

" ચીજ " " રાગ જોગીયા. " " ઝપતાલ. "

ગુનીજન સુસ્વર ગાવે, જોગીયા સ્વર જગાવે;
આરોહે સ્વર ઓડવ સ્મર, અવરોહિમાં શાડવકર ÷
કાલીંગડો ઠાઠ સ્મર, ગૃહ ન્યાસ શડજ સ્વર;
સ્થાઈ અંતર શુદ્ધ કર ÷

સ્થાઈ.

					૮	૮ ૮	
સા રે	સા રે મ	મ પ	ધ ડ પ	પ ધ	ધ ડ સા	રે સા	ધ ડ પ
ગુ ની	જ ન સુ	સ્વ ર	ગા – વે	જો ગી	યા – સ્વ	ર જ	ગા – વે
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

૮ ૮							
રે સા	નિ ધ પ	ધ ધ	પ ધ મ	મ પ	ની ધ પ	ધ મ	રે રે સા
આ રો	હે સ્વ ર	ઓ ડ	વ સ્મ ર	અ વ	રો હિ માં	શા ડ	વ ક ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

		૮	૮ ૮	૮ ૮	૮ ૮ ૮	૮ ૮	૮ ૮
મ પ	ધ ડ પ	ધ સા	રે ડ સા	સા રે	સા રે મ	રે રે	સા ડ સા
કા લીં	ગ – ડો	ઠા ઠ	સ્મ – ર	ગૃ હ	ન્યા સ શ	ડ જ	સ્વ – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

નિ ધ	પ ધ મ	ધ મ	રે ડ સા
સ્થા ઈ	અં ત ર	શુ દ્ધ	ક – ર ÷
૧	૨	૦	૩

રાગ ગાંધાર.

સ્વર.

કો કો ˚
આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

˚ કો કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

ગાંધાર સ્વરૂપ.

ભૈરવ શુધ આસાવરિ, ત્રીજી ગૌરિ માની;
દેવ ગિરિસમ ભાગ ધરિ. સ્વર ગાંધાર પીછાની.

અર્થઃ—આ રાગમાં ભૈરવ આસાવરિ ગૌરિ તથા દેવગિરિનાં મીશ્ર આલાપીસૂર આવે છે ગૃહ સ્વર ગંધાર વાદી પંચમ તથા ન્યાસ સ્વર શડજ છે.

"ચીજ" "રાગ ગાંધાર" "અર્ધ આડ ચોતાલ"

ભૈરવ આસાવરિ ત્રીતીય ગૌરિ ધરિ, ચતુર્થ દેવગિરિસમ ભાગ કરિ;
આરોહે સ્વર પૂરણ સ્માર ÷ ગૃહ સ્વર ગંધાર વાદી પંચમકર;
ન્યાસ શડજ ગાંધાર આ સમજ ÷

સ્થાઈ.

ગ મ	પ મ	પ	ગ સા	પ મ	ગ રે	ગ	રે સા	સા રે	ગ મ	પ	સા પ
ભૈ ર	વ આ	સા	વ રિ	ત્રી તી	ય ગૌ	રિ	ધ રિ	ચ તુ	ર્થ દે	વ	ગિ રિ
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨
પ મ	ગ ડ	મ	રે સા	ગ મ	પ નિ	ધ	મ પ	નિ ધ	પ મ	પ	ગ સા
સ મ	ભા –	ગ	ક રિ	આ રો	હે અ	વ	રો હે	સ્વ ર	પૂ ર	ણુ	સ્મ રિ ÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

અંતરાય.

			˚	˚	˚	˚	˚ ˚
પ પ	મ પ	ધ	નિ સા	સા પ	નિ સા	રે	રે સા
ગૃ હુ	સ્વ ર	ગં	ધા ર	વા દી	પં ચ	મ	ક ર
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨
˚ ˚							
ગ સા	ધ ડ	પ	ડ પ	ની ધ	પ મ	પ	ગ સા
ન્યા સ	શ –	ડ	; – જ	ગાં ધા	ર આ	સ	મ જ ÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

રાગણિ લંકદહન.

સ્વર.

તી ૬

આરોહિ: સા રે ૦ મ પ ૦ નિ સા

૬ કો તી કો

અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ ગ રે સા

લંકદહન સ્વરૂપ.

ચતુર વિહારિ રાગણિ, કેદારો સમભાગ;
દવય મીશ્રણ આલાપથી, લંકદહન સ્વર જાગ.

અર્થ:—આ રાગણિમાં પ્રથમ ચતુર વિહારીનાં તથા બીજા કેદારનાં સ્વરો મીશ્ર થાય છે. ગૃહ સ્વર મધ્યમ તથા ન્યાસ સ્વર શડજ છે.

"ચીજ" "રાગણિ લંકદહન" "ઝપતાલ'

લંકદહન રાગણિરૂપ ઓડવ સમ પૂર્ણરૂપ
પ્રથમ જે ચતુર વિહારિ સ્વર કેદાર મીશ્ર કરિ ÷
કહેવાય મારવા નારિ ગૃહ અંશ મધ્યમ સ્મરિ
ન્યાસ ષડજ સ્વરને કરિ આરોહે ધ ગ વર્જ કરિ ÷

સ્થાઇ.

		તી તી	૬ ૬ ૬	કો	કો	તી	
મ રે	મ પ પ	ની ની	સા સા સા	નિ ધ	નિ પ મ	ગ મ	રે ઽ સા
લં ક	દ હ ન	રા ગ	ણિ રૂ પ	ઓ ડ	વ સ મ	પૂ ર્ણ	રૂ – પ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
તી		કો કો		૬ ૬	કો	તી	
મ ગ	મ રે સા	ગ ગ	રે રે સા	રે સા	નિ પ મ	ગ મ	રે ઽ સા
પ્ર થ	મ જે ચ	તુ ર	વિ હારિ	સ્વ ર	કે દા ર	મીશ્ર	ક – રિ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

	તી તી	તી	૬ ૬૬		તી ૬	૬ ૬	૬ કો
મ પ	ની ઽ ની	પ ની	સા રે રે	મ પ	ની ઽ સા	મ રે	સા નિ પ
કે	વા – ય	મા ર	વા ના રિ	ગૃ હ	અં – શ	મ ધ્ય	મ સ્મરિ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
૬ કો			કો	તી		કો કો	
સા નિ	ધ પ મ	પ ધ	નિ પ મ	મ ગ	મ રે સા	ગ ગ	રે ઽ સા
ન્યા સ	ષ ડ જ	સ્વ ર	ને ક રિ	આ રો	હે ધ ગ	વ ર્જ	ક – રિ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

રાગણિ સોહની.

સ્વર.

આરોહિઃ સા ૦ ગ મ ૦ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ ૦ મ ગ રે સા.

સોહની સ્વરૂપ.

શાડવ નિષાદ ગૃહસ્વર, પંચમ વિણુ કરગાન;
દ્વિતીય પ્રહર મધરાતમાં, થાય સોહની માન.

અર્થ:—આ રાગણિ મધરાત્રે ગવાય છે ગૃહ સ્વર નિષાદ તથા ન્યાસ શડજ અંશ સ્વર ગંધાર ગણાય છે.

" ચીજ "　　" રાગણિ સોહની "　　" ત્રીતાલ "

સોહની શાડવ સ્વર શંકરા પ્રીયજે
વર્જ પંચમ કર ઠાઠ મારવાનો છે ÷
ન્યાસ શડજ સ્વર અંશ ગંધાર કર
આરોહે અવરોહે મધ્યમ તીવ્ર સ્વર÷

સ્થાઈ.

નિ સા ગ ગ	મ ધ મ ધ	સા ડ સા સા	સા રે સા ડ
સો હ ની શા	ડ વ સ્વ ર	શં – ક રા	પ્રી ય જે –
૧	૨	૦	૩
રે સા રે નિ	સા મ ધ ડ	સા નિ ધ મ	ગ રે સા ડ
વ ર્જ પં ચ	મ ક ર –	ઠા ઠ મા ર	વા નો છે – ÷

અંતરાય.

ગ ગ ગ મ	ધ મ ધ ડ	મ ધ નિ સા	સા સા ડ સા
ન્યાસ શ ડ	જ સ્વ ર –	અં શ ગં ધા	ર ક – ર
૧	૨	૦	૩
સા નિ સા ગ	સા મ ગ ડ	રે સા નિ ધ	મ ગ ડ ગ
આ રો હે અ	વ રો હે –	મ ધ્ય મ તી	વ્ર સ્વ – ર +
૧	૨	૦	૩

રાગણિ પહાડી.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ ૦ પ ધ ૦ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે ધુ રે સા.

પહાડી સ્વરૂપ.

ગૌરિ નટ મારૂ મળે, વળી સાવેરિ સાથ;
તે છે પહાડી રાગણિ, ગાયે ગોરખનાથ.

અર્થઃ—આ રાગણિમાં પ્રથમ ગૌરિ તથા નટ મારૂ અને સાવેરીનાં મીશ્ર સ્વરો આવે છે, ઓડવ સંપૂર્ણ જાતી તથા ગૃહ ગંધાર ન્યાસ ષડજ.

" ચીજ. "　　" રાગણિ પહાડી. "　　" રૂપક. "

ગૌરિ નટ મારૂ સ્વરને સ્મર, તેમાં મીશ્ર સાવેરીનાં સ્વર કર
પહાડી રાગણિમાં આ મીશ્ર સ્વર ÷
આરોહિમાં ઓડવનું કર સ્મરણ, અવરોહિમાં છે જે સમપૂરણ
ગૃહ અંશ ગંધારને હૃદે ધર ÷

સ્થાઇ.

ગ રે |સા ડ રે |સા નિ|ધુ ડ ધુ|સા ડ|સા ડ સા|ગ મ|ગ ડ રે સા રે|સા ડ નિ|ધુ ધુ
ગૌ રિ|ન — ટ |મા રૂ|સ્વ— ર ને —|સ્મ — ર તે માં|મી— શ્ર|સા વે રિ — નાં|સ્વ ર
૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૧

ધુ ડ ધુ|પુ ધુ|સા ડ સા ગ ગા|રે ડ રે|ધુ ધુ|રે ડ સા
ક — ર|પ હા|ડી — રા ગ ણિ|માં—આ|મી શ્ર|સ્વ— ર ÷
૨ |૧ |૨ |૧ |૨ |૧ |૨

અંતરાય.

સા રે |ગ ડ ગ|પ ધ સા ડ સા|ની ધ|પ મ મા|ગ ગા|રે ડ સા|રે સા|નિ ડ ધુ
આ રો|હિ—માં|ઓ ડ વ — નું|ક ર|સ્મ ર ણ|અ વ|રો— હિ|માં છે|જે — સ
૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨

ધુ ધુ|રે ડ સા|ગ મ ગ ડ રે સા નિ|ધુ ડ ધુ|પુ ધુ|સા ડ સા
મ પૂ ર — ણ|ગૃ હ અં—શ|ગં ધા ર — નો|હૃ દે|ધ — ર ÷
૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨

———

રાગણિ ગૌડ સારંગ.

સ્વર

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ ની પ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ ની પ મ ગ મ રે સા.

ગૌડસારંગ સ્વરૂપ.

સારંગ ટોડી અલાપથી, ગૌડ સારંગ થાય;
રાગ જોગીયાની પ્રિયા, ગૃહ સ્વર પંચમ થાય.

અર્થ:—સારંગ ટોડી મીશ્ર સ્વરોથી ગૌડ સારંગનો ભાસ થાય છે ગૃહ સ્વર પંચમ ન્યાસ ગંધાર છે.

" ચીજ "　　" રાગણિ ગૌડ સારંગ "　　" ખટતાલ "

ગૌડ સારંગ માંહિ પ્રથમ સારંગનાં સ્વર, દ્વિતીય ટોડી મીશ્ર
જોગીયા પ્રિય જેને સ્મર ÷
પંચમ ગૃહ છે સ્વર ન્યાસ ગંધાર કર, સંપૂરણ કર ગવાય દ્વિતીય પ્રહર;
ગાયે ગુનીજન જેનાં સ્વર ચીત્ત પ્રસન્ન કર ÷

સ્થાઇ.

પ પ ગ મ | રે સા | ડ સા સા સા | ગ ગ | રે ગ | રે મ ગ ડ
ગૌ ડ સા રં | ગ માં | – હિ પ્ર થ | મ સા | રં ગ | નાં સ્વ ર –
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬

મ પ ધ નિ | પ ધ | પ ડ પ ધ | પ ગ | મ ગ | રે મ ગ ડ
દ્વિ તી ય ટો | ડી મી | શ્ર – જો ગી | યા પ્રી | ય જે | ને સ્મ ર – ÷
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬

અંતરાય.

પ પ પ સા | ડ સા | રે સા ડ સા | ગ મ | પ સા | રે સા ડ સા | પ પ પ સા | ડ રે | સા ડ ગ રે
પં ચ મ ગૃ | – હ | છે સ્વ – ર | ન્યા સ | ગં ધા | ર ક – ર | સં પૂ ર ણુ | – ક | ર – ગ વા
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૧ ૨ ૩

ગ મ | પ ગ | મ રે સા ડ | પ સા રે સા | ની ધ | ની પ મ ગ | મ રે | પ ગ | મ રે સા ડ
ય દ્વિ | તી ય | પ્ર હ ર – | ગા યે ગુ ની | જ ન | જે નાં સ્વ ર | ચી ત | પ્ર સ | ન્ન ક ર – ÷
૪ ૫ ૬ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬

રાગણિ શંકરાભરણ.

સ્વર.

તી ૮
આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

૮ કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે ધુ રે સા.

શંકરાભરણ સ્વરૂપ.

પ્રથમ રાગ કેદારમાં, સૂર બીલાવલ આણી;
દવય મીશ્રણ આલાપથી, શંકરભરણ સુજાણી.

અર્થ:—આ રાગણિમાં પ્રથમ કેદાર તથા બીજી બીલાવલના મીશ્ર સ્વરો આવે છે, ગૃહ સ્વર ધૈવત તથા ન્યાસ સ્વર શડજ છે.

"ચીજ" "રાગણિ શંકરભરણ" "જયઝંપા"

શંકરભરણ રૂપ પ્રથમ વર્ણવીયે, ગૌર રક્તશરિર સુમન સુધરિયે;
કેદારાનું ધ્યાન ધરિ લે બીલાવલ સ્મરિ, મધ્ય રાત્રીયે સ્વરને સમપૂરણ કરિ ÷
ગૃહ અંશ ધૈવત ન્યાસ શડજસ્વર, ગંધારનીં પ્રીયનાર ગા ચીત સ્થીર કર.

સ્થાઈ.

કો તી ૮
ધ નિ ધ પ ગ પ ધ ની | સા ધ | પ ગ | મ રે સા | ધુ સા ડ ધુ સા રે ગ મ | પ ગ | મ રે | સા રે સા
શં ક ર ભ ર ણ રૂ પ | પ્ર થા | મ વ | ર્ણ વી યે ગૌ ર – ર ક્ત શ રિ રે | સુ મા | ન સુ | ધ રિ યે
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

૮
ધ મ પ ગ મ રે ધુ સા | રે ગ | મ રે ધુ રે સા | પ ધ સા ધ પ ગ મ રે | રે ગા | મ રે ધુ રે સા
કે દા રા નું ધ્યા ન ધ રિ | લે બી લા વ | લ સ્મ રિ | મ ધ્ય રા ત્રી યે સ્વ ર ને | સ મ | પૂ ર | ણ ક રિ ÷
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

અંતરાય.

તી ૮ ૮ ૮ ૮ ૮ ૮ ૮
પ ધ ગ પ ધ નિ સા ડ | ધ સા | રે ગ | મ રે સા
ગૃ હ અં શ ધૈ વ ત – | ન્યા સ | શ ડ | જ સ્વ ર
૧ ૨ ૩ ૪

તી ૮ કો
ધ ની સા પ નિ ધ પ ગ | મ રે | ગ મ | ધુ રે સા
ગં ધા ર નીં પ્રી ય ના ર | ગા ચી | ત સ્થી | ર ક ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪

શ્રી રાગ કુટુમ્બ સમાપ્ત.

રાગ મેઘ.

સ્વર.

આરોહિ: સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સાં.

અવરોહિ: સાં ૦ ધ પ મ રે સા.

મેઘ સ્વરૂપ.

શ્યામ વસ્ત્ર છે મેઘનાં, ગૃહિ હસ્તમાં વારિ;
અતી આતુર ચાતુર વળી, ગાવો સુરત વિચારિ.

અર્થ:—માથે મુગટ, શરિર રંગ નીલ, મુખે શ્યામ પીતાંબર પહેરેલ, ઉપવિત ધારણ કરેલ, ગાવાનો સમય વર્ષા રૂતુમાં, સિંહાસનપર બિરાજેલ.

ટંક મલાર ને ગુર્જરિ, વળી ભુપાલી સાર;
દેશકાર વિયોગીની, મેઘ રાગની નાર.

"ચીજ" "રાગ મેઘ" "અર્ધઆડ ચોતાલ"

ઉપવિત શરિર પીતાંબર ધારન, શ્યામ મુખ મેઘ બેસી સિંહાસન ÷
શીર મુગટ ધરિ નીલવસન પેરી, નીલ શરિર રંગ રસ શુભ પ્રસંગ ÷

સ્થાઈ.

સાં સાં	ધ પ	મ	રે સા	સા રે	મ પ	મ	રે સા
ઉ પ	વી ત	શ	રિ ર	પી તાં	બ ર	ધા	ર ન
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

સા રે	મ પ	ધ	ડ ધ	મ ધ	મ ધ	સાં	ડ સાં
શ્યા મ	મુ ખ	મે	– ઘ	બે સી	સીં હા	સ	– ન ÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

અંતરાય.

સા રે	મ પ	ધ	સાં સાં	ધ ધ	સાં રેં	મં	રેં સાં
શી ર	મુ ગ	ટ	ધ રિ	ની લ	વ સ	ન	પે રી
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

સાં ધ	પ મ	રે	સા રે	મ પ	ધ મ	પ	ધ સાં
ની લ	શ રિ	ર	રં ગ	ર સ	શુ ભ	પ્ર	સં ગ ÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

———

રાગણિ ટંક.

સ્વર.

કો કો

આરોહિ : સા રે ગ પ ધ નિ સા.

કો કો

અવરોહિ: સા નિ ધ પ ગ રે સા.

ટંક સ્વરૂપ.

સેજ બીછાવી કમલ દલ, પણ આકૃતિ દીલગીર;
ટંક બેસી નિશ્વાસ મન, પીયુ મળવા ધરિ ધીર;

અર્થ:—પુષ્પ સૈયા પર નવરંગી વસ્ત્ર સજી બેઠેલી, આકૃતી દીલગીર છે, છત્રી પલંગપર બેસી રહી છે, ગાવાનો સમય ત્રીજો પ્રહર સ્થળ મહેલ.

“ ચીજ ” “ રાગણિ ટંક. ” “ ઝપતાલ ”

નવરંગી ચીર પહેરી; સુમન શૈયા ટંક લ્હેરી;
આકૃતિ અતી દીલગીર, પીયુ મળવા ધરિ ધીર.
સ્થળ મહેલ પલંગે બેઠેલી ત્રીજે પ્રહરે મેઘ પીયુ ચરણ ચેરી.

સ્થાઈ.

સા પ	પ ડ ધ	ગ ગ	રે રે સા	ધુ નિું સા	રે સા	પ ગ	રે ડ સા
ન વ	રં – ગી	ચી ર	પ હે રિ	સુ મ ન	શૈ યા	ટં ક	લ્હે – રી
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા રે	સા પ પ	ધ ધ	ગ ડ પ	ધ પ	ગ રે ગ	પ ગ	રે ડ સા
આ કૃ	તી અ તી	દી લ	ગી – ર	પી યુ	મ ળ વા	ધ રિ	ધી – ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

પ ધ	ની ડ સા	સા ડ	રે ડ સા	સા રે	ગ ડ રે	નિ રે	ની ડ ધ
સ્થ ળ	મ્હે – લ	પ –	લં – ગે	બે ઠે	લી – ત્રી	જે પ્ર	હ – રે
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	ધ પ પ	ગ ગ	રે ડ સા
મે ઘ	પી યુ ચ	ર ણ	ચે – રી
૧	૨	૦	૩

રાગણિ મલ્લાર.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સા,

અવરોહિઃ સા ૦ ધ પ મ ગ રે સા.

મલ્લાર સ્વરૂપ.

બીન ગૃહી ગાઈ રહી, રૂદન અતી જળધાર;
તનુ દુર્બળ વીરહે ભરી, વીર હીણુ નાર મલ્લાર.

અર્થ:—શરિર વર્ણ ગૌર, આંખોમાં આંસુ. છુટાં કેશ, શરિરે દુર્બળ, વસ્ત્ર મેલાં, હાથમાં બીન તથા ગળામાં માળા ધારણ કરેલ.

" ચીજ " " રાગણિ મલ્લાર " " ત્રીતાલ "

કરબીન માળા ધર ચીર મેલાં વપુપર
દુરબળ છે શરીર જેનું તેને સ્મર ÷
ધવલ વરણુ જેનાં નયન અશ્રુ પૂર
મલ્લાર ઓડવ શાડવ જેનાં સૂર ÷

સ્થાઈ.

ધ સા ધ પ	મ ગ રે સા	સા રે મ પ	મ ગ રે સા
ક ર બી ન	મા ળા ધ ર	ચી ર મે લાં	વ પુ પ ર
૧	૨	૦	૩
ગ મ ધ મ	સા ડ સા ધ	પ મ ગ ડ	મ ગ રે સા
દુ ર બ ળ	છે – શ રિ	ર જે નું –	તે ને સ્મ ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

સા ધ પ મ	મ ગ રે સા	રે મ ગ મ	ધ ગ ડ મ
ધ વ લ વ	ર ણુ જે નાં	ન ય ન અ	શ્રુ પૂ – ર
૧	૨	૦	૩
ધ સા ડ સા	સા ડ ધ પ	મ મ ગ રે	ગ રે ડ સા
મ લ્લા – ર	ઓ – ડ વ	શા ડ વ જે	નાં સુ – ર ÷
૧	૨	૦	૩

રાગણિ ગુર્જરી.

સ્વર.

કો તી કો ϭ
આરોહિઃ સા રે ગ મ મ૦ ધ નિ સા.

ϭ કો તી કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ મ મ ગ રે સા.

ગુર્જરી સ્વરૂપ.

વીરહ ભરિ મન ગુર્જરી, ધરિ સોળ શણગાર;
કર કરતાલ ગૃહણ કરિ, આભુષણ સજી બાર.

અર્થઃ—શરિર ઉપર લાલ સાડી તણા પીળી ચોળી પહેરેલી સોળ શણગાર ધારણ કરેલાં આભૂષણ બાર શ્રજેલા તથા પલંગપર બેઠેલી છે, સ્થળ મહેલ.

" ચીજ " " રાગણિ ગુર્જરી " " ઝપતાલ "

કરતાલ ગૃહી હાથ હૃદયે છે પ્રીયનાથ,
બેઠેલી જે પલંગપર, પીયુનું સ્મરણ ચીતધર ÷
પીળી કંચુકી સાડી લાલ, આભુષણ સજી બાર;
વીરહભરી મન ગુર્જરી, સ્વર શાડવને શુદ્ધ કરી ÷

સ્થાઇ.

				તી			
ગ રે	સા ઽ રે	સા નિ	ધુ ઽ ધુ	મું ધુ	નુી ઽ સા	રે ગ	રે ઽ સા
ક ર	તા – લ	ગૃ હી	હા – થ	ર દ	યે – છે	પ્રીય	ના – થ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

			તી	તી	તી		
નિુસા	ગ ઽ મ	ગ મ	ધ મ ગ	મ ધ	ની ધ મ	ગ મ	ગ રે સા
બે ઠે	લી – જે	પ લં	ગ પ ર	પી યુ	નું સ્મ ર	ણ ચી	ત ધ ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

	તી	ϭ	ϭ ϭ	ϭ ϭ	ϭ ϭ	ϭ	
મ ગ	મ મ ધ	નિ સા	રે ઽ સા	રે ગ	રે ઽ સા	ની સા	ધ ઽ ધ
પી ળી	કં ચુ કી	સા ડી	લા – લ	આ ભુ	ષ – ણુ	સ જી	બા – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

તી	ϭ		તી		તી તી		
મ ધ	નિ રે નિ	ધ નિ	ધ મ મ	નિ ધ	મ ધ મ	ગ મ	ગ રે સા
વી ર	હ ભ રી	મ ન	ગુ ર્જ રી	સ્વર	શા ડ વ	ને શુ	દ્ધ ક રિ ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

———

રાગણિ ભુપાલી.

સ્વર.

આરોહિ: સા રે ગ ૦ પ ધ ૦ સા

અવરોહિ: સા ૦ ધ પ ૦ ગ રે સા

ભુપાલી સ્વરૂપ.

ભુપાલી વિરહે ભરી, શ્વેત રંગના ચીર;
થઇ વિરહની જાળમાં, પીળી સર્વ શરિર.

અર્થ:—ધોળાં વસ્ત્ર તથા ધોળાં પુષ્પનો હાર ધારણ કરેલો, હસ્તમાં ફુલનો ગજરો તથા શરીરે સુંદર ચંદ્રવદની સ્થળ મહેલ.

" ચીજ " " રાગણિ ભુપાલી " " સંમુખતરા "

ભુપાલી રાગણિ મની વરજ કરિ શુદ્ધ સુર ગાવો
ઔડવ જાતી સ્વરને સ્મરિ સમય સમજી વરતાવો ÷
શ્વેત વસ્ત્ર ફુલ માલ કંઠ અર્ધાંગી મેઘ રાગ
ચીત અતી ઉદાસ વીરહ ત્રાસ પીત શરિર અનુરાગ
પીયુ પર પ્રેમ ધરિ નીસદીન તન મન ચીતને રીઝાવોં :

સ્થાઈ.

સા ડ પ ડ ગ પ ડ ગ	ગ ડ રે ગ પ ધ સા ધ	પ ડ ગ રે ગ પ	રે ડ સા ડ
ભુ—પા—લી રા ગ	ણિ–મ ની વ ર જ ક	રિ– શુ ધ સુર	ગા – વો –
૧	૨	૩	૪
સા ડ ગ પ રે ડ સા ડ	પ પ ગ પ ગ ડ સા સા	ધ પ ગ રે ગ પ	રે ડ સા ડ
ઔ – ડ વ જા– તી –	સ્વર ને સ્મરિ – સ મ	ય સ મ જીવ ર	તા– વોં –÷
૧	૨	૩	૪

અંતરાય.

ગ ડ ગ પ ડ પ ધ ધ	સા ડ સા સા ડ સા ધ ધ	સા ડ ર ડ ગ ડ	રે સા ડ ધ
શ્વે – ત વ – સ્ત્ર ફુ લ	મા – લ કં -- ઠ અ ર	ધાં –ગી– મે –	ઘ રા – ગ
૧	૨	૩	૪
પ ધ સા રે ગ ગ ડ ગ	સા રે સા રે ડ રે સા ડ	ધ પ ધ પ ધ પ	રે ડ સા ડ
ચીત અ તી ઉ દા – સ	વિ ર હ ત્રા – સ પી –	ત શ રિ ર અ નું	રા – ગ –
૧	૨	૩	૪
સા રે ગ પ રે ડ સા ધ	સા ડ સા ધ રે સા ગ રે	સા ધ પ ગ ધ પ	રે ડ સા ડ
પી યુ પ ર પ્રે – મ ધ	રિ – ની શ દી ન ત ન	મ ન ચી ત ને રી	ઝ – વો –÷
૧	૨	૩	૪

રાગણિ દેશકાર

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ પ ધ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

દેશકાર સ્વરૂપ.

દેશકાર કંચન વરણ, ખેલે પિયુની સંગ;
લલાટમાં ચંદન કરિ, ચડી ચોગણે રંગ.

અર્થ:—સુવર્ણમય શરિર, મોતી હાર ધારણ કરેલ, કપાળમાં ચંદન તથા હસ્તે મૂખે સ્વર્ગમાં બેસી રહેલ.

" ચીજ " " રાગણિ દેશકાર " " અર્ધઆડ ચોતાલ "

વરણ છે કંચન લલાટમાં ચંદન, મોતી હાર ધર પિયુ પ્રસન્ન કર ÷
હસસુખે બેસી સ્થળ સૂર ભૂવન, મેઘ પિયુ સ્મરણ દેશકારને મન ÷

સ્થાઈ.

નિ રે	ગ પ	ગ	સા રે	સા નિ	ધ પ	મ	ગ રે
વ ર	ણ છે	કં	ચ ન	લ લા	ટ માં	ચં	દ ન
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

સા રે	ગ પ	ધ	ડ ધ	રે સા	ધ પ	ગ	ગ રે
મો તી	હા ર	ધ	– ર	પી યુ	પ્ર સ	ન	ક ર ÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

અંતરાય.

નિ રે	ગ પ	ધ	ડ ધ	ગ પ	ધ રે	સા	સા સા
હ સ	સુ ખે	બે	– સો	સ્થ ળ	સૂ ર	ભૂ	વ ન
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

ગ ગ	રે રે	સા	ધ પ	રે સા	ધ પ	ગ	રે સા
મે ઘ	પી યુ	સ્મ	ર ણ	દે શ	કા ર	ને	મ ન ÷
૩	૪	૧	૨	૩	૪	૧	૨

———

રાગ ગૌડ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ૦ મ પ ધ ૦ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

ગૌડ સ્વરૂપ.

તીલક ષડજ કામોદ ત્રય, સમજી કર સમભાગ;
સુર પ્રથમ કામોદ કરિ, થાય ગૌડનો રાગ.

અર્થ:—આ રાગમાં ગૃહ તથા અંશ સ્વર મધ્યમ છે, વાદી સ્વર પંચમ છે પ્રથમ કામોદ ષડજ તથા તીલક ત્રણ રાગોનાં મીશ્ર આલાપથી ગવાય છે.

" ચીજ "   " રાગ ગૌડ "   " સમતાલ "

પ્રથમ તીલક ષડજ ત્રીતીય કામોદ સમજ
પંચમ વાદી સ્મરિયે મધ્યમને અંશ કરિયે ÷
આરોહે ગની વરજ ન્યાસ સ્વર શડજ કર સ્વર ગૌડ ને શુદ્ધ સ્મર ÷

સ્થાઈ.

મ ની ધ પ	મ ગ	મ રે સા	સા રે મ પ	ધ મ	ગ રે સા
પ્ર થ મ તી	લ ક	ષ ડ જ	ત્રી તી ય કા	મો દ	સ મ જ
૧	૨	૩	૧	૨	૩

મ પ ધ મ	ડ પ	મ ધ પ	સા નિ ધ પ	મ ગ	મ રે સા
પં ચ મ વા	— દી	સ્મ રિ યે	મ ધ્ય મ ને	અં શ	ક રિ યે ÷
૧	૨	૩	૧	૨	૩

અંતરાય.

મ પ ગ મ	ડ પ	મ પ સા	મ પ ધ સા	મ રે	નિ ધ પ
આ રો હે ગ	— ની	વ ર જ	ન્યા સ સ્વ ર	શ ડ	જ ક ર
૧	૨	૩	૧	૨	૩

મ પ સા નિ	પ ગ	મ રે સા
સ્વ ર ગૌ ડ	ને શુ	દ્ધ સ્મ ર ÷

રાગ કલ્યાણ.

સ્વર.

તી ૮

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

૮ તી

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

કલ્યાણ સ્વરૂપ.

તીલક ગૌડ કામોદનાં, રૂપ સ્વરૂપ વખાણ;
ત્રય મીશ્રણ આલાપથી, જાણો શુધ કલ્યાણ.

અર્થ:—આ રાગમાં તીલક ગૌડ તથા કામોદના મીશ્ર આલાપી સ્વરો આવે છે. સમય સાંઝનો ગાવાનો ગૃહ ન્યાસ શડજ

"ચીજ" "રાગ કલ્યાણ" "ત્રીખંડવજા"

જાતી સમ પૂરણ નિશિ સમયે પ્રથમ પ્રહર
પ્રથમ તીલક ગૌડ કામોદ મેળવી અલાપ કર
આરોહિ અવરોહિ સુર કરિ સ્થીર કહો કલ્યાણ
સપ્ત સુર તીન ગ્રામ ત્રીખંડ વજાતાલ એ જાણ ÷

સ્થાઈ.

૮ સા ડ નિ ધ પ	મ ગ રે ગ મ	પ ધ	મ પ	ગ રે ગ નિુ સા
જા – તી સ મ	પૂ ર ણ નિ શિ	સ મ	યે પ્ર	થ મ પ્ર હ ર
૧	૨	૩	૪	૫
સા નિુ રે સા ગ	રે મ ગ પ ધ	નિ મ	પ ધ	ગ મ પ રે સા
પ્ર થ મ તી લ	ક ગૌ ડ કા મો	દ મે	ળ વી	અ લા પ ક ર÷
૧	૨	૩	૪	૫

અંતરાય.

પ રે ગ પ ધ	૮ ૮ ૮ સા ડ સા સા નિ	૮ ૮ રે સા	ની ધ	પ ધ નિ ધ પ
આરો હિ અ વ	રો – હિ સુ ર	ક રિ	સ્થી ર	ક હો ક લ્યા ણ
૧	૨	૩	૪	૫
૮ સા રે ગ રે સા	૮ ૮ ૮ ૮ રે ગ રે નિ સા	૮ રે પ	૮ ડ સા	નિ ધ પ ગ રે
સ પ્ત સુ ર તી	ન ગ્રા મ ત્રી ખં	ડ વ	– જા	તા લ એ જા ણ÷
૧	૨	૩	૪	૫

રાગ બીંદ્રાબની.

સ્વર.

તી ♂

આરોહિ : સા રે મ પ નિ સા.

♂ કો

અવરોહિ: સા ધ ની મ પ મ રે સા.

બીંદ્રાબની સ્વરૂપ.

મેઘ સુત બીંદ્રાબની, માત ગુર્જરી જાણ;
બીજે પ્રહર ગવાય જે, શાડવ સૂર પ્રમાણ.

અર્થ:—આ રાગમાં ઓડવષાડવ સ્વર છે ગા ન નો સમય દિવસનો બીજો પ્રહર વાદી પંચમ ગૃહ તથા ન્યાસ શડજ

" ચીજ " " રાગ બીંદ્રાબની. " " ચોતાલ "

રાગ બીંદ્રાબની મેઘ સુત માનો, માત ગુર્જરી રાગણી એની જાણો;
વર્જ કરિને ગંધાર ગવાય છે સ્વર દ્વિતીય પ્રહર ÷
પડજ ગૃહ સુર કરિયે, વાદી સમવાદી પંચમ કહીયે;
જાતી ષાડવ ચોતાલ સમજીયે. +

સ્થાઈ.

કો કો કો કો તી ♂

સા રે પ મ | રે સા નિ નિ | સા રે | રે સા | ની ની ધ પ | ની સા મ રે | પ મ | રે સા
રા ગ બીં દ્રા | બ ની મે ઘ | સુ ત | મા નો | મા ત ગુ ર્જ | રિ રા ગ ણી | એ ની | જા ણો
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

♂ કો તી તી ♂ ♂ ♂ ♂ કો

સા ઽ ધ ઽ | ની મ પ ઽ | ની ની | ઽ સા | સા રે સા ધ | નિ પ મ રે | પ મ | રે સા
વ – ર્જ – | ક રિ ને – | ગં ધા | – ર | ગ વા ય છે | સ્વ ર દ્વિ તી | ય પ્ર | હ ર ÷
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

અંતરાય.

તી તી ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ કો

મ ઽ પ પ | નિ નિ સા સા | રિ રે | સા ઽ | સા સા રે મ | રે સા રે સા | ધ નિ | ધ પ
શા – ડ જ | ગૃ હ સુ ર | ક રિ | યેં – | વા દી સ મ | વા દી પં ચ | મ ક | હી યે
૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪

કો ♂ ♂ કો

મ રે મ પ | ની પ સા સા | ની પ | મ રે
જા તી શા ડ | વ ચો તા લ | સ મ | જી યે ÷
૧ ૨ ૩ ૪

રાગ નટનારાયણ.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ પ ધ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ મ ગ રે સા.

નટનારાયણ સ્વરૂપ.

લંક દહન માધવી લઈ, શુદ્ધ બિલાવલ આણી;
ચતુર્થ શંકર ભરણ સ્વર, નટનારાયણ જાણી.

અથ:—આ રાગમાં પ્રથમ લંક દહન બીજી માધવી તથા ત્રીજી શુદ્ધ બિલાવલ અને ચોથી શંકર ભરણનાં મીશ્ર આલાપી સ્વરો આવે છે. ગૃહ સ્વર રૂષભ ન્યાસ મધ્યમ ગાવાનો પ્રથમ પ્રહર.

"ચીજ" "રાગ નટનારાયણ" "ઝપતાલ"

લંક દહન માધવી સ્વર શુદ્ધ બિલાવલ ત્રીજી કર,
શંકર ભરણ લઇ સ્વર ÷
રાગણિ ચાર સમ ભાગ મીશ્ર કરિને કર આલાપ
રાગ નટનારાયણ સ્વર ÷

સ્થાઈ.

રે ગ	પ ધ સા	નિ નિ	ધ પ મ	ગ મ	ગ રે સા	ની ધ	પ ગ મ
લં ક	દ હ ન	મા ધ	વી સ્વ ર	શુ ધ	બિ લા વ	લ ત્રી	જી ક ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	ધ પ મ	ગ મ	ગ રે સા
શં ક	ર ભ ર	ણ લ	ઇ સ્વ ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

ગ પ	ધ નિ નિ	પ ધ	સા ડ સા	સા રે	ગ પ મ	મ ગ	રે રે સા
રા ગ	ણિ ચા ર	સ મ	ભા – ગ	મી શ્ર	ક રિ ને	ક ર	આ લા પ
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	ધ પ મ	ગ મ	ગ રે સા
રા ગ	ન ટ ના	રા ય	ણ સ્વ ર ÷
૧	૨	૦	૩

રાગ સામંત.

સ્વર.

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

સામંત સ્વરૂપ.

કેદારો મારૂ વિહંગ, મલ્લાર સ્વરને લઈ;
ચાર મીલાપ આલાપથી, સામંત રાગ કહી.

અર્થ:—આ રાગ કેદાર મારૂ વિહંગ તથા મલ્લાર ચાર રાગણિનાં મીશ્ર સ્વરોથી ગવાય છે ગૃહ ન્યાસ ષડજ છે, ગાવાનો પ્રથમ પ્રહર.

"ચીજ" "રાગ સામંત." "ઝપતાલ"

મારૂ વિહંગ સુર કેદાર ચતુર્થ મેળવી મલ્લાર,
સમપૂરણુ કરિયે સ્વર ÷
રાગ સામંત વાહી પંચમ, જનની જેની દેશકાર,
માલી ગૌરા પ્રીય નાર ÷

સ્થાઇ.

સા રે	ગ મ પ	ગ મ	રે ગ સા	ગ મ	પ ધ મ	પ ગ	મ રે ગ
મા રૂ	વિ હં ગ	સુ ર	કે દા ર	ચ તુ	ર્થ મે ળ	વી મ	લ્હા – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	ધ પ ગ	મ ગ	મ રે ગ
સ મ	પૂ ર ણુ	ક રિ	યે સ્વ ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

પ પ	ગ મ પ	પ ધ	નિ ધ સા	ધ સા	ગ રે સા	નિ સા	ધ ડ પ
રા ગ	સા મં ત	વા હી	પં ચ મ	જ ન	ની જે ની	દે શ	કા – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

સા નિ	ધ ડ પ	ગ મ	રે ડ સા
મા લી	ગૌ–રા	પ્રી ય	ના – ર ÷
૧	૨	૦	૩

રાગણિ મુલતાની.

સ્વર.

કો તી ઁ
આરોહિઃ સા ૦ ગ મ પ નિ સા.
ઁ કો તી કો કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

મુલતાની સ્વરૂપ.

નિષાદ ગૃહ સ્વર જાણીયે, સાત સુર મન માન;
શિશિર દિવસ ત્રીજે પ્રહર, મુલતાની કર ધ્યાન.

અર્થઃ—આ રાગણિમાં ગૃહ સ્વર નિષાદ તથા ન્યાસ પંચમ સ્વર છે ગાવાનો સમય ત્રીજો પ્રહર દીવસનો છે.

"ચીજ" "રાગણિ મુલતાની" "ખટતાલ"

ગૃહ નિષાદ ન્યાસ સ્વર પંચમ પ્રથમ કર,
શિશિર રૂતુ સમયે ગવાય છે જે ત્રીજે પ્રહર ÷
આરોહે રૂષભ ધ વરજ તેમાંથી કર,
ગૌડરાગની એ પ્રીય મુલતાની સ્મરણુ કર;
જાતી ઓડવ સમપુરણુ તાલ અંગષડકર ÷

સ્થાઈ.

નુ સા ગ મ	પ ડ ની ધ	પ મ	ગ મ પ મ	ગ રે	સા રે
ગૃ હ નિ ષા	દ – ન્યા સ	સ્વ ર	પં ચ મ પ્ર	થ મ	ક ર
૬	૧	૨	૩	૪	૫

	ઁ		ઁ		
નુ સા ગ મ	સા નિ ધ પ	મ પ	ની સા ગ મ	પ ગ	રે સા ÷
શિ શિ ર રૂ	તુ સ મ યે	ગ વા	ય છે જે ત્રી	જે પ્ર	હ ર
૬	૧	૨	૩	૪	૫

અંતરાય.

	ઁ		ઁ ઁ ઁ	ઁ ઁ	ઁ
પ મ ગ ડ	મ પ નિ સા	ડ નિ	સા રે નિ સા	રે સા	ડ સા
આ રો હે –	રૂ ષ ભ ધ	– વ	ર જ ત માં	થી ક	– ર
૬	૧	૨	૩	૪	૫

ઁ	ઁ	ઁ	ઁ ઁ ઁ ઁ	ઁ ઁ	ઁ
સા નિ ધ પ	મ પ નિ સા	નિ સા	ગ મ પ ગ	રે સા	ડ સા
ગૌ ડ રા ગ	ની એ પ્રી ય	મુ લ	તા ની સ્મ ર	ણુ ક	– ર
૬	૧	૨	૩	૪	૫

ઁ	ઁ ઁ ઁ				
સા નિ ધ પ	ગ રે સા નિ	ધ પ	મ પ ગ મ	પ ગ	રે સા
જા તી ઓ ડ	વ સ મ પૂ	ર ણુ	તા લ અં ગ	ષ ડ	ક ર ÷
૬	૧	૨	૩	૪	૫

રાગણિ માંઝી.

સ્વર.

કો   કો કો ૯
આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ નિ સા.

૯ કો તી   તી કો
અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

માંઝી સ્વરૂપ.

રાગણિ માંઝી મહી, છે સમપૂરણ સ્વર;
કલ્યાણ પ્રીયા જાણીયે, ગૃહ મધ્ય મને સ્મર.

અર્થ:—આ રાગણિમાં ગૃહ સ્વર મધ્યમ તથા ન્યાસ સ્વર પંચમ છે. સંપૂર્ણ જાતી છે.

"ચીજ"   "રાગણિ માંઝી"   "ઝપતાલ"

રાગણિ માંઝી સ્વર સમપૂરણ સીધકર,
ગૃહ મધ્યમ છે જેનો સ્વર ન્યાસ પંચમને તેમાં કર;
આરોહિ માં તીવર રૂષભ અવરોહિ મૃદુરેકર.
આરોહિ અવરોહિ સુ સ્વર ÷

સ્થાઈ.

			કો		તી	તી	કો
મ ડ	મ ડ મ	પ પ	ધ ડ પ	સા નિ	ધ પ મ	ગ મ	રે ડ સા
રા –	ગ – ણિ	માં ઝી	સ્વ– ર	સ મ	પૂ ર ણ	સી ધ	ક – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

	કો	કો	તી		૯ તી		તી કો
સા રે	ગ મ પ	ધ પ	નિ ધ પ	મ પ	સા નિ ધ	પ મ	ગ રે સા
ગૃ હ	મ ધ્ય મ	છે જે	નો સ્વ ર	ન્યા સ	પં ચ મ	ને તે	માં ક ર÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

	કો ૯	કો	કો ૯ ૯	૯ ૯	૯ ૯	તી	કો
મ પ	ધ નિ સા	પ ધ	ગ રે સા	રે ગ	ર ડ સા	ધ નિ	પ ધ પ
આ રો	હિ માં તી	વ ર	રૂ ષ ભ	અ વ	રો – હિ	મૃ દુ	રે ક ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

	૯ તી		તી કો
મ પ	સા નિ ધ	પ મ	ગ રે સા
આ રો	હિ અ વ	રો હિ	સુ સ્વ ર ÷
૧	૨	૦	૩

રાગણિ ખમાજ.

સ્વર.

તી σ

આરોહિ : સા ૦ ગ મ પ ધ નિ સા.

σ કો

અવરોહિ: સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

ખમાજ સ્વરૂપ.

રાગણિ બીહાગ ખંબાવતી; ચાલે મળીને સંગ;
ખમાજ રાગણિ તે કહે, ગુણીજન સુખ તરંગ.

અર્થ:—આ રાગણિમાં બીહાગ ખંબાવતીનાં મીશ્ર સ્વરો આવે છે, ગૃહ ગંધાર અંશ ધૈવત.

" ચીજ " " રાગણિ ખમાજ. " " ત્રીતાલ. "

રાગણિ ખમાજ ગૃહ સ્વર ગંધારકર અંશ જે ધૈવત છે જેનો સ્વર ÷
રૂષભ વરજ આરોહિમાં કર અવરોહિ સમપૂરણ,
નિષાદ છે દવય બીંદ્રાબની સારંગ પ્રીય મનહર ÷

સ્થાઈ.

		કો	
ગ ગ સા ગ	મ પ ઽ ગ	ઽ મ ની ધ	ઽ મ ઽ પ
રા ગ ણિ ખ	મા જ – ગૃ	– હ સ્વ ર	– ગં – ધા
૧	૨	૦	૩

	તી σ	σ કો	
ધ મ ગ ધ	ઽ નિ સા ઽ	સા નિ ધ પ	મ ગ રે સા
ર ક ર અં	– શ જે –	ધૈ વ ત છે	જે નો સ્વ ર ÷
૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

		તી	σ σ σ કો		
ગ ગ સા ગ	મ પ ઽ ગ	ઽ મ ધ ની	સા રે સા નિ	ધ મ પ ધ	પ મ ગ ઽ
રૂ ષ ભ વ	ર જ – આ	– રો હિ માં	ક ર અ વ	રો હિ સ મ	પૂ ર ણ –
૧	૨	૦	૩	૧	૨

	તી σ	σ σ σ σ	તી σ કો		
ગ મ ધ ઽ	ધ ની સા ઽ	ગ ગ રે સા	ધ ની સા નિ	ધ પ મ ગ	રે સા ઽ ઽ
નિ ષા દ –	છે દ્વ ય –	બીં દ્રા બ ની	સા રં ગ ની	પ્રી ય મ ન	હ ર – – ÷
●	૩	૧	૨	૦	૩

———

રાગણિ કનડનાટ.

સ્વર.

		કો						કો	૭		
આરોહિ :	સા	રે	ગ	મ	પ	મ	ધ	નિ	સા		
		૭	તી	૮			તી		તી		
અવરોહિ:	સા	નિ	સા	ધ	પ	મ	પ	ગ	રે	સા	

કનડનાટ સ્વરૂપ.

સંપૂરણ સરિગમ પધનિ, ગૃહગંધાર પ્રમાણ;
હેમંત રાત્રી કનડસ્વરને, બીજે પ્રહર વખાણ.

અર્થ:—આ રાગણિમાં ગૃહ સ્વર ગાંધાર છે તથા ન્યાસ શડજ સ્વર છે વાદી પંચમ છે સંવાદી નિષાદ છે ગાવાનો સમય રાત્રે બીજો પ્રહર.

"ચીજ" "રાગણિ કનડનાટ" "તાલ દાદરા"

હેમંત રાત્રીમાં કનડનાં સ્વર, ગાયે ગુણીજન દ્વિતીય પ્રહર,
રાગ નટનારાયણ પ્રીયસ્મર, કનડનાટ સમપૂરણ સ્વર;
એ નિષાદ દવય મધ્યમકર, ગંધારને કર ગૃહ અંશ સ્વર;
આરોહિ અવરોહિને શુદ્ધ સ્મર ÷

સ્થાઈ.

કો	કો		કો કો ૮	૮ તી ૮	તી	તી	
ગ રે સા	રે ગ મ	પ મ ધ	નિ નિ સા	સા નિ સા	ધ પ મ	પ ગ મ	મ રે સા
હે મં ત	રા ત્રી માં	ક ન ડ	નાં સ્વ ર	ગા યે ગુ	ણી જ ન	દ્વિ તી ય	પ્ર હ ર
૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨

કો	કો		કો ૮	૮ તી	તી તી	તી	
પ ગ મ	પ ગ મ	ધ મ પ	ધ ની સા	સા નિ ધ	ની પ મ	પ ગ મ	મ રે સા
રા ગ ન	ટ ના રા	ય ણ પ્રી	ય સ્મ ર	ક ન ડ	ના ટ સ	મ પ ર	ણ સ્વ ર ÷
૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨

અંતરાય.

	કો		કો ૮	કો૮૭ ૭	તી ૭		તી
પ ડ પ	પ ગ મ	પ ધ મ	ધ ની સા	ગ રે સા	ની સા ધ	પ ધ મ	ગ રે સા
એ – નિ	ષા દ દ્વ	ય મ ધ્મ	ય સ્મ ર	ગં ધા ર	ને ક ર	ગૃ હ અં	શ સ્વ ર
૧	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨

૭ તી	તી તી	તી	
સા નિ ધ	ની પ મ	પ ગ મ	મ રે સા
આ રો હિ	અ વ રો	હિ ને શુ	દ્ધ સ્મ ર ÷
૧	૨	૧	૨

રાગણિ માલી ગૌરા.

સ્વર

કો તી કો ૮

આરોહિઃ સા રે ગ મ પ ધ ની સા.

૮ કો તી કો

અવરોહિઃ સા નિ ધ પ મ ગ રે સા.

માલી ગૌરા સ્વરૂપ.

સ્વર સંપૂરણુ સીદ્ધ કરિ, માલી ગૌરા માંહી;
સામંત પ્રીયાને સ્મરિ, વાદી પંચમ છે અહિં.

અર્થઃ—આ રાગણિમાં ગ્રહ રૂષભ ન્યાસ ષડજ વાદી પંચમ ગાવાનો પ્રહર સાંજનો છે.

"ચીજ" "રાગણિ માલી ગૌરા" "ઝપતાલ"

માલી ગૌરા સામંત પ્રિય, નિશિ સમય ત્રીજે પ્રહર;
વાદી પંચમ ન્યાસ ષડજ, ગ્રહ રૂષભ પૂરણુ સ્વર. ÷
ઝપતાલ નીરધાર ગુણી જનોનાં મનોહાર જાતી સમપૂરણુ સ્વર ÷

સ્થાઇ.

રે રે	પ ડ ગ	રે સા	નિ સા સા	ધુ નિ	ધુ નિ રે	ગ પ	ગ રે સા
મા લી	ગૌ – રા	સા મં	ત પ્રી ય	નિ શિ	સ મ ય	ત્રી જે	પ્ર હ ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩
પ પ	મ ગ મ	ધ ધ	મ ગ રે	ગ મ	ધ નિ ધ	ગ મ	ગ રે સા
વા દી	પં ચ મ	ન્યા સ	શ ડ જ	ગૃ હ	રૂ ષ ભ	પૂ ર	ણુ સ્વ ર ÷
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

અંતરાય.

			૮ ૮		૮ ૮ ૮	૮	
ગ ગ	મ ડ ધ	મ ધ	સા ડ સા	ધ ધ	સા સા સા	નિ રે	નિ ડ ધ
ઝ પ	તા – લ	ની ર	ધા – ર	ગુ ની	જ નો નાં	મ નો	હા – ર
૧	૨	૦	૩	૧	૨	૦	૩

નિ ધ	પ મ ગ	ધ ગ	રે ડ સા
જા તી	સ મ પૂ	ર ણુ	સ્વ – ર
૧	૨	૦	૩

મેઘ કુટુમ્બ સમાપ્ત.

શ્રી ગુરૂ માણીકપ્રભુ મહારાજ પ્રસન્ન:

મૃદંગ વાદન સમજ.

સંગીત વિષય સમજવો, તે સરળ નથી, છતાં પણ બુદ્ધિઅનુસાર લખાયો છે. હવે રાગ રાગણિનાં વિષયમાં આટલુંજ લખી સમાપ્તિ કરવામાં આવે છે. આગળ શોધ ચાલે છે અને ગુરૂ કૃપાથી, બીજો ગ્રંથ રચવાની મારી ઇચ્છા છે, પણ તે બનવું જગતકર્તા પરબ્રહ્મ પરમેશ્વરનાં હાથમાં છે.

હવે પછી મૃદંગ વર્ણન, તથા **તાલો**, ગાવા બજાવવામાં કેટલા જરૂરનાં છે. તે **તાલો** તથા દરેક **તાલોમાં** ઉપડકનાં મુખડાઓ, પરન તથા ત્રણ ત્રણ મહેરાઓ આવશે.

હવે આપણે તાલ સમજુતીમાં આગળ ચાલીયે,–કેમ કે તે વસ્તુ પણ સંગીતનું એક અંગ કહેવાય છે.

અથ તાલં પ્રવક્ષામિ, કાલ રૂપં જગદ્ ગુરૂમ્ ;
જનયંત સુખં ગીતે, વાદયે નૃત્ય વિશેષતઃ .

અર્થ:—જગતની અંદર શ્રેષ્ટ, એવો જે કાલ તે રૂપ, ગાયન, તથા નર્તનમાં સુખ આપનાર તાલ, તે વિષે આગળ ચાલીયે. માટે હવે આપણે મૃદંગ સંબંધમાં ધ્યાન ખેંચવું જોઇયે, અને તે વસ્તુ પણ જગતના દરેક બંધુઓની સેવામાં હાજર કરવી જોઇયે.

તાલ શબ્દનો અર્થ એવો થાય છે કે, અમુક બે વસ્તુઓ સામસામી એક સાથે અથડાવીયે, અને તેમાંથી જે (શબ્દરૂપી બ્રહ્મ) અવાજ ઉત્પન્ન થાય છે, તેને તાલ કહે છે, **તાલ**નો અર્થ કેટલાક લોકો આ પ્રમાણે કહે છે, પણ વાસ્તવિક રીતે **તાલ**ની વ્યાખ્યા નિચે પ્રમાણે છે.

કાલની ક્રિયાનાં માપને **તાલ** કહે છે, તે **તાલોની** ઉત્પત્તિ વિષે એમ કહેવાય છે કે, જ્યારે મહાદેવજી અને પાર્વતી, ખુશીમાં આવી નૃત્ય કરતા તે વખતે કેટલાક તાલોની ઉત્પત્તિ થયેલી છે, આ ઉપરથી એમ સમજવું કે, તાલોને ઉત્પન્ન કરનાર મહાદેવજી છે.

તાલ શબ્દનો અર્થ:—ગાયન વિદ્યામાં તાળી આપવી, જો નિયમીત કાલ (માત્રા)ને અંતરે તાળી અપાય, તો તેને ગાયન વિદ્યામાં તાલ કહે છે, અર્થાત ગાયન વિદ્યાને લગતી વ્યાખ્યા કરિયેં, તો એવી રીતે થઇ શકે છે, કે મુકરર કરેલા, કાળનાં અંતરે બન્ને હાથ ભેળાં કરિ એક સાથેજ તાલી આપવી, દાખલા તરિકે જો આપણે પાંચ માત્રાઓના કાલના અંતરે તાલી આપીયે, તો તે, એક પ્રકારનો 'ખંડ જાતી' તાલ થયો ગણાશે.

માત્રા સ્વરૂપ ઓળખાણ તથા તાલ અંગ.

સમાં ગાની ક્રિયા તાલે, જ્ઞાતવ્યાની સમં બુધૈ;
અણું દ્રુતો દ્રુત *ચેતી, વિરામ દ્રુત સંજ્ઞક.
લઘુ લઁઘુ વિરામાખ્યો, ગુરૂ પ્લુત ઇતી સ્મૃત.

અર્થ:—તાલમાં અનુક્રમે, અણું ૧, દ્રુત ૨, દ્રુત વિરામ ૩, લઘુ ૪, લઘુ વિરામ ૫, ગુરૂ ૬, પ્લુત ૭, એ સાત અંગો પ્રાચીન છે. પણ લઘુ દ્રુત ૮, તથા લઘુદ્રુત વિરામ ૯, ગુરૂવિરામ ૧૦, તથા ગુરૂદ્રુત ૧૧ અને ગુરૂદ્રુત વિરામ ૧૨, આ પાંચ અંગોનો તાલોમાં આશ્રય લેવાથી મોટા તાલોની સમજ સરલતાથી થઈ શકે છે, તે ઉપરાંત “ કાકપદ ” (ચતુરમુખ) ૧૩ એ સર્વ મળી ‘ તેર ’ અંગો આપણે મુખ્ય માન્ય કરેલ છે, કેમકે તેટલા અંગોનાં મીશ્રણથી ગમે તેટલી **માત્રાઓના** તાલો બને છે.

હવે આપણે **માત્રાઓનાં** નામ તરફ ધ્યાન આપીયે અને તે **માત્રા નામ** બરાબર લક્ષમાં રાખી પછી મૃદંગ અભ્યાસ ચાલુ કરવો.

	માત્રા.	નામ.
૧	એક માત્રાનું	અણું
૨	બે માત્રાનું	દ્રુત
૩	ત્રણ માત્રાનું	દ્રુત વિરામ
૪	ચાર માત્રાનું	લઘુ
૫	પાંચ માત્રાનું	લઘુ વિરામ
૬	છ માત્રાનું	લઘુ દ્રુત
૭	સાત માત્રાનું	લઘુ દ્રુત વિરામ
૮	આઠ માત્રાનું	ગુરૂ
૯	નવ માત્રાનું	ગુરૂ વિરામ
૧૦	દસ માત્રાનું	ગુરૂ દ્રુત
૧૧	અગિયાર માત્રાનું	ગુરૂ દ્રુત વિરામ
૧૨	બાર માત્રાનું	પ્લુત
૧૩	સોળ માત્રાનું	ચતુરમુખ

દરેક તાલો, અણું, દ્રુત, વિરામ, લઘુ, ગુરૂ, તથા પ્લુતનાં હિસાબથીજ બંધાય છે. માટે કોઈ પણ તાલ, જેટલાં અંગોથી બન્યો હોય, તે દરેક અંગની અથવા તો, આખા તાલની જેટલી માત્રાઓ થતી હોય, તે માત્રાઓ ગમે ત કાલ (ચતુરમુખ, પ્લુત, ગુરૂ, લઘુ, વિરામ, દ્રુત અથવા અણું.) વિગેરેથી પુરી થતી હોય, તો, તેની હરકત નહિં. પણ તે બધાનો સરવાળો આખા તાલની જેટલી માત્રાઓ થતી હોય તે કરતાં એક રતી ભાર પણ, વધવો ન જોઈયે, અને જે માત્રા ઉપર તાલ કે ખાલી અપાતી હોય, તે નીયમીત રીતે આપવામાં આવે તો, બેતાલું નહી ગણાય, આ બાબત સંગીત ગાયન પદ્ધતિમાં આગળ બતાવેલ છે.

તબલામાં તથા બાંયામાં વાગતાં બોલો,

તબલા ઉપર.

(થાપ) ક,, ટ,, કી,, ટી,, ધી,, દીં,, ડ,, ડાં,, ડીં,, ડે,, ઘે,,
ત,, તા,, રી,, ધા,, ત્ર,, કે,,

(લવ) તી,, ત,, ધી,, ર,, થુંન,, મ,,

(ચાંટ) ન,, ના,, ત,, તા, ધા,

બાંયા ઉપર.

(શાહી) ક,, ત,, કી,, કે,,

(લવ) ધ,, ઘે,, ગે,, ધી,, ધા,, ધુ,, ધ,,

હાથના પંજાથી કયા બોલો, કઇ આંગળીથી વગાડી શકાય તેની સમજ.

(પહેલી આંગળીથી વાગતા બોલો).

ન,, ના,, તી,, તુ,, ધા,

(પહેલી તથા ચોથી આંગળીથી).

ધી,, રી,, તા,,

(બીજી તથા ત્રીજી આંગળીથી વાગતા બોલો).

ધીર,, ધીટ,, તીટ,, ઘેત,, કત,,

થાપ) શાહીવાળી જગા

લવ) શાહી અને કીનારી વચ્ચેની જગા

ચાંટ) થાપ તથા લવવાળી જગા બાદ કરતાં જે દેખાય તેનું નામ કીનારી.

ક કી કે	તબલામાં તથા બાંહ્યામાં શાહીની જગામાં જમણા હાથની બીજી તથા ત્રીજી આંગળીથી તબલા ઉપર, તથા બાંહ્યા ઉપર ડાબા હાથની બધી આંગળીયો અડધી નમાવી વગાડી હાથ ઉચકી લેવો.
ગ ગે ધ ઘે	બાંહ્યા ઉપર લવની જગામાં ડાબા હાથની બધી આંગળીથી

ટ ટી	તબલામાં શાહી ઉપર જમણાં હાથની પહેલી અથવા, બીજી ત્રીજી બંને સાથે આંગળી-યોને જોરથી મારીને ઉચકી ન લેવી પણ દબાવી રાખવી.
ડ ડાં ડીં ડે	તબલા ઉપર શાહીની જગામાં જમણાં હાથની ચારે આંગળીઓ જોડીને જરા નમાવીને સાધારણ અધર મારવી.
ત તા	તબલા ઉપર લવ તથા શાહીની જગામાં જમણાં હાથની ચોથી આંગળીને શાહીની જગામાં તથા પહેલી આંગળીને લવની જગામાં જોરથી આઘાત કરી ઉપાડી લેવી.
તી	તબલામાં શાહીની જગામાં "ટ" શબ્દ પ્રમાણે.
તુ	તબલા ઉપર લવ તથા શાહીની જગામાં "ત" શબ્દ પ્રમાણે.
થુંન થાં દીં	તબલા ઉપર લવ તથા શાહીની જગામાં જમણાં હાથની ચારે આંગળીયોને એક સાથે અઘાત કરી ઉપાડી લેવી.
ધ	બાંહ્યા ઉપર લવની જગામાં "ગ" શબ્દ પ્રમાણે.
ધા	તબલા તથા બાંહ્યા બંને ઉપર એક સમયેજ આ અક્ષર વાગવો જોઇ તબલા ઉપર, તા, શબ્દ તથા બાંહ્યા ઉપર, ગ, શબ્દ બંન્નેમાં એક સાથે આઘાત કરી બંને હાથ ઉપાડી લેવા.
ધી ધે	તબલા બાંહ્યા બંન્ને ઉપર આ અક્ષરો એક સમયેજ વગાડવા જોઈ, તબલા ઉપર શાહીની જગામાં પણ જમણા હાથની બીજી ત્રીજી આંગળીનો આઘાત કરિ અડાડી રાખવી, બાંયા ઉપર લવની જગામાં, ડાબા હાથની બધી આંગળીને અડધી નમાવીને જોરથી આઘાત કરી ઉચકી લેવી.
ન	તબલા ઉપર ચાંટની જગામાં જમણાં હાથની પહેલી આંગળીનો જોરથી આઘાત કરિ ઉપાડી લેવી.
ના	તબલા ઉપર ચાંટની જગામાં જમણાં હાથની પહેલી આંગળીનો ચાંટની જગામાં જોરથી આઘાતકરિ વચલી બંને આંગળી લવની જગામાં દબાવી રાખવી ઉંચકી ન લેવી.

મ	તબલા ઉપર લવ તથા શાહીની જગામાં ચારે આંગળીનો આઘાત કરિ ઉપાડી લેવી, થું'ન, શબ્દ પ્રમાણે
ર રી	તબલામાં શાહી ઉપર જમણાં હાથની પહેલી આંગળી સાધારણ જોરથી મારીને તરતજ ઉચકી લેવી, ટ, શબ્દ પ્રમાણે
ત્ર	તબલામાં શાહીની જગામાં જમણા હાથની ત્રણ આંગળી દબાવવી, પણ પહેલાં ત્રીજી આંગળી, પછી બીજી, અને પછી પહેલી, એક સમયેજ આઘાત કરવાથી આ શબ્દ બજાવાય છે છતાં પણ મૃદંગ સમ્બંધી જ્ઞાન પ્રથમ ગુરૂદ્વારા શીખવાની ખાસ જરૂર છે, કેમકે જેને પ્રથમથીજ આ કામની શરૂઆત કરવી પડે છે, ત્યારે દાખલા તરીકે સ્વાલનો જવા ન મળે તો વિવેચન આગળ નથી વધી શકતું.

લય સમજુતી.

ધીધી ગણેનયો શબ્દા, લયાંતે કથિતોધ્રુવમ.

અર્થ:—ધી, નામ બુદ્ધી તથા ગણનામ, પ્રસ્તાર દાખલા તરીકે, બુદ્ધી માનુષી દેહમાં રહેલી છે, માટે તે બુદ્ધીથી વિચાર કરતાં શરિરરૂપી યંત્રમાં પણ, સોહં, રૂપલય, ઇશ્વર નામ ઓળખાણ કરવાની છે, તેવીજ રિતે બુદ્ધી અનુસાર, ધીધી ગણ શબ્દનો પ્રસ્તાર કરિ મૃદંગ અભ્યાસ કરવો, લયની સમજ પ્રથમ મેળવવા માટે, આપણે, ત્રીતાલ તથા બીજા પ્રાચીન તાલોમાં બ્રહ્મ, લઘુશેખર, ફેરોદસ્ત, આડ ચોતાલ, ઝુમરો, ઝપતાલ, ચોતાલ વિગેરે તાલોને, ઠા, દુગન, ત્રણગણી, તથા ચારગણી લયનાં બન્ને હાથે તથા બંન્ને પગથી નોટેશન નિચે મુજબ બતાવેલ છે.

માટે લય સાધ્ય કરવાનાં જે છ વિધાન બતાવ્યા છે, તેનો અભ્યાસ બરાબર કરવાથી લય તથા ગણત્રીનો હીસાબ સમજી શકાશે એમાં કોઇપણ જાતની શંકા છેજ નહી.

વિલં પદ ત્રિતાલ,

માત્રા.	
૧	બંન્ને હાથ તથા બંન્ને પગ
૨	જમણો હાથ
૩	ડાબો હાથ
૪	જમણો હાથ
૫	જમણો હાથ તથા જમણોં પગ
૬	જમણો હાથ
૭	ડાબો હાથ
૮	જમણોં હાથ
૯	બંન્ને હાથ તથા ડાબો પગ
૧૦	જમણો હાથ
૧૧	ડાબો હાથ
૧૨	જમણો હાથ
૧૩	જમણો હાથ તથા જમણો પગ
૧૪	જમણો હાથ
૧૫	ડાબો હાથ
૧૬	જમણો હાથ
૧૭	બંન્ને હાથ તથા જમણો પગ
૧૮	જમણો હાથ
૧૯	ડાબો હાથ
૨૦	જમણો હાથ
૨૧	જમણો હાથ તથા જમણો પગ
૨૨	જમણો હાથ
૨૩	ડાબો હાથ
૨૪	જમણો હાથ
૨૫	બંન્ને હાથ તથા ડાબો પગ
૨૬	જમણો હાથ
૨૭	ડ બો હાથ
૨૮	જમણો હાથ
૨૯	જમણો હાથ જમણો પગ
૩૦	જમણા હાથ
૩૧	ડાબો હાથ
૩૨	જમણો હાથ

બ્રહ્મ, આડચોતાલ, ફેરોહસ્ત, લઘુશેખર,

માત્રા	
૧	બંને હાથ તથા બન્ને પગ
૨	
૩	ડાબે હાથે બ્રહ્મ, ડાબે પગે આડ ચોતાલ.
૪	ડાબે હાથે બ્રહ્મ
૫	જમણે હાથે ફેરોહસ્ત
૬	ડાબે હાથે બ્રહ્મ, જમણે પગે લઘુ શેખર
૭	ડાબે હાથ બ્રહ્મ, ડાબે પગે આડ ચોતાલ
૮	ડાબે હાથે બ્રહ્મ
૯	જમણે હાથે ફેરોહસ્ત
૧૦	ડાબે હાથે બ્રહ્મ
૧૧	ડાબે હાથે બ્રહ્મ, ડાબે પગે આડચોતાલ તથા જમણે પગે લઘુશેખર.
૧૨	ડાબે હાથે બ્રહ્મ જમણે પગે ફેરોહસ્ત
૧૩	ડાબે હાથે બ્રહ્મ
૧૪	

લઘુ શેખર.

ઠા,, દુની.

માત્રા.	
૧	બંન્ને હાથ
૨	
૩	
૪	
૫	
૬	જમણોં હાથ
૭	
૮	
૯	
૧૦	
૧૧	બંન્ને હાથ
૧૨	
૧૩	
૧૪	
૧૫	જમણોં હાથ
૧૬	
૧૭	
૧૮	
૧૯	
૨૦	જમણોં હાથ
૨૧	ડાબો હાથ
૨૨	
૨૩	
૨૪	
૨૫	જમણોં હાથ
૨૬	
૨૭	
૨૮	

ઝુમરો તથા આડચોતાલ.

માત્રા.	
	બંન્ને હાથ
૨	
૩	જમણે હાથે આડચોતાલ
૪	ડાબે હાથે ઝુમરો
૫	
૬	
૭	જમણે હાથે આડચોતાલ
૮	
૯	
૧૦	
૧૧	બંન્ને હાથ
૧૨	
૧૩	
૧૪	

ઝપતાલ.

ઠા,, દુની.

માત્રા.	
૧	બંન્ને હાથ
૨	
૩	જમણો હાથ
૪	
૫	ડાબો હાથ
૬	
૭	
૮	જમણો હાથ
૯	
૧૦	
૧૧	જમણો હાથ
૧૨	
૧૩	જમણો હાથ
૧૪	
૧૫	ડાબો હાથ
૧૬	
૧૭	
૧૮	જમણો હાથ
૧૯	
૨૦	

ચોતાલ તથા ત્રીતાલ.

માત્રા.	
૧	બંન્ને હાથ
૨	
૩	
૪	ડાબે હાથે ત્રીતાલ
	જમણે હાથે ચોતાલ
૬	
૭	
૮	
૯	જમણે હાથે ચોતાલ
૧૦	ડાબે હાથે ત્રીતાલ
૧૧	જમણે હાથે ચોતાલ
૧૨	
	ઈતી,, છ,, વિધાન
	લયસાધ્ય સમાપ્તી.

બીજું મારો વિચાર મૃદંગનાં બોલો બદ્ધા જુની પદ્ધતી પ્રમાણે લખવાનો હતો, પણ તે બોલોનો પ્રચાર, હાલમાં થોડો હોવાથી, બીજા તેના જેવાજ અને સરળતાથી યાદ કરિ શકાય તેવા લખેલા છે, જેમ કે આપણે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫

પ્રથમ રૂપકનાં બોલ,, ધીટ ધા ધીટ,, લખ્યા છે; અને જુની પદ્ધતીનાં હીસાબે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫

એ આ પ્રમાણે છે તગ‿ ધીગ‿ તગધીગ‿ ધીગ‿ થોં‿ પણ આ બોલો સનાતન હોવાથી હાલના વખતમાં તેનો પ્રચાર વિશેષ નથી; માટે ટીકા કરનારા ગુણીજનોયે ન્યાયાનુંસાર લક્ષ આપવું.

ગ્રંથ રચનાર:—**વલ્લભરામ જટાશંકર ઓઝા.**

અનુક્રમણિકા.

	તાલ નામ.	માત્રા.	જાતી.
૧	રૂપક	૫	ચતુશ્ર
૨	યતી લગ્ન	૬	તીશ્ર
૩	અર્ધઆડચોતાલ	૭	,,
૪	ત્રીપુટતવરા	૮	ચતુશ્ર
૫	સમતાલ	૯	,,
૬	ઝપતાલ	૧૦	,,
૭	જગપાલ	૧૧	ખંડજાતી
૮	ચોતાલ	૧૨	ચતુશ્ર
૯	સંમુખતરા	૧૩	,,
૧૦	લઘુશેખર	૧૪	ખંડજાતી
૧૧	જયઝંપા	૧૫	ચતુશ્ર
૧૨	મુળતાલ	૧૬	,,
૧૩	પ્રતાપશેખર	૧૭	દીવ્ય સંકીરણ
૧૪	ખટતાલ	૧૮	ચતુશ્ર
૧૫	ત્રીખંડવજા	૧૯	ખંડજાતી
૧૬	ગણેશ	૨૦	ચતુશ્ર
૧૭	લક્ષ્મી	૨૧	,,
૧૮	મીથીકા	૨૨	,,
૧૯	શશી	૨૩	સંકીરણ
૨૦	શ્રીકીર્તી	૨૪	ચતુશ્ર
૨૧	ધ્રુવપંચ	૨૫	દીવ્ય સંકીરણ
૨૨	શ્રષ્ટી	૨૬	ચતુશ્ર
૨૩	શારદા	૨૭	મીશ્ર
૨૪	બ્રહ્મ	૨૮	ચતુશ્ર
૨૫	હનુમંત	૨૯	દીવ્ય સંકીરણ
૨૬	ચંદ્રકાન્તા	૩૦	ચતુશ્ર
૨૭	વિજયા	૩૧	,,
૨૮	જયમુખ	૩૨	,,
૨૯	પંચક	૩૩	,
૩૦	અનાદી	૩૪	,,
૩૧	હંસનાદ	૩૫	સંકીરણ
૩૨	વસંત	૩૬	ચતુશ્ર
૩૩	સત્યસેના	૩૭	ખંડ જાતી

૩૪	ચકોર	૩૮	તીશ્ર
૩૫	ધનંજય	૩૯	ચતુશ્ર
૩૬	કોકીલા	૪૦	સંકીરણ
૩૭	ગજતાલ	૪૧	મીશ્ર
૩૮	મહાલક્ષ્મી	૪૨	ચતુશ્ર
૩૯	જયમુખ	૪૩	ખંડજાતી
૪૦	નિષંગલીલા	૪૪	દીવ્યસંકીરણ
૪૧	હંસતાલ	૪૫	સંકીરણ
૪૨	રાજવિદ્યાધર	૪૬	મીશ્ર
૪૩	ગજલીલા	૪૭	ચતુશ્ર
૪૪	સૂર્યતાલ	૪૮	,,
૪૫	દીવ્યમણી	૪૯	સંકીરણ
૪૬	વીશ્વમનુ	૫૦	મીશ્ર

ઇતિ તાલ અનુક્રમણીકા.

તાલ શરૂઆત.

શ્રી ગુરૂચરણ કમલેભ્યો નમઃ

તાલ, રૂપક, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૫)

રૂપકમાં દ્રુત પ્રથમ લઈ, દ્રૂત વિરામ મેળાવી;
તાલ સ્થાન એક ત્રિતિયપર, માત્રા પાંચ ગણિ જાવી.

અર્થઃ—રૂપકમાં પ્રથમ દ્રુત પછીથી દ્રુત વિરામ આવે છે તાલ સ્થાન એક તથા ત્રીજી માત્રા પર છે.

તાલ સ્થાન ૧—૩

તાલનાં બોલ.

સમ

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫
બોલ	ધી	ટ	ધા	ધી	ટ

સમ

તાલ માત્રા	૧ ૧	 ૨	૨ ૩	 ૪	 ૫	 સમ
	મુ		ખ		ડા	
	ગે ગે	તીટ	ગે ગે	તીટ	ગે ગે	
	દીં	કત	ધીંન	તરાં	૦ ન	
	ધા	ધા	ક	તી·	ટ	ધી
	પ		ર		ન	
	ધા	તીર	કીટ	તક	ધા	
	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	
	તા	તીર	કીટ	તક	તા	
	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધી
	મ		હો		રા	
	ધા	કત	ગદી	ગન	ધા	
	કત	ધા	કત	ગદી	ગન	
	ધા	કત	ગદી	ગન	ધા	
	કત	ધા	કત	ગદી	ગન	
	ધા	કત	ગદી	ગન	ધા	
	કત	ધા	કત	ગદી	ગન	ધી

તાલ ચતીલગ્ન, તીશ્રજાતી, માત્રા (૬)

તીશ્રજાતીચતીલગ્ન, દ્રૂતવિરામ બે ભાગ;
તાલ સ્થાન એક ચારપર, છ માત્રા શુધ લાગ.

અર્થ:—ચતીલગ્નમાં બે દ્રુતવિરામ સમ ભાગે આવે છે તથા તાલ સ્થાન એક અને ચાર માત્રા પર છે.

તાલ સ્થાન ૧—૪

તાલનાં બોલ.

સમ

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬
બોલ	ધા	ધી	ના	ધા	તી	ના

સમ

તાલ	૧			૨			
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	સમ
	મુ		ખ		ડા		
	ઘે	૦	તા	૦	ઘે	૦	
	તા	૦	કીડ	ઘે	૦	તા	
	ગે	ન	ધા	ગે	ત	ટ	
	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા
	પ		૨		ન		
	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	
	તક	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	
	તક	તીર	કીટ	તક	તીર	કીટ	
	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધા
	મ		હો		રા		
	ધા	ઘે ઘે	તટ	કતા	ગદી	ગન	
	ધા	ઘે ઘે	તટ	કતા	ગદી	ગન	
	ધા	ઘે ઘે	તટ	કતા	ગદી	ગન	ધા

તાલ, અર્ધઆડચોતાલ, તીશ્રજાતી, માત્રા (૭)

અર્ધ આડચોતાલમાં, પ્રથમ અણું દ્રુત ત્રણ;
તીસર જાતીરૂપ છે, સાત માત્ર શુદ્ધ ગણ.

અર્થઃ—અર્ધ આડ ચોતાલામાં પ્રથમ અણું પછી ત્રણ દ્રુત આવે છે, તાલ સ્થાન એક બે ચાર છ માત્રા પર છે.

તાલસ્થાન ૧—૨—૪—૬

સમ — તાલનાં બોલ.

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
તાલ	ધી	ધી	ના	ધી	ના	ધી	ના

સમ

તાલ માત્રા.	૧ ૧	૨ ૨	 ૩	૩ ૪	 ૫	૪ ૬	 ૭	સમ
		મુ		ખ		ડા		
	ગેગે	તીટ	ગેડે	નગ	તીટ	તીટ	ગેડે	
	નગ	કત	ધીંન	તરાં	૦ન	ધા	તીર	
	કીટ	તક	કડાં	૦ન	ધા	ગેડે	નગ	
	તીંગ	નગ	ધા	ત્રક	ધીત	તગે	૦ન	ધીં
		પ		ર		ન		
	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	તક	
	તા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	તક	
	ધાગ	ધીંના	ધીંન	ધાગ	ધીંના	ધીંન	ધાગે	
	તટ	ધડાં	૦ન	ઘેડે	નગ	તીંગ	નગ	
	નાક	તીંના	ધીંન	નાક	તીંના	ધીંન	ધાગે	
	તટ	ધડાં	૦ન	ઘેડે	નગ	તીંગ	નગ	ધી
		મ		હો		રા		
	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તીટ	કત	
	ગદી	ગન	ધા	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધી

તાલ, ત્રીપુટતેવરો, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૮)

ત્રીપુટ તેવરા તાલમાં, પ્રથમ લઘુ દ્રુત બે;
ચતુશ્ર જાતી સમજીયે, અષ્ટ માત્રા છે જે.

અર્થઃ—ત્રીપુટ તેવરામાં પ્રથમ લઘુ, તથા દ્રુત બે આવે છે, તાલસ્થાન એક પાંચ તથા સાત માત્રા પર છે.

તાલ સ્થાન ૧—૫—૭

સમ તાલનાં બોલ.

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
તાલ	ધીંન	ધીંન	ધા ગે	ત્રક	ધી	ના	ધી	ના

સમ

તાલ	૧				૨		૩		સમ
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	
		મુ		**ખ**		**ડા**			
	દીં	ગ	ન	ન	ન	ન	ન	ન	
	તીર	કીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	
	તીર	કીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	
	તીર	કીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધીંન
		પ		**ર**		**ન**			
	ધીટ	ધાધા	તીના	ધીટ	ધાધા	તીના	ધાધા	તીના	
	તીટ	તાતા	તીના	ધીટ	ધાધા	ધીટ	ધાધા	તીના	
	ધાધા	ધીટ	ધાધા	તીના	ધાતી	ટધા	ધાધા	તીના	
	તીટ	તાતા	તીના	ધીટ	ધાધા	ધીટ	ધાધા	તીના	
	તીંન	તીંના	ત્રક	ધીંના	ધીંના	ધાગી	નાધા	ત્રક	
	ધા	ધાગી	નાધા	ત્રક	ધા	ધાગી	નાધા	ત્રક	ધીંન
		મ		**હો**		**રા**			
	ઘેઘે	તીટ	ગદી	ગન	તીટ	કત	ગદી	ગન	
	ઘેઘે	તીટ	ગદી	ગન	તીટ	કત	ગદી	ગન	
	ઘેઘે	તીટ	ગદી	ગન	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધીંન

તાલ, સમતાલ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૯)

નવ માત્રા સમતાલની, જાતી ચતુશ્ર કહાય;
પ્રથમ લઘુ એક દ્રૂત એક, દ્રૂત વિરામ મેળાવ.

અર્થ:—સમતાલમાં પ્રથમ લઘુ પછી દ્રુત, તથા દ્રૂત વિરામ આવે છે, તાલ સ્થાન એક પાંચ તથા સાત માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧—૫—૭

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
તાલ	ધીંન	ધીંન	ધાગે	ત્રક	ધીં	ના	ધી	ધી	ના
સમ									

તાલ	૧				૨		૩			
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	સમ
		મુ			ખ			ડા		
	ધા	કીટ	તક	ધે	૦	ત	ધીં	૦ન	ત	
	રાં	૦	ન	કીડ	ના	તીર	કીટ	તક	ધુમ	
	કીટ	ધીર	કીટ	તક	ધા	૦	કડાં	૦ન	કડાં	
	૦ન	ધા	કીટ	તક	ધે	૦	ત	ગદી	ગન	ધીંન
		પ			ર			ન		
	ધાગે	તીટ	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	
	તાકે	તીટ	ગદી	ગન	ધે ધે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધીંન
		મ			હો			રા		
	ધા	ધે ધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ધે ધે	તીટ	
	કત	ગદી	ગન	ધા	ધે ધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધીંન

તાલ, ઝપતાલ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૧૦)

દસ માત્રા ઝપતાલની, તાલ સ્થાન એક તીન;
ષડને ખાલી સમજીયે, અષ્ટ પુની પરવીન.

અર્થ:—ઝપતાલમાં પ્રથમ દ્રૂત પછી દ્રૂત વિરામ એમ બે વખત આવે છે; તાલ સ્થાન એક ત્રણ છ તથા આઠ માત્રા છે.

તાલ સ્થાન ૧—૩—૬—૮

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
બોલ	ધી	ના	ધી	ધી	ના	તી	ના	ધી	ધી	ના

સમ

તાલ	૧		૨			૦		૩			
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	સમ
		સુ			ખ		ડા				
	ક	તીટ	ઘે ઘે	તીટ	ઘે ઘે	દીં	૦	કત	ધીંન	તરાં	
	૦ન	ધા	૦	ક	તીટ	ઘે ઘે	દીં	૦	કત	ધીંન	
	તરાં	૦ન	ધા	૦	૦	ક	તી	ટ	ધા	૦	
	૦	ક	તી	ટ	ધા	૦	૦	ક	તી	ટ	ધીં
		પ			ર		ન				
૧	ધાગે	તીટ	ધાગે	તીટ	કત	તાકે	તીટ	ધાગે	તીટ	કત	
૨	ધાગ	ધીતા	કીટ	ધાગ	ધીતા	કીટ	ધાગે	તીટ	ગદી	ગન	
	તાક	તીતા	કીટ	તાક	તીતા	કીટ	ધાગે	તીટ	ગદી	ગન	
૩	ધાગે	ત્રક	ધીંના	ધીંન	ધાગે	ત્રક	ધીંના	ધીંન	ધીંના	ધીંન	
	નાકે	ત્રક	તીંના	ધીંન	ધાગે	ત્રક	ધીંના	ધીંન	ધીંના	ધીંન	ધીં
		મ			હો		રા				
	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	તટ	કત	ગદી	
	ગન	ધા	તી	ધા	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધીં

તાલ, જગપાલ, ખંડજાતી, માત્રા (૧૧)

ખંડજાતી જગપાલની, પ્રથમજ લઘુવિરામ;
દ્રુત ત્રીતીય તેમાં ફરિ, જગપાલાંગ છે નામ.

અર્થ:—જગપાલમાં પ્રથમ લઘુ વિરામ તથા ત્રણ દ્રુત આવે છે તાલ સ્થાન એક, છ, આઠ તથા દસ માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧-૬-૮-૧૦

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
બોલ.	ધીંન	ધીંન	ધાગે	ત્રક	ધીત	ધી	ના	ધીં	ના	ધીં	ના

સમ

તાલ.	૧					૨		૩		૪		
બોલ.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	સમ
			મુ			ખ			ડા			
	ક	તીટ	ગેગે	તીટ	ગેગે	દીં	૦	કત	ધીન	તરા	૦ન	
	ધા	૦	ક	તી	ટ	ધા	૦	દી	૦	કે	૦ટ	ધીં
			પ			ર			ન			
	ધાગે	તીટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	ધાગે	તીટ	ગદી	ગન	
	તાકે	તીટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	કતા	૦ ત	ગદી	ગન	ધીં
			મ			હો			રા			
	ધેં	તીર	કીટ	તક	તા	૦	ક	તા	ગ	દીં	ગ	
	ન	ધા	૦	૦	૦	ધેં	તીર	કીટ	તક	તા	૦	
	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	૦	૦	ધેં	
	તીર	કીટ	તક	તા	૦	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધીં

તાલ, ચોતાલ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૧૨)

પ્રથમ લઘુ દ્વય દ્રૂત દ્વય, ચોતાલામાં આવે;
તાલ સ્થાન એક પાંચ નવ, ફરિ એકાદશ આવે.

અર્થ:—ચોતાલામાં પ્રથમ બે લઘુ પછી બે દ્રૂત આવે છે તાલ સ્થાન એક પાંચ નવ તથા અગીયાર માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧–૫–૯–૧૧

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
બોલ	ધા	ધા	ધિં	ન્તા	કીટ	ધા	ધિં	ન્તા	તટ	કતા	ગદ્દી	ગન

સમ

તાલ માત્રા	૧ ૧	૨	૩	૪	૨ ૫	૬	૭	૮	૩ ૯	૧૦	૪ ૧	૧૨	સમ
૧	ધા ધા ધા ધીં તી તા ધીં તી	ગે ગે ધાતી ૦ ન ટ ૦ ન ટ	સુ નટ ધાગે ૫ ન ગ તા ન ગ તા	તતા ગેધા ધી દ્રી ગે તી દ્રી ગે	કેત્ર તીધા ક ગ ત્ર ક ગ ત્ર	ખ ક ધી ગે ગે ૨ ટ ન ક ટ ન ક	કટ ધા ધા ન ધા તા ન ધા	ધાતી ધાતી ત્ર ગે ત્ર ત્ર ગે ત્ર	ડા ધાગે ધાગે ન ક ન ક ક ન ક	ગેધા ગેધા ધી ન ધી તી ન ધી	તીધા તીધા ક ગે ક ક ગે ક	ગે ગે ગે ગે ટ ન ટ ટ ન ટ	ધા ધા
૨	ધા ૦ ધા ધા	તી ન ૦ ૦	ટ ધા ધા ધા	ધા ૦ ૦ ૦	તી તા તા તા	ટ ગે ગે એ	ધા ગે એ એ	ધા તા તા તા	તી ગે ગે ગે	ટ ગે ગે ગે	ત તા તા તા	કે ૦ ૦ ૦	ધા
૩	ધા ત ધે ધા ૦	૦ ધી ધે ૦ ટ	કીટ ક તા ધા ધા	તક ટ ગે ગે ૦,,	તા ક ત તી કીટ	૦ તા ટ ટ તક	કીટ ગ ક ક તા	તક દ્રી તા તા ૦	તા ગ ગ ૦ કીટ	૦ ન દ્રી ધે તક	ક ધા ગ ૦ તા	૦ ૦ ન તી ૦	

સમ

તાલ માત્રા	૧ ૧	૨	૩	૪	૨ ૫	૬	૭	૮	૩ ૯	૧૦	૪ ૧૧	૧૨	સ
	ક	૦	ત	ધી	ક	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	
	ધા	૦	ઘે	ઘે	તા	ગે	ત	ટ	ક	તા	ગ	દી	
	ગ	ન	ધા	૦	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	૦	ઘેં	
	૦	તી	૦	ટ	ધા	૦	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	
	૦	ઘેં	૦	તી	૦	ટ	ધા	૦,,	કીટ	તક	તા	૦	
	કીટ	તક	તા	૦	ક	૦	ત	ધી	ક	ટ	ક	તા	
	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ઘે	ઘે	તા	ગે	તી	ટ	
	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ધા	ગે	તી	ટ	
	ક	તા	૦	ઘેં	૦	તી	૦	ટ	ધા	૦	ધા	ગે	
	તી	ટ	ક	તા	૦	ઘેં	૦	તી	૦	ટ	ધા	૦	
	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	૦	ઘેં	૦	તી	૦	ટ	ધા
૪	ધા	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધા	
	તા	તીર	કીટ	તા	તક	કડાં	૦ ન	ધા	તટ	કતા	ગદી	ગન	
	ધા	૦	ધીત	ધીત	તક	કડાં	૦ ન	ધા	તટ	કતા	ગદી	ગન	
	ધા	૦	ધીત	ધીત	તક	કડાં	૦ ન	ધા	તટ	કતા	ગદી	ગન	ધા
			અ			હો			રા				
૧	ઘેઘે	તીટ	કત	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ઘેઘે	તીટ	કત	ઘેઘે	
	તીટ	કત	ગદી	ગન	ઘેઘે	તીટ	કત	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા
૨	ઘેં	તીર	કીટ	તક	તા	૦	ઘેં	તીર	કીટ	તક	તા	૦	
	ગ	દી	ગ	ન	ઘેં	તીર	કીટ	તક	તા	૦	ઘેં	તીર	
	કીટ	તક	તા	૦	ગ	દી	ગ	ન	ઘેં	તીર	કીટ	તક	
	તા	૦	ઘેં	તીર	કીટ	તક	તા	૦	ગ	દી	ગ	ન	ધા

તાલ, સંમુખતરા, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૧૩)

જાતી ચતુશ્ર સંમુખતરા, પ્રથમ લઘુ બે લઈ;
દ્રૂત એક દ્રૂત પરવિરામ, ત્રયોદશ માત્રા કહી.

અર્થ—સંમુખતરા તાલમાં પ્રથમ બે લઘુ એક દ્રૂત પછી દ્રૂતવિરામ આવે છે તાલ સ્થાન એક પાંચ નવ તથા બાર માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧–૫–૯–૧૨,

સમ તાલનાં બોલ.

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
બોલ	ધીંન	ધીંન	ધાગે	ત્રક	તુ	ના	ક	તા	ધી	ધી	ના	ધી	ના

સમ

તાલ	૧				૨				૩			૪		
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	સમ
			મુ			ખ			ડા					
	ક	તીટ	ગેગે	તીટ	ગેગે	દીં	કત	ધીંન	તરાં	૦ન	ધા	ક	તી	
	ટ	ધા	૦	૦	ક	તી	ટ	ધા	૦	૦	ક	તી	ટ	ધીં
			પ			ર			ન					
	ધા	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	તક	ગદી	ગન	
	તા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધા	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધી
			મ			હો			રા					
૧	ઘે ઘે	તીટ	કતા	ઘેઘે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	ઘેઘે	તીટ	કતા	ઘેઘે	
	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	ઘેઘે	તીટ	કતા	ઘેઘે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધી
૨	તટ	કત	ગદી	ગન	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તટ	કત	ગદી	ગન	
	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તટ	કત	ગદી	ગન	તટ	કત	ગદી	ગન	ધીં

તાલ, લઘુશેખર, ખંડજાતી, માત્રા (૧૪)

પ્રથમ લઘુ વિરામ બે, પછી લઘુ એકજ આવે;
ખંડ જાતી લઘુશેખર, માત્રા ચૌદ કહાવે.

અર્થ:—લઘુશેખરમાં પ્રથમ બે લઘુ વિરામ પછી એક લઘુ આવે છે, તાલ સ્થાન એક, છ, તથા અગીઆર માત્રા છે.

તાલ સ્થાન ૧–૬–૧૧

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
તાલ	ક	ધી	ટ	ધી	ટ	ધા	૦	ધેં	તી	ટ	તી	ટ	તા	૦

સમ

તાલ માત્રા	૧ ૧	૨	૩	૪	૫	૨ ૬	૭	૮	૯	૧૦	૩ ૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	સમ
૧	કડાં ગન ગદી ક ૦ ત્ર ૦ ધેં ધી કે ક્રીટ	ન ધા ગન ૦ ન ક ન તીર ટ ત્ર તક	ધી ગદી ધા તી ધ્રા ધી ક્રી ક્રીટ તા ક તી	સુ તા ગન ધેધે પ ટ ૦ ૦ ડ તક ૦ ધી ટ	ધી ધા તીટ ધે તી ત્ત ધે તી ૦ ક તી	ધી ધેધે કતા ધે ૦ ગે ૦ત ટ ૦ ટ ટ	તા તીટ ગદી તી ધા ૦ ત તી ધેં ધી કે	ખ ધેધે કતા ગન ૨ ટ ૦ ન ગે ટ તીર ટ ત્ર	તીટ ગદી ધા ક્રીદ ૦ ગ ૦ કે ક્રીટ તા ક	કતા ગન ગદી ધા ૦ ૦ ન ત્ર તક ૦ ધી	ગદી ધા ગન તી ક્રી દી તા ક તી ૦ ક	ડા ગન ગદી ધા ન ટ ડ ૦ ૦ ધી ટ ૦ ટ	ધા ગન ગદી ક્રીડ ન ગી ધા ક તી ધેં ધી	ગદી ધા ગન ધા ગ ધા ૦ ટ ટ તીર ટ	ક ક
૨	ક્રીડ ક્રીડ ગન તક્રી	ધા ધા ધા ટત	ક્રીડ ક્રીડ તક કા	ધા ધા થૂં ૦	ક્રી ગ ગા ગ	ટ દી તક ૦	ધા ગન થૂં દી	ક્રીટ ધા ગા ૦	તક ગ ધે ગ	ધુમ દી ૦ત દી	ક્રીટ ગન તગે ગ	તક ધા ૦ન ન	ધા ગ ધા ગદી	ધા દી ક્રીટ ગન	ક
	ન ૦ તા ત	ટ ન કે તા	ત ધા ન કે	મ તા ૦ ૦ તીર	કે ૦ તા ક્રીટ	તીર ૦ કે તક	ક્રીટ ન ૦ તા	હો તક ટ ન કેં	તા ત ધા ૦	કે તા ૦ ન	૦ કે ૦ તા	રા ન તીર ૦ કે	તા ક્રીટ ન ૦	કે તક ટ ન	ક

તાલ, જયઝંપા, ચતુસ્રજાતી, માત્રા (૧૫)

જયઝંપાના તાલમાં, પ્રથમ ગુરૂને લહી;
દવય દ્રુત અંત પર વિરામ, માત્રા પંદર કહી.

અર્થઃ—જયઝંપામાં પ્રથમ ગુરૂ પછી બે દ્રુત તથા એક દ્રુત વિરામ આવે છે, તાલ સ્થાન એક પાંચ તથા નવ અને તેર માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧–૫–૯–૧૧–૧૩

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫
તાલ	ધીં	ધીં	ધાગે	ત્રક	તુ	ના	ક	તા	ધી	ના	ધી	ના	ધી	ધી	ના

સમ

તાલ	૧				૦				૨		૩		૪			સમ
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	
				મુ				ખ				ડા				
	ગદી	ગન	ધા	૦	તક	કીટ	ધા	૦	ધી	ધી	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધા	
	૦	૦	૦	કીડ	ધા	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધા	૦	કીડ	ધા	કીટ	તક	
	ગદી	ગન	ધા	૦	તક	કીટ	ધા	૦	કીડ	ધા	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધા	
	૦	તક	કીટ	ધા	●	કીડ	ધા	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધા	૦	તક	કીટ	ધા
				પ				ર				ન				
	ધા	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	તક	
	તક	તીર	કીટ	તક	તક	તીર	કીટ	તક	તક	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	તક	ધી
				મ				હો				રા				
	તક	કીટ	ઘે ઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	તક	કીટ	ઘે ઘે	તીટ	કત	
	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	તક	કીટ	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	ધી

તાલ, મુળતાલ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૧૬)

મુળ તાલમાં ચાર લઘુ, ત્રણ ભરી ખાલી જાય;
તાલસ્થાન એક પાંચ તેર, નવપર કાલ કહાય.

અર્થ:—મુળતાલમાં ચારલઘુસમભાગે આવે છે તાલસ્થાન એક, પાંચ, નવ, તથા તેર માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૫, ૯, ૧૩,

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
તાલ	ના	ધી	ધી	ના	ના	ધી	ધી	ના	ના	તી	તી	ના	ના	ધી	ધી	ના

સમ

તાલ	૧				૨				૦				૩				
માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	સ
					મુ				**ખ**				**ડા**				
	ગેગે	તીટ	ગેગે	તીટ	ગેગે	તીટ	ગેગે	દી	૦ગ	ના	ના	ના	ગદી	ગન	ના	ક	
	તી	ટ	ધા	ગદી	ગન	ના	ક	તી	ટ	ધા	ગદી	ગન	ના	ક	તી	ટ	ના
					પ				**ર**				**ન**				
૧	ના	૦	ન	ના	૦	ન	ત	ક્રી	ટ	ત	ક્રી	ટ	ધા	ત્ર	ક	ધી	
	ક	ટ	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	ધીં	ગી	ના	ના	ગે	ના	તી	ટ	
	ક	તા	૦	ત	ધા	ત્ર	ક	ધી	ક	ટ	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	ના
૨	ધીર	ક્રીટ	ક્રીટ	ક્રીટ	ધીર	ક્રીટ	ક્રીટ	ક્રીટ	ધીર	ક્રીટ	ક્રીટ	ધીર	ક્રીટ	ક્રીટ	ધીર	ક્રીટ	
	ધીર	ક્રીટ	થૂંન	નગ	તીટ	કતા	ધેંત	ટતા	ધીર	ક્રીટ	કતા	૦ધેં	તટ	કત	ગદી	ગન	
	ધા	તી	ધા	૦	ધા	૦	ધીર	ક્રીટ	કતા	૦ધેં	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	
	ધા	૦	ધા	૦	ધીર	ક્રીટ	કતા	૦ધેં	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	૦	ના
૩	ધા	તીર	ક્રીટ	ધા	તીર	ક્રીટ	ધા	દી	ધા	તીર	ક્રીટ	ધા	દીં	ન્તા	ક	તા	
	તા	તીર	ક્રીટ	તા	તીર	ક્રીટ	તા	દી	ધા	તીર	ક્રીટ	ધા	દીં	ન્તા	ક	તા	ના
					મ				**હો**			**રા**					
	તટ	કત	ગદી	ગન	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	તટ	કત	ગદી	ગન	તટ	
	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	તટ	કત	ગદી	ગન	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ના

તાલ, પ્રતાપશેખર, દીવ્યસંકીરણ, માત્રા (૧૭)

દ્રુત લઘુદ્રુત પ્રથમ કરિ, લઈ અર્ધ ઝપતાલ;
જાતી દીવ્ય સંકીરણ, પ્રતાપ શેખર તાલ.

અર્થ:—પ્રતાપ શેખરમાં પ્રથમ બે લઘુ દ્રુત પછી એક દ્રુત તથા દ્રુત વિરામ આવે છે, તાલ સ્થાન એક, સાત, તેર તથા પંદર માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧—૭—૧૩—૧૫

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭
તાલ	ધીંન	૦ધી	ના	નાં	ધીંન	ધીંન	ધાગે	ત્રક	તીં	ત્રક	તીં૦	નાધી	નાધા	ત્રક	૦ધી	નાધા	ત્રક

સમ

તા.	૧						૨						૩		૪			
મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	સ
				સુ				ખ				ડા						
	ધ્રૂન	થ્રૂન	નાગે	તીટ	કત્ર	કધા	કટ	ધાત્ર	કધા	ત્રક	ધીક	૦ટ	ધાતી	ધાગે	ગેધા	તીધા	ગેગે	
	નન	નન	ગદી	ગન	ધા	ધા	નન	નન	ગદી	ગન	ધા	ધા	નન	નન	ગદી	ગન	ધા	ધીં
				પ				ર				ન						
	ધા	૦	ન	ધી	ક	ટ	ધા	ત્ર	ક	ધી	ક	ટ	ધા	ત્ર	ક	ધી	ક	
	ટ	ધા	ત્ર	ક	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	ધીં	ગી	ના	ના	ગે	ના	તી	
	ટ	ક	તા	૦	ન	ધા	ત્ર	ક	ધી	ક	ટ	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	
	તા	૦	ન	તી	ક	ટ	તા	ત્ર	ક	તી	ક	ટ	તા	ત્ર	ક	તી	ક	
	ટ	તા	ત્ર	ક	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	ધીં	ગી	ના	ના	ગે	ના	તી	
	ટ	ક	તા	૦	ન	ધા	ત્ર	ક	ધી	ક	ટ	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	ધી
					મ				હો				રા					
	ગ	૦	દી	૦	ગ	દી	ગ	ન	ગદી	ગન	ધા	૦	ગ	૦	દી	૦	ગ	
	દી	ગ	ન	ગદી	ગન	ધા	૦	ગ	૦	દી	૦	ગ	દી	ગ	ન	ગદી	ગન	ધીં

તાલ, ખટતાલ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૧૮)

પ્રથમ લઘુ દ્રુત એક લઈ, લઘુ દ્વય દ્રુત કરિ;
અંત લઘુ ખટતાલમાં, ચતુશ્રજાતી કરિ.

અર્થ:—ખટતાલમાં પ્રથમ લઘુ દ્રુત બીજો લઘુ પછી બે દ્રુત તથા એક લઘુ આવે છે, તાલનાં સ્થાન એક, પાંચ, સાત, અગીયાર, તેર તથા પંદર માત્રા છે.

તાલ સ્થાન ૧-૫-૭-૧૧-૧૩-૧૫

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
તા	ધીંન	ધીંન	ધાગે	ત્રક	તૂ	ના	ક	તા	ધીના	ધીના	ધાત્ર	કધી	નાગ	ધાત્ર	કધી	નાગ	ક	તા

સમ

તાલ.	૧				૨		૩				૪		૫		૬				
માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	સમ
					સુ				ખ				ડા						
	ક	તીટ	ગેગે	તીટ	ગેગે	દીં	ગ	ના	ગદી	ગન	તા	કે	૦	ધે	ત	ટ	ધા	૦	
	ગદી	ગન	તા	કે	૦	ધે	ત	ટ	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	કે	૦	ધે	ત	ટ	ધીં
					પ				ર				ન						
	ધા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધા	ધા	તીર	કીટ	તક	તક	તીર	કીટ	
	તા	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	તા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધા	કીડ	ધા	તીર	કીટ	ધીં
					મ				હો				રા						
	ગદી	અન	તા	કે	૦	ધે	ત	ટ	ધા	૦	૦	તા	ગદી	અન	તા	કે	૦	ધે	
	ત	ટ	ધા	૦	૦	તા	ગદી	ગન	તા	કે	૦	ધે	ત	ટ	ધા	૦	૦	તા	ધીં

તાલ. ત્રીખંડવજ્ર, ખંડજાતી, માત્રા (૧૯)

જાતી ખંડ દ્રય લઘુ વિરામ, બે દ્રૂત ફરિ મીલાવી;
લઘુ વિરામ ફરિ એક લઈ. તાલ ત્રીખંડ બનાવી.

અર્થઃ—ત્રીખંડવજ્ર તાલમાં પ્રથમ બે લઘુવિરામ બે દ્રૂત તથા એક લઘુ વિરામ આવે છે. તાલ સ્થાન એક છ, અગીઆર, તેર, તથા પંદર માત્રા પર આવે છે.

તાલ સ્થાન ૧, ૬, ૧૧, ૧૩; ૧૫.

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯
તા	ધીં	ધીં	ના	ના	ધીંન	ધાગે	ત્રક	ધી	ધી	ના	તી	તી	ના	ધાત્ર	કધી	નાગ	ધાત્ર	કધી	નાગ

સમ

તા	૧					૨					૩		૪		૫					
મા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	સ
					મુ				ખ			ડા								
	ક	તીટ	ઘેઘે	તીટ	ઘેઘે	તીટ	ગેગે	દીં	૦	ક્ત	ધીંન	તરાં	૦ન	ધા	૦	ક	તી	ટ	ધા	
	૦	ક્ત	ધીંન	તરાં	૦ન	ધા	ક	તી	ટ	ધા	૦	કત	ધીંન	તરાં	૦ન	ધા	ક	તી	ટ	ધીં
					પ				ર			ન								
	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધા	તટ	ગદી	ગન	ઘેઘે	તટ	કત	ગદી	ગન	
	તાકે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધા	તીટ	ગદી	ગન	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધીં
					મ				હો			રા								
	ધા	૦	ગે	ગે	તા	કે	૦	કે	૦	ટ	ધા	૦	૦	૦	ધા	૦	ગે	ગે	તા	
	કે	૦	કે	૦	ટ	ધા	૦	૦	૦	ધા	૦	ગે	ગે	તા	કે	૦	કે	૦	ટ	ધીં

તાલ, ગણેશ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૨૦)

પ્રથમ લઘુ બે દ્રૂત લઈ, બે લઘુ ફરિ સમાવી;
ચાર અણું સમ ભાગથી, તાલ ગણેશ બનાવી.

અર્થઃ—ગણેશ તાલમાં પ્રથમ બે લઘુ, બે દ્રૂત, ફરિ બે લઘુ તથા ચાર અણું આવે છે. તાલસ્થાન એક, પાંચ, સાત નવ, તેર સતર, અઢાર, ઓગણીસ અને વીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન ૧, ૫, ૭, ૯, ૧૩, ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦.

સમ

તાલનાં બોલ.

મા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦
તા	ધા	ત્રક	ધીં	ના	તીં	તીં	ના	ધીં	ના	ધીત	ધી	ના	ના	તીન	તીન	તા	ત્રક	ધીત	ધી	ના

સમ

તા	૧				૨		૩		૪				૫				૬	૭	૮	૯	
મા	૧	૨	૪	૩	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	સ
						સુ				ખ				ડા							
	ધ	ન	ન	ધ	ન	ન	ત્ર	કી	ન	ન	ત્ર	ક	ધીં	ન	ન	ગ	ત્રકી	૦ના	૦ન	ત્રક	
	ધીં	નગ	નગ	ત્રક	ધન	નધ	નન	ગેગે	ધા	ત્રક	ધન	ધન	નન	ગેગે	ધા	ત્રક	ધન	નધ	નન	ગેગે	ધીં
						૫				૨				ન							
	ધા	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધાગે	તીટ	કત	ગદી	ગન	
	તક	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	તક	તીર	કીટ	તક	તાગે	તટ	કત	ગદી	ગન	ધી
						મ				હો				રા							
	ગદી	ગન	તા	કે	૦	કે	૦	ટ	ધા	કે	૦	ટ	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	કે	૦	કે	
	૦	ટ	ધા	કે	૦	ટ	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	કે	૦	કે	૦	ટ	ધા	કે	૦	ટ	ધી

તાલ, લક્ષ્મી, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૨૧)

ચાર લઘુસમ ભાગથી, દ્રુત એક દ્રુતપર વિરામ,
ચતુશ્રજાતી તાલ કહી, તાલ લક્ષ્મી જે નામ.

અર્થઃ—લક્ષ્મી તાલમાં પ્રથમ ચાર લઘુ સરખી રીતે આવે છે, પછી એક દ્રુત તથા દ્રુત વિરામ આવે છે: તાલ સ્થાન એક, પાંચ નવ, તેર, સતર, અઢાર, વીસ, પર છે.

તાલ સ્થાન ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૧૮, ૨૦.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	
તાલ	ધીંન	૦ધા	ત્રક	ધીંન	ધીંન	૦ધા	ત્રક	તીંન	૦તા	ત્રક	
માત્રા	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧
તાલ	તીંન	૦તા	ત્રક	ધીંન	૦ધા	ત્રક	ધી	ધી	ન.	ધી	ના

સમ

તાલ	૧				૨				૩			
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૧	૭	૮	૯	૧૦		
તાલ			૪				૫	૬		૭		
માત્રા	૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	સ
				સુ		ખ		ડા				
	ધા	તી	ટ	ધા	તી	ટ	કીડ	ધા	તી	ટ		
	ધા	ધા	તી	ટ	ધા	ધા	તી	ટ	ક્રધે	૦તા	૮ન	
	ધે	તા	ગદી	ગન	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા		
	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધીં
				પ		ર		ન				
	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધા	ધા	તીર	કીટ		
	ધા	તીર	કીટ	તક	તીર	કીટ	ધાગે	તીટ	કત	ગદી	ગન	
	તક	તીર	કીટ	તક	તીર	કીટ	ધા	ધા	તીર	કીટ		
	ધા	તીર	કીટ	તક	તીર	કીટ	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધીં
				મ		હો		રા				
	ધા	તટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	ધા	તટ	કતા		
	ગદી	ગન	ધા	૦	ધા	તટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	ધીં

તાલ, મિથિકા, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૨૨)

પ્રથમ ગુરૂને સીદ્ધ કરિ, દ્રુત અંગ એક લઇ;
પ્લુત એક મેળાપથી, તાલ મિથિકા કહી.

અર્થ:—મીથીકા તાલમાં પ્રથમ ગુરૂ, એક દ્રુત તથા એક પ્લુત આવે છે તાલસ્થાન એક નવ તથા અગીંયાર માત્રાપર છે,

તાલ સ્થાન ૧—૯—૧૧

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
તાલ	ધીંન	ધીંન	ધાગે	ત્રક	તુ	ના	ક	તા	ધીં	કધી	ના
માત્રા	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨
તાલ	ના	ધીં	ન્ધા	ત્રક	ધી	કધી	ના	ના	ધીં	ન્ધા	ત્રક

સમ

તાલ	૧								૨		૩	
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	
તાલ												
માત્રા	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	સ
			મુ			**ખ**			**ડા**			
	તીર	કીટ	તક	તા	કે	તીર	કીટ	તક	તા	કે	૦	
	ન	ધા	૦	ઘે	ઘે	તી	ટ	ઘે	ઘે	ન	ટ	
	ત	તા	ના	તી	ટ	કી	ટ	ત	ધી	ટ	ધી	
	ટ	ધા	૦	તીર	કીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	
	ધા	તી	૦	કે	૦	ન	ધા	તી	ધા	૦	તીર	
	કીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	તી	૦	કે	
	૦	ન	ધા	તી	ધા	૦	તીર	કીટ	તક	તા	ગ	
	દી	ગ	ન	ધા	તી	૦	કે	૦	ન	ધા	તી	ધીં
			પ			**ર**			**ન**			
	ધાગે	તીટ	ધાગે	તીટ	ધાગે	તીટ	તાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	
	તાકે	તીટ	તાકે	તીટ	તાકે	તીટ	ધાગે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધીં
			મ			**હો**			**રા**			
	ગદી	ગન	તા	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	
	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	કતા	ગદી	ગન	ધીં

તાલ, શષ્ટી, સંકીર્ણજાતી, માત્રા (૨૩)

ત્રિતીય લઘુ દ્રુત પ્રથમ કરિ, લઈ અર્ધ ઝપતાલ;
જાતી આ સંકીરણા, નામે શષ્ટી તાલ.

અર્થ:—શષ્ટી તાલમાં પ્રથમ ત્રણ લઘુ દ્રુત આવે છે પછી દ્રુત તથા એક અણું અને એક દ્રુત આવે છે. તાલ સ્થાન એક, સાત, તેર, ઓગણીસ, એકવીસ, બાવીસ માત્રા છે.

તાલ સ્થાન ૧–૭–૧૩–૧૯–૨૧–૨૨

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	
તાલ	ધા	૦	તી	ર	કી	ટ	ધી	ન	ધા	ગે	ત્ર	
માત્રા	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩
તાલ	ક	ધી	૦	ન	ધા	ત્ર	ક	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક

સમ

તાલ	૧						૨						
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧		
તાલ		૩						૪		૫	૬		
માત્રા	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨	૨૨	૨૩	સ
			મુ			**ખ**			**ડા**				
	તગ	ધીટ	તા	થુંન	ઘેંતી	ટતા	૦ત	૦ક	ધીટ	ધીટ	ધા		
	૦	ધા	કીટ	તક	ધુમ	કીટ	તક	ધુમ	કીટ	તક	ધાધી	તા	
	ઘેતા	૦ઘે	તા૦	તક	થુંન	તા	ધીટ	તા	તક	થુંન	તા		
	તક	થુંન	તા	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	કતા	ગદી	ગન	ધા
			પ			**ર**			**ન**				
	ધીર	કીટ	કીટ	ધીર	કીટ	કીટ	ધીર	કીટ	ધીર	કીટ	થુંન		
	નગ	તીર	કીટ	તક	ધીર	કીટ	તક	ધીર	કીટ	કતા	૦ઘેં	તટ	
	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	ધીર	કીટ	કતા	૦ઘેં	તટ	કતા		
	ગદી	ગન	ધા	૦	ધીર	કીટ	કતા	૦ઘેં	તટ	કતા	ગદી	ગન	ધા
			મ			**હો**			**રા**				
	તક	કીટ	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તક	કીટ	ઘેઘે		
	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તક	કીટ	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા

તાલ, શ્રીકીર્તી, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૨૪)

બે ગુરૂ અંગ પ્રથમ કરિ, લઘુ દ્વય લઇ સમ ભાગ;
ચતુશ્રજાતી જાણીયે તાલ શ્રીકીર્તી જાગ.

અર્થઃ—શ્રીકીર્તી તાલમાં પ્રથમ બે ગુરૂ તથા બે લઘુ આવે છે. તાલ સ્થાન એક, નવ, સતર, એકવીસ માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧–૯–૧૭–૨૧

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
બોલ	ધા૦	ગેગે	તા૦	થુંથું	ધાગે	ગે ધા	ક્ધા	થું થું	નાતી	ટતા	૦ ન	થુંન
માત્રા	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
બોલ	ગે ગે	ધા ધી	૦ ના	તીટ	ધા૦	કીટ	નટ	ત તા	નાતી	ટકી	ટત	ધીટ

સમ

તાલ	૧								૨				
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	
તાલ					૩				૪				
માત્રા	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	સ
				મુ	**ખ**			**ડા**					
	કીડ	ધા	કી	ટ	કીડ	ધા	કી	ટ	કે	ત્ર	ક	ધી	
	ક	ટ	ધા	ગે	તા	ગે	ગે	ધા	ગે	તા	ગે	ગે	
	થું	ગ	થું	ગ	ન	ટ	ત	તા	કે	ત્ર	ક	ધી	
	ક	ટ	ધા	ગે	તા	ગે	ગે	ધા	ગે	તા	ગે	ગે	ધા
				પ				**ન**					
	ધા	ગે	તી	ટ	ધા	ગે	તી	ટ	તા	ગે	તી	ટ	
	તા	ગે	તી	ટ	કીડ	ધા	તા	ટ	ધા	ગે	તી	ટ	
	ગ	દી	ગ	ન	તા	ગે	તી	ટ	ધ	કી	ટ	તા	
	ગે	ન	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	
	ધા	૦	૦	૦	ધી	૦ત	ધી	૦ત	ઘે	તી	ટ	તા	
	ગે	ન	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	
	ધા	૦	૦	૦	ધી	૦ત	ધી	૦ત	ઘે	તી	ટ	તા	
	ગે	ન	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા
				મ	**હો**			**રા**					
	ધા	૦	ઘે	તા	કીટ	ધા	ઘે	તા	ધી	૦ત	તા	ગે	
	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	ઘે	તા	કીટ	ધા	ઘે	તા	
	ધી	૦ત	તા	ગે	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	ઘે	તા	
	કીટ	ધા	ઘે	તા	ધી	૦ત	તા	ગે	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા

તાલ, ધ્રુવપંચ દીવ્યસંકીરણજાતી, માત્રા (૨૫)

જાતી દીવ્યસંકીરણ, બે લઘુદ્રુત લઘુદ્રુતવિરામ;
દવયદ્રુતવિરામ ધ્રુવપંચ, માત્રા પચીસ નામ.

અર્થ:—ધ્રુવપંચમાં પ્રથમ બે લઘુદ્રુત એક લઘુદ્રુતવિરામ તથા બે દ્રુત વિરામ આવે છે તાલ સ્થાન એક, સાત, તેર, વીસ તથા ત્રેવીસ માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧–૭–૧૩–૨૦–૨૩

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	
તાલ	ધા	૦	ગે	ગે	તા	ગે	નટ	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	
માત્રા	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫
તાલ	૦	ઘે	તી	ટ	ઘે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન

સમ

તાલ	૧						૨							
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨		
તાલ	૩							૪			૫			
માત્રા	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	સ
				મુ			**ખ**			**ડા**				
	તક	કીટ	કીટ	તક	ધા	કીટ	કીટ	તક	ગેગે	તીટ	ગેગે	દીં		
	ગેદે	ના	કીટ	તક	ધા	કીટ	તક	ધુમ	કીટ	તક	ઘે	તા	કીટ	
	તક	ગદી	ગન	તક	ધુમ	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધા	૦	તક		
	ધુમ	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધા	૦	તક	ધુમ	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધા
				પ			**ર**			**ન**				
	ધા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધાગે	તીટ	ગદી	ગન	નક		
	તીર	કીટ	ધાગે	તીટ	ગદી	ગન	નક	તીર	કીટ	ધાગે	તીટ	તકે	૦ન	
	નાકે	તીર	કીટ	તક	નાકે	તીર	કીટ	ગદી	ગન	નાગે	તીટ	કતા		
	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	ધાગે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા
				મ			**હો**			**રા**				
	ઘેઘે	તીટ	ઘેઘે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	ઘેઘે	તીટ	ઘેઘે		
	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	ઘેઘે	તીટ	ઘેઘે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા

તાલ, શ્રષ્ટી, મીશ્રજાતી, માત્રા (૨૬)

ત્રીતીય લઘુ દ્રુત પર વિરામ, લહિયે વિચારિ શુલ;
મીશ્રજાતી છે તાલ આ, શ્રષ્ટી સર્વનું મુળ.

અર્થ:—શ્રષ્ટી તાલમાં પ્રથમ ત્રણ લઘુ દ્રુત વિરામ પછી દ્રુત, એક અણું તથા દ્રૂત આવે છે. તાલસ્થાન એક, આઠ, પંદર, બાવીસ, ચોવીસ તથા પચીસ માત્રા પર છે.

તાલસ્થાન ૧, ૮; ૧૫, ૨૨, ૨૪, ૨૫.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા તાલ	૧ ધા	૨ ૦	૩ તી	૪ ર	૫ ક્રી	૬ ટ	૭ ધી	૮ ૦	૯ ૦ન	૧૦ ધા	૧૧ ત્ર	૧૧ ક	૧૩ ધી
માત્રા તાલ	૧૪ ન	૧૫ ધી	૧૬ ૦	૧૭ ૦ન	૧૮ ધા	૧૯ ત્ર	૨૦ ક	૨૧ ધી	૨૨ ત	૨૩ ધી	૨૪ ૦	૨૫ ના	૨૬ ૦

સમ

તાલ માત્રા	૧ ૧	 ૨	 ૩	 ૪	 ૫	 ૬	 ૭	૨ ૮	 ૯	 ૧૦	 ૧૧	 ૧૨	 ૧૩	
તાલ માત્રા	 ૧૪	૩ ૧૫	 ૧૬	 ૧૭	 ૧૮	 ૧૯	 ૨૦	 ૨૧	૪ ૨૨	 ૨૩	૫ ૨૪	૬ ૨૫	 ૨૬	સ
				મુ			**ખ**			**ડા**				
	ક્રીડ ધી થું ધી	ધા ક ગ ક	ક્રીડ ટ થું ટ	ધા ધા ગ ધા	ક્રી ગે ન ગે	ટ તા ટ તા	ક્રીડ ગે ત ગે	ધા ગે તા ગે	ક્રી ધા ક્રી ધા	ટ ગે ટ ગે	કે તા કે તા	ત્ર ગે ત્ર ગે	ક ગે ક ગે	ધીં
				પ			**ર**			**ન**				
	ધાગે ગન તાકે ગેન	તટ ધાગે તીટ ધાગે	તાગે તીટ તાકે તટ	તટ ગદી તીટ ધાગે	કતા ગન કતા તટ	ગદી નાગે ગદી :ઘેઘે	ગન તીટ ગન તીટ	તાગે કતા ગદી કતા	તીટ ઘેઘે ગન ઘેઘે	ધાગે તીટ નાગે તીટ	તીટ કતા તીટ કતા	કતા ગદી ધક્રી ગદી	ગદી ગન ટત ગન	ધા
				મ			**હો**			**ડા**				
	ગદી કતા	ગન ગદી	નાગે ગન	તીટ ધા	કતા ધા	ગદી ગદી	ગન ગન	ધા નાગે	ધા તીટ	ગદી કતા	ગન ગદી	નાગે ગન	તીટ ધા	ધીં

તાલ, શારદા, મીશ્રજાતી, માત્રા (૨૭)

તાલ શારદા મીશ્રજાતિ, પ્રથમ લઘુદ્રૂતપરવિરામ;
લઘુ દ્રુત, લઘુ અણું, કરિ લઘુ, દ્રુત વિરામ, દ્રુત નામ.

અર્થ:—શારદા તાલમાં પ્રથમ લઘુદ્રૂત વિરામ પછી લઘુદ્રૂત તથા લઘુ અણું, ફરિ લઘુ તથા દ્રૂતવિરામ અને દ્રૂત આવે છે તાલ સ્થાન એક, આઠ, ચૌદ, ઓગણીસ, ત્રેવીસ તથા છવીસ માત્રાપર છે.

તાલ સ્થાન ૧—૮-૧૪-૧૯-૨૩-૨૬

તાલનાં બોલ.

સમ

માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	
તાલ.	ધા	૦	૦	તી	ટ	તી	ટ	તા	૦	ક	ધી	ટ	ધી	
માત્રા.	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭
તાલ.	ટ	ધા	૦	વે	તી	ટ	ક	તા	૦	તા	ગ	દી	ગ	ન

સમ

તા. મા.	૧ ૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૨ ૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩		
તા. મા.	૩ ૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૪ ૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૫ ૨૩	૨૪	૨૫	૬ ૨૬	૨૭	સ
	ધાતી ગેતા	ટધા ગેગે	તીટ તા	**મુ** ધાધા ધા	તીટ ધા૦	ધાધા તાગે	**ખ** તીટ ગેતા	તકે ગેગે	૦ન તા	તકે ધા	**ડા** ૦ન ધા૦	ધા૦ તાગે	તાગે ગેતા	ગેગે	ધા
	ધા તક	તીર તીર	કીટ કીટ	**પ** તક ધાગે	ધા તીટ	તીર ધાગે	**ર** કીટ તીટ	ધા ગદી	તીર ગન	કીટ ધાગે	**ન** તક તીટ	તીર કત	કીટ ગદી	ગન	ધા
	ગ ગન ગન	૦ ધા ધા	દી ૦ ૦	**મ** ૦ ગદી ગદી	ગ ગન ગન	દી ગ ધા	**હો** ગ ૦ ૦	ન દી ગદી	ગદી ૦ ગન	ગન ગ ગ	**રા** ધા દી ૦	૦ ગ દી	ગદી ન ૦	ગદી	
	ગ	દી	ગ	ન	ગદી	ગન	ધા	૦	ગદી	ગન	ધા	૦	ગદી	ગન	ધા

તાલ, બ્રહ્મ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૨૮)

પ્રથમ લઘુ દ્રુત, લઘુ, બે દ્રુત; એક લઘુ દ્રુત ત્રણ,
અંત લઘુ બ્રહ્મતાલમાં, માત્ર અઠયાવીસ ગણ.

અર્થ:—બ્રહ્મતાલમાં પ્રથમ લઘુ, એક દ્રુત, તથા લઘુ બે દ્રુત, એક લઘુ ત્રણ દ્રુત તથા એક લઘુ આવે છે તાલ સ્થાન એક, પાંચ, સાત, અગીયાર તેર, પંદર, ઓગણીસ, એકવીસ, તથા પચીસ માત્રાપર છે,

તાલ સ્થાન, ૧, ૫, ૭; ૧૧, ૧૩, ૧૫,૧૯, ૨૧, ૨૩, ૨૫

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
તાલ	ધા	૦	ગે	ગે	તા	ગે	તટ	ગદી	ગદી	ગન	ધા	કત	ગદી	ગન
માત્રા	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
તાલ	તટ	કત	ગદી	ગન	ધાગે	તટ	કત	ગદી	ગન	ધાગે	તટ	કત	ગદી	ગન

સમ

તાલ	૧				૨		૩				૪		૫		
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	
તાલ	૬				૭		૮		૯		૧૦				સ
માત્રા	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	
			મુ			**ખ**				**ડા**					
	ધ્ર	ક્રી	ટ	ત	ગે	ન	ધા	ગ	દી	ગ	ધા	ગ	દીં	ગ	
	ધા	ક્રીટ	તક્રી	ટત	ક્રા	૦	ધીં	૦ત	ત	ગે	૦	ન	ધે	૦	
	તા	૦	ગે	ગે	તીં	ટ	ત	ક	થૂં	ન	ત	કે	૦	ન	
	ત	કે	૦	ન	ધા	ગે	તીર	ક્રીટ	તક	તા	૦	ધા	૦	ન	ધા
			પ			**ર**					**ન**				
	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	ગદી	ગન	નાગે	તીટ	ગદી	ગન	ક્રૃધા	ક્રીટ	ગેગે	તીટ	
	ગેગે	તીટ	ગેગે	દી	ધેતી	ટતા	ગેન	તાકે	તીટ	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	
	તકી	ટતા	કીટ	ધેંતી	ટતા	કીટ	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	તાકે	તીટ	ધાગે	તીટ	
	ક્રૃધે	કીટ	તકી	૦ટ	ધા	ક્રૃધે	કીટ	તક્રી	૦ટ	તક્રી	ક્રૃધે	ક્રીટ	તક્રી	૦ટ	ધા
			મ			**હો**					**રા**				
	ગદી	ગન	તા	કે	૦	ધેં	તી	ટ	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	કે	
	૦	ધે	તી	ટ	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	કે	૦	ધેં	તી	ટ	ધા

તાલ, હનુંમંત, દીવ્યસંકીરણજાતી, માત્રા (૨૯)

લઘુદ્રુત લઘુદ્રુત પરવિરામ, દયગુરૂને મેળાવી;
જાતી દિવ્ય સંકીરણ, તાલ હનુમંત બનાવી.

અર્થ:—હનુમંત તાલમાં પ્રથમ લઘુદ્રુત પછી લઘુવિરામ તથા બે ગુરૂ આવે છે તાલ સ્થાન એક, સાત, ચૌદ, તથા બાત્રીસ માત્રા ઉપર છે.

તાલ સ્થાન ૧, ૭, ૧૪, ૨૨,

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	
તાલ	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધી	ના	ગ	ધા	ત્ર	ક	ધા	૦	
માત્રા	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯
તાલ	ધા	ત્ર	ક	ધી	૦ક	ધી	ના	તૂ	૦	ના	૦	ક	૦	તા	૦

સમ

તાલ	૧						૨							૩		
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪		
તાલ								૪								
માત્રા	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	સ
				મુ			**ખ**				**ડા**					
	ગેગે	તીટ	કતા	ગેગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ગેગે	તીટ	કતા	ગેગે	તીટ	કતા		
	ગદી	ગન	ગેગે	તીટ	ગેગે	દીં	ગેગે	તીટ	ગેગે	દીં	ગેગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધી
				પ			**ર**				**ન**					
	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	ગદી	ગન	ગદી	ગન		
	નાકે	તીટ	ગદી	ગન	નાકે	તીટ	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા
				મ			**હો**				**રા**					
	તક	કીટ	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	તક	કીટ	ઘેઘે	તીટ		
	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	તક	કીટ	ઘેઘે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા

તાલ, ચંદ્રકાન્તા, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૩૦)

ચતુશ્રજાતી ચંદ્રકાન્તા, ત્રીતીય ગુરૂ સમભાગ;
ત્રીસ માત્રા તાલઆ, એક લઘુ દ્રુત લાગ.

અર્થ:—ચંદ્રકાન્તા તાલમાં ત્રણ ગુરૂ તથા એક લઘુ દ્રુત આવે છે. તાલસ્થાન એક, નવ, સતર, પચીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન ૧, ૯, ૧૭, ૨૫.

સમ — તાલનાં બોલ.

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫
તાલ.	ધીં	ન	ધીં	ન	ધા	ગે	ત્ર	ક	તુ	૦	ના	૦	ક	૦	તા.
માત્રા	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦
તાલ.	૦	ધી	૦	ક	ધી	ના	૦	ના	૦	ધી	૦	ક	ધી	ના	૦

સમ

તાલ	૧								૨							
માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	
તાલ		૩								૪						
માત્રા.	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	સ
					મુ			**ખ**			**ડા**					
	ક	તીટ	ધેધે	તીટ	ધેધે	તીટ	ધેધે	તીટ	ધેધે	દીં	૦ગ	ના	ના	ના	ધેધે	
	દીં	૦ગ	ના	ના	ના	ધેધે	દીં	૦ગ	ના	ના	ના	ગદી	ગન	તા	ક	
	તી	ટ	ધા	ક	તી	ટ	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ધા	
	ક	તી	ટ	ધા	૦	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ધા	ક	તી	ટ	ધીં
					પ			**ર**			**ન**					
	ધાગે	તીટ	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	તાકે	તીટ	ધાગે	તીટ	ગદી	ગન	તાકે	તીટ	ગદી	
	ગન	નાકે	તીટ	કતા	ધેધે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	કૃધા	ક્રીટ	કૃધા	ક્રીટ	ગદી	ગન	
	તાકે	તીટ	તાકે	તીટ	ધાગે	તીટ	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	ગદી	
	ગન	નાકે	તીટ	કતા	ધેધે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	કૃધા	ક્રીટ	કૃધા	ક્રીટ	ગદી	ગન	ધીં
					મ			**હો**			**રા**					
	તક	ક્રીટ	ધેધે	તીટ	કત	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	તક	ક્રીટ	ધેધે	તીટ	કત	
	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	તક	ક્રીટ	ધેધે	તીટ	કત	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધીં

તાલ, વિજયા, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૩૧)

પ્રથમ ગુરૂ લઘુદ્રુતપરવિરામ; ફરિ લઘુદ્રુત મેળાવી; દ્વયલઘુવિરામ સંકીર્ણતાલ વિજયા નામ બનાવી.

અર્થઃ—વિજયા તાલમાં પ્રથમ ગુરૂ, પછી લઘુદ્રુતવિરામ, લઘુદ્રુત તથા બે લઘુવિરામ આવે છે, તાલસ્થાન એક, નવ, સોળ; બાવીસ, સતાવીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન ૧–૯–૧૬–૨૨–૨૭.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	
બોલ	ક	ધી	ટ	ધી	ટ	ધા	૦	ધેં	તી	ટ	તી	ટ	તા	૦	ધે	
માત્રા	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧
બોલ	તી	ટ	ધેં	તી	ટ	ક	તા	ધેં	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન

સમ

તાલ	૧							ઃ	૨								
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫		
તાલ	૩						૪					૫					
માત્રા	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	સ
				સુ				**ખ**				**ડા**					
	ધા	દીંન	તા	ધા	દીંન	તા	ક	તા	ધાધા	કીટ	કૃધા	કીટ	કૃધે	૦તા	૦ન		
	ધા	ધાધા	કીટ	કૃધા	કીટ	કૃધે	૦તા	૦ન	ધા	ધાધા	કીટ	કૃધા	કીટ	કૃધે	૦તા	૦ન	ક
				પ				**ર**				**ન**					
	ધાગે	તીટ	નાકે	તીટ	તાકે	તીટ	ધાગે	તીંટ	નાકે	તીટ	ગદી	ગન	નાકે	તીટ	કતા		
	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	ધાગે	તીટ	કેત્ર	કધી	કટ	કતા	કેત્ર	કધી	કટ	કતા	ગદી	ગન	ક
				મ				**હો**				**રા**					
	ધાત	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધાત	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી		
	ગન	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધાત	ધાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	ક

તાલ, જયમુખ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૩૨)

પ્રથમ બે લઘુ એક ગુરૂ, લઘુ દ્વય ફરિ મીલાવી;
એક ગુરૂ અને ચતુશ્રજાતી, જયમુખતાલ બનાવી.

અર્થ:—જયમુખતાલમાં પ્રથમ બે લઘુ પછી ગુરૂ ફરિબેલઘુ, તથા એક ગુરૂ આવે છે. તાલસ્થાન એક, પાંચ, નવ, સત્તર, એકવિસ તથા પચીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૫, ૯, ૧૭, ૨૧, ૨૫.

સમ — તાલનાં બોલ.

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
બોલ.	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધીં	ન	ધીં	ન	ના	૦	ધી	૦	ના.	૦
માત્રા	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨
બોલ.	તી	૦	ન	તી	ના	૦	ના	૦	ધીં	ન	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક

સમ

તાલ.	૧				૨				૩							
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	
તાલ.	૪				૫				૬								
માત્રા	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	સ
					સુ			ખ			ડા						
	તીર	ક્રીટ	તક	તા	ક્રે	તીર	ક્રીટ	તક	તા	ક્રે	૦	ન	ધા	૦	ગે	ગે	
	તી	ટ	ગે	ગે	ન	ટ	ત	તા	ના	તી	ટ	ક્રી	ટ	ત	ધી	ટ	
	ધી	ટ	ધા	૦	તીર	ક્રીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	તીર	ક્રીટ	
	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	તીર	ક્રીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધી
					પ			ર			ન						
	ધાગે	તીટ	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	તાકે	તીટ	ક્રધા	ક્રીટ	ધાગે	તીટ	ગદી	ગન	નાગે	તીટ	
	ક્તા	ગદી	ગન	નાકે	તીટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધક્રી	ટતા	ગેન	ધાગે	નટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધી
					મ			હો			રા						
	ગદી	ગન	તા	કત	ગદી	ગન	ધા	કત	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	તા	કત	ગદી	
	ગન	ધા	કત	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	તા	કત	ગદી	ગન	ધા	કત	ગદી	ગન	ધી

તાલ, પંચક, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૩૩)

ચતુશ્રજાતી બે ગુરૂ, એક અણુંપર તાલ;
પંચકમાં દ્વય ગુરૂ ફરિ, ત્રેત્રીસ માત્રાપર કાલ.

અર્થ:—પંચક તાલમાં પ્રથમ બે ગુરૂ એક અણું ફરિ બે ગુરૂ આવે છે, તાલસ્થાન એક, નવ, સત્તર, અઢાર, છવીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન ૧, ૯, ૧૭, ૧૮, ૨૬.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	
બોલ	ધીં	ન	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધીં	ન	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	
માત્રા	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩
બોલ	તીં	૦	૦ન	તા	ત્ર	ક	તીં	૦	૦ન	તા	ત્ર	ક	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક

સમ

તા.	૧								૨									
મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬		
તા.	૩	૪								૫								
મા.	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	મ
					મુ				ખ				ડા					
	તક	કીટ	તક	કીટ	ધેધે	તીટ	કત	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ધા	ધેધે	તીટ		
	કત	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ધા	ધેધે	તીટ	કત	ધેધે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ધીં
					પ				ર				ન					
	ધા	કીટ	કીટ	તક	તા	કીટ	કીટ	તક	તાકે	તીટ	કત	ધાગે	તીટ	કત્તા	ગદી	ગન		
	ધાગે	તીટ	કત્તા	ગદી	ગન	નાકે	તીટ	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	કત	ધાગે	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધી
					મ				હો				રા					
	ધે	તા	ધે	તા	ધા	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધે	તા	ધે	તા	ધા		
	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધે	તા	ધે	તા	ધા	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધી

તાલ, અનાદી, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૩૪)

પ્રથમ ગુરૂ લઘુ દ્રુત વિરામ, લઘુ દ્રુત લઘુ અણું લઈ;
દ્વિતીયલઘુ, જાતી ચતુશ્ર, તાલ અનાદી કહી.

અર્થ:—અનાદી તાલમાં પ્રથમ ગુરૂ લઘુદ્રુતવિરામ પછી લઘુદ્રુત લઘુઅણું તથા એ લઘુઅંગ આવે છે, તાલસ્થાન એક, નવ, સોળ, બાવીસ, સતાવીસ, એકત્રીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૯, ૧૬, ૨૨, ૨૭, ૩૧.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭
બોલ	ધી	ન	ધી	ન	ધા	ગે	ત્ર	ક	ધી	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધી	ન	ધી
માત્રા.	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪
બોલ.	ન	ધા	ત્ર	ક	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક	તૂ	૦	ના	૦	ક	૦	તા	૦

સમ

તા.	૧								૨							૩		
મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	
તા.					૪					૫				૬				
મા.	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	સ
					મુ				**ખ**				**ડા**					
	ક	તીટ	ગેગે	તીટ	કૃધા	કીટ	ગેગે	તીટ	ગેગે	દીં	૦ગ	ના	ના	ના	ગદી	ગન	તા	
	ક	તી	ટ	ધા	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ધા	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ધી
					પ				**ર**				**ન**					
	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	કૃધા	કીટ	ગદી	ગન	ધાગે	તીટ	તાકે	તીટ	કૃધા	કીટ	કતા	ગદી	ગન	
	ધેંધેં	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	ધેંધેં	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	ધેંધેં	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધી
					મ				**હો**				**રા**					
	ધા	ગે	તીર	કીટ	તક	તા	૦	ધા	૦	ન	ધા	૦	ધા	ગે	તીર	કીટ	તક	
	તા	૦	ધા	૦	ન	ધા	૦	ધા	ગે	તીર	કીટ	તક	તા	૦	ધા	૦	ન	ધી

તાલ, હંસનાદ, સંકીર્ણજાતી, માત્રા (૩૫)

હંસનાદ સંકીરણ, ગુરૂવિરામ દ્વય લાવી;
ચાર દ્રુત ફરી ગુરૂ વિરામ, ત્રીસ પાંચ ગણી જાવી:

અર્થ:—હંસનાદમાં પ્રથમ ગુરૂ વિરામ છે, પછી ચાર દ્રૂત અને એક ગુરૂ વિરામ આવે છે. તાલસ્થાન એક, દસ, ઓગણીસ, એકવીસ, ત્રેવીસ, પચીસ તથા સતાવીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૧૦, ૧૯, ૨૧, ૨૩, ૨૫, ૨૭

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા તાલ	૧ ધી	૨ ૦	૩ ક	૪ ધી	૫ ના	૬ ૦	૭ ધી	૮ ૦	૯ ક	૧૦ ધી	૧૧ ના	૧૨ ૦	૧૩ ના	૧૪ ૦	૧૫ ધી	૧૬ ૦ન	૧૭ ધી	
માત્રા તાલ	૧૮ ૦ન	૧૯ ધા	૨૦ ૦	૨૧ ધી	૨૨ ૦ન	૨૩ ધા	૨૪ ગે	૨૫ ત્ર	૨૬ ક	૨૭ ધા	૨૮ ૦	૨૯ ત્ર	૩૦ ક	૩૧ ધા	૩૨ ૦	૩૩ ધા	૩૪ ત્ર	૩૫ ક

સમ

તા. મા.	૧ ૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૨ ૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭		
તા. મા.	૧૮	૩ ૧૯	૨૦	૪ ૨૧	૨૨	૫ ૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૭ ૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	સ
					મુ				**ખ**					**ડા**					
	તીર દી	ઝીટ ૦	તક ગ	ગદી ન	ગન ધા	ત ૦	૦ક ગે	ધા ગે	૦ તી	ઝીડ ટ	ધે ધા	૦ ૦	ત ગે	ધા ગે	૦ તી	ગ ટ	૦ કડાં	૦ન	ધી
					પ				**ર**					**ન**					
	ધાગે કત	તીટ ગદી	ધાગે ગન	તીટ નાગે	તાકે તીટ	કૃધા ગદી	ઝીટ ગન	ધાગે કૃધા	તીટ ઝીટ	ધાગે ગદી	તીટ ગન	તાકે ધાગે	કૃધા તીટ	ઝીટ ધાગે	કૃધા તાટ	કૃધા કતા	ઝીટ ગદી	ગન	ધી
					મ				**હો**					**રા**					
	કેત્ર તા૦	કધી ધેધે	કટ તીટ	કતા કતા	૦ધે ગદી	તા ગન	ગેગે ધા૦	તીટ કેત્ર	કત કધી	ગદી કટ	ગન કતા	ધા૦ ૦ધે	કેત્ર તા૦	કધી ગેગે	કટ તીટ	કતા કતા	૦ધે ગદી	ગન	ધી

તાલ, વસંત, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૩૬)

એક પાંચ નવ તેર ફરિ. એકવિસ ઓગણત્રીસ;
તાલ વસંત જાતી ચતુશ્ર, માત્ર ગણીં છતરીસ.

અર્થ:—વસંત તાલમાં પ્રથમ ત્રણ લઘુ અને પછી ત્રણ ગુરૂ અંગ આવે છે. તાલ-સ્થાન એક, પાંચ, નવ, તેર, એકવિસ, ઓગણત્રીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૨૧, ૨૯.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
બોલ.	ધા	૦	ગે	ગે	તી	ટ	તી	ટ	તા	૦	ક	ધી	ટ	ધી	ટ	તા	ગે	તી
માત્રા.	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬
બોલ.	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ઘે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન

સમ

તાલ.	૧				૨				૩				૪						
માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	
તાલ.			૫								૬								
માત્રા.	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	સ
					મુ				**ખ**				**ડા**						
	ઘેં	તીર	કીટ	તક	ગદી	ગન	ત	૦ક	ધા	૦	ક્ડાડ	ઘે	૦	ત	ધા	૦	ગ	૦	
	દી	૦	ગ	ન	ધા	૦	ઘે	ઘે	તી	ટ	ધા	૦	ઘે	ઘે	તી	ટ	કડાં	૦ન	ધા
					પ				**ર**				**ન**						
	ઘેત	ધન	નન	નન	ધન	નન	ત્રકી	નન	ત્રક	ધીંન	નગ	નગ	ત્રકી	૦ના	૦ન	ત્રકી	૦ના	૦ન	
	ધાત્ર	કધી	કટ	કતા	ગદી	ગન	ધાત્ર	કધી	કટ	કતા	ગદી	ગન	ધાત્ર	કધી	કટ	કતા	ગદી	ગન	ધા
					મ				**હો**				**રા**						
	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	
	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	કત	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	ધા

તાલ, સત્યસેના, ખંડજાતી, માત્રા (૩૭)

પ્રથમજ સપ્ત લઘુ વિરામ, વળી દ્રુત એક સમાવી;
ખંડ જાતીનો તાલ સત્યસેના નામ બનાવી.

અર્થ:—સત્યસેના તાલમાં પ્રથમ સાત લઘુ વિરામ તથા એક દ્રુત આવે છે. તાલ સ્થાન એક, છ, અગીઆર, સોળ, એકવીસ, છવીસ એકત્રીસ તથા છત્રીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન. ૧, ૬, ૧૧, ૧૬, ૨૧, ૨૬, ૩૧, ૩૬.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	
બોલ.	ધી	૦	કડ	ધી	ના	૦	ના	૦	તીં	ન	ત્ર	ક	તીં	૦	ના	ધી	ના	ધા	
માત્રા	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭
બોલ.	ત્ર	ક	૦	ધી	ના	ધા	ત્ર	ક	ધીં	૦	૦	કડ	ધીં	૦	૦	કડ	ધા	ત્ર	ક

સમ

તા.	૧					૨					૩					૪				
મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮		
તા.			૫					૬					૭					૮		
મા.	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	સ
						મુ				**ખ**				**ડા**						
	ક ક્ત	તીટ ક્ત	ઘેઘે ધીંન	તીટ તરાં	ઘેઘે ૦ન	તીટ ધા	ઘેઘે ક	દીં તી	કત ટ	કત ધા	ધીંન કત	તરાં કત	૦ન ધીંન	ધા તરાં	ક ૦ન	તી ધા	ટ ક	ધા તી	ટ	ધા
						પ				**ર**				**ન**						
	ધા તક	ધીર ઘેત	કીટ ધીર	તક કીટ	ધીર તક	ધીર ગદી	કીટ ગન	તક ઘેત	ધીર ધીર	કીટ કીટ	તક તક	તા ગદી	તીર ગન	કીટ ઘેત	તક ધીર	તા કીટ	તીર તક	કીટ ગદી	ગન	ધા
						મ				**હો**				**રા**						
	ધાત ગન	ધાગે ધાગે	તટ તટ	કત કત	ગદી ગદી	ગન ગન	ધાગે ધા	તટ ૦	કત ધાત	ગદી ધાગે	ગન તટ	ધા કત	૦ ગદી	ધાત ગન	ધાગે ધાગે	તટ તટ	કત કત	ગદી ગદી	ગન	ધા

તાલ, ચકોર, તીશ્રજાતી, માત્રા (૩૮)

દ્રૂત વિરામ ત્રય દ્રૂત બે, ફરિ ત્રય દ્રૂતપર વિરામ;
લઘુ બે લઘુ દ્રુત એક દ્રુત, ચકોર તાલ જે નામ.

અર્થ:—ચકોર તાલમાં પ્રથમ ત્રણ દ્રૂત વિરામ તથા બે દ્રૂત વળી ત્રણ દ્રૂત વિરામ તથા બે લઘુ એક લઘુ દ્રૂત તથા એક દ્રૂત આવે છે. તાલસ્થાન, એક, ચાર, સાત, દસ, બાર, ચૌદ, સત્તર, વીસ, ત્રેવિસ, સત્તાવીસ, એકત્રીસ, સાડત્રીસ માત્રાપર છે

તાલસ્થાન, ૧, ૪, ૭, ૧૦, ૧૨, ૧૪, ૧૭, ૨૦, ૨૩, ૨૭, ૩૧, ૩૭.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯
બોલ	ધીં	૦	૦ન	ધી	ના	૦	ના	૦	ધી	ન	ધી	ન	ધા	ગે	ત્ર	ક	તીં	ન	ત્ર
માત્રા	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮
બોલ	ક	તી	૦	ની	ધી	ના	ધા	ત્ર	ક	૦	ધી	ના	ધા	ત્ર	ક	ક	૦	તા	૦

સમ

ાલ.	૧			૨			૩			૪		૫		૬			૭			
માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	
તાલ.	૮			૯				૧૦				૧૧						૧૨		
માત્રા.	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	સ
					સુ			**ખ**				**ડા**								
	ક ૦	તીટ કે	ઘેઘે ૦ટ	તીટ ધા	ઘેઘે ૦	ધા નાગે	૦ તીટ	કત કત	ધીંન ગદી	તરાં ગન	૦ન ધાગે	ધા તીટ	૦ કત	ક ગદી	તી ગન	ટ ધા	ધા કત	૦ ગદી	દી ગન	ધીં
					પ			**ર**				**ન**								
	ધા તા	તીર તીર	કીટ કીટ	તક તા	તા તીર	તીર કીટ	કીટ તા	તક તીર	ધા કીટ	તીર તક	કીટ ધા	ધા તીર	તીર કીટ	કીટ તા	ધા તીર	તી કીટ	ધા ધા	તીર તીર	કીટ કીટ	ધી
					મ			**હો**				**રા**								
	ધાગે તટ	તટ કત	કત ગદી	ગદી ગન	ગન ધા	ધાગે ૦ત	તટ ધા	કત ધાગે	ગદી તટ	ગન કત	ધા ગદી	૦ત ગન	ધા ધાગે	ધાગે તટ	તટ કત	કત ગદી	ગદી ગન	ગન ધા	ધાગે ૦ત	ધી

તાલ, ધનંજય, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૩૯)

તાલસ્થાન એક પાંચ નવ, સત્તરને ઓગણીસ;
ધનંજય જાતી ચતુશ્ર, ત્રેવિસ એકત્રીસ.

અર્થ—ધનંજય તાલમાં બે લઘુ એક ગુરૂ એક દ્રુત એક લઘુ એક ગુરૂ તથા એક ગુરૂ વિરાંમ આવે છે. તાલસ્થાન, એક, પાંચ. નવ, સતર, ઓગણીસ, ત્રેવીસ તથા એકત્રીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન ૧, ૫, ૯, ૧૭, ૧૯, ૨૩, ૩૧.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	
બોલ	ધી	૦	૦ન	ધી	ના	૦	ના	૦	ધી	ન	ધી	ન	ધા	ગે	ત્ર	ક	તીં	૦ન	ત્ર	
માત્રા	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯
બોલ	ક	તી	૦	ના	ધી	ના	ધા	ત્ર	ક	૦	ધી	ના	ધા	ત્ર	ક	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક

સમ

તા.	૧				૨				૩								૪		૫		
મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯		
તા.				૬								૭									
મા-	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	સ
					સુ					ખ					ડા						
	દીંગ	નન	નન	દીંગ	નન	કેત્ર	કધી	કટ	કતા	ગદી	ગન	ધાતી	૦કે	૦ન	ધાતી	ધા	૦	ધા	તટ		
	કતા	ગદી	ગન	ધાતી	૦કે	૦ન	ધાતી	ધા	૦	ધા	તટ	કતા	ગદી	ગન	ધાતી	૦કે	૦ન	ધાતી	ધા	૦	ધી
					પ					ર					ન						
	ધા	કીટ	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધા	ધા	તીર	કીટ	તા		
	તીર	કીટ	તક	તીર	કીટ	તક	તા	કીટ	તક	ધા	તી	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધી
					મ					હો					રા						
	ધા	ધા	ધીન	તા	કીટ	ધા	ધીંન	તા	કીટ	તક	ગદી	ગન	તા	ધા	ધા	ધીન	તા	કીટ	ધા		
	ધીંન	તા	કીટ	તક	ગદી	ગન	તા	ધા	ધા	ધીંન	તા	કીટ	ધા	ધીંન	તા	કીટ	તક	ગદી	ગન	તા	ધી

તાલ, કોકીલા, સંકીર્ણજાતી, માત્રા (૪૦)

કોકીલા સંકીરણજાતી, ત્રણ ગુરૂવિરામ લઈ;
ગુરૂ એક લઈ અર્ધ ઝપતાલ, માત્રા ચાળીસ કહી.

અર્થ:—કોકીલા તાલમાં પ્રથમ ત્રણ ગુરૂવિરામ એક **ગુરૂ તથા** એક દ્રુત અને એક દ્રુતવિરામ આવે છે તાલ સ્થાન એક દસ ઓગણીંસ અઠયાવીસ છત્રીસ તથા આડત્રીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૧૦, ૧૯, ૨૮, ૩૬, ૩૮.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦
બોલ	ધી	ન્ધી	ના	ના	ધી	ન્ધી	ના	ધી	ના	તીં	કડ	તી	ના	ધીં	ન્ધી	ના	ધી	ના	ધીં	ન્ધા
માત્રા	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦
બોલ	ત્રક	તુ	ના	ક	તી	ન્ધા	ત્રક	નીં	ક	તીં	ના	ધીં	ક	ધી	ના	ધીં	૦ન	ધા	ત્ર	ક

સમ

તા.	૧									૨									૩		
મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	
તા.								૪								૫		૬			
મા.	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	સ
					મુ					**ખ**					**ડા**						
	ઘે	તીર	ક્રીટ	તક	તા	૦	૦	૦	ત	ક	ધી	ના	ઘે	૦	૦	૦	ત	ક	ઘે	૦	
	૦	૦	તા	૦	ગે	૦	ત	રાં	૦	ન	તા	૦	ગે	૦	ત	રાં	૦	ન	ધા	૦	ધી
					પ					**ર**					**ન**						
	ધા	તીર	ક્રીટ	તા	તીર	ક્રીટ	ધા	તીર	ક્રીટ	ધા	તી	ધા	તીર	ક્રીટ	ધા	ધા	તીર	ક્રીટ	તા	તી	
	તા	તીર	ક્રીટ	તા	તા	તીર	ક્રીટ	તા	તા	તીર	ક્રીટ	ધા	તી	ધા	૦	ધા	તીટ	કત	ગદી	ગન	ધી
					મ					**હો**					**રા**						
	ધીર	ક્રીટ	કતા	૦ઘે	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	૦	ધા	૦	ધીર	ક્રીટ	કતા	૦ઘે	તટ	કત	
	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	૦	ધા	૦	ધીર	ક્રીટ	કતા	૦ઘે	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	તી	ધા	૦	ધી

તાલ, ગજતાલ, મીશ્રજાતી, માત્રા (૪૧)

એક અષ્ટને સોળ પચીસ, એકત્રીસ છતરીસ;
મીશ્રજાતી ગજતાલ અંગ, ફરિ ઓગણચાલીસ.

અર્થ:—ગજતાલમાં પ્રથમ લઘુદ્રુતવિરામ પછી ગુરૂ ત્યાર પછી ગુરૂવિરામ લઘુ દ્રુત તથા લઘુવિરામ અને બે દ્રુતવિરામ આવે છે તાલસ્થાન એક આઠ સોળ પચીસ એકત્રીસ છત્રીસ તથા ઓગણચાળીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૮, ૧૬, ૨૫, ૩૧, ૩૬, ૩૯.

સમ **તાલનાં બોલ.**

માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	
બોલ	ધી	ન્ધી	ના	ના	ધીં	ન્ધી	ના	ધી	કડ	ધી	ના	તીં	ક	તી	ના	ધા	ત્ર	ક	ધી	ના	
માત્રા	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧
બોલ	ગ	ધા	ત્ર	ક	ધી	ના	ગ	ધી	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	તૂ	૦	ના	૦	ક	૦	તા	૦

સમ

તાલ	૧							૨								૩						
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦		
તાલ					૪						૫					૬			૭			
માત્રા	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	સ
						મુ					**ખ**				**ડા**							
	ધે	૦ત	ધ	ન	ન	ન	ન	ન	ત્ર	ક્રી	ન	ન	ત્ર	ક	ધીં	ન	ન	ગ	ન	ગ		
	ધ	ન	ન	ગે	ગે	ધા	ત્ર	ક	ધ	ન	ન	ગે	ગે	ધા	ત્ર	ક	ધ	ન	ગે	ન	ગે	ધી
						પ					**ર**				**ન**							
	ધા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	તક	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધા	ધા	તીર		
	કીટ	ધા	તી	ધા	ધા	તીર	કીટ	તા	તીર	કીટ	ધા	તી	ધા	ધા	તીર	કીટ	તા	તીર	કીટ	ધા	તી	ધી.
						મ					**હો**				**રા**							
	ત	ટ	કું	ત	ગ	દી	ગ	ન	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ધા	ત	ટ	ક	ત	ગ	દી		
	ગ	ન	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ધા	ત	ટ	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા.	ધી

તાલ, મહાલક્ષ્મી, સંકીર્ણજાતી, માત્રા (૪૨)

એક દસ અને અઢારપર, પચીસ એકત્રીસ;
મહાલક્ષ્મી સંકીરણ, ફરિ છત્રીસ ચાલીસ.

અર્થ:—મહાલક્ષ્મી તાલમાં પ્રથમ ગુરૂ વિરામ તથા ગુરૂ ફરી લઘુદ્રુતવિરામ તથા લઘુદ્રુત અને લઘુવિરામ તથા એક લઘુ અને દ્રુતવિરામ આવે છે તાલસ્થાન એક, દસ, અઢાર, પચીસ, એકત્રીસ છત્રીસ તથા ચાલીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન ૧, ૧૦, ૧૮, ૨૫, ૩૧, ૩૬, ૪૦.

તાલનાં બોલ.

મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧
બો.	ધા	૦	ગે	ગે	તા	૦	થૂં	થૂં	ધા	ગે	ગે	ધા	કડ	ધા	થૂં	થૂં	ના	તી	ટ	તા	૦
મા.	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨
બો.	ન	થૂં	ન	ગે	ગે	ધા	ધીં	૦	ના	તી	ટ	ધા	૦	કી	ટ	ન	ટ	ત	તા	કી	ટ

તાલ.	૧									૨								૩				
માત્રા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	
તાલ.				૪						૫					૬				૭			
માત્રા	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	
					મુ					**ખ**				**ડા**								
	ધા ૦ન	તી તકી	ધા ટત	કીટ કા	તકી ૦	ટત કીટ	કા તક	કીટ ગદી	ધુમ ગન	કીટ ધા	તકી ૦	ટત કીટ	કા તક	કીટ ગદી	ધુમ ગન	કીટ ધા	તકી ૦	ટત કીટ	કા તક	કીટ ગદી	ધડાં ગન	ધા
					પ					**ર**				**ન**								
	તીર ગન	કીટ તટ	તક કત	તા ગદી	કીટ ગન	તક ધા	ધા તી	કીટ ધા	તક તટ	ધુમ કત	કીટ ગદી	તક ગન	ધુમ ધા	કીટ તી	તક ધા	ધા તટ	કીટ કત	તક ગદી	ધે ગન	તા ધા	ગદી તી	ધા
					મ					**હો**				**રા**								
	તી દી	ર ગ	કી ન	ટી ધા	ત ૦	ક તા	ગ ૦	દી તી	ગ ર	ન કી	ધા ટી	૦ ત	તા ક	૦ ગ	તી દી	ર ગ	કી ન	ટી ધા	ત ૦	ક તા	ગ ૦	

તાલ, જયમુખ, ખંડજાતી, માત્રા (૪૩)

એક છ અને બારપર, ઓગણીં સત્યાવીસ.
ખંડજાતી જયમુખ અંગ, ચોત્રીસને ચાળીસ.

અર્થ:—જયમુખ તાલમાં પ્રથમ લઘુ વિરામ પછી લઘુદ્રુત તથા લઘુદ્રુત વિરામ અને ગુરૂ પછી લઘુદ્રુત વિરામ તથા લઘુદ્રુત તથા લઘુ આવે છે. તાલસ્થાન એક, છ, બાર, ઓગણીસ, સત્યાવીસ, ચોત્રીસ તથા ચાલીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન ૧, ૬, ૧૨, ૧૯, ૨૭, ૩૪, ૪૦.

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	
બો.	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક	ધી	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધી	ન	ધી	૦ન	ધા	ત્ર	ક	તૂ	૦	ના	
મા.	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩
બો.	૦	ક	૦	તા	૦	ધા	ત્ર	ક	ધી	ના	ગ	ધીં	ન	ધા	૦	ધ્રા	ત્ર	ક	તી	૦	ના	૦

સમ

મા.	૧ ૧	૨	૩	૪	૫	૨ ૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૩ ૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૪ ૧૯	૨૦	૨૧		
।. મા.	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૫ ૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૬ ૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૭ ૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	સ
						મુ					ખ						ડા						
	ધા તટ	ધા કત	કીટ ગદી	તક ગન	ધુમ ધા	કીટ કતા	તક ૦ધે	ધે તા	તા ધેધે	કીડ તટ	ધા કત	કીટ ગદી	તક ગન	ગદી ધા	ગન કતા	ધે ૦ધે	તા તા	કતા ધેધે	૦ધે તટ	તા કત	ધેધે ગદી	ગન	ધા
						પ					ર						ન						
	ધીર તક	કીટ તા	કીટ ધીર	ધીર કીટ	કીટ તક	ધીર ધાગે	કીટ તટ	તક કત	તા ગદી	તીર ગન	કીટ ધાત	તા ધાગે	તીર તટ	કીટ કત	ધા ગદી	તીર ગન	કીટ ધાન	તક ધાગે	તા તટ	તીર કત	કીટ ગદી	ગન	ધા
						મ					હો						રા						
	તટ ગદી	કત ગન	ગદી ધા	ગન તી	તટ ધા	કત ૦	ગદી ધા	ગન તી	ધા ધા	તી તટ	ધા કત	૦ ગદી	ધા ગન	તી તટ	ધા કત	તીટ ગદી	કત ગન	ગદી ધા	ગન તી	તટ ધા	કત ૦	ધા	ધા

તાલ, નિષંગલીલા, દ્વીવ્ય સંકીર્ણજાતી, માત્રા (૪૪)

ચાર લઘુ દ્રુત પ્રથમ લઇ, બે ગુરૂ અંગ મેળાવી;
એક લઘુ લઇ અંતમાં, તાલ નિષંગ બનાવી.

અર્થ:—નિષંગ તાલમાં પ્રથમ ચાર લઘુ દ્રુત પછી બે ગુરૂ તથા એક લઘુ આવે છે, તાલ સ્થાન એક સાત તેર ઓગણીસ પચીસ તેત્રીસ તથા એકતાલીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૭, ૧૩, ૧૯, ૨૫, ૩૩, ૪૧.

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨
બો.	ધી	૦	ન	ધા	ત્ર	ક	ધી	૦	ન	ધા	ત્ર	ક	તી	૦	૦ન	તી	ના	૦	ના	૦	ધી	૦ન
મા.	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪
બો.	ધી	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધી	ના	ગ	તૂ	ના	ધી	૦	કડ	ધી	ના	૦	ના	૦	ક	૦	તા	૦

સમ

તાલ.	૧						૨						૩						૪				
માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	
તાલ.			૫								૬								૭				
માત્રા.	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	
						મુ				**ખ**				**ડા**									
	ક	૦	તી	ટ	ધે	ધે	તી	ટ	ધે	ધે	ધા	૦	ક	ત	ધી	ન	ત	રાં	૦	ન	ધા	૦	
	ક	૦	તી	૦	ટ	૦	ધા	૦	ક	૦	તી	૦	ટ	૦	ધા	૦	ક	૦	તી	૦	ટ	૦	ધી
						પ				**ર**				**ન**									
	ધા	૦	તી	ર	ક્રી	ટ	ધા	૦	તી	ર	ક્રી	ટ	તા	૦	તી	ર	ક્રી	ટ	તા	૦	તી	ર	
	ક્રી	ટ	ધા	૦	તી	ર	ક્રી	ટ	ત	ક	તા	૦	તી	ર	ક્રી	ટ	ત	ક	ગ	દી	ગ	ન	ધી
						અ				**હો**				**રા**									
	ધિધિ	તટ	કત	ધિધિ	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	ધિધિ	તટ	કત	ધિધિ	તટ	કત	ગદી	
	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	ધિધિ	તટ	કત	ધિધિ	તટ	કત	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા	ગદી	ગન	ધા

તાલ, હંસતાલ, સંકીરણજાતી, માત્રા (૪૫)

એક દસ અને અઢારપર, પચીસ એકત્રીસ;
છત્રી ચાલી તાલ સ્થાન, ફરિ ગૃહી તેંતાલીસ.

અર્થ:—હંસ તાલમાં પ્રથમ ગુરૂવિરામ, ગુરૂ, લઘુદ્રુત વિરામ, લઘુદ્રુત, લઘુવિરામ, લઘુ તથા દ્રુતવિરામએઆવેછે તાલસ્થાન એક દસ અઢાર પચીસ એકત્રીસ છત્રીસ ચાલીસ તથા ત્રેંતાલીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૧૦, ૧૮, ૨૫, ૩૧, ૩૬, ૪૦, ૪૩.

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	
બો.	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધીં	૦	૦ન	ધીં	ના	૦	ના	૦	તીં	૦	૦ન	તા	ત્ર	ક	ધીં	૦	
મા.	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫
બો.	૦	કડ	ધીં	ના	ગ	ધા	ત્ર	ગ	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક	ધીં	ન	ધીં	ન	ત્રા	ત્ર	ક	ધીં	ના	ગ

સમ

તા.	૧									૨								૩					
મા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨		
તા.			૪						૫					૬				૭			૮			
મા	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	સ
						સુ				ખ					ડા									
	દાં	ગ	ન	ન	ન	ન	ન	ન	ના	કે	તીર	કીટ	તક	તીર	કીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા		
	૦	ધા	તીર	કીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ધા	તીર	કીટ	તક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ધાં
						પ				૨					ન									
	ધા	૦	ધા	તી	ર	કી	ટ	ત	ક	ધા	૦	તી	ર	કી	ટ	ત	ક	તા	૦	તા	તી	ર		
	કી	ટ	ધી	ર	કી	ટ	ત	ક	ધા	૦	ધેં	તી	ટ	ધા	૦	ધેં	તી	ટ	ધા	૦	ધેં	તી	ટ	ધા
						મ				હો					રા									
	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ધા	તી	ધા	૦	ધા	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ		
	ન	ધા	૦	ધા	તી	ધા	૦	ધા	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ધા	તી	ધા	૦	ધા	ધાં

તાલ, રાજવિદ્યાધર, મીશ્રજાતી, માત્રા (૪૬)

એક અગીયારને એકવિસ, ત્રીસને આડત્રીસ;
રાજવિદ્યાધર તાલ અંગ. ફરિ ગૃહી પીસતાલીસ.

અર્થઃ—રાજવિદ્યાધર તાલમાં પ્રથમ ગુરૂ દ્રૂત બે, ગુરૂવિરામએક ત્યાર પછી ગુરૂ એક તથા લઘુ દ્રૂત વિરામ એક તથા એક દ્રૂત આવે છે. તાલસ્થાન એક અગીયાર. એક વીસ, ત્રીસ, આડત્રીસ, તથા પીસતાલીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૧૧, ૨૧, ૩૦, ૩૮, ૪૫.

સમ

તાલનાં બોલ.

માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩
બોલ	ધીં	ન્ધીં	ના	ના	ધીં	કડ	ધીં	ના	ધીં	કડ	ધી	ના	તૂ	ના	ક	ના	તીં	૦ક	તી	ના	ધીં	ન્ધી	ના
માત્રા.	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬
બોલ	ના	ધીં	ન્ધીં	ના	ધી	ના	ધીં	ક	ધી	ના	તીં	૦ક	તી	ના	ત્ર	ક	ધીં	૦ન	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક

સમ

તાલ.	૧										૨										૩			
માત્રા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	
તાલ.							૪								૫							૬		
માત્રા.	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	સ
							મુ				**ખ**				**ડા**									
	ધા	થુંન	થુંન	ધા	થુંન	થુંન	થુંન	થુંન	ધા	થુંન	થુંન	ધા	થુંન	થુંન	થુંન	તકી	ટથુ	કીટ	કીટ	તક	થુંન	થુંન	કીટ	
	તક	થુંન	થુંન	કીટ	તક	થુંન	થુંન	ધા	થુંન	થુંન	ધા	થુંન	થુંન	થુંન	થુંન	ધા	થુંન	થુંન	ધેધે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધી
							પ				**ર**				**ન**									
	ધા	તીર	કીટ	તક	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	તા	તીર	કીટ	ધા	તીર	કીટ	
	ધા	તી	ધા	ધા	તીર	કીટ	તા	તા	તીર	કીટ	ધા	ધા	તીર	કીટ	ધા	૦	ધા	તીર	કીટ	તક	તા	તીર	કીટ	ધી
							મ				**હો**				**રા**									
	ત	ક	કી	ટ	ધે	ધે	તી	ટ	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ત	ક	કી	ટ	ધે	ધે	તી	
	ટ	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	ધા	૦	ત	ક	કી	ટ	ધે	ધે	તી	ટ	ક	ત	ગ	દી	ગ	ન	ધી

તાલ, ગજલીલા ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૪૭)

એક નવ સતર ચોવિસ, ત્રીસ પાંત્રી ઓગણચાલીસ;
ચતુશ્રજાતી ગજલીલા તાલ, અંગ બેંતાલીસ ચમાલીસ.

અર્થઃ—ગજલીલામાં પ્રથમ ગુરૂ બે, લઘુદ્રુતવિરામ એક લઘુદ્રુત એક તથા એક લઘુવિરામ એક લઘુ, એકદ્રુતવિરામ, એકદ્રુત તથા એક લઘુ આવે છે તાલસ્થાન એક નવ સતર ચોવીસ ત્રીસ પાંત્રીસ ઓગણચાલીસ બેંતાલીસ તથા ચમાલીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૯, ૧૭, ૨૪, ૩૦, ૩૫, ૩૯, ૪૨, ૪૪,

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	
બો.	ધી	ન	ધી	ન	ધા	ગે	ત્ર	ક	તુ	૦	ના	૦	ક	૦	તા	૦	ધીં	૦	કડ	ધીન	ધા	ત્ર	ક	
મા.	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭
બો.	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	તા	૦	તા	ત્ર	ક	ધા	ત્ર	ક	ધી	ના	ગ	ધી	ના	ધીં	ન	ધા	ત્ર	ક

સમ

તા	૧								૨								૩								
મા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩		
તા.	૪						૫					૬							૮		૯				
મા	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	સ
							સુ				ખ					ડા									
	ક	તીટ	ધેધે	તીટ	ગેગે	દીં	૦ગ	ના	ના	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ધા	ગદી		
	ગન	તા	ક	તી	ટ	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ધા	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ગદી	ગન	તા	ક	તી	ટ	ધી
							પ				ર					ન									
	ધા	ગે	તી	ટ	તા	ગે	તી	ટ	તા	ગે	તી	ટ	ધા	ગે	તી	ટ	તા	ગે	તી	ટ	ધા	તી	ટ		
	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધી	ટ	ધા	ધા	ધી	ટ	ગ	દી	ગ	ન	ના	ગે	તી	ટ	ગ	દી	ગ	ના	ધી
							મ				હો					રા									
	ધીટ	તાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધીટ	તાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	ધા	ધીટ	તાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધીટ		
	તાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	ધા	ધીટ	તાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધીટ	તાગે	તીટ	કતા	ગદી	ગન	ધા	૦	તા	ધી

તાલ, સુર્યતાલ, ચતુશ્રજાતી, માત્રા (૪૮)

દ્વય લઘુ દ્વય ગુરૂ ગુરૂ વિરામ, ગુરૂ લઘુ દ્રુતપર વિરામ;
ચતુશ્રજાતી અંગ આ, સુર્યતાલ ધરિ નામ.

અર્થ:—સુર્યતાલમાં પ્રથમ બે લઘુ બે ગુરૂ એક ગુરૂ વિરામ એક ગુરૂ તથા લઘુદ્રુત વિરામ આવે છે. તાલસ્થાન એક, પાંચ, નવ સતર પચીસ ચોત્રીસ બેંતાલીસ માત્રાપર આવે છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૫, ૯, ૧૭, ૨૫, ૩૪, ૪૨,

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
બો.	ધી	ના	ધીં	ન	ધા	ગે	ત્ર	ક	ધી	૦	૦ન	ધીં	ના	૦	ના	૦	તીં	૦	૦ન	તી	ના	૦	ના	૦
મા.	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮
બો.	ધીં	ના	ગ	ધા	ત્ર	ક	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધીં	ન	ધી	ન	તૂ	૦	ના	૦	ક	૦	તા	૦

સમ

તા	૧				૨				૩								૪								
મા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	
તા.	૫									૬								૭							
મા	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	સ
						સુ					**ખ**					**ડા**									
	ધા	કીટ	તક	ધુમ	કીટ	તક	ધુમ	કીટ	તક	ધા	કીટ	તક	ધે	તા	કીટ	ધા	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધા	ધી	ક	તીટ	
	ધા	ગે	દીં	ગ	ના	ના	તી	ટ	ક	તા	૦	ત	કીટ	ધા	કીટ	તક	ગદી	ગન	તક	ધુમ	કીટ	તક	ગદી	ગન	ધીં
						પ					**ર**					**ન**									
	ધુ	મ	કી	ટ	ત	ક	તા	ધી	ન	તા	ધી	ન	તા	તા	કટ	તા	કટ	તા	ધુ	મ	કી	ટ	ગ	દી	
	ગ	ન	ત	ત	ધી	લાં	૦	ગ	ધુ	મ	કી	ટ	ત	ક	ગ	દી	ગ	ન	ત	ક	ગ	દી	ગ	ન	ધા
						મ					**હો**					**રા**									
	ના	ગે	તી	ટ	ક	તા	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ના	ગે	તી	ટ	ક	તા	ધા	ગે	
	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ના	ગે	તી	ટ	ક	તા	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધા

તાલ, દિવ્યમણી, સંકીર્ણજાતી, માત્રા (૪૯)

એક દસ અઢાર પચીસ, એકત્રી છતરીસ;
દીવ્યમણી સંકીર્ણ. એકતાલી પીસતાલીસ.

અર્થઃ—દીવ્યમણી તાલમાં પ્રથમ ગુરૂવિરામ તથા ગુરૂ ફરિ લઘુદ્રુતવિરામ તથા લઘુદ્રુત વળીલઘુવિરામબે તથા એક લઘુ અને લઘુવિરામ આવે છે. તાલસ્થાન એક, દસ, અઢાર, પચીસ, એકત્રીસ, છત્રીસ, એકતાલીસ તથા પીસતાલીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૧૦, ૧૮, ૨૫, ૩૧, ૩૬, ૪૧, ૪૫.

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	
બો.	ધીં	ન	ધીં	ન	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક	ધી	૦	કડ	ધી	ના	૦	ના	૦	તીં	ન	તા	૦	તા	ત્ર	ક	
મા.	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯
બો.	ધીં	૦	૦ન	ધા	ત્ર	ક	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક	તા	૦	તા	ત્ર	ક	ધી	૦	કડ	ધી	ના	૦	ધા	ત્ર	ક

સમ

તા.	૧									૨								૩								
મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪		
તા.	૪						૫					૬					૭				૮					
મા.	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	સ
							મુ					**ખ**					**ડા**									
	થુંન	શું	ગ	શું	ગ	ન	ટ	ત	તા	કે	ત્ર	ક	ધી	ક	ટ	ધા	તી	ધા	ગે	ગે	ધા	તી	ધા	ગે		
	ગે	ધા	૦	ધા	તી	ધા	ગે	ગે	ધા	તી	ધા	ગે	ગે	ધા	૦	ધા	તી	ધા	ગે	ગે	ધા	તી	ધા	ગે	ગે	ધી
							પ					**ર**					**ન**									
	ધાત	ધા	ગે	તી	ટ	ધા	ગે	તી	ટ	તા	ગે	તી	ટ	તા	ગે	તી	ટ	ના	ગે	તી	ટ	ગ	દી	ગ		
	ન	તા	ધી	ટ	ધા	૦	ધા	તી	ટ	તા	ધી	ટ	ધા	૦	ધા	તી	ટ	તા	ધી	ટ	ધા	૦	ધા	તી	ટ	ધી
							મ					**હો**					**રા**									
	ધાત	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધાગે	તીટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધાત	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	ગ		
	દી	ગ	ન	ધાગે	તીટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધાત	ધા	ગે	તી	ટ	ક	તા	ગ	દી	ગ	ન	ધાગે	તીટ	ક્તા	ગદી	ગન	ધાત	ધી

તાલ, વીશ્વમનુ, મીશ્રજાતી, માત્રા (૫૦)

એક અષ્ટ ને સોળ પચીસ, પાંત્રીસ ચમાલીસ;
મીશ્રજાતી છે તાલ અંત, છેંતાળી સુડતાલીસ.

અર્થ:—વીશ્વમનુ તાલમાં પ્રથમ લઘુદ્રુતવિરામ, તથા ગુરૂ, અને ગુરૂવિરામ ફરિ ગુરૂ દ્રુત, અને ગુરૂવિરામ, તથા એક દ્રુત એક:અણું અને એક લઘુ આવે છે. તાલસ્થાન એક આઠ, સોળ, પચીસ, પાંત્રીસ, ચમાલીસ, છેંતાલીસ તથા સુડતાલીસ માત્રાપર છે.

તાલસ્થાન, ૧, ૮, ૧૬, ૨૫, ૩૫, ૪૪, ૪૬, ૪૭.

સમ **તાલનાં બોલ.**

મા.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫
બો.	ધી	ક	ધી	ના	૦	ત્ર	ક	ધીં	૦	કડ	ધી	ના	૦	ના	૦	તીં	૦	૦ન	તા	ત્ર	ક	ધીં	૦	૦ન	ધા
મા.	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦
બો.	ત્ર	ગ	ધી	ના	ગ	ક	૦	તા	૦	ધીં	ન	ધા	૦	ધા	ત્ર	ક	ધી	ન	ક	ધી	ના	ગ	ધા	ત્ર	ક

સમ

તા.	૧							૨								૩									૪	
મા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	
તા.										૫									૬		૭	૮				
મા	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦	સ
							સુ				ખ				ડા											
	ધા	૦	તી	૦	ધા	૦	કી	ટ	ત	કી	ટ	ત	કા	૦	કી	ટ	ધુ	મ	કી:	ટ	ત	કી	ટ	ત	કા	
	૦	કી	ટ	ત	ક	ધુ	મ	કી	ટ	ત	કી	ટ	ત	કા	૦	તા	કે	તી	ટ	ક	ત	ગ	દ્દી	ગ	ન	ધી
							પ				ર				ન											
	ધા	તી	ટ	ધા	ધા	તી	ટ	ધા	તી	ટ	ધા	કીટ	ધા	તી	ટ	કે	ત્ર	ક	ધી	ક	ટ	કે	ત્ર	ક	ધી	
	ક	ટ	ધી	ટ	ધા	૦	ધા	તી	ટ	ન	ગ	તી	ટ	ગ	દ્દી	ગ	ન	ધા	ગે	તી	ટ	ગ	દ્દી	ગ	ન	ધી
							મ,				હો				રા											
	ઘેઘે	તીટ	ઘેઘે	તીટ	ક્ત	ગદ્દી	ગન	ઘેઘે	તીટ	ક્ત	ગદ્દી	ગન	ધા	તી	ધા	૦	ધા	ઘેઘે	તીટ	ઘેઘે	તીટ	ક્ત	ગદ્દી	ગન	ઘેઘે	
	તીટ	ક્ત	ગદ્દી	ગન	ધા	તી	ધા	૦	ધા	ઘેઘે	તીટ	ઘેઘે	તીટ	ક્ત	ગદ્દી	ગન	ઘેઘે	તીટ	ક્ત	ગદ્દી	ગન	ધા	તી	ધા	૦	ધી

સંગીત એ નાદબ્રહ્મ યોગ કહેવાય છે, અને યોગમાં જેમ યમ, નિયમ, પ્રાણાયમ, આદી આઠ અંગો છે, તેમ આમાં પણ છે, ગાયકે પોતાનું વર્તન કે ચારિત્ર્ય ઉત્તમ રાખી (યમ, નિયમ) એ બે યોગશાસ્ત્રમાં જણાવેલા અંગો પ્રમાણે વર્તવું, આસનમાં વિરાસન રાખવું, પ્રાણાયમ તરીકે સ્વરને, જેટલા દીર્ઘકાળ સુધા ટકાવી રખાય, ત્યાં સુધી ટકાવી રાખવો, પોતાની ઇંદ્રીઓનું બહાર ફરવાનું વલણ, ખેંચી રાખી અંદર સમેટી લેવું, તે પ્રત્યાહાર છે, સ્વરોની સુસ્વરતારૂપ દેશમાંજ પોતાના કંઠને રોકવો તે ધારણા, અને જે રાગ ગાવા હોય, તેનું દૈવાત્મક ધ્યાનકરવું તે ધ્યાન છે, અને એ ધ્યાન એક રસ જામી જાય, ને શ્રોતા તથા ગાયક બંન્ને એક રૂપતાને પામે તે સમાધી છે. આ સ્થિતિમાં આવ્યા પછી જે આનંદ થાય છે તેથી બાહ્ય જગતનાં ત્રાસ, દુ:ખ વિગેરે સર્વ ભુલાઇ જવાય છે, આજ કારણથી, સર્વ કોઇ મનુષ્યોએ પોતાથી જે રીતે બને તે રીતે પણ પરમાત્માની ભક્તિ સંગીતદ્વારા કરવાથી, ભક્તિની જે અપરા (ઉંચી) સ્થીતી તેમાં ભક્ત ત્વરાથી પ્રવેશ કરી શકે છે, અને અખંડ શાંન્તી આનંદને અનુભવ લઈ શકે છે, રોજ રાત્રે નિંદ્રા લેવાની પૂર્વે, દરેક ઇશ્વર ભકતે પરમાત્માની ભક્તિ સંગીતદ્વારા કરવાનો નિત્ય નીયમ રાખવાથી બેહદ લાભ થાય છે, એથી મગજનાં તંતુઓને વિશ્રાંતી મળે છે અન નિંદ્રામાં પણ મનની વૃત્તિ પરમાત્મા સાથે જાણે જેડાયેલી હોય તેવું લાગવા માંડે છે, એજ કારણથી એક સ્થળે ભગવાન નારદજીને કહે છે કે, હે નારદ

નાહં વસામી વૈકુંઠે, યોગીનાં હૃદયે રવૌ;
મદભક્તા યત્ર ગાયન્તી, તત્ર તીષ્ટામી નારદ.

ગીતા.

અર્થ:—હું વૈકુંઠમાં નથી, યોગીઓનાં હૃદયમાં પણ નથી, પરંન્તુ જે ભક્ત, મારા ગુણોનું ગાયન ભજન કરે છે: તેમનાજ હૃદયમાં છું, એ કારણથી ઇશ્વરને પ્રાપ્ત કરવાનાં, જેમ યોગ, ભક્તિ, જ્ઞાનાદિ અનેક સાધનો છે, તેમ આ સંગીત પણ એક સહેલું પવિત્ર અને દૈવી સાધન છે, તો એ સાધનદ્વારા દરેક મનુષ્યોએ યથાશક્તિ મોક્ષનો માર્ગ મેળવી લઈ પરમાત્માને કે આત્માને ઓળખી કૃતકૃત્ય થવું.

ૐ શાંતી: શાંતી: શાંતી:

Shri Ramkrishna Press—Ahmedabad.

શુદ્ધિપત્ર

પાનું.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧	૪	ગાંધવ	ગાંર્ધવ
,,	૧૨	ક્રિયાનાં	ક્રિયાની
૩	૧	ત શબ્દ	તે શબ્દ
,,	૩૩	**સમયોંદ્રા**	**સમયોંગાંદ્રા**
૫	૩૦	તોલોની	તાલોની
૬	૧૬	પાદ્વારવિંદ	પાદારવિંદ
,,	૨૫	આદીત્ય	આદીત્વ
૭	૧૧	પૂણરૂપે	પૂર્ણરૂપે
,,	૧૪	આચાશાસ્ત્રીની	આશાસ્ત્રની
૮	૧૭	અગ	અંગ
૯	૩	ચૈનન્ય	ચૈતન્ય
૧૦	૮	ભ્રમુખ	ભ્રુમૂખ
૧૪	૧	મધ્ય	મધ્યમ
૧૫	૩	ગીર મળે	લગીરમળે
,,	૪	દવગીરી	દેવગીરી
૧૬	૮	કહીયેં ત	કહીયેં તે
,,	૨૭	ખબાવતી	ખંબાવતી
,,	૩૦	તમાં કાંઇ	તેમાં કાંઇ
૧૮	૯	ઉકાલે	ઉષઃ કાલે
૧૯	૧	એમનું દત	એમનું દંત
૨૧	૨	તે સ્વ;	તે સ્વરા,
,,	૭	નિષાદની એતી	નિષાદની એ શ્રુતિ
૨૨	૧૩	ચોખોતા	ચોખોતો
,,	૨૫	ક્રૌંચ ગાંધારં	ક્રૌંચ ગાંધારં
૨૪	૬	શ્રવણુણાય	શ્રવણુ થાય
૨૬	૧૧	દશી	દેશી
૩૨	૧૪	ગ્રથ	ગ્રંથ
૩૩	૨૦	લખલ	લખેલ
૩૪	૧૮	માલકસ	માલકંસ

પાનું.	લીટી.	રાગરાગણિ.	ભુલચુક.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૩૯	૧	કાલીંગડા	સ્થંભઃ ૩	ક્રો । ધ્ર ડ પડ ।	ક્રો ધ્ર ડ પ ડ ।
,,	૧૦	,,	સ્થંભઃ ૨	। તમન— ।	। તમને— ।
,,	૧૦	,,	સ્થંભઃ	। ાત્રભુવન ।	। ત્રિભુવન ।
૪૧		ભૈરવ	આરોહિમાં	ક્રો સાગમપધસા	ક્રો સા ગ મ ધ નિ સા
૪૩	૭	બંગાલી	અર્થમાં	જગલ	જંગલ
૪૫	૧૮	માધવી	સ્થંભઃ ૩	। વિત ।	। વિતે ।
૪૬	૧૯	સીધવી	સ્થંભઃ ૧	સિધ ।	સિંધ ।
૪૭	૧	બડહંસ	૦	રાગ બડહસ	રાગ બડહંસ
૫૧	૧૨	સારંગ	સ્થંભઃ ૩	। રિંઅ ।	। રિંઅં
,,	૧૭	,,	સ્થંભઃ ૪	। સાડ ।	। સાડ ।
૫૨	૧૪	સોરઠી	સ્થંભઃ ૫	। ગુર્જારઅં ।	। ગુર્જરિઅં ।
૫૩	૧૮	પૂર્વી	સ્થંભઃ ૩	। મગડરેડસા	શુદ્ધ । મગડરેડસા
૫૬	૭	જેજેવંતી	અર્થમાં	ગાવનો પ્રહર	ગાવાનો પ્રહર
,,	૧૩	,,	સ્થંભઃ ૭	। સાનુ ।	। સાનુી ।
૫૭	૨૨	૦	તાલસ્થાન	૦	૧—૨—૦—૩
૫૮	૦	તોડી	આરોહિમાં	નિસા	નિસા
૫૯	૧૦	ગૌરિ	ચીજમાં	કચુકી	કંચુકી
૬૦	૩	ગુનકલી	સ્વરૂપ	ધુટ	છુટ
,,	૧૦	,,	ચીજમાં	ઝપતાલ	ઝપતાલા
૬૨	૯	કુકુભ	ચીજમાં	કેશધુટ	કેશછુટ
૬૩	૧૨	બાગેસર	સ્થંભ ૧	ગ ।	મગ ।
,,	૧૩	,,	સ્થંભઃ ૨	થ ।	પ્રથ ।
,,	૧૭	,,	સ્થંભઃ ૬	નાટ । દાર	નાટકે । દાર
૬૪	૧	સુધરાઇ	આરોહિમાં	સારેમપનિસા	સારેમપનિસા
,,	૨	,,	અવરોહિ	સાનિપમગરેસા	સાનિપમગરેસા
૬૫	૧૫	માઢ	સ્થંભઃ ૫	માલક ।—સ ।	માલકં ।—સ ।
૬૬	૧૧	ગૌરા	ચીજમાં	પરણુકરિ	પૂરણુકરિ
,,	૧૫	,,	સ્થંભઃ ૩	। પ ।	। પં ।
૬૭	૧	અડાણા	આરોહિમાં	તી નિ સા	તી નિ સા

પાનું.	લીટી.	રાગરાગણિ.	ભુલચુક.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
				કો કો૦	કો કો૦
૭૪	૧	રામકલી	આરોહિમાં	સારેગપગસા	સારેગપધસા
૭૯	૫	દેવગીરી	અર્થમાં	સારગ	સારંગ
૮૦	૫	બિલહરિ	અર્થમાં	ભપાલી	ભૂપાલી
૮૧	૧૬	સુહા	સ્થંભઃ ૮	। સાડ	૦ । સાંડ
૮૩	૧૬	પંચમ	સ્થંભઃ ૩	। ત–નો–।	। તે–નો–।
૮૭	૬	રાતની પુર્યા	અર્થમાં	શ્રઆલાપે	મીશ્ર આલાપે
૮૮	૧૫	હમીર	સ્થંભઃ ૪	। પુ–ણુ ।	। પુ–ર્ણુ ।
,,	૧૭	,,	સ્થંભઃ ૫	। ગગ ।	૦૦ । ગગ ।
૯૦	૧	દીપક	આરોહિમાં	કો ૦ ધ ૦ સા ૦	કો ૦ ધ નિ સા
,,	૪	,,	ચીજમાં	ચતુથ	ચતુર્થ
,,	૬	,,	,,	કર	કરિ
૯૫	૧૩	કરનાર	સ્થંભઃ ૬	। નિ ધુ ડ ધુ ।	। નિ ધુ ડ ધુ ।
૧૦૧	૧૨	પરજ	ચીજમાં	ગુરૂ, ત	ગુરૂદ્રુત
૧૦૨	૨	કામોદનાટ	અવરોહિમાં	સાનોધપ	૦ સાનિધપ
,,	૩	,,	સ્વરૂપમા	કેદાકર	કેદારકર
૧૦૩	૧૯	લચ્છીસાંખ	સ્થંભઃ ૩–૪	૦૦ ૦ । સાનિ । ધમપ ।	૦ સાનિ । ધમપ ।
૧૦૪	૧૪	નટમલ્હારિ	સ્થંભઃ ૫	૦ । સા સા ।	૦ ૦ । સા સા ।
,,	૧૬	,,	સ્થંભઃ ૮	। ડ સા ।	૦ । ડ સા
,,	,,	,,	સ્થંભઃ ૧૦	૦ । રે મ ।	૦ ૦ । રે મ ।
૧૦૯	૧૩	ધનાંક્ષરિ	સ્થંભઃ ૭	। તમાં ।	। તેમાં ।
૧૧૦	૧૪	વસંત	સ્થંભઃ ૧	સાડનીધ	૦ સાડનીધ
,,	૧૭	,,	સ્થંભઃ ૧	૦ નીસાગડમગ	૦૦ ૦૦ નીસાગડમગ
,,	,,	,,	સ્થંભઃ ૨	૦ । રેસાનીડ	૦૦ । રેસાનીડ
૧૧૧	૧૬	આસાવરિ	સ્થંભઃ ૮	૦ । સાડસા	૦ ૦ । સાડસા ।
૧૧૨	૧	મારવા	૦	રાગણી	રાગ

પાનું.	લીટી.	રાગરાગણિ.	ભુલચુક.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
,,	૧૮	,,	સ્થંભ: ૫	σσσતી । રેરે રે ।	σσ રે રે નિ ।
૧૧૩	૨	શંકરા	અવરોહીમાં	નિપમરેસા	નિપગરેસા
,,	૧૭	,,	સ્થંભ: ૧	σ ગરેસા	ગરેસા
,,	,,	,,	સ્થંભ: ૨	। સાનીધપ	σ । સાનિધપ
,,	,,	,,	સ્થંભ: ૩	। સાનિધપ	σ । સાનિધપ
૧૧૪	૧૨	લાચારિ	સ્થંભ: ૪	σ । પુસાસા ।	। પુસાસા ।
૧૧૬	૪	ગાંધાર	સ્વરૂપ	પીછાંની	પીછાની
,,	૯	,,	ચીજમાં	સ્માર	સ્મરિ
૧૧૮	૧૬	સોહની	સ્થાઈમાં	૦	૧–૨–૦–૩
,,	૩૮	,,	સ્થંભ: ૧	σ σ સાનિસાગ	σ σσ સાનિસાગ
૧૨૦	૧૬	ગૌડ સારંગ	સ્થંભ: ૯	σσ । સાડગરે ।	σ σσ સાડગરે ।
૧૨૫	૧	ગુર્જરિ	આરોહીમાં	તી મ મ	તી મ મ
,,	૨	,,	અવરોહીમાં	તી મ મ	તી મ મ
,,	૫	,,	અર્થમાં	સાડી તણા	સાડી તથા
૧૨૬	૧૪	ભૂપાલી	સ્થાઈમાં	ભુ–પા–લી રાગ ।	ભુ–પા–લી રા–ગ ।
૧૨૭	૧૦	દેશકાર	સ્થંભ: ૬	। ધ પ ।	। ધુ પુ ।
૧૨૮	૧૯	ગૌડ	છેલી લાઇન	૦	૧–૨–૩
૧૨૯	૧૨	કલ્યાણ	સ્થંભ: ૨	નિશ	નિશિ
૧૩૫	૧૦	ખમાજ	ચીજમાં	સારંગપ્રીય	સારંગનીપ્રીય
૧૪૨	૧૨			જવા ન મળે	જવાબ ન મળે
૧૪૩	૨૭	૦	૦	ડઓ હાથ	ડાબો હાથ
૧૪૫	૧	ઝુમરો આડ ચોતાલ	બીજા ખાનામાં	૦	૧
૧૪૭	૩	૦	૦	ત્રીપુટતવરા	ત્રીપુટતેવરા
૧૫૧	૨૦	આડચોતાલ	પરનમાં	। ધા ગ ।	। ધા ગે ।
૧૬૫	૧૩	ગણેશ	મુખડામાં	। ધન ।	। નધ ।

પાનું.	લીટી.	તાલ.	ભુલચુક.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૬૬	૧૧	લક્ષ્મી	તાલનાં બોલ	| ૧૯ ન |	| ૧૯ ના |
૧૬૮	૧૩	શશી	તાલનાં સ્થાન	| ૫ ૨ |	| ૫ ૨૧ |
૧૬૯	૧૮	શ્રીકીર્તી	પરનમાં	| ૧૯ તા |	| ૧૯ તી |
૧૭૩	૯	બ્રહ્મ	તાલનાં બોલમાં	| ૮ ગદી |	| ૮ કતા |
૧૭૫	૬	ચંદ્રકાન્તા	તાલસ્થાન	૧–૯–૭–૨૫	૧–૯–૧૭–૨૫
૧૮૦	૧૩	હંસનાદ	તાલમાં	| ૨૫ |	| ૬ ૨૫ |
૧૮૩	૭	ચંદ્રોર	માત્રામાં	। ૧ ।	। ૬ ।
,,	,,	,,	,,	। ૧૩ ।	। ૧૬ ।
,,	૧૦	,,	બોલમાં	| ૨૩ ની |	| ૨૩ ના |
૧૮૬	૧૬	ગજતાલ	મુખડામાં	| ૩૯ ગેન |	| ૩૯ નગે |
૧૯૨	૧૪	ગજલીલા	તાલમાં	| ૩૯ |	| ૭ ૩૯ |

ગ્રંથને મદદ આપનાર ગ્રહસ્થોનાં મુબારક નામની યાદી

	રહીસ.	મદદ રૂ.
શેઠ જમશેદજી નસરવાનજી	કરાંચી	૧૦૦
શેઠ નકુભાઈ કાલુભાઈ શાહ	શ્રી આ. નૈ. ના. સ.	૫૧
ખુદાનો બંદો	કરાંચી	૫૦
વાડીલાલ હરગોવનદાસ શાહ	સુરત	૨૫

અગાઉથી થયેલા શ્રીમાન ગ્રાહકોના નામ.

		રહીસ.	ખરીદાયેલી નકલ.
૧	શેઠ રામજીભાઈ જમનાજભાઈ	કરાંચી	૧૦
૨	શેઠ હીરજીભાઈ ટેમુલજી દસ્તુર	કરાંચી	૬
૩	ભૈયા નરસીંહ બીરજુસીંહ	કાશી	૬
૪	નાયક પ્રાણસુખ હરીચંદ	ઉમતા.	૬
૫	શેઠ નરોતમદાસ બેચરદાસ	મુંબઈ	૫
૬	કમાંન્ડીંગ રામસીંહજી	જામનગર લાન્સર્સ	૪
૭	શેઠ અલાઉદીન મીઠાભાઈ	કરાંચી.	૪
૮	શેઠ જાફરભાઈ અલાઉદીન	કરાંચી.	૪
૯	શેઠ હસનભાઈ મામદભાઈ	કરાંચી.	૪
૧૦	શેઠ ડોસાભાઈ પીરોશા ગાંધી	કરાંચી.	૪
૧૧	શેઠ રામરતન	કરાંચી.	૪
૧૨	શેઠ છગનલાલ ઉજમશી	હળવદ.	૪
૧૩	શેઠ વશરામ નરસી કંટ્રાકટર	કરાંચી.	૪
૧૪	શેઠ હોમી નસરવાનજી	કરાંચી.	૪
૧૫	શેઠ મેઘજીભાઈ ગોકલદાસ	કરાંચી.	૪
૧૬	શેઠ હાજીઅબુ હાજીનુરમામદ	મુંબઈ.	૪
૧૭	શા. હીરાલાલ રણછોડદાસ શરાફ	અમદાવાદ.	૪
૧૮	શેઠ કેકોબા જીવનજી દુબાસ	કરાંચી.	૪
૧૯	શેઠ ચીનુભાઈ માધવલાલ બેરોનેટ	અમદાવાદ.	૨
૨૦	મણીભાઈ દલપતભાઈ	અમદાવાદ.	૨
૨૧	શાહ રતીલાલ અમીચંદ	અમદાવાદ.	૨
૨૨	શેઠ ચંદુલાલ દલસુખરામ ઝવેરી	અમદાવાદ.	૨
૨૩	શેઠ ચંદુલાલ ઇશ્વરલાલ. મહેતા	અમદાવાદ.	૨
૨૪	નાયક મગનલાલ ત્રીભોવનદાસ	અમદાવાદ.	૨

૨૫	શેઠ મણીલાલ ભોગીલાલ	અમદાવાદ.	૨
૨૬	એચ બી. મીનોચેર	કરાંચી.	૨
૨૭	શેઠ વેલજી ઉકાભાઈ	મુંબઇ	૨
૨૮	શેઠ લધારામ કેવલરામ	કરાંચી.	૨
૨૯	શેઠ ઓસમાન અબા વિધાની	ભુજ	૨
૩૦	શેઠ સ્યાવકશ માણેકજી મોદી	કરાંચી	૨
૩૧	નાયક રેવાશંકર સુરજરામ	ઉમતા.	૨
૩૨	નાયક નાથાલાલ ગોપાળરાવ	નારદીપુર	૨
૩૩	જોશી ત્રીભોવનદાસ દ્વારકાદાસ	કરાંચી.	૨
૩૪	વકીલ ન્યાલચંદ ત્રીકમદાસ	કરાંચી.	૨
૩૫	ત્રીકમજી હરિભાઈ	કરાંચી	૨
૩૬	ટી. નાનાભાઇ	કરાંચી.	૨
૩૭	ડો. રેવાચંદ ગોપાળદાસ	કરાંચી.	૨
૩૮	ડો. વીશ્વનાથ બી. પાટીલ	કરાંચી.	૨
૩૯	ડો. કેખુશરો	કરાંચી.	૨
૪૦	ફરામજી મરકંટેલ પ્રેસવાલા	કરાંચી.	૨
૪૧	ફજલભાઈ મહમદઅલી	કરાંચી.	૨
૪૨	શેઠ અલીભાઇ આદમજી	કરાંચી.	૨
૪૩	દીવાન શેવારામ દેવનમલ	કરાંચી.	૨
૪૪	ચીના ઉમરશી	કરાંચી.	૨
૪૫	પુજારી ટેકચંદ તુલસીદાસ	કરાંચી	૨
૪૬	શેઠ નાનાલાલ છોટાલાલ	વડોદરા.	૨
૪૭	શેઠ કે. જમનાદાસની કું.	મુંબઇ.	૨
૪૮	નાયક મુલજી ખુશાલ	ઉમતા.	૨
૪૯	પ્યારેલાલ વીઠ્ઠલરાય મહેતા	અમદાવાદ	
૫૦	રમણભાઇ મહીપતરામ રાવબહાદુર	,,	૨
૫૧	સુધાકર કૃષ્ણરાવ દીવેટીયા	,,	૨
૫૨	મુળશંકર જેઠાભાઇ	,,	૧
૫૩	ડો૦ સુરૈયા	,,	૧